

BK
K 3450₁₋₃

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000334250

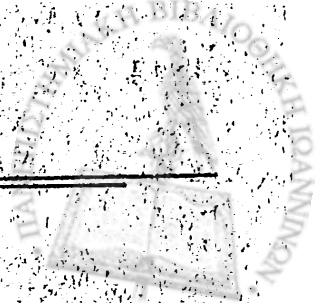

Bk. Περίρραφῆ (Wellm Kgoorwajo.
νω C. Friedrich

BK
K3456

ΕΥΔΟΞΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ

ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΕΙΟΙ ΜΕΛΕΤΑΙ
ΚΑΙ Ο ΛΑΥΡΙΩΤΙΚΟΣ ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΗΣ

ΜΕΛΕΤΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ

ΤΙΜΑΤΑΙ Δρχ. 150

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ: Ι. Α. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ. & ΣΙΑΣ
1935

ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΕΙΟΙ ΜΕΛΕΤΑΙ ΚΑΙ Ο ΛΑΥΡΙΩΤΙΚΟΣ ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΗΣ

ΜΕΛΕΤΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ

ΤΙΜΑΤΑΙ Δρχ, 150

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ: Ι. Α. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ & ΣΙΑΣ
1935

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐν τῇδε τῇ πραγματείᾳ ἐφρόντισα νὰ περιλάβω πάντα τὰ θέματα, ὅσα παρέχουσιν ἔννοιάν τινα περὶ τῶν Διοσκοριδείων μελετῶν. Αὗται μεγάλην ἔκτασιν ἔλαβον ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ τοῦ 15' ἤδη αἰῶνος, καθ' ὃν **δεκάκις ὁ Διοσκορίδης ἐξεδόθη ὑπὸ τῶν κορυφαίων Ἑλληνιστῶν**, μετεφράσθη εἰς τὸ Λατινικὸν καὶ ὑπεμνηματίσθη εὐρύτατα. Ἐπὶ Βιζαντινῶν ἀνεγινώσκετο ἀπλήστως καὶ ἐξελαϊκεύθη διὰ τῶν Ἱατροσοφίων. Ἀλλ' ὡσαύτως καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν, ὅτε ἔχομεν τὰς νεοελληνικὰς μεταφράσεις (σ. 4-6). Ὁ 10' αἰὼν παρουσιάζει τὸν Sprengel, ὅστις ἐποίησατο τὴν τελειοτέραν ἔκδοσιν σεβασθεὶς τὴν παράδοσιν, καὶ ὅστις διὰ τοῦ ἐκτενοῦς ὑπομνήματος αὐτοῦ τάσσεται ἐν τοῖς ἀρίστοις σχολιαστικαῖς. Μετὰ 100 ἔτη ἔρχεται ὁ Wellmann, ὅστις ὠθοῦμενος ὑπὸ τοῦ κορυφαίου τῆς ὑπεροκτιτικῆς σχολῆς τοῦ Wilamowitz καὶ βοηθούμενος ὑπὸ κρατίστων φιλολόγων τῆς Γερμανίας, παρέδωκεν ἡμῖν ἔργον ἀριωτάτον, τὸν Διοσκορίδην εἰς τρεῖς τόμους (1906-1914 Λειψία). Οὗτος εἶχεν ὑπ' ὄψιν ἐν ὄλῳ κώδικας 16, ὡς καὶ τὰς πρώτας Λατ. μεταφράσεις (σ. 16-19). Ἐν τούτοις καὶ **ἡ ἔκδοσις αὕτη ἔχει τὰς ἐλλείψεις καὶ καθίσταται δύσχρηστὴ**, διότι ὁ Well. ἀνέτρεψεν ἄρδην τὴν ἐπὶ 400 ἔτη καθιερωθεῖσαν τάξιν τῶν κεφαλαίων· μεταβαπτίζει δ' αὐθαιρέτως καὶ πολλὰ φυτὰ (σ. 15-16). Εἰς τὸ κείμενον δὲ οὔτε τὴν παράδοσιν ἐσεβάσθη οὔτε τοὺς κώδικας, καὶ προκρίνει πάντοτε μόνον τρεῖς τὸν Paris. 2179, τὸν Escorial III, R3 καὶ τὸν Lantent. 74,4, οἵτινες καίτοι ἀρχαιότεροι δὲν εἶναι οἱ καλλίτεροι τῶν λοιπῶν. καὶ φέρω εἰς ἀπόδειξιν τὸν διεσκευασμένον Διοσκορίδην (Di), ὅστις ἐν πολλοῖς ἔχει δοκίμους γραφὰς (σ. 37-9). Δυστυρῶς δὲν ἐμελέτησε τὸν Λατινικόν, οὔτε ἀντίγραφα αὐτοῦ, ὅστις παρουσιάζεται ὡς ὁ ἀριστος πάντων τῶν σωζομένων κωδίκων (σ. 55-60). Τολμηρὰ καινοτομία θεωρητέα καὶ ταῦτα: **λημφθέν, ἀσυλλγμψία**, ἔκλημψις κττ. **ροικός, αἰμορροΐδες** κ. ἄ. Ἀμαυροῦσι δὲ τὴν ἔκδοσιν καὶ πολλοὶ σολοικισμοὶ (σ. 52-5). Ἐκ τοῦ Ἀλφαβητικοῦ Διοσκορίδου (σ. 40 β) προήλθον τὰ **Βοτανικὰ γλωσσάρια**, πολυώνυμα τε καὶ πολύγλωττα, ὧν ἀπὸ πολλοῦ ἔχω καταρτίσει πλήρη συλλογὴν ἐτοίμην πρὸς ἔκδοσιν (σ. 46-9). Παρὰ πάντα ὅμως τὰ ἀνωτέρω, διὰ τῆς ἐργασίας τοῦ Well. προήχθη οὐ μικρὸν ἢ ἀνακάθαρσις τοῦ κειμένου, καὶ δὴ ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν φυτῶν (σ. 60-75). Καὶ ὄντως ἐνταῦθα ἔγκειται ἡ ἀξία τοῦ Διοσκορίδου, ἀλλὰ καὶ οὐδὲν κεφάλαιον ἐνοθεύθη περισσότερον τούτου, ἢ δὲ διακρίσις καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῶν ξένων ὀνομάτων τῶν φυτῶν εἶναι τὸ πάντων δυσχερέστατον. Καὶ ταῦτα μὲν γενικῶς.

Περὶ δὲ τοῦ **Λατρ. κώδικος**, ὅστις εἶναι γνωστὸς ὡς Βοτανικὴ τοῦ Διοσκορίδου, λέγομεν ὅτι **εἶναι ὁ σπουδαιότερος τῆς κατὰ Well. Β' κατηγορίας**, (τοῦ Ἀλφαβητικοῦ Διοσκορίδου), ἧς εἶναι καὶ ὁ ἀρχαιότερος (X αἰῶνος)· ἔστι δὲ ἄριτος, καλλιγραφημένος, καὶ δι' εἰκόνων κεκοσμημένος (βλ.

περιγραφὴν εἰς τὸ β' μέρος σ. 76 ἐ.)· καίτοι δὲ νεώτερος τοῦ Constanti-
 nopolitanus καὶ Neapolitanus ὑπερτερεῖ αὐτῶν ὡς πηγάζον ἐξ αὐθεντι-
 κοῦ ἀρχετύπου. ἐπειδὴ δὲ περιέχει καὶ *Νικάνδρου τοῦ Κολοφωνίου* καὶ
 τοῦ *Ὀππιανοῦ* ἔργα εἶναι ἐκ τῶν βιβλίων, ἀπερ' ἐθεώρουν οἱ Βυζαντινοὶ
 ὡς *ἐγχειρίδια τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν*. Ἐκ τῶν ἐν τέλει παρεντιθεμέ-
 νων 13 πινάκων (σ. 73 ἐ.) καταφαίνεται ὁ πλοῦτος τοῦ περιεχομένου
 ἀνερχόμενος εἰς ὑπερχίλια κεφάλαια. *Ἐκ τῶν πινάκων τούτων προήλ-
 θον καὶ τὰ Βοτ. γλωσσάρια, ὅθεν καὶ λαμβάνει τις ἔννοιαν τῆς ποικιλίας
 αὐτῶν*. Τοῦ Λαυριωτικοῦ κώδικος καὶ τῶν ὁμοίων αὐτῷ 5 ἑτέρων κωδίκων,
 ἐν οἷς καὶ ὁ ὑφ' ἡμῶν ἀνακαλυφθεὶς Ἰβηροτικός, οὐδεμία ὑπότιοῦ Well.
 ἐγένετο χρῆσις, ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἐν Εὐρώπῃ γνωστῶν αὐτῷ 23 τὸν ἀριθ-
 θμόν. Ταῦτα μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ κριτικὴ ἐπεξεργασία τοῦ Διοσκ. κειμένου
 δὲν ἐξηντλήθη εἰσέτι, ὡς ἀπεδείξαμεν ἐν τῷ κεφαλαίῳ: Τὰ τρωτὰ τῆς
 κριτικῆς τοῦ Well. καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Λαυρ. Διοσκορίδου (σ. 55-60). Διὰ
 τοῦτο ὑπεβλήθημεν εἰς τὸν κόπον νὰ ἀντιβάλωμεν τὸν Λαυριωτικὸν πρὸς
 τε τὴν ἔκδοσιν τοῦ Well. καὶ πάντας τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερομένους κώ-
 δικας (ἢ ἀντιβολὴ ἀπετέλεσεν ὀγκώδη τόμον). Ἐπομένως οὐδὲν ἕτερον
 ὑπολείπεται, εἰμὴ ὁ γενναιοφρῶν χορηγὸς διὰ τὴν ἀντιβολὴν καὶ τῶν λοι-
 πῶν ἐν Εὐρώπῃ εὑρισκομένων 23 κωδίκων καὶ ἡ ἔκδοσις. Ταύτην κα-
 ἕτερος ἐπιβάλλει λόγος, ὅτι ὁ *Ἀλφαβητικὸς Διοσκορίδης*, οὐ τοσαύτη
 χρῆσις ἐγένετο ἐν τῷ παρελθόντι, ὡς ἀπεδείξαμεν (σ. 40-3), *μένει εἰσέτι
 ἀνέκδοτος*. Εἶναι δὲ πρὸς τιμὴν τῶν Ἀγιορειτῶν, ὅτι διέσωσαν τὸ καλλίτε-
 ρον κείμενον τοῦ Διοσκορίδου. Ἡ Τυβιγγαία βασ. Ἐταιρεία τῶν ἐπιστημῶν
 ἔδαπάνησεν ἀφειδῶς διὰ τὴν τοῦ Well. ἔκδοσιν, καὶ ἡ νεαρὰ τῶν Ἀθηνῶν
 Ἀκαδημία ἐπιβάλλεται νὰ δωροφορήσῃ τῇ ἐπιστήμῃ τὸν νέον Διοσκορί-
 δην, τὸν πατέρα τῆς Βοτανικῆς φαρμακολογίας.

Ἔγγραφον ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Σχολῇ κατὰ μῆνα
 Νοέμβριον τοῦ σωτηρίου ἔτους 1931.

ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΛΑΣ ΛΑΥΡΙΩΤΗΣ

ΣΗΜ. Τὰ κυριώτερα τῶν παραγραμμάτων. 3, στ. 8 κάτ. γράφ. τῷ αὐτῷ ἔτει. Ἀνδρέου. 3, στ. 10 κάτ. γρ. indice. 3, στ. 14 γρ. ἐπανελήφθη. 23 μέσ. γρ. pertinentes. 25, στ. 5 κάτ. γρ. und-der. στ. 8 γρ. Ριζοτομικοῦ. 30 στ. 4 πρόσθ. καλή. 52, στ. 10 κάτ. γρ. λημφθέν, λημφθέντα. 59 μέσ. γρ. μυρσωτῆς. 60, στ. 9 γρ. nigribus. 61 μέσ. γρ. ἀλέσετον..ἀλλίσετον. 68, στ. 3 λύβατιν. 76, στ. 9 γρ. 2 i. 91, στ. 3 γρ. κηκίδες. 15 πιστάκια. 93, στ. 5 γρ. ἀκτῆ. 95 μέσ. γρ. δί-
 κταμος.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

1. Περὶ τῆς ἀξίας τῶν Διοσκοριδείων μελετῶν.

Τὴν ἀξίαν τοῦ Διοσκορίδου ἐξῆρεν ὁ *Γαληνός* εἰπών: «καὶ μοὶ δοκεῖ τελεώτατα πάντων οὗτος τὴν περὶ τῆς ὕλης τῶν φαρμάκων πραγματείαν ποιήσασθαι· πολλὰ μὲν γὰρ καὶ τοῖς ἔμπροσθεν ὑπὲρ αὐτῶν γέγραπται καλῶς, ἀλλ' ὑπὲρ ἀπάντων οὐδενὶ οὕτως, πλὴν εἰ Τάνιτρον τις ἐπαινοίη τοῦ Ἀσκληπιάδου»¹⁾. Ὁ δὲ ἱερός *Φώτιος* θεωρεῖ τὸ βιβλίον χρήσιμον «οὐ μόνον πρὸς ἰατρικὴν φιλοπονίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐμφιλόσοφον καὶ φυσικὴν θεωρίαν», καὶ μετὰ πάροδον 800 ἐτῶν διακηρύττει ὅτι «πολλῶν δὲ καὶ πρὸ αὐτοῦ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν συγγεγραφότων ἀκριβέστερος ἀπάντων καὶ χρειωδέστερος πείρα γινώσκεται»²⁾. καὶ ὄντως καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας ὁ Διοσκορίδης σὺν τῷ Πλινίῳ ὑπῆρξεν ἡ ἀνεξάντλητος πηγὴ τῶν βοτανικῶν, φαρμακολόγων καὶ ἰατρῶν. «καὶ ὅσοι δὲ μετ' αὐτὸν περὶ ἀπλῶν φαρμάκων ἔδοξαν γράφειν, οἱ μὲν μετέγραψαν μόνον τὸ βιβλίον, οἱ δὲ οὐδὲ κἄν τῇ μεταγραφῇ τὸ ἀκριβὲς διασῶσαι περιφρονήσασιν, ἀλλὰ καὶ κατέταμον τὸ ὀλόκληρον τῆς περὶ ἐκάστου διδασκαλίας, χωρὶς μὲν εἶδος καὶ φύσιν καὶ γένεσιν τῶν ἀπλῶν συναγείροντες, χωρὶς δὲ καὶ μεμερισμένως τὴν χρείαν καὶ ὠφέλειαν διαγράφοντες, Ἀλέξανδρος δὲ καὶ Παῦλος καὶ Ἀέτιος καὶ οἱ τοιοῦτοι»³⁾. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ πολὺς *Γαληνός* τὸ Περὶ τῶν ἀπλῶν φαρμάκων σύγγραμμα ἀπὸ τοῦ Διοσκορίδου ἠρανόσθη· διὸ καὶ κατακρίνεται ὑπὸ τοῦ Φωτίου ὡς παραλιπὼν πλεῖστα⁴⁾, ὡς καὶ ὁ *Ὄρειβάσιος* παραλαβὼν ὀλόκληρον τὸ ἔργον

1) Γ α λ η ν ο ὤ, περὶ κράσεως κτλ. τῶν ἀπλῶν φαρμάκων τόμ. XI σ. 794. Ἐπιτυχέστατα ὁ W e l l m a n ἔν Diosc. III (1914) σ. 147 διωρθώσατο τὸ Τάνιτρον εἰς: τὰ Νίγροσιν.

2) Μυριόβιβλ. 178, σ. 123, 22 B e k k.

3) Αὐτ. 25.

4) Στανίως δὲ ἀναφέρει αὐτὸν ὀνομασί, συνήθως ἀορίστως π. χ. Καὶ τὸν ἱπτόκαμτον δὲ . . . ἔγραψιν· τινες ἀλωπεκίας ὠφελεῖν (τόμ. XII 362). Ὁ Διοσκο-

καὶ ἀμφότεροι διαρρυθμίσαντες αὐτὸ κατ' ὄλφαβητικὴν σειρὰν. Ἀπὸ τοῦ **Πλινίου** δέ, (ὅστις ἂν καὶ δὲν κατονομάζη ἀλλ' ἐχρησιμοποίησε τὸν Διοσκορίδην ἐπαρκῶς ἐν τοῖς αὐτοῦ συγγράμμασι) πάντες περὶ τὰ τοιαῦτα αὐτὸν εἶχον διδάσκαλον. Ἀπὸ τῶν πέντε βιβλίων περὶ ὕλης ἰατρικῆς τοῦ Διοσκορίδου προῆλθον κατὰ μέγα μέρος τὰ Ἱατρικά τῷ Μεσαίῳ. Ὀλόκληρος ἰατρικὴ φιλολογία, ἀνέκδοτος ἀποκειμένη ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις, βάσιν ἔχει τὸν πατέρα τῆς Φαρμακολογίας, ὡς ἀσφαλῶς δύναται τις νὰ ὀνομάσῃ τὸν Ἀναξαγόρα, "Ἕλληνα ἰατρὸν καὶ **ριζοτόμον**". Καίτοι δὲ τοιοῦτος καὶ τοσοῦτος ὁ Διοσκορίδης οὐδεμιᾶς δυστυχῶς προσοχῆς καὶ θεραπείας ἠξιώθη παρ' Ἑλλήνων. **Οὐδεμίαν σχεδὸν ἐργασίαν οἶδα περὶ αὐτοῦ ἑλληνιστὶ γεγραμμένην!** Τούτου ἕνεκα εὐχαρίστως, νομίζω, θέλει ἀναγνώσει ὁ Ἕλλην βραχὲ ἅττα περὶ τῶν Διοσκοριδεῶν χειρογράφων, ἐκδόσεων καὶ ἐν γένει μελετῶν τῶν ἐν Ἑσπερία γενομένων, καὶ ταῦτα ὡς προεισαγωγὴν εἰς τὸν **Λαυριωτικὸν Διοσκορίδην**, τὸν πολῦτιμον τοῦτον κώδικα, ὃν ἐπισταμένως καὶ διεξοδικῶς μελετήσας προάγομαι νὰ γνωρίσω εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον.

2. Περὶ τῶν ἐκδόσεων, ὑπομνημάτων καὶ μεταφράσεων εἰς τὸ Λατινικόν, καὶ ἐν γένει περὶ τῶν Διοσκοριδεῶν σπουδῶν.

Ὁ ζήλος, μεθ' οὗ οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπεδόθησαν εἰς σπουδὴν τοῦ Διο-

ρίδης ἔγραψεν : Ἱππόκομπος . . οὗ ἡ τέφρα . . ἀλωπεκίας δασύνει (A' 122, 6. ὁ Λαυρ. κώδιξ φ. 141β ἔχει, ἰᾶται, ὅπερ ὀρθότερον). Ἐν τούτοις καὶ ὁ Διοσκορίδης ἠνέλησεν ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ βλ. R. M o c k, Pflanzliche Arzneimittel bei Dioscorides die schon in Corpus Hippocraticum vor kommen 1919.

1) F a b r i c i u s Biblioth. gr. III, 89. Meyer, Geschichte der Botanik II, σ. 97.

2) S p r e n g e l praef. ad Dioscoridem κεφ. X de aliis adminiculis σ. XXI—XXV. 2) Ριζοτόμοι καὶ ριζοτομικοὶ ἐκυλοῦντο τὸ πάλαι οἱ βοτανικοὶ καὶ φαρμακολόγοι (πρβλ. W e l l m a n n Dioscur. τόμ. III, K ρ α τ ε ὑ α ς σ. 144—146, καὶ τὸν σχολιαστὴν τῶν Ν ι κ ά ν δ ρ ο υ Ἀλεξιφαρμάκων, ἔκδ. O. S c h n e i d e r (Lipsiae 1856) σ. 57. Ὅτι εἰς μεγίστην τιμὴν ὑπῆρχεν ὁ Διοσκορίδης παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις μαρτυροῦσιν αἱ πολυπληθεῖς εἰς τὸ Λατινικὸν μεταφράσεις. Ὅτι δὲ ἐλεηλάτουν αὐτὸν πάντες οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολούμενοι καὶ τοῦτο εἶναι βέβαιον. Τὸ κυριώτερον βιβλίον, ἐξ ὧν κατὰ τὸ πλεῖστον ἠρύετο τὰς γνώσεις ὁ Μεσαίων εἶναι τὸ 17 βιβλίον τῶν Origines τοῦ Ἰ σ ι δ ῶ ρ ο υ, προέρχεται ἐκ τῆς Λατ. μεταφράσεως τοῦ Διοσκορίδου ὡς ἀπέδειξεν ὁ S t a d l e r ἐν Archiv für lateinische Lexicographie τόμ. X σ. 403έ. καὶ ἐν Allgem. medic Central—Zeitung 1900 ἀρ. 14—15.

σκορίδου, συνετέλεσεν, ὥστε ἐκ τῶν πρώτων μετὰ τὴν Ἀγίαν Γραφήν. γὰρ ἐκτυπωθῆ οὗτος Λατινιστὶ ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ τὸ α' ἐν ἔτει 1478 ἐν Τοσκάνῃ παρὰ Colle καὶ ἐν Λυὼν τῷ 1512. Ἐπίσης ἐκ τῶν πρωτολείων τῆς τοῦ Ἀλδου τυπογραφίας ἀνεφάνη ὁ Διοσκορίδης τῷ 1499, ἔκδοσις σπανιωτάτη, ἣς ἐπανελήφθη τῷ 1518 δεόντως ἐπεξεργασθεῖσα διὰ τοῦ Φραγκίσκου Assulanus. Τρίτη ἐν πρωτοτύπῳ γλώσση ἔκδοσις ἐγένετο ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1529 ὑπὸ τοῦ Ἰανοῦ Cornarius.

Ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου μετηνέχθη εἰς τὸ Λατινικὸν ὑπὸ τοῦ Ruellius (Parisii 1516)¹). βελτίων ἢ ἐν Φλωρεντίᾳ ἔκδοσις ὑπὸ τοῦ Μαρκέλλου Virgilius (1518)²), καὶ ἔτι ἀνωτέρα ἢ ἐν Βενετίᾳ τῷ 1554 ἰδοῦσα τὸ φῶς διὰ τοῦ Πειρ. Ἀνδρέου Matthioli³). Ὑπερτέρα πάντων τούτων μετάφρασις κρίνεται ἢ τοῦ Ἰω. Ἀντωνίου Saracenus ἐν Φραγκοφούρτῃ γενομένη τῷ 1598 ἑλληνολατινιστί.

Ἀλλὰ πολλοὶ τῶν ἀνωτέρω φιλολόγων ἀνδρῶν ὑπῆρξαν οὐ μόνον ἐκδόται ἄριστοι, ἀλλὰ καὶ δεινοὶ ὑπομνηματισταὶ ἐξηγησάμενοι καὶ διαλευκάναντες πλεῖστα τοῦ Διοσκοριδείου κειμένου, καὶ δὴ τὰ τῶν φυτῶν συνώνυμα, ὡς κα' τὸν προσδιορισμὸν τῶν ὀνομάτων⁴). οὕτω πλὴν τοῦ Ἐρμολάου Barbarus, ἀνδρὸς τὰ μάλιστα συντελέσαντος εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Διοσκορίδου (Corollarium in Dioscoridis libri VIII etc. cum notis I. F. Egnatii, Venetiis 1510), τοῦ Ἀντ. Nebrija (1518) καὶ τοῦ Lacuna (ἢ de Laguna 1555), τοῦ μὲν πρώτου ἐν Ἰταλίᾳ, τοῦ δὲ

1) Αὕτη ἐπανελήφθη ἐν Παρισίοις τῷ 1549 ὑπὸ τοῦ Ἰακ. Goupylus μετὰ τοῦ Ἑλλην. κειμένου προστεθεισῶν διαφόρων γραφῶν ἐκ τῶν Παρ. κωδίκων. Dioscoridis libri VIII graece et latine. Castigationes in eosdem libros. Paris. φ. 22†392 edidit J. Goupylus, interprete Ruellio.

2) Ἐπανελείφθη ἐν Κολωνίᾳ τῷ 1529 μετὰ τοῦ ὑπομνήματος καὶ τῶν Corollaria τοῦ Ἐρμ. Barbarus. Dioscorides Pedacii pharmacorum simplicium, reique medicinae libri VIII. J. Ruellio interprete, una cum Herm. Barbari corollariis et Marc. Vergillii in singula capita censuris sive annotationibus. Adjecto iudice duplici singulorum simplicium et difficilium terminorum (ed. O. Brunfels) Argentorati in folio φ. 4, 362. 12.

3) Τῷ αὐτῷ ἐξεδόθη ἐν Λουγδούνῳ καὶ ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Lacuna, ἱατροῦ τοῦ πάπα Ἰουλίου Γ', μετὰ σημειώσεων μετάφρασις σπουδαία θεωρουμένη.

4) Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν ὁ Ψελλὸς μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀλλατίου (De Psellis § 57) ὅτι ἐξεπόνησεν ἐπιτυχῆ ἐξήγησιν εἰς τὸν Διοσκορίδην (κατὰ τὸν Ἀντῶνιον Verdieg, Supplementum Epitomes Gesnerianae, Lyon, 1585), ὁ δὲ Sprach ἀναφέρει ὅτι τὸ χειρόγραφον εὗρισκετο εἰς τὴν βιβλιοθήκην Μανουήλ τοῦ Εὐγενικοῦ καὶ Ἰω. Σούτζου.

τελευταίου ἐν Ἰσπανίᾳ ζήσαντος, ἀξιωματικῶν καὶ φίλων τοῖς Διοσκοριδολόγοις ἔσαι ἔχονται τὰ ὀνόματα τοῦ **Μαρκ. Virgilius**, καθηγητοῦ τῶν καλῶν τεχνῶν ἐν Παδουῇ καὶ καγκελλαρίου, τοῦ **Matthiolus** (*Commentarium in Dioscoridem* ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1554, 1583 καὶ 1583 μετὰ διαφόρων εἰκόνων φυτῶν καὶ ζώων)¹⁾ καὶ τοῦ **Saracenus**, **δαις ἐκ πάντων τῶν εἰρημένων τὴν καλλίστην καὶ πληρεσιτάτην ἐποίησατο τοῦ Διοσκορίδου ἔκδοσιν**, καθηγητῆς ὄν τῆς ἰατρικῆς ἐν Λουγδούνῳ μετὰ νέας Λατινικῆς μεταφράσεως, καὶ ποικίλων σοφῶν σχολίων, προστεθεισῶν καὶ κριτικῶν παρατηρήσεων ὑπὸ **Ἰω. Sambucus** ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κωδίκων ἐκπονηθεισῶν. Ἡ ἔκδοσις αὕτη παρέχει τὸ ἄριστον ἑλλήν. κείμενον, καὶ ἐξυμνοῦσιν αὐτὴν ὅτε **Ἑρρ. Στέφανος** καὶ ὁ **Casabonus**²⁾. Ἡ ἐν τῇ Δύσει ἀναγέννησις τοῦ 15^{ου} αἰῶνος ἐπέτεινε τὰς εἰς τὸν Διοσκορίδην σπουδὰς. Ἦδη οἱ Γερμανοὶ φυτολόγοι ὁ **Ὄθων Brunfels** († 1534) καὶ ὁ **Ἰερώνυμος Beck Tragus** († 1554) **ἀπεπειράθησαν τὰ ὑπ' αὐτῶν ἀνακαλυφθέντα φυτὰ νὰ συμπαραστήσωσι πρὸς τὰς περιγραφὰς τοῦ Διοσκορίδου**. Εἶχοντο καὶ οὗτοι τῆς τῶν Ἰταλῶν στρεβλῆς ἰδέας, ὅτι τὰ ὑπ' αὐτῶν ἀνακαλυπτόμενα φυτὰ ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ περιέχονται ἐν τῇ Ἰατρικῇ ἕλθῃ τοῦ Διοσκορίδου, καθ' ὧν ἐξηγέρθησαν ὁ **Ἑρρ. Cordus** († 1534), ὁ **Ἀντώνιος Brasavola** († 1555) καὶ ὁ **Βαρθ. Marant**.

3. Αἱ νεοελληνικαὶ μεταφράσεις.

Παρ' Ἑλλήσιν ὁ Διοσκορίδης **ἀνεγινώσκειτο ἀπλήσιως**, ὡς ἀποδεικνύουσιν οἱ πολυάριθμοι κώδικες, οἱ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἀπαχθέντες εἰς Εὐρώπην, καὶ τὰς σπουδαιότερας νῦν βιβλιοθήκας αὐτῆς κοσμοῦντες. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κ)πόλεως, καίτοι τὸ κείμενον τοῦ Διοσκορίδου εἶχε διασκορπισθῆ εἰς τὰ Ἰατροσόφια, ἐγένοντο ὅμως καὶ διάφοροι εἰς τὴν καθωμίλημένην μεταφράσεις, ὧν γνωσταί μοι τυγχάνουσιν αὗται:

1) **Ἰωάννου τοῦ Ρακενδύτου**. Ὁ **Ῥιχάρδος Förster** ἐν τοῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως χειρογράφοις ἀναφέρει τὸ ὑπ' ἀριθ. μζ', ὅπερ περι-

1) Ὁ πλήρης τίτλος: **P. Andreae Matthioli medici Senensis Commentarium in libros sex Dioscoridis, Venetiis 1554.**

1) Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευτέος καὶ ὁ **Βαλέριος Cordus** συγγραψας τὰς *Annotationes* μετὰ τῆς ἱστορίας τῶν φυτῶν (ἔκδ. **C. Gesnerus**, Tiguri 1591). Περὶ τούτων δὲ καὶ τινῶν ἄλλων βλ. εἰς τὴν *Biblioth. graeca* τοῦ **Φαβρίκιου** τόμ. III, σ. 96—99,

εἶχε μετάφρασιν τοῦ Διοσκορίδου, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ἐξῆς σημειώματος: «Τοῦ εὐτελοῦς Ἰωάννου τοῦ ῥικενδύτου καλουμένου μετάφρασις ἢ καὶ παράφρασις εἰς τὴν Διοσκορίδου βίβλον, ἣγουν εἰς τὴν κοινὴν φράσιν Περί ὕλης ἰατρικῆς, καὶ τὸ χαρτὶ ἔνε βαβάκινο». ¹⁾ Ὁ κώδιξ οὗτος ἀνῆκεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ **Μιχαὴλ Καντακουζηνοῦ**, καί, ὡς φαίνεται, ἦν βομβύκινος, γραφεὶς πάντως πρὸ τῆς ἀλώσεως. ἐκείνου δὲ εἰς τὴν δυμένειαν τοῦ Σουλτάνου περιπεσόντος καὶ εἰς θάνατον καταδικασθέντος, ἡ βιβλιοθήκη ἐξετέθη εἰς δημοπρασίαν τῷ 1578. Πολλὰ τῶν χειρογράφων ἐκείνων ἠγόρασεν ὁ Gerlachius, ὁ ἐφημέριος τῆς ἐν Κ)πόλει Γερμανικῆς πρεσβείας καὶ γνωστὸς ἐκ τοῦ Tagebuch καὶ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ **Κρουσίου**. ²⁾

2) **Νικηφόρου Πριγγελέως**. Ὁ γνωστὸς οὗτος Ἀθηναῖος βιβλιογράφος ἐποίησατο μετάφρασιν ὀλοκλήρου τοῦ Διοσκορίδου, ἣτοι τῶν 5 βιβλίων περὶ ὕλης ἰατρικῆς³⁾. Σώζεται ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 239 κώδικι τῆς ἐν Ἀθωνῆς Κουτλουμουσίου γραφέντι τῷ 1637. Τὸ μὲν κείμενον κατέχει ὀλόκληρον τὸν κώδικα ἣτοι φ. 486, ἐν ἀρχῇ δὲ προτάσσεται τὸ **πολυώνυμον**, ἣτοι τὸ γλωσσάριον· ἐν τέλει δὲ ὑπάρχει ἡ ἐξῆς σημείωσις: «Ἐλαβε τέλος χειρὶ τοῦ ταπεινοῦ **Νικηφόρου ἱερομονάχου τοῦ Πριγγελέως ἐξ Ἀθηνῶν** τοῦ Διοσκορίδου ἡ βίβλος μεταφρασθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ αἰτήσει φίλου τινὸς **Δημητρίου** τ' οὔνομα ἀπὸ Τουρνάβου τῆς Λαρίσσης τῶν Θεταλῶν εἰς ὠφέλειαν μὲν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐκεῖσαι ὄντων ἐμπειρικῶν ἰατρῶν κατὰ τὸ ἀχλζ', Ὀκτωβρίῳ κδ', Ἀθήναζε, ἣ συναριθμήσεται καὶ τὸ μετὰ τοῦτο βιβλίον, δηλαδὴ τὸ **πολυώνυμον**» ¹⁾.

3) **Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου** μετάφρασιν τῶν πρώτων βιβλίων τοῦ Διοσκορίδου περιέχει τὸ ὑπ' ἀρ. 183 τῆς μονῆς Ἰβήρων φ. 51α—128α. Προτάσσεται ἐπίσης μετάφρασις τοῦ Συντάγματος τοῦ **Συμεὼν Σήθ** περὶ δυνάμεως τροφῶν (φ. 15α—50β). Ὁ κώδιξ εἶναι τοῦ ἸΔ' αἰῶνος, ἀλλ' εἶναι ἀντίγραφον παλαιότερου.

1) De antiquis Cypolitaniis et libris manuscriptis commentatio (Rostochi, 1877) σ. 28

2) Βλ. Κ ρ ο υ μ β ά χ ε ρ, Ἱστορία τῆς Βυζ. Λογοτεχνίας κατὰ μετάφρ. Σ ω τ η ρ ι ά δ ο υ τόμ. Β'. σ. 196.

3) Τὰ 5 ὁμοῦ βιβλία ἐνταῦθα εἶναι διηρημένα εἰς 9 καὶ κεφάλαια ἀκε'. ἐννοεῖται ὅτι ὁ μεταφραστὴς ἐποίησατο οὐκ ὀλίγας προσθήκας Ἡ μετάφρασις ἔχει σπουδαιότητα καὶ διὰ τὴν εἰς τὸ δημῶδες ἀπόδοσιν πολλῶν βοτανικῶν ὄρων καὶ ὀνομάτων.

1) Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ ἀγίου Ὁρους Ἑλλην. κωδίκων ὑπὸ Σ π. Λ ά μ π ρ ο υ Τόμ. Α' (Κανταβριγία, 1895) σ. 304, καὶ Ἀθηναῖοι βιβλιογράφοι, (Ἀθῆναι 1902) Ἀπόσπ. Ἐπετηρ. Παρνασοῦ σ. 44.

4) *Μιχαήλ Κοντοπίδου*. Ἡ μετάφρασις περιέχεται ἐν κώδικι 7 (982) τῆς κοινότητος Ζιγορᾶς, καὶ ἐγγραφή τῷ 1700. ἐπιγράφεται δέ: «Μετάφρασις εἰς τοῦ Διοσκορίδου περὶ ὕλης ἰατρικῆς διορθωθεῖσα κατὰ πολὺ ὑπὸ *Καλλινίκου Πατριάρχου*»¹⁾.

Αἱ μεταφράσεις αὗται εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν αἰῶνα τὸν ΙΣΤ' συνυλεσθεῖσαι μαρτυροῦσιν ἀριδηλότατα τὴν ἐπίδοσιν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ Βοτανικά, εἶναι δὲ *πολύτιμοι καὶ ὡς γλωσσικὰ μνημεῖα*, καὶ δὴ διὰ τὴν γλῶσσαν τῆς ἰατρικῆς καὶ βοτανικῆς ἐπιστήμης καὶ διὰ τὴν μετάφρασιν τῶν ὀνομάτων τῶν φυτῶν εἰς τὸ ἀπλοῦν. Εἰσὶν *αἱ ἀπαρχαὶ τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῆς γλώσσης*, καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ξενικῶν ὀνομάτων καὶ ὄρων, Φραγκικῶν καὶ Τουρκικῶν.

4. I. *Περὶ τῶν δύο τελευταίων ἐκδόσεων τοῦ Διοσκορίδου*

Sprengel καὶ Wellmann (ἐν εἴδει βιβλιοκρισίας)

Εἶχον παρῆλθει 200 περίπου ἔτη ἀπὸ τῆς τελευταίας ἐκδόσεως, ὅτε ὁ *Κούριος Πολύκαρπος Sprengel*, καθηγητῆς ἐν Ἄλλη (Halle) μετὰ 18ετῆ εὐδόκιμον διδασκαλίαν ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς Ἰατρικῆς, ἐξέδωκεν ἐν δυοὶ τόμοις ἐν Λειψία τῷ 1829—1830 ἐν τοῖς Opera medicorum graecorum τοῦ Kühn τομ. XXV—XXVI τὸν Διοσκορίδην ὑπὸ τὸν τίτλον:

Pedaniī Dioscoridis Anazarbei de materia medica libri quinque ad fidem codicum manuscriptorum, editionis Aldinae principis usque quaque neglectae, et interpretum priscorum textum recensuit, varias addidit lectiones, interpretationem emendavit, commentario illustravit κ.τ.λ.

Τόμ. Α'. Προλεγόμενα (σ. XXVIII). Ἐν τέλει: «Πίναξ τῶν ἐν τοῖς 1—829 ὕλικοῖς (sic) περιεχομένων» (σ. 829—850).

Ὁ τόμος οὗτος περιέχει τὰ 5 βιβλία περὶ ὕλης ἰατρικῆς (σ. 1 - 829)

Τόμ. Β'. Περὶ δηλητηρίων φαρμάκων καὶ τῆς αὐτῶν προφυλακῆς καὶ θεραπείας (σ. 1—41).

1) Οἱ κώδικες τῆς βιβλιοθήκης Ζαγορᾶς περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ καθ. Κων. Δυοβουνιώτου ἐν Νέφ Ἑλληνομν. Λάμπρου Τόμ. ΙΑ (1914) σ. 304. Ὁ αἰδιδμος πατριάρχης εἶχεν ἐγκύψει σπουδαίως εἰς τὰ Βοτανικά ὡς ἀποδεικνύεται καὶ ἀλλαχόθεν.

Περὶ ἰοβόλων ἐν ᾧ καὶ περὶ λυσσῶντος κυνὸς (σ. 42—91). Περὶ εὐ-
πορίστων ἀπλῶν τε καὶ συνθέτων φαρμάκων βιβλίον 1—2 (σ. 92—338).

Commentarius in Dioscoridem (σ. 339—665).

Index I. Vocum graecorum, quarum explicatio videbatur ne-
cessaria (σ. 666—688).

Index II. Synonymorum in commentario expositorum (σ. 689
—690).

Index III. Vocum Ebraicarum et Punicarum in commentario
obviarum (691—693).

Index IV. Vocum Arabicarum (σ. 694—698).

Index V. Systematicus (σ. 699—716).

Ἐπὶ πᾶσι τούτοις ὑπὸ τὸ κείμενον ὑπάρχει ἡ Λατινικὴ μετάφρασις.

Ὁ Sprengel προσῆλθεν ἐπαρκῶς ἐπὶ τὸ ἔργον παρεσκευασμέ-
νος. Ὡς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου εἶχε διακριθῆ ὡς ἄριστος συγ-
γραφεύς, συγγράψας πλὴν ἄλλων τὰς «Βοτανικὰς ἀρχαιότητας», (Anti-
quitates botanicae, Lipsiae 1798), τὴν «Ἱστορίαν τῶν φυτῶν» καὶ δὴ
τὴν πολύτιμον «Ἱστορίαν τῆς Ἱατρικῆς» ὡς καὶ τὴν τῆς Χειρουργίας
(Geschichte der Chirurgie, Halle, 1815—1819)¹⁾. Διὰ τῶν ἐργασιῶν
τούτων ὁ Sprengel ἀνεδείχθη ὑπέροχος ἱστορικὸς ἐν τῇ ἱατρικῇ
ἐπιστήμῃ καὶ μάλιστα τῇ Βοτανικῇ, προήχθη δὲ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ
Διοσκορίδου προτροπῇ καὶ συναρωγῇ τοῦ σοφοῦ ἐν Δρέσδῃ καθηγητοῦ
τῆς Ἱατρικῆς Καρόλου Weigelius, εἰς ὃν καὶ εὐγνωμόνως ἀφι-
εροῖ τὸ βιβλίον, τῆς ἄρετοῦς φιλίας ἕνεκεν. Οὗτος οὐ μόνον εἰς τὴν κρι-
τικὴν τοῦ κειμένου παρέσχεν αὐτῷ πολύτιμον συμβολὴν (supellectilem
criticam), ἀλλὰ καὶ ἀντίγραφα διαφόρων κωδίκων τοῦ Διοσκορίδου πα-
ρεχώρησε προθύμως. καὶ οἱ κώδικες οὗτοι ἦσαν οἱ δύο ἀρχαιότεροι τῆς
Βιέννης, ὁ Constantinopolitanus καὶ ὁ Neapolitanus. Ὁμοίως καὶ ἐκ
τῶν τοῦ Montefalconius κριτικῶν ἐργασιῶν ἐπὶ τῶν κωδί-
κων ἐπωφελήθη, καὶ ἄλλας διαφόρους γραφὰς παρέλαβεν ἐκ τῶν ἐντύ-

1) Τὸ σπουδαιότερον τοῦ Sprengel ἔργον, ὃπερ μέχρι νῦν κέκτηται ἀξίαν
εἶναι Geschichte der Arzneikunde (ἧς ὁ πλήρης τίτλος εἶναι: Versuch einer pragma-
tisches Geschichte der Arzneikunde) τὸ πρῶτον ἐξεδόθη ἐν Ἀλλῇ τῷ 1792 εἰς δύο
τόμους (σ. 170, 248, 8ον), εἶτα ἠκολούθησαν πολλαὶ ἀνατυπώσεις (ἡ δ' τῷ 1846 εἰς
5 τόμους). Μετεφράσθη δὲ καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν, Histoire de la Medecin ὑπὸ
A. J. Jourdan (Paris 1815—1820). Τοῦ ἔργου τούτου προσηγήθη τὸ Beiträge zur Ge-
schichte der Medicin εἰς 5 τόμους.

πων τοῦ Διοσκορίδου. ¹⁾ Πρὸς τούτοις ἐχρησιμοποίησε καὶ τὴν α' Ἀλδίναν ἔκδοσιν (1499), ἣτις εἶχε λησμονηθῆ παρὰ τῶν ἄλλων ἐκδοτῶν. Ὡστε ἐκ δευτέρας χειρός, εἶδε τοὺς κώδικας, ὧν παρατίθησι τὰς διαφοράς, ὅπερ ἀποτελεῖ ἀληθῶς τὸ μειονέκτημα τῆς ἐκδόσεως. Κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως ὁ ἀνὴρ οὐδενὸς τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ἀποδείκνυται δεύτερος. κάτοχος δὲ τῆς Ἀραβικῆς καὶ Ἑβραϊκῆς, διεφώτισε μέγας τὴν καταγωγὴν τῶν συνωνύμων. Τὸ ὑπόμνημα αὐτοῦ κατὰ τὸν Meyer εἶναι ἡ τελευταία λέξις περὶ τῶν φυτῶν τῶν ἀρχαίων καὶ δὴ τὸ ἄριστον ἔργον ²⁾).

Ὡς πρὸς τὴν παράδοσιν τοῦ κειμένου ἀπεδείχθη *συνιηριτικώτατος*. σπανίως δὲ προβαίνει εἰς διορθώσεις, ὅπερ καταφαίνεται καὶ ἐξ ὄρων ἐν προοιμίῳ διακηρύττει: *Et protinus quidem textum Dioscoridis sedulo esse castigandum intellexi. Quod cum sine verborum intelligentia, sine observatione formarum, compositionis ipsorumque accentuum fieri non possit, equidem, sensa scientiae grammaticae mediocritate, omnes famen intendi industriae nervos, ut penitiorum mihi comparatem ejus disciplinae cognitionem. At vereor, haud paucas, quas incuria fudit, superesse mendas, quarum maximam partem ad calcem indicavit. καὶ ἐπιλέγει: Persuasissimum habeo, veteres auctores non intelligere quemquam, nec explicare posse, quin temporum rationem doctrinaeque modum ea aetate regnantes rite cognoscat. Quamobrem et historia artis medicae eximie illustrare potest plura auctorum veterum loca, quae alicui abstrusa intellectu saltem sunt difficilia.* ³⁾ Τοιοῦτον τὸ ἔργον καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ Sprengel, ἣτις ἐπὶ ἑκατονταετηρίδα σχεδὸν ἦν εἰς ἀποκλειστικὴν τῶν ἐπιστημόνων χρῆσιν, καὶ ἐντεῦθεν παρελήφθησαν καὶ ἐν τοῖς Λεξικοῖς τὰ σχετικὰ χωρία καὶ αἱ παραπομπαί.

Ἀρχομένοι τοῦ Κ' αἰῶνος παρουσιάζεται νέα ἔκδοσις τοῦ Διοσκορί-

1) Βλ. Praefatio ad Dioscoriden ἐν τόμ. I, σ, XVII XX. Ἐκτὸς τῶν δύο κωδίκων εἶχε καὶ τρίτον τῆς οὐτῆς βιβλιοθήκης ὑπ' ὄψιν τὸν gr. med. XVI ὡς καὶ τὸν Parisinus 2183 ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Goupylus (1519) παραλαβὼν τὰς γραφάς

2) Geschichte der Botanik I. σ. 111. Οὗτος ἐξαίρων τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου τοῦ Spr. ἐπιφέρει τὰδε: Besonders lobenswerth auf einem Gebiete, wo so vieles nur desinirt werden kann, ist die Unbefangenheit, mit der erfrühere Missgriffe zugiebt, und zu berichtiges sucht. Demumgeachtet ist auch diese Arbeit ihres wahrhaft grossen Verdienstes ungeachtet, mit Vorsicht zu Gebrauchen des Verfasser herrschende Nangung, auch do bestimmt Resultate zu gewissen, wo die Natur der Sache kaum leise Vermuthungen gestattet, blickt auch hier noch öfter durch, als dem Alter geziemte,

3) Ἐνθ' ἄνωτ. σ. XXV—XXVI.

δου, ἢ τοῦ Max Wellmann, ἔργον συντελεσθὲν συμφώνως ταῖς ἀξιώσε-
σι τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀντάξιον τῆς *Γερμανικῆς φιλοπονίας*. Ὁ Wellmann ἦν
ὁ μᾶλλον πρὸς τοῦτο ἐνδεδειγμένος διὰ τὰς προηγηθείσας εἰς τὸν κλάδον
τοῦτον τῆς Βοτανικῆς *σπουδαίας ἐργασίας* καὶ δὴ εἰς τὸν Διοσκορί-
δην ¹⁾, αἵτινες ἀνέδειξαν αὐτὸν τὸν *κράτιστον φιλόλογον τῆς Ἰατρικῆς
καὶ Βοτανικῆς καὶ δόμον ἐ δότην ἀρχαίων κειμένων*· διὸ καὶ ἀνε-
τέθη αὐτῷ ἡ ἔκδοσις τοῦ Corpus veterum medicorum, οὗ ὁ α' τό-
μος ἐξεδόθη τῷ 1901. Τότε προτροπῇ τοῦ δεινοῦ Ἑλληνιστοῦ καὶ περιω-
νύμου κριτικοῦ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων Wilamowitz-Moellendorf, ²⁾
δατάναις τῆς ἐν Γοττίγγη βίσι. Ἐταιρείας τῶν Ἐπιστημῶν, ἀνέλαβε τὴν
ἐξερεύνησιν τῶν ἐν ταῖς διαφόροις Βιβλιοθήκαις χειρογράφων τοῦ Διο-
σκορίδου, καὶ περιῆλθε τὴν Ἰταλίαν, Αὐστρίαν, Ἰσπανίαν, Γαλλίαν καὶ
Γερμανίαν. Οὕτω ἐπὶ τῇ βάσει πάντων σχεδὸν τῶν σωζομένων κωδίκων
ἐν διαστήματι 8 ἐτῶν ἐξεδόθη ὁ Διοσκορίδης εἰς ἀρίστην μορφήν εἰς τρεῖς
τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον:

P e d a n i i D i o s c u r i d i s A n a z a r b e i d e m a t e r i a
m e d i c a l i b r i q u i n q u e .

Προηγῆθη δὲ ὁ

Τόμ. II περιέχων τὸ III καὶ IV βιβλίον, Berolini, 1906.

Προλεγόμενα σ XXVI, καὶ κείμενον σ. 339.

1) Αἱ σπουδαιότεραι εἶναι οἱ ἑξῆς :

2) S e x t i u s N i g e r, Eine Quellenuntersuchung zu Dioscorides (Her-
mes τόμ. XXIV σ. 530—569, Berlin, 1889).

3) C r a t e u a s κτλ. (Abhandlungsu der Kgl. Gesellsch. d. Wiss. zu
Göttingen τόμ. II, 21, σ. 3 ἑ, Berlin, 1897 Phil. hist. Cl. N. Folge.

4) Das älteste Kräuterbuch der Griechen (ἐν Festchrift für Susemihl 1897).

5) Die Pflanzennamen des D. (Hermes r. XXXIII σ. 360—422, 1898).

6) Dio-scorides (ἐν Real-Encycl. Pauly-Wissowa Τομ. V, 1905, σ. 1131—
1142), Δι' ἄλλης δεκάδος ἐργασιῶν ἐν διαφόροις περιοδικοῖς δημοσιευθείσης, πραγ-
ματεύεται περὶ τοιοῦτων θεμάτων, ὧν σπουδαιότερα ἡ ἑξῆς.

7) Die Pneumatische Schule bis auf Archigenes in ihrer Entwicklung
dargestellt (Philologische Untersuchunge r. XIV σ. 239 ἑ. 1895).

8) Die Schrift des Dioscurides Περὶ ἀπλῶν φαρμάκων Ein Beitrag zur Ges-
chichte der Medicin. Berlin 8ov, σ. VII, 78.

2) Ὁ τρίτος τόμος ἀφιερῶται εἰς αὐτόν. Εὐγνωμόνως δὲ ὁ Wellmann ἀναμνη-
σεται καὶ τῶν ἄλλων φιλολόγων συνεπικουρησάντων αὐτῷ ἐπὶ τὸ ἔργον (βλ. II
προλ. XXIV).

Τόμ. I περιέχων τὸ I καὶ II βιβλίον, Berol. 1907, σ. VI, 255.

Τόμ. III, 1914, ὅστις περιέχει τὰ ἐξῆς (σὺν τῷ προλόγῳ σ. VI).

1) Τὸ V β.βλίον πρὸς δὲ καὶ «Πίνακα τῆς περὶ ὕλης ἰατρικῆς πραγματείας» (ἦτοι τῶν κεφαλαίων) σ. 1—135).

2) *Cratueae et Sextii Nigri fragmenta* (σ. 137—148).

3) Περὶ ἀπλῶν φαρμάκων, ἦτοι περὶ Εὐπορίστων βιβλ. I-II (149—326) ἀκολουθοῦντος καὶ πίνακος ἐξ ἀλγ' κεφαλαίων.

Παρελείφθησαν ὡς νόθα τὰ δύο παρὰ Sprengel βιβλία:

Περὶ δηλητηρίων φαρμάκων κτλ. καὶ περὶ ἰοβόλων καὶ λυσσῶντος κυνὸς

Προσετέθησαν δὲ ἐν τέλει οἱ ἐξῆς πίνακες.

I. Index auctorum (σ. 327).

II. *Nomina plantarum Ps. Dioscorideae e Pamphilo hausta* σ. (327—358). Ταῦτα ἐν τῷ κειμένῳ εὐρίσκονται ὑποσελιδίως, ἐνῶ οἱ μὲν πρῶτοι ἐκδύται εἶχον ἐν τέλει, ὁ δὲ Sprengel ἐντὸς τοῦ κειμένου.

III. Index rerum quas liber περὶ ὕλης continet (σ. 359 - 393).

Οἱ πίνακες οὗτοι, καίτοι ἐκτενέστατοι, δὲν εἶναι ὅμως πλήρεις ὡς θὰ ἐνόμιζε τις. Οὕτω ὁ I ἔχει μόνον 21 ὀνόματα κύρια, καὶ ὅμως ἐγὼ προχείρως σημειοῦμαι ἄλλα τόσα ἐλλείποντα ἐκ καὶ τῶν δύο ἐτέρων ἐλλείπουσιν οὐκ ὀλίγα. περὶ τὰ 300 ἔχω σημειωσάμενος ἐν τῷ ᾧα τοῦ παρ' ἐμοὶ ἀντιτύπου, ἰδίως ἐν τῷ II πίνακι.

Παραλαμβάνω ἐνταῦθα τὰ σπουδαιότερα τῶν ἐλλειπόντων ἐν τοῖς Πίναξιν.

ἀετίτης λίθος V 142 (100,17)

αἰμοσταφίς IV 82 (243,17).

Ἄραβις πόα II 185 (254,11).

ἀρωνία II 18 (110,6).

βλάχνον V 184 (B 332, 13 σημ.)

γυνάικειον V 84 (56,3).

ἔψημα (γλεύκου) V 6 (6,17).

ἡμερον (τὸ στρύχνον) IV 70 (228,7).

θριάμβριον IV 68 (224,8).

ἰωνίτης II 173 (240,15).

κάχλα III 139 (148,8).

κυπρία (ἢ καδμεία) V 72 (37,11).

λεύκανθον III 120 (130,15).

λεύκηθρον III 96 (109,10).

Μίθριος V 145 (288,14).

νούφαρα III 132 (242,9).

ὄνοθοῖρις IV 117 (267,6).

Πάνιος III 121 (131,7) ὄνομα III 131 (140. 12 σημ.)

πευθήρα II 173 (240,17).

πινάριον V 98 (68,13).

Σπάνη (λιθάργυρος) V 67 (58,2).

ὑσόβριον III 42 (54,9).

φαλάγγια κρανοκόλαπτα I 28 (120,13).

χαλκηδόνιον V 85 (56,2).

χάριτης I 86 (81, 18).

ὄμοιν III 5 (9,16), ἢ γλυκύοριζα.

**Ἐλλείποντα ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Wellmann καὶ ὑπάρχοντα
ἐν τῇ τοῦ Sprengel.**

ἀγρία 666. 1)

ἀγριοκινάρα 356.

ἄγριον 427.

αἰγώνυχον 488.

ἀμοργίνη 534.

ἀρρενόγονον 473, τὸ φύλλον, κτλ.

βάρου, βάρυτον 104.

βασιλικὸς ἄγιος 390.

ἔγκαυμα 764.

εὐσίγη 534.

ἐχέτροσις 673.

θηλύθαμνον 371.

θηροφόνον 574.

κνιδέλαιον 51.

κνικέλαιον 51.

κλυμένιον 515.

κρίταμόν 273.

κίνη 623.

ὄρεινή ἢ ἀγρία 668.

παρδάλη 447.

ὑγιεινή ἀγρία 582.

χαμαιμύρτη 623 κτλ.

Καλῶς ἔπραξεν ὁ Well. ἀπαλλάξας τὸ κείμενον τῆς Λατινικῆς μεταφράσεως, ὅπως ἐξεδόθησαν καὶ αἱ πρῶται ἐκτυπώσεις. Αἱ δαψιλεῖς ὑποσημειώσεις, αἵτινες καταλαμβάνουσιν ἐνίοτε τὸ πλεῖστον τῆς σελίδος,

1) Παραπομπὴ εἰς τὴν Διοσκορίδην τοῦ Sprengel.

διαιροῦνται εἰς τρεῖς διακεκριμένας κατηγορίας. α') Τὰ νόθα συνώνυμα τῶν φυτῶν καὶ κεφάλαια ἐκ τῶν κωδίκων Constantinopolitanus καὶ Neapolitanus β') Παραπομπαὶ εἰς τὰ παράλληλα χωρία τῶν συγγραφέων καὶ τὰ ἐκ τοῦ Διοσκορίδου ἀποσπάσματα. γ') Αἱ διάφοροι γραφαὶ τῶν κωδίκων. Στανιώτατα παρ' ὅλα ταῦτα γίνεται λόγος περὶ τῆς ὀρθογραφίας τῶν λέξεων, ὅπερ θεωρητέον παράλειψ. οὐκ ἀσήμαντος.

II. Τὰ ἀξιοσημεῖωτα τῆς ἐκδόσεως τοῦ Wellmann. Μεταβολὴ τῶν κεφαλαίων. α') Σύμπτυξις.

Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν διαίρεσιν τοῦ Sprengel παρατηροῦμεν ἰάδε: Βιβλ. I. Τὰ κεφάλαια λ'—λς' συνεπτύχθησαν εἰς ἓν τὸ 30. τὰ λοιπὰ περὶ ἐλαίων κεφ., ἄλλα μὲν χωρίζονται, ἄλλα δὲ συμπτίσσονται.

Τὰ ἐκ τοῦ λιβάνου προϊόντα κεφ. πα'—πε' εἰς τὸ 68. ὡσαύτως τὸ πίτυς, πιτυίδες, στρόβιλοι εἰς τὸ 69. σχῖνος, σχινίνη ῥητίνη εἰς τὸ 70. τέρμινθος, τερεβινθίνη, πιτυίνη εἰς τὸ 71. πίσσα πισσέλαιον, λιγνύς, πίσσα ξηρά, ζώπισσα (κεφ. 4δ'—4η') εἰς τὸ 72. ἄσφαλτος, πιτιάσφαλτος, νάφθα εἰς τὸ 73. Ὅμοίως συνεπτύχθησαν καὶ τὰ περὶ κίσθου (κεφ. 97), ἀγριελαίας κεφ. ρλς'—ρμα' εἰς τὸ 150. τὰ εἶδη τῶν φοινίκων εἰς τὸ 109, ῥοά, κίτινοι σίδια εἰς τὸ 110. σῦκα, ὀπός, ὄλυνθοι, κονία εἰς τὸ 128. στέατα διάφορα πς'—'ε' εἰς τὸ 76. εἶδη τοῦ μέλιτος ρα'—ρδ' εἰς τὸ 82. καὶ ἓν γένει ἠνώθησαν εἰς ἓν τὰ διάφορα εἶδη καὶ αἱ ποικιλίαι τῶν φυτῶν π. χ. μέσπιλον, ἐπιμηλῖς εἰς τὸ 118. ἕτερον εἶδος 127. θέρομος ἡμερος καὶ ἄγριος II. 109. γογγύλη ἡμερος καὶ ἄγρια εἰς τὸ 100. ῥαφανῖς ἡμ. καὶ ἄγρια εἰς τὸ 112. θριδαξ ἡμ. καὶ ἄγρια εἰς τὸ 136¹⁾.

Ἡ μεταβολὴ αὕτη τῶν κεφαλαίων καὶ σύμπτυξις εἶνε σπουδαία ἀπὸ γραμματολογικῆς ἀπόψεως· διότι αἱ παραπομπαὶ ὑπὸ τῶν λεξικογράφων καὶ λοιπῶν τέως ἐγίνοντο κατὰ κεφάλαια, κοί ἦσαν ταῦτα ἀναλλοίωτα εἰς πάσας τὰς ἐκδόσεις τοῦ Διοσκορίδου.

Φρονῶ, οὐδεὶς ἀποχωρῶν λόγος ὑπῆρχεν νὰ προβῇ εἰς τὴν τοιαύτην ἀναστίττωσιν καὶ σύγχυσιν ὁ Well. διότι ἐὰν ὑπῆρχε λόγος ἔδει νὰ τηρηθῇ πινταχοῦ ὁ αὐτός κανὼν. καὶ ὅμως δὲν τηρεῖται. Προβλ.

β') Εἶδη καὶ ποικιλίαι εἰς διακεκριμένα κεφάλαια.

Βιβλ. III. ὀρίγανος κεφ. 27—30, πήγανον 45—46, πάνακες 48—50,

1) Τοιαύτην ἐνώτιν στανιώτατα ἐποίησατο καὶ ὁ Sprengel III ρκς' κόνυζα καὶ τὰ εἶδη. IV, ἡ κληματίτις κ.τ.τ. καὶ ὅμως ταῦτα ὁ Well. ἐχώρισεν ἰ ὡς καὶ τὸ κύπρος I 4—5 (Spreng. A' ρκδ'), καὶ μετετόπισεν ἀλλαχοῦ καὶ δὴ εἰς ἄλλο βιβλίον.

- Βιβλ. II. ι') » 114 σ. 188 λάπαθον, δξυλάπαθον μικρόν μέγα· τρεῖς
σειραι ἐν τῷ Λαυρ. δὲν ὑπάρχουσιν.
- ια') » 115, σ. 190 ὑπολάπαθοι· ἐν τῷ Λαυρ. ἠνωμένον.
- ιβ') » 124, σ. 196 ἀνδράχνη· » »
- ιγ') » 152, σ. 217 ἐλαφόβοσκον· » »
- ιδ') » 166, σ. 231—233 δρακοντία μεγάλη·
- ιε') » 177, σ. 246 ἀργεμώνη· ἐν τῷ Λαυρ. ἠνωμένον ἐντὸς
τοῦ κειμένου : [ἀργεμώνη ἑτέρα] ἀποκλείεται
ὡς νόθον.
- Βιβλ. IV. ις') » 13, σ. 178 κλύμενον· δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Λαυρ.
- ιζ') » 137, σ. 283 [βρόμος] ἐντὸς τοῦ κειμένου ἀποκλείεται
ὡς νόθον, καίτοι ὑπάρχει ἐν ταῖς ἐκδό-
σεσιν.
- ιη') » 10 σ. 176 πηκτὴ· δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Λαυρ.
- ιθ') Τὸ δὲ φασίολος (II σ. 187) ὑπάρχον ὡς κεφάλαιον ἐν πάσῃ
ἐκδόσει ἀπεσκυβαλίσθη καὶ ἐτέθη ἐν ταῖς σημειώσειςι,
καὶ δὴ τὸ εὐχρηστότατον ἐν Ἀνατολῇ ὄσπριον²). ὁμοίως ἐντὸς
τοῦ κειμένου ἐν ταῖς ἐκδόσεσι καὶ τὸ βρόμος.
- κ') Ὅμοίως καὶ ἡ ἰβηρίς (II. σ. 242) ἐτέθη ἐν ταῖς ὑποσημειώσειςι.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω κεφάλαια προέρχονται ἐκ τοῦ νόθου Διοσκο-
ρίδου.

ε') *Κεφάλαια παραλειφθέντα ὑπὸ Wellmann.*

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω βρόμος φασίολος, ἰβηρίς, ἄπερ ὡς νόθα παρηγ-
κωνίσθησαν ἐν ταῖς ὑποσημειώσειςι, ἔλλείπει πάνπαν ἐκ τῆς ἐκδόσεως
τοῦ W e l l. τὸ λεοντοπόδιον (S p r e n g. Δ' ρλα'): καὶ τὸ μὲν ὄνομα
εὔρηται παρὰ W e l l. ἐν τῷ III 96 λεοντοπέταλον ἐν τοῖς συνωνύμοις,
ἀλλὰ τὸ κεφάλαιον εἶναι τελείως διάφορον.

ς') *Ἀριθμὸς τῶν κεφαλαίων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἄλλας
ἐκδόσεις καὶ τὸν Λαυρ. κώδικα.*

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κεφαλαίων εἶναι λίαν ηὔξημένος, ὡς οἴκοθεν ἐννο-

2) Τὸ κεφ. IV 120 (269, 10) ἰσόπυρον, οἱ δὲ φασήλιον, εἶναι συντομώτατον.
Εἰς τὴν μετονομασίαν ταύτην ὑπακτέον καὶ τὸ ἀλαίνη, ἐπαναχθὲν ὡς τίτλος τοῦ
κεφ. IV 86 (216, 10) ἐκ τῶν πρώτων ἐκδόσεων, ἀντὶ τοῦ μῦθου ὦτα καὶ μυσσῶτις
(δύο κεφ.) τοῦ S p r e n g e l καὶ Λαυρ. 83α (Spr. B' σιδ' 331) τὴν δὲ μυσσῶτιδα,
ἐπέγραψεν ὁ W e l l. μῦθου ὦτα II 183 (253, 3).

εἶται, εἰς τὸν νόθον Διοσκορίδην· διὰ τοῦτο καὶ ἐν ταῖς νεωτέροις ἐκδόσεσι, διὰ τῆς ἀντιβολῆς τῶν κωδίκων τοῦ γνησίου Διοσκορίδου καὶ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν νόθων, οὕτως βαίνει μειούμενος. Ἄλλ' ἐν τῇ παρούσῃ ἐκδόσει μειοῦται ἔτι ἐπὶ πλέον διὰ τῆς παραλόγου συμπτύξεως διακεκριμένων ἐν ταῖς προηγουμέναις κεφαλαίων. οὕτω δὲ ἐταράχθη μὲν ἡ τάξις, κατεστράφη δὲ καὶ ἡ παράδοσις: Ἐχουσι δὲ τὰ κεφάλαια ὧδε:

Ἄλδινα 1518 καὶ Κοργαρίου (Βασιλεία 1529)	ἐν ὄλφ	957
S p r e n g e l A' 187, B' 217, Γ' 166, Δ' 192, E' 182	»	944
W e l l m a n n I 129, II 186, III 158, IV 192, V 162	»	827
Ὁ δὲ Λαυρ. κῶδιξ ὅστις ἔχει, ὡς ἀποδείξομεν, καὶ τινα νόθα, ἔχει κεφάλαια	»	1009

ζ'). *Καινοτομίαι εἰς τὰς ὀνομασίας τῶν φυτῶν.*

Καὶ τὰ μὲν εἰρημένα ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τῶν κεφαλαίων ἀναφέρονται εἰς ἐξωτερικοὺς καὶ τεχνικοὺς λόγους, ἀλλ' ὁ W e l l. προέβη ἔτι πέραν, μετέβαλε ἐναντίον πάσης παραδόσεως καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς τύπους τῶν φυτῶν εἰς μεμονωμένους στηριζόμενος κώδικας.

Τὰ σπουδαιότατα τῶν τοιούτων ὀνομάτων (ἀντὶ τῶν ἐν παρενθέσει) εἶναι τὰ ἑξῆς:

ἀνδράφαξυς (τράφαξις) II 119 (192, 14) FDi.

ἄννησον (ἄνισον) III 56 (69,8) οὕτω καὶ Λαυρ. ἀννησουμ. Di ἀνησουμ.

ἄνωνις (ὄνωνις) III 18 (24, 7).

ἔχινος (ἔρινος) IV 141 (284,13) PFA Γαλην. καὶ Ὁρειβ.

θαλίητρον (θάλικτρον) II 97 (254,13) HADI. θαλίητρον Λαυρ. E. teletron Di.

ἱερά βοτάνη (περιστερεῶν ὕπτιος) IV 66 (213,5) FHA. πάντες οἱ λοιποὶ περιστερεῶν ὕπτιος.

κῆμος (λεοντοπόδιον) IV 133 (277,14) FHA, κημὸς FH.

κιχώριον (κιχώριον) II 132 (204,18), II 133 (205,19) RV. ἀλλ' εἰς τὸ γνήσιον κείμ. 205,1 καὶ 165,2 κιχώριον, ὅπως καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν κωδίκων, καὶ ὁ Λαυρ. 114β καὶ 130α

κληματίς (κλημαῖτις) IV 180 (328,6). ποῦ στηρίζεται ἡ μεταβολὴ δὲν ἀναφέρει.

κρίσιον (κίρσιον) IV 118 (267,14). Οὕτως ἔγραψε πρῶτος ὁ **Κοργάριος**· οἱ κώδικες ἔχουσι σὺν τῷ **Πλινίῳ** κίρσιον, Λαυρ. κρίσιον.

κυνέα (κυνογράμβη) IV 190 (337,10). κυναία R Λαυρ. κυνία Di.

λυκαψὸς (λύκοψις) IV 26 (189,14) FHA, λυκόψου Di, λύκαψος PFHD, Διοσκ. Εὐπ. (Orib.) Γαλ. λυκαψὸς Εὐτ. Νικ. Θηρ. 840, Lycapsos

Πλίν; λύκαψι; Ὅρειβ. λύκοψις R Λαυρ. lycopsis D1. ὡς πρὸς τὸν τύπον λύκοψι; προβλ. γαλίοψι; IV 94.

μάκιρ (μίκερ) I 82 (79,22) F μάκηρ. ἡ παρὰδοσις τῶν κωδίκων διχάζεται διὸ ἔδει νὰ μείνη ὁ καθιερωμένος τύπος μάκερ (βλ. S p r e n g e l Compt. σ. 392—393 τὸν ἀραβ. τύπον).

μίλαξ (σμίλαξ) IV 142 (285,9) PAP1. μετέβαλε ἐπὶ τῇ βάσει δύο μόνον κωδίκων καὶ τοῦ Πλινίου παρὰ τὴν καθολικὴν παρὰδοσιν. ἐκτὸς δὲ τοῦ τίτλου καὶ πανταχοῦ τοῦ κειμένου ἔχει μίλαξ, καὶ μόνον ἐν τῷ πίνακι σμίλαξ (ἄλλως οὐδεὶς θὰ ἠδύνατο ν' ἀνακαλύψῃ τὸ φυτὸν) καὶ ἐν II 146 (213,3) σμίλαξ κηπαία. IV 79 (241,1) σμίλαξ ἡ τάξος.

μολόγη (μαλάγη) II 118 (191,5) κατὰ τὸν F καὶ μόνον!

πεντέφυλλον IV 42 (199,13) οὕτω μόνον ὁ P, πάντες οἱ λοιποὶ πεντάφυλλον ὡς πάντα τὰ συνώνυμα εἰς πεντα-

περιστέριον (περιστρεφῶν) IV 59 (212,10) FHA Orig. O. περιστρεφῶν RD1 καὶ πᾶσαι αἱ ἐκδόσεις.

πηκτὴ (σύμφυτον ἄλλο) IV 10 (176,6) ἐκ τοῦ RV τὸ κεφ. ὑποσελιδίως.

ποτίρριον (ποτήριον) III 15 (21,9) ποτίρριον POrig. ποτίρρεον E, ποτέριον Παῦλ Αἰγ. rotireton P1, ποτήριον FHAD1 Λαυρ. Γαλ. Διοσκ. Εὐπ. I 165 Spr.

σάμψουχον (σάμψυχον) III 39 (51,12) καὶ σαμψούχινον σαμψουχίζω κτλ. RPE. πάντες οἱ λοιποὶ κώδικες καὶ αἱ ἐκδόσεις σάμψυχον καὶ σαμψυχίζω.

σεῦτλον (τεῦτλον) II 123 (195,8) F οἱ λοιποὶ καὶ αἱ ἐκδόσεις τεῦτλον.

τηλεφώνιον (τηλέφων) II 186 (254,12) P » » » τηλέφιον. (ὁ RV σίλφυτον, οἱ δὲ τηλεφώνιον. τὸ σίλφ. ὁ Well. διώρηθ. τηλέφιον)

Διὰ ταῦτα πάντα ἔδει ὁ Well. πρὸς καθορισμὸν καὶ διασάφησιν τῆς ἐπελθούσης εἰς τὰ κεφάλαια μεταβολῆς νὰ παρενείρῃ συγκριτικὸν καὶ ἐπεξηγηματικὸν πίνακα. Ἡ ἔλλειψις τούτου λίαν δυσχεραίνει τὸν παραλληλισμὸν πρὸς τὰς παραμπομπὰς τὰς ἐν τοῖς Λεξικοῖς καὶ τὰς παρὰ τοῖς διαφόροις συγγραφεῦσιν.

5. Περὶ τῶν κωδίκων τοῦ Διοσκορίδου.

I. Περιγραφή τῶν ἐπὶ μέρος κωδίκων.

Εὐτυχῶς τὸ κείμενον τοῦ Διοσκορίδου ἐσώθη διὰ πολλῶν καὶ καλῶν ἐν τῷ συνόλῳ κωδίκων, ὡς οὐδὲν ἄλλο τῶν κλασσικῶν ἔργων. ὁ Well. ἀσχολεῖται διὰ μακρῶν ἐν τοῖς Προλεγομένοις περὶ τούτων, καὶ περιγράφει αὐτούς, τοὺς σπουδαιότερους τοῦλάχιστον, καλῶς, καταρτίσας ἐν

τέλει καὶ τὸ στέμμα τῶν κωδίκων ¹⁾. Ἵνα διευκολύνω τὸν ἀναγνώστην, οὐ μόνον προύταξα ἐν ἀρχῇ τὴν *Δήλωσιν* τῶν κωδίκων τούτων ἀποτελέσας ἓνα γενικὸν ἐκ τῶν τριῶν τοῦ Well. πινάκων, καὶ διαφωτίσας τὰ σκοτεινά ²⁾, ἀλλὰ προέβην καὶ εἰς τὴν ὅσον συνοπτικὴν περιγραφὴν τῶν κωδίκων τούτων λαβὼν ἐκ τε τοῦ Well. καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν, *ἐπεκτεινόμενος ἰδίως εἰς τὴν περιγραφὴν ἐκείνων τῶν κωδίκων, ὅσοι σχετίζονται πρὸς τὸν Λαυρ.* Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι, ἢ τε εἰς ὑπερβολὴν βραχυλογία τοῦ Well. καὶ ἢ ἀσάφεια τοῦ λεκτικοῦ ὡς καὶ ὁ τρόπος τῆς εἰς κατηγορίας διαιρέσεως τῶν κωδίκων δεῖται Δηλίου, ὡς εἶπεῖν, κολυμβητοῦ πρὸς κατανόησιν· διὸ καὶ πολὺ ἐκοπίασα, ἵνα χαράξω τὰς ὀλίγας ταύτας περὶ τῶν κωδίκων γραμμάς, καταφυγῶν, ἐφ' ὅσον μοι ἦν δυνατόν καὶ εἰς τοὺς Καταλόγους τῶν χειρογράφων, ἰδίως διὰ τοὺς Βιενναίους κώδικας.

Εἰς δύο κυρίως μεγάλας ομάδας ἢ κατηγορίας διαιροῦνται οἱ τοῦ Διοσκ. κώδικες, εἰς τοὺς περιλαμβάνοντας τὸ γνήσιον καὶ εἰς τοὺς τὸ κατ' ἀλφάβητον ἔχοντας κείμενον. Ἄλλ' ὁ Well. παρενδύει τόσας ὑποδιαιρέσεις, ὥστε δυσκόλως δύναται ἐν τῇ ἐρευνῇ νὰ συγκρατήσῃ τοὺς χαρακτῆρας ἐκάστης αὐτῶν. Ἀπλοποιούμεν οὖν κατὰ τὸ ἐνόν.

Α' Κατηγορία, ὁ γνήσιος καὶ νόθος Διοσκορίδης

Αὕτη διακρίνεται εἰς τρεῖς τάξεις:

α' Τάξις PFHA = O, ἣτις παρίστησι τὴν ἀρχέτυπον μορφήν τοῦ κειμένου. εἰς ταύτην ἀναφέρονται οἱ ἐξῆς κώδικες, δηλούμενοι διὰ τοῦ ὡς ἄνω συμπλέγματος.

Parisinus graecus 2179 (P) τοῦ IX αἰῶνος φ. 179. Ὁ ἀρχαιότερος τῶν κωδίκων τῆς Α' κατηγορίας, ὃν ὁ Salmassius ἐν τοῖς *Homonyma hules iatrices* ἐχρησιμοποίησε καὶ ὁ Well. προτιμᾷ πάντων τῶν ἄλλων, ὡς βίασιν ἀεὶ ἔχων αὐτόν, καίτοι ἡ ὀρθογραφία αὐτοῦ

¹ βλ. II, Praef. σ. V XXVI.

² Τοὺς πίνακας τούτους βλέπει τις ἐν ἀρχῇ ἐκάστου τόμου. πλήρης δὲ σύγχυσις ἐπικρατεῖ ἐν αὐτοῖς· π. χ. ἐν τῷ II τόμῳ διὰ τοῦ O ἐδήλωσε τοὺς PVFH, ἐν δὲ τῷ III προσέθηκε καὶ τὸ L. ὁμοίως διὰ τοῦ Q ἐν μὲν τῷ II ἐδήλωσε τοὺς FH, καὶ ἐν τῷ III τοὺς FHA. πρὸς τούτους διὰ τοῦ V ὑπεδήλωσε τὸν Μαρκ. 273 καὶ τὸν Vindob. 93, ὡς καὶ διὰ τοῦ L τοὺς Λαυρεντ. 73, 16 καὶ 74, 17. καὶ-καὶ-μὲν-ὁ-β-εἶναι Λατινικός, ἐν τούτοις ὅλα ταῦτα φέρουσι τὸν ἐρευνητὴν εἰς οὐκ ὀλίγην ἀμηχανίαν.

οὐκ ὀλίγον εἶναι ἐπισηφαλῆς. Πλήρη περιγραφὴν τοῦ κώδικος εὕρισκει τις παρὰ B o n n e t, Essai d' indentification des plantes medinales mentionnes par Dioscurides d' après les peintures d' un Ms. de la Bibl. nationale de Paris¹⁾. Ὁ κῶδιξ μεμβράνινος.

2. M a r c i a n u s V e n e t u s 273 (V) τοῦ XII αἰ. φ. 130. Καὶ οὗτος ὡς ἀντίγραφον τοῦ P δὲν ἔχει καλὴν ὀρθογραφίαν. Μεμβράνινος.

3. L a u r e n t i a n u s 73, 23. βομβύκυνος τοῦ XIV αἰ. (F) φ. 205. Οὗτος εἶναι σπουδαῖος, διότι προέρχεται ἐξ ἀντιγράφου τοῦ μεγαλογραμμίου (unciales) ρυθμοῦ. μαρτυροῦνται: *λόγωλκίονα, ὡσπεροέριον* (ἀντι λόγω κίονα, ὡσπερ θέριον). νεωτέρῳ ὁμῶς χειρὶ συνεπληρώθη ἐξ ἀπογράφου παραπλησίου τῷ P κώδικι. Τούτῳ ἐχρήσατο ἐν τῇ ἐκδόσει ὁ *Μαρκ. V i r g i l i u s*.

4. P a l a t i n u s (Βυτικαιοῦ) g r. 77. Χαρτ. τοῦ XIV αἰ. φ. 114 (H). Οὗτος γέγραπται ὑπὸ δύο χειρῶν, ὧν ἡ μὲν ἀντέγραψε τὸν F, ἡ δὲ ἑτέρα τὸν Dī. Τοῦτον ἀντέγραψαν εἰς τὰς αὐτῶν ἐκδόσεις ὁ A s s u l a n u s καὶ ὁ S a r a c e n u s. Ἐχει δὲ καὶ σχόλια ἰατρικὰ ἐπὶ τῆς ᾠδῆς.

5. V i n d o b o n e n s i s m e d. g r. XVI, Χαρτ. τοῦ XIV αἰ. φ. 360 (A). Οὗτος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀρχετύπου τοῦ H, εἰς ὃν, ὡς ἐλέχθη, ὑπὸ δευτέρας εἶχον προστεθῆ σχόλια τοῦ Dī. Ἐκόμισε δ' αὐτὸν ὁ B u s b e c k i u s ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῶν ἄλλων κωδίκων. Ἐπωφελήθησαν ἐκ τούτου οἱ τε προειρημένοι δύο ἐκδοταὶ καὶ ὁ S p r e n g e l ὡς ἀνωτέρω ἐδηλώθη.

6. A m b r o s i a n u s C 102. Χαρτ. τοῦ XV αἰ. φ. 211. Ὁ κῶδιξ ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν συνδεδεμένων. τὸ μὲν α' (φ. 1—29) περιέχει τὸ I βιβλ. τοῦ Διοσκορίδου καὶ τίνα ἄλλα, τὸ δὲ β' ἐκ 182 φ. τὸν *ἀλφαβητικὸν Διοσκ.* μετὰ εἰκόνων τῶν φυτῶν. ἄρχεται: ἀχίλλιος, εἰ δὲ μυριόμορφος, καὶ τελευτᾷ: ὕσσωπον καὶ φουσαλῖς.

β'. Τάξις, ἣτοι ὁ ἀρχέτυπος κῶδιξ, ἐξ οὗ προήλθεν ἢ εἰς τὸ Λατινικὸν μετάφρασις DIEB.

1. E s c u r i a l i u s III, R, 3. Μεμβρ. φ. 114 τοῦ XI αἰ. (E). Οὗτος φέρει ὀρθογραφίαν οἰκτρᾶν. τοσοῦτον δὲ διὰ δευτέρας χειρὸς παρεμορφώθη ὥστε μόλις σώζεται τὸ ἀρχέτυπον. Τὴν σχέσιν πρὸς τὴν Λατ. με-

1) Janus, Archives internationales pour l'histoire de la Médecine, VIII (Paris 1903).

τάφρασιν μαρτυροῦσι τὰ κοινὰ σφάλματα, ἅπερ ὑπῆρχον καὶ ἐν τῷ ἐκ τοῦ ἀρχετύπου ἀντιγράφῳ συμπληρωθέντι ὅμως διὰ διαφορῶν ἐπὶ τῆς ὄψας σημειωμάτων (E²). Τοῦτον τὸν κώδικα εἶχεν ὑπ' ὄψει ὁ Lacuna ἰατρός τοῦ πάπα *Ἰουλίου τοῦ III* ἐν τῇ Λατ. μεταφράσει, ἐπίσης καὶ ὁ ἱερός *Φώτιος*; εἰς τὴν βιβλιοκρισίαν (κεφ. 178 σ. 123 ἔκδ. Bekker.)

Περιγραφὴν λεπτομεροῦ ἐποιήσατο ὁ Ch. Graux: *Essai sur les origines du fonds grec de l'Escorial*, Paris 1880, σ. 56 ἔ.

2. *Vindobonensis* lat. 16. Μεμβρ. τοῦ VIII αἰ. φ. 156 (B). Ἡ πρώτη γραφὴ ἦτο μεγαλογράμματος τοῦ VI αἰ. (βλ. πλείονα, Eichelfeld, *Wiener Jahrb. d. litt.* τομ. XXVI, 36 ἔ.)

γ'. Τάξις, ὁ διεσκευασμένος ἢ νόθος Διοσκορίδης Di.

Οὗτος προέρχεται ἐκ τῆς ἀναμείξεως τῶν κωδίκων τῶν δύο κατηγοριῶν. Πότε τὸ τοιοῦτον ἐγένετο δὲν γνωρίζομεν, διότι τὰ σωζόμενα ἀντίγραφα δὲν εἶναι ἀρχαιότερα τοῦ XIV αἰῶνος. Ἄλλ' ἡ *διασκευὴ αὕτη τοσαύτην μεγάλην σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ κείμενον τῆς γ' τάξεως τῆς Β' κατηγορίας* (εἰς ἣν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ Λαυρ.), ὥστε ἀδυνατεῖ τις νὰ ὀρίσῃ ποία τάξις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐτέρας. Ἦδη οἱ κώδικες τῆς τάξεως ταύτης δὲν εἶναι ἀρχαιότεροι δύο αἰῶνων (ἦτοι ἀπὸ τοῦ XIV—XVI αἰῶνος) τοῦλάχιστον, καὶ ὅμως οὐ μόνον ὡς πρὸς τὸ κείμενον, ὅπερ ἐπιπροστίθεται εἰς τὸ Διοσκορίδειον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν διαφορῶν γραφῶν, ἅς παρουσιάζουσι, συνδέονται στενώτατα πρὸς τὸν *Cons/litanus*. ὥστε κατ' ἐλάχιστον σφαλλόμεθα ἀποφαινόμενοι, ὅτι *τὸ ἀρχετύπον τοῦ διεσκευασμένου Διοσκορίδου προῆλθεν ἐκ κώδικος τῆς γ' τάξεως τῆς Β' κατηγορίας*. Ἰστέον πρὸς τούτοις, ὅτι ἐν τοῖς κώδιξι τῆς τάξεως ταύτης συνήθως ἐλλείπουσιν αἱ σημειώσεις καὶ τὰ ἱατρικὰ σχόλια (δηλ. ἐρμηνευτικά).

Κώδικες τῆς τάξεως ταύτης εἰσὶν οἱ ἑξῆς:

1. *Parisinus* gr. 2183. Χαρτ. τοῦ XV αἰ. φ. 165 (p). Ἐν τοῖς 8 πρώτοις φύλλοις ὑπάρχει ἀλφαβητ. πίναξ. μετὰ τὸ κείμενον τῶν V βιβλ. περὶ ὕλης ἱατρικῆς (φ. 1—147α) ἔπονται τὰ δύο βιβλία περὶ ἰοβόλων καὶ δηλητηρίων, καὶ ἐν τέλει τὸ περὶ ἱερῶν βοτανῶν ποίημα. δηλ. περιέχει ὅσα τοῦ Διοσκ. ἔχει καὶ ὁ Λαυρ. Τούτῳ ἐχρήσατο ὁ *Sacenus* καὶ *Gourylus*. Ὁ κώδιξ κοσμεῖται ὑπὸ εἰκόνων τῶν φυτῶν.

2. *Matrensis* pal. Reg. 44. Χαρτ. τοῦ XV αἰ. τέλ. φ. 191 (M). ἐπὶ τῆς ὄψας κεῖνται αἱ εἰκόνες καὶ σχόλια τοῦ *Γαληνοῦ*, ὅπως καὶ εἰς τὸν προηγούμενον κώδικα. Ἀμφότεροι οὔτοι οἱ κώδικες (pM) προέρχονται ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀρχετύπου.

3. *Marcianus Venetus* 271. Χαρτ. τοῦ XV αἰ. ἀρχ. φ.

152 (ν). περιέχει τὸ περὶ ὕλης ἱατρικῆς (φ. 14α—137α) καὶ δύο πραγματείας τοῦ ψευδοδιοσκορίδου εἰς 4 βιβλία (137β—150). Ἐκ τούτου τοῦ κώδικος προέρχεται ἡ *Ἀλδυνα*.

4. *Ambrosianus* L119 sup. Χαρτ. τοῦ XV αἰ. φ. 210, ἐν αἷς περιλαμβάνονται τὰ V βιβλία περὶ ὕλης ἱατρικῆς καὶ τοῦ ψευδοδιοσκ. περὶ δηλητηρίων φαρμάκων καὶ ἰοβόλων ὡς καὶ παράφρασις περὶ ἱερῶν βοτανῶν.

5. *Parisinus* gr. 2182 Χαρτ. τοῦ XVI αἰ. φ. 151. Ὁ κώδιξ ἐγράφη τῷ 1841 ἐν Κερκύρα ὑπὸ *Δημ. Τριβολήτου Σπαρτιάτου* λίαν ἐντέχνως. Περιέχει πλὴν τῶν V βιβλίων καὶ τὰ ἄλλα ὡς ἀνωτέρω. Ὑπὸ *Ἀντωνίου τοῦ Ἐπάρχου* ἐδωρήθη τῷ αὐτοκράτορι τῶν Γάλλων *Φραγκίσκῳ I*. Κοσμεῖται ὑπὸ εἰκόνων.

6. *Parisinus* gr. 2224. Βουβ. XIV αἰ. ἀρχ. φ. 443. Ἐγράφη διαφόροις χερσὶ καὶ περιλαμβάνει, ὅσα καὶ οἱ προηγούμενοι.

7. *Parisinus* gr. 2185. Χαρτ. τοῦ XVI αἰ. φ. 195. Τὸ αὐτὸ περιεχόμενον διορθοῦται ὑπὸ δύο χερῶν, ὧν ἡ μὲν ἐχρήσατο ἀπογράφῃ τῆς α' τάξεως, ἡ δὲ ἑτέρα ἐσημειώσατο τὰς γραφὰς τὰς διαφόρους ἐπὶ τῆς ὥας.

8. *Parisinus* gr. 2260, Χαρτ. τοῦ XVI αἰ. φ. 427. Καὶ οὗτος προσεφέρθη ὑπὸ τοῦ *Ἀντ. Ἐπάρχου* τῷ εἰρημένῳ αὐτοκράτορι, Κώδιξ ἀνάμεικτος. τὰ 5 βιβλία περιέχονται ἐν φ. 261α—385α Τὸ τέλος ἐφθαρμένον.

Β' Κατηγορία. Ἀλφαβητικὸς Διοσκορίδης.

Ὀλόκληρον τοῦ Διοσκ. τὸ κείμενον εἶναι κατατεταγμένον κατὰ σειράν ἀλφαβητικὴν καὶ ἐν πολλοῖς συμπληρωμένον. Οἱ ἀλφαβ. κώδικες διαφέρουσιν ἀλλήλων καὶ διαιροῦνται εἰς 3 τάξεις.

α' Τάξις. Ταύτης *ἐκπρόσωπος* διὰ τὴν ἀρχαιότητα *σπουδαιότατος* δ' *Ὀρειβάσιος*, εἰς οὗ τὰ βιβλία περὶ ἀπλῶν φαρμάκων ἐγκατέσπαρται κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν τὸ κείμενον τοῦ γνησίου Διοσκορίδου. Τὸ αὐτὸ πρὸ τοῦ Ὀρειβασίου ἐπεχείρησεν ὁ *Γαληνός*, ἀλλ' οὗτος *μετέβαλε σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου τὸ Διοσκ. κείμενον ἐπιτομέυσας μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ προσθεὶς ἀλλαχού τὰ ἴδια*, ὥστε τὸ δάνειον σχεδὸν ἐξαφανίζεται. ¹⁾ Ταύτης κώδικες οἶδε:

1 *Marcianus Venetus* 272. Μεμβρ. τοῦ XV αἰ. φ. 261. γέγραπται ὑπὸ δύο χερῶν, ὧν ἡ ἑτέρα ἀπὸ φ. 143α εἶναι ὁ *Μιχαῆλος*

¹⁾ Περὶ ἀμφοτέρων βλ. κοτωτέρω.

Ἀποστόλης, προέρχεται ἐκ τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ **Βησσαρίωνος**. Περιλαμβάνει τὰ περὶ ὕλης ἰατρικῆς 5 βιβλία κατ' ἀλφάβητον διεσπαρμένα (φ. 9α—232β). ἐφεξῆς (233α—256α) τὰ περὶ δηλητηρίων καὶ ἰοβόλων. ἀρχ. περὶ ἀβρωτόνου. τέλ. περὶ ὠκίμου.

2. *Marcianus Venetus* 597. Χαρτ. τοῦ XV αἰ. φ. 122. Περιλαμβάνει τὸν ἀλφαβητ. Διοσκορίδην καὶ τὰ δύο βιβλία τοῦ ψευδοδιοσκορίδου. Ἐκ τούτου ἀντεγράφη καὶ ὁ προηγούμενος κῶδιξ τοῦ **Βησσαρίωνος**.

3. *Parisinus gr.* 2184. Χαρτ. τοῦ XVI. φ. 238. χειρὶ **Μανουὴλ Γρηγοροπούλου** γραφείς. περιέχει ὅσα καὶ ὁ προηγούμενος.

4. *Escorialensis Z-II-12*. Χαρτ. τοῦ XVI αἰ. φ. 138. Μόνον τὸ περὶ ὕλης ἰατρικῆς σύγγραμμα ὑπάρχει.

5. *Philippicus* 1530 Βερολίνειος, περὶ οὗ βλ. *Studemund et Sohn*, *Codices ex Bibliotheca Meermaniana Philippici graeci* 51.

Ἐπειδὴ οἱ εἰρημένοι κώδικες τῆς τάξεως ταύτης προέρχονται ἐξ ἀναμείξεως πασῶν τῶν τάξεων τῆς δευτέρας κατηγορίας, καὶ ἐντεῦθεν ἔλκουσι τὴν καταγωγὴν, ὁ *Well*. δὲν ἐχρησιμοποίησε τούτους, οὔτε δὲ καὶ τὰς διαφόρους προσέθηκε γραφάς, εἰ μὴ μόνον εἰς τὸ α' κεφάλ. τοῦ III βιβλ. δηλωθεῖσας διὰ τοῦ *Da*.

Πρὸς τούτοις πάντων ἐν ἀρχῇ προιάσσεται ὁ ἐκτενὴς ἀλφαβητ. πίναξ, ὅπως καὶ ἐν τῷ *Λαυρ*.

β' Τάξεις. Ταύτην ἀντιπροσωπεύουσι τὰ μάλιστα οἱ **Βιενναῖοι** (*Vindobonenses*) περίπυστοι κώδικες, ὁ *Constantinopolitanus* (C) καὶ ὁ *Neapolitanus* (N. ἀμφοτέροι=R). Τὸ ἀρχέτυπον τούτων συγκροτηθὲν ὑπὸ γραμματικοῦ τινος Ἀλεξανδρινοῦ παρουσιάζει κρᾶμα τοῦ Διοσκορίδου καὶ μετ' αὐτοῦ ἐκ μὲν τοῦ **Ριζοτομικοῦ τοῦ Κρατεῦα** ἐλήφθησαν αἱ εἰκόνες, αἵτινες φαίνονται ἐνταῦθα περιτέλως ἐξεργασμέναι, ἐκ δὲ τοῦ **Παμφίλου** τὰ συνώνυμα καὶ ἐκ τοῦ **Γαλήνου**, **Ὁρειβασίου**, **Ξενοκράτου**, κ. ἄ. ἄλλα στοιχεῖα¹⁾. Οἱ δύο οὔτοι κώδικες το-

1) Ὁ νόθος ἢ ἀλφαβητικὸς Διοσκορίδης ἔχει τινά, ἐλάχιστα ἐννοεῖται, καὶ ἐκ τῆς ἄλλης ἰατρικῆς φιλολογίας στοιχεῖα ἀποδεικνύουσι νομίζω αἱ ἐν τῷ C παρεντιθέμεναι εἰκόνες ἐν τοῖς ἐν ἀρχῇ φύλλοις, ἧτοι ἀφ' ἐνὸς μὲν τοῦ *Γαλήνου*, *Διοσκορίδου*, *Νικάνδρου*, *Ρούφου*, *Ἀνδρέου*, *Ἀπολλωνίου* καὶ *Κρατεῦα* δηλ. τῶν 7 σοφῶν ἰατρῶν, καὶ ἀφ' ἐτέρου τοῦ *Χείρωνος*, *Ἰπποκράτους*, *Νίγρου*, *Ἡρακλείδου*, *Μαντίου*, *Ξενοκράτους*, *Παμφίλου* καὶ *Μαχάσιονος* (βλ. προχείρως τὰς εἰκόνας ταύτας ἐν τῇ Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλ. Τομ. IB σ. 812—1813).

σοῦτον ὁμοιάζουν, ὥστε οὐδείς ἀμφιβάλλει, ὅτι προῆλθον ἀμφοτέρω ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀρχετύπου (R), ὡς ἀπέδειξεν ὁ W e l l. ¹⁾ Τίς ὑπερέχει τοῦ ἐιέ-
ρου δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ἀποφανθῇ τις, διότι ὁ ἀρχέτυπος ἦν γεγραμμέ-
νος ἀμελέστατα. Ἐπειδὴ οἱ δύο οὗτοι κώδικες ἔχουσιν, ὡς διασώζοντες τὸ
ἀρχαιότατον τοῦ Διοσκ. κείμενον, πολλὴν τὴν σπουδαιότητα, καὶ **σχετί-
ζονται ἀμεσῶτατα πρὸς τὸν Λαυρ.** γράφομεν πλείω περὶ αὐτῶν ὧδε.

C o d e x C o n s t a n t i n o p o l i t a n u s (C).

Vindobonensis Nessel I (L a m b e c i u s V) φ. 491 (0,38X
0,35) τοῦ VI αἰ. μετὰ εἰκόνων. Γέγραπται γράμμασι κεφαλαίοις (uncia-
les) δι' ἀρίστης καλλιγραφίας, καλλιτεχνικαὶ ὡσαύτως τυγχάνουσι
καὶ αἰτῶν φυτῶν πολύχρωμοι εἰκόνες. Ἐγράφη χάριν τῆς **Τουλίας**
Ἀνικίας θυγατρὸς τοῦ **Φλαβίου Ἀνικίου Ὀλυμβρίου** αὐτοκράτορος
τῆς Δύσεως ²⁾, κατὰ μὲν τὸν A i n a l o f ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, κατὰ δὲ τὸν
S t r y g o w s k i ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ **Αὐγερίου**
B u s b e c k i u s ἐν Κ)πόλει μικρὸν (1562) μετὰ τὴν ἄλωσιν, καὶ μετὰ
καὶ ἄλλων πολλῶν χειρογράφων (240) περιῆλθεν εἰς τὴν Καισ. βιβλιοθή-
κην τῆς Βιέννης, ὅπου καὶ ὁ κομιστὴς διωρίσθη βιβλιοθηκάρχος ³⁾. Ἀνῆκε
δὲ ἐν Κ)πόλει ὁ κῶδιξ ἐν τῷ Ξενῶνι (=νοσοκομείῳ) τοῦ **Κράλη** περὶ τὸ
908 κατὰ τὸ ἐν ἀρχῇ σημείωμα: «Τὸ παρὸν βιβλίον, τὸν Διοσκορίδην,
παντάπασι παλαιωθέντα καὶ κινδυνεύοντα τελείως διαφθαρῆναι εὐσιά-
χωσεν ὁ **Χορτιασμένος Ἰωάννης** προτροπῇ καὶ ἐξόδῳ τοῦ τιμιωτάτου
ἐν μοναχοῖς κυρίου **Ναθαναὴλ νοσοκόμου** τῆνικαῦτα τυγχάνοντος ἐν τῷ
ξενῶνι τοῦ **Κράλη** ἔτους 959ιδ'» ⁴⁾. ὁ L a m b. λέγει, ὅτι ὁ Ναθαναὴλ ἦν
Κωνσταντινουπολιτὴς, Κράλης δὲ = ἡγεμών, ὅθεν καὶ Xenodochium Re-
gium ¹⁾. Ἐτέρα σπουδαία σημείωσις εἶναι ἡ ἐξῆς:

«Ἰστέον ὅτι πᾶν, ὅπερ ἡ γῆ φύει, λέγεται φυτὸν γενικῶς. διαιρεῖται

1) Hezmes, r. XXXIII, σ. 375 ἐ.

2) Αὕτη κατὰ τὸν Θεοφάνην ἐλθοῦσα ἐν Κων)πόλει ἀρχομένου τοῦ VI αἰῶνος ἔτυχε μεγάλων περιποιήσεων καὶ ἀνήγειρε ναὸν τῆς Θεοτόκου.

3) Τὰ τῆς κτήσεως τοῦ κώδικος βλ. ἐν ἐκτάσει παρὰ L a m b e s i u s, Com-
mentariorum de augustissima bibliotheca Gaesarea Vindobonensi, ed. altera studio
et opera A. F r. K o l l a r i i, Wien, Τόμ. I—VIII 4ον, 1776—82 σ. 55. ἡ
περιγραφὴ τοῦ κώδικος ἐν II σ. 119—286, ἐνθα διὰ βραχέων καὶ περὶ ἄλλων τοῦ
Διοσκ. κωδίκων. κατ' αὐτὸν ὁ κῶδιξ ἡγοράσθη παρὰ τῆς Τουρκ. αὐλῆς ὑπὸ τοῦ αὐ-
τοκρ. Μ α ξ ι μ ι λ ι α ν ο ῦ II, καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ παρὰ τοῦ Bus-
beckius σ. 77. βλ. A. Viertel, Busbecks Erlebnisse in der Turkei in dem Jahren
1563—1562, Gottingen 1902.

4) Catalogus Biblioth. Caes. Vindob. Ms. graecorum ed. D a n. d e N e s s e l
Wien 1690. Μέγ. III Codd. Ms. medici graec. σ. 4.

δὲ τοῦτο εἰς τρία, εἰς βοτάνην, θάμνον καὶ δένδρον. Πρόσεχε τοίνυν ὁ τὴν ἰατροίκην μεταχειριζόμενος, ὅταν τοῦτο εὐρήσεις παρὰ τῷ Διοσκορίδῃ, ἵνα δυνηθῆς διαγινώσκειν»¹⁾).

Τρεῖς διαπρεπεῖς βιβλιοθηκάρχιοι τῆς Βιενναίας Καισ. Βιβλιοθήκης περιέγραψαν τὸν ἐν λόγῳ κώδικα. ὁ μὲν *Nessel* συντομώτερον ὁ δὲ *Lambecius* ἐν 200 περίπου σελίσι (in folio) ἔγραψεν **δλόκληρον ὑπόμνημα**, ἔνθα οὐ μόνον αὐτὸν λεπτομερέστατα περιέγραψεν, ἀλλὰ ποιεῖται λόγον καὶ περὶ τῶν ἄλλων κωδίκων τοῦ Διοσκορίδου τῶν ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ ἀποκειμένων, καὶ πρὸς τούτοις καὶ περὶ τῶν ἰατρῶν, ὧν αἱ εἰκόνας ἐν συμπλέγμασι δυοὶ προτάσσονται, καὶ περὶ τῶν αὐτοῦ ὑπομνηματιστῶν καὶ ἐκδοτῶν. Ἡ μελέτη αὕτη εἶναι **ἀξία λόγου καὶ χρήσιμος** παντὶ τῷ περὶ τὸν Διοσκορίδην ἀσχολουμένῳ. Ὡσεὶ δὲ μὴ ἤρκει τοῦτο καὶ ὁ *Kollar* εἰς τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ καταλόγου τοῦ *Lambecius* ἔγραψεν: *Ad Petri Lambecii commentarium de aug. Biblioth. Caes. Vindob. libris VIII, Supplementorum liber primus posthumus*²⁾, καὶ διαλαμβάνει αὐθις περὶ ὅσων ἐπραγματεύσατο ὁ *Lamb.* συμπληρωματικῶς: *Codices graeci ad scientias medicas pertinentes* (σ. 342-402). Ἐνταῦθα (σ. 359-382) κατήρτισε πίνακα τῶν Διοσκ. φυτῶν πληρέστατον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δύο κωδίκων (CN) καὶ τῆς τοῦ *Saracenus* ἐκδόσεως³⁾. Τῶν νεωστὶ περὶ τοῦ κώδικος γραψάντων μνημονεύω ἐνταῦθα τριῶν τῶν κυριωτέρων.

Premestein. Anicia Juliana in Wiener Dioscorides Codex⁴⁾.

Wessely et Mantuan: De codicis Dioscuridei Aniciae Iuliane Vindobonensis med. gr. historia, forma, scriptura, picturis⁵⁾

Ἐμ. Ἴω. Ἐμμανουήλ, Συγκριτικὴ μελέτη τῶν ἐπὶ τοῦ Κων)πολιτικοῦ κώδικος τοῦ Διοσκορίδου ἀπεικονισμένων φαρμάκων (Ἐκ τοῦ Βοτανείου *Boisier* — Genève καὶ τοῦ Ἰνστιτούτου — Bern⁶⁾). Ἡ μόνη μελέτη Ἕλληνας περὶ τοῦ Διοσκορίδου.

1) Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 131.

2) Αὐτ. 133.

3) Ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ καὶ ὁ κατάλογος οὗτος τῷ 1790 in folio, ὡς καὶ οἱ προηγούμενοι.

4) *Jahrbücher d. Kunsthist. Samml. d. allerhöchsten Kaiserhaus* τόμ. XXIV. Wien 1903.

5) Ἐτυπώθη 1906 Lugduni Batavorum.

6) Τὸ α' Γαλλιστὶ ἐν τῇ *Journal Suisse de Chimie et Pharmacie* ἐν Ζυρίχῃ (ἀρ. 4 ἔτ. I, 1292 Ἰαν. καὶ 5 Φεβρ, 3 σ. 45—55, 64—72), τὸ β' ἐν τῇ Ἐπιστήμ. Ἐπετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 1921 σ. 185—206.

Περιεχόμενον. Ἐν ἀρχῇ (φ. 1—7) ὑπάρχουσι εἰς δύο ομάδας 15 ἀρχαίων ἰατρῶν αἱ εἰκόνες, περὶ ὧν εἶπομεν. πρὸ τούτων δὲ ἡ τῆς Ἀνικίας Ἰουλλίας, σύμβολά τινα τῆς Βυτανικῆς καὶ ἡ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἀφιέρωσις καὶ ταῶς. Ἀλλοχοῦ ὁ Διοσκορίδης κάθηται ἐπὶ θρόνου. γυνὴ δέ, ἡ Εὐρυσίς, παρίσταται αὐτῷ προσφέρουσα μανδραγόραν, οὔτινες ἡ ῥίζα ἔχει μορφήν ἀνθρώπου τῶν φύλλων ἀποτελούντων τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς. κάτωθεν κύων ὑλακτῶν καὶ ἡ ἐπιγραφή: *Κύων ἀνασπῶν τὸν μανδραγόραν ἔπειτ' ἀποθνήσκων* 1).

Ἐν ἑτέρῳ συμπλέγματι τρεῖς γυναῖκες: Μεγαλοψυχία, Φρόνησις, Φιλομάθεια καὶ ἄγγελος κρατῶν ἀνοικτὸν βιβλίον, τὸν δὲ καλλιγράφον προῖνῃ εὐχαριστοῦντα, πέριξ ἄγγελοι ἐργαζόμενοι διαφόρους τέχνας ἐν ἑκάστη δὲ γωνίᾳ: IOYΛΙΑΝΑ. Αἱ εἰκόνες αὗται μετὰ τῶν συμβολικῶν παρὰστάσεων ἀποδεικνύουσι τὴν *μεγίστην σπουδαιότητα, ἣν ἀποδίδουσιν οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὸν Διοσκορίδην, ἀπὸ βιολογικῆς καὶ βιοτεχνικῆς ἀπόψεως* (βλ. αὐτὰς παρὰ N e s s e l ἐνθ' ἀνωτ.) 2)

1) Περί ὕλης ἰατρικῆς τὰ 5 βιβλία κατ' ἀλφάβητον (φ. 12β—387α).

Ἐντὸς χρυσοῦς στεφάνης ἐκ δάφνης ἐπὶ πλαισίου κυανοῦ μεγάλοις χρυσοῖς γράμμασιν ἦδε ἡ ἐπιγραφή:

«Τάδε ἔνεσιν Πεδανίου Διοσκορίδου Ἀναξαργέως περὶ βοτανῶν καὶ ῥιζῶν καὶ χυλισμάτων σὺν φύλλων (sic) τε καὶ φαρμάκων. Ἀρξώμεθα τὸν ἀκολούθως ἀπὸ τοῦ Ἄλφα».

ἀρχ. Ἀείζων τὸ μέγα.—τέλ. Ὀχιμον 3).

Προτάσσεται (φ. 8α-10β) πίναξ ἀλφαβητικὸς τῶν φυτῶν (267).

2) Ἀνωτύμου περὶ δυνάμεων φυτῶν εἷς τινα θεὸν ἀφιερωμένων. (φ. 288α—392α). Ταῦτα δὲ L a m b. ἀποδίδωσι τῷ *Παμφίλῳ*, ἀλλ' εἶναι *Ρούφου τοῦ Ἐρσείου*, καὶ ἐδημοσιεύθησαν μετὰ τοῦ γνησίου Διοσκορίδου εἰς πάσας τὰς πρώτας ἐκδόσεις 4). Εἶνε δὲ ἔμμετρα ποιήματα (τὰ εἰς τοὺς προειρημένους θεοὺς ἀναγραφόμενα «περὶ ἱερῶν βοταιῶν ποίημα»).

3) Παράφρασις *Εὐτεκνίου* τῶν *Νικάνδρου* Θηραϊκῶν (φ. 393α—437β).

4) » » » Ἀλεξιφαρμάκων (φ. 438α—459β).

5) » » τῶν *Ὀππιανοῦ* Ἰξευτικῶν (φ. 474α—485β).

1) Περί τούτου βλ. Σ. Μ η λ ι α ρ ά κ η, Αἱ περὶ μανδραγόρα δεισιδαιμονίαι (Ἀνατολ. ἐκ τῶν Ἀρχείων τῆς Ἰατρικῆς) Ἀθήναι 1918 σ. 8—9, καὶ Ὁ ρ φ α ν (δ' ο' υ Γεωπονικῶν Τόμ. Α' (1872) φυλλ. Ε' σ. 166.

2) Περί τῆς καλλιτεχν. αὐτῶν ἀξίας κτλ. βλ. Histoire de l' art Byzantin par N. K o n d a k o f f e d. française par M. T a w i n s k i, Paris 1886, σ. 107—111.

3) Τὰ φ. 11α—12α ἄγραφα.

4) Ἀλδίνα 1518 σ. 231—235. ἐσχάτως ἐξεδόθησαν καὶ ὑπὸ M. H a u p t, Opuscula II, σ. 475—489.

Ὁ κώδιξ κοσμεῖται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὑπὸ εἰκόνων τῶν φυτῶν, ¹⁾ περιτέχνως ἐξεργασμένων, καὶ ὁ μὲν C ἔχει ἀριθμὸν 393 κατ' ἄλλα σώζονται μόνον 382. Σημειώσεως ἄξιον ὅτι πολλαὶ τούτων δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ φυτὰ, (ὅπερ παρατηρεῖται καὶ ἐν τῷ Λαυρ.), κατὰ δὲ τὸν Well. αἱ τοιαῦται ἐλήφθησαν κατ' ἀνάγκην ἐξ ἄλλων πηγῶν καὶ εἰσήχθησαν ἐν τῷ κώδικι κατὰ τὴν σύνταξιν ὑπὸ τῶν διασκευαστῶν²⁾).

Ὁ κώδιξ δὲν ἔμεινεν ἀσινῆς ὑπὸ νοτίδος, ἀλλὰ ἀφηρεθήσαν τὰ φθαρόντα μέρη καὶ ἀνεπληρώθησαν διὰ χάριτος παλαιού³⁾ καὶ ἄλλα μετετέθησαν. δυστυχῶς τὰ ἐξῆς ἐλλείπουσιν, ἦτοι τὰ μεταξὺ τῶν φ. 122-213, 225-272, 283-243, 257-258, ἅπερ ὑπῆρχον τὸν XV αἰῶνα. Πρὸ τούτου δὲ τοῦ χρόνου εἶχον ἐκπέσει τὰ μετὰ τὰ φύλλα 76, 101 (πρὸ τοῦ 152), 162, 212, 226, 233, 238, 257, 265, 286, 316, 338, 373, 382. Τὸ κείμενον διωρθώθη καὶ ἀποκατεστάθη διὰ δύο χειρῶν. (τὴν ἀρχικὴν γραφὴν βλ. φ. 18α, 24α, 28α, 123β, 125β, 132β κτλ.). Εἰς τῶν διορθωτῶν εἶναι ὁ διαληφθεὶς **Ἰωάννης Χορτασμένος**, ὅστις προιροπῆ τοῦ Ναθαναὴλ νοσοκόμου «παλαιωθέντα» ἀνεκαίνισεν τὸν κώδικα. Ἡ διόρθωσις αὕτη ἐγένετο διὰ μικρῶν γραμμάτων οὐχὶ πάντοτε μετὰ τῆς δεούσης ἐπιμελείας μέχρι τοῦ φ. 193. ἐντεῦθεν σπανίως καὶ ἐν τέλει δὲν ὑπάρχει διόρθωσις. Ὑπὸ τῆς χειρὸς ταύτης προσετέθησαν πνεύματα καὶ τόνοι καὶ ἡ δήλωσις τῶν κεφαλαίων ἀ—ιγς' (ὧν νῦν μόνον 382 ὑπάρχουσι) ἐπὶ τῆς ὥας. Τὰ συνώνυμα τῶν φυτῶν, ὅσα δὲν ὑπῆρχον ἐν τῷ γνησίῳ Διοσκορίδῃ, ἐσημειώθησαν διὰ κινναβάρεως ἐπὶ τῆς ὥας ὡσαύτως, εἶναι δὲ ταῦτα Ἑλληνικά, Λατινικά, Ἀροβικά, Περσικά κτλ. Ὀλόκληρος ὁ κώδιξ γέγραπται κεφαλαίοις γράμμασι, (πλὴν τῶν φ. 135α καὶ 280β καὶ τῶν ἐν φ. 16α—96β ἀποσπασμάτων τοῦ **Κρατεῦα καὶ Γαληνοῦ**· διὸ τόνοι καὶ πνεύματα ἐλλείπουσιν, ὡς καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν λέξεων, ὑπάρχει ὁμως ἀπόστροφος οὐ μόνον ἐν μέσῳ λέξεων πρὸς διάκρισιν τῶν συλλαβῶν (**κρσμ' βης, ἐλ'μιμ, χερ'δαν**), ἀλλὰ καὶ ἐν τέλει **λεβαλ', λευτιουμ'**).

1) Μετὰ τῶν φυτῶν συνεξέδραμον καὶ οἱ εἰκόνες τῶν ζώων καὶ δὴ τῶν ἰοβόλων καὶ δακνόντων, καὶ ἄλλαι παραστάσεις μάλιστα τοῦ γεωργικοῦ βίου.

2) Kratemas, ἐνθ, ἀνωτ. σ. 25. εἶπον ἀνωτ. ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Well. εἶναι ὅτι αἱ εἰκόνες προέρχονται ἐκ τοῦ Ριζοτοτικοῦ τοῦ Κρατεῦα (βλ. ἀποσπ. ἐν Diosc, Τόμ. III σελ. 130 ἐ.). Περὶ τῆς ἀξίας τῶν εἰκόνων τούτων ἐπραγματεύσατο διὰ πηλῶν ὁ Ernest Diez: Die miniaturen des Wiener Dioscurides ἐν Byzantinische Denkmäler τοῦ J o s. S t r z y g o w s k i, III, 1904, Ursprung und Sieg der althyzant. Kunst σ. 1—16. Πολλὰ τῶν φυτῶν ἐν τῷ κώδικι καταλαμβάνουσι ὀλόκληρον σελίδα.

3) Τοιαῦτα εἶναι τὰ φ. 287—289. ὁ χάρις τοῦ XII ἢ XIII αἰ βλ. J. Karwath. Zwei Pharmacent—Kostbarkeiten in der Wiener Nationalbibliothek der griech. Dioscorides etc. (Pharmac. Monatsch. 461, 8).

Τὰς διαφόρους τούτου τοῦ κώδικος γραφὰς ἔλαβεν ἐκ τοῦ κώδικος ὁ *S a r a c e n u s* πρὸς ἰδίαν χρῆσιν, εἶτα παρεχώρησεν αὐτὰς τῷ *S a m b u c u s*. παρὰ Ἰωάννου *S a m b n c u s* δὲ ἀντιγραφείσας ἐχρησιμοποίησεν ὁ *S p r e n g e l*.

N e a p o l i t a n u s (N).

Vindobonensis L. Supplem. gr. 28. Μεμβρ. τοῦ VII αἰ. (0,279×0,253) φ. 172. Περὶ τούτου ὁ *B u s b e c k i u s* ἐν μιᾷ τῶν 4 Λατινιστὶ γεγραμμένων ἐπιστολῶν λέγει ταῦτα: «Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφῆκα κώδικα παμπάλαιον διὰ κεφαλαίων γραμμῶν γεγραμμένον, τὸν Διοσκορίδην, κεκοσμημένον δι' εἰκόνων τῶν φυτῶν, ἐν ᾧ εἰμὴ σφάλλομαι ὑπάρχουσι καὶ ἀποσπάσματα τοῦ Κρατεῦα καὶ ἐγχειρίδιον περὶ πτηνῶν. εὐρίσκεται παρὰ τῷ Ἰουδαίῳ Ἀμῶν υἱῷ τοῦ *Σουλειμάν*. ἠθέλησα νὰ ἀγοράσω αὐτόν, ἀλλ' ἡ τιμὴ μὲ ἐξέπληξεν, ἐπειδὴ ἐξήτησεν ἑκατὸν φλουρία. Ὁ Καῖσαρ καὶ οὐχὶ ἐγὼ ἔπρεπε νὰ καταβάλῃ αὐτά. Ἐγὼ ἐν τούτοις δὲν ἔπαυσα παρακινῶν αὐτόν νὰ ἐλευθερώσῃ τοιοῦτον ἔνδοξον συγγραφέα τῆς δουλείας ἐκείνης. Εἶναι δὲ ὁ κώδιξ τόσῳ παλαιὸς καὶ διαβεβρωμένος, ὥστε ἐὰν εὕρισκέ τις αὐτόν καθ' ὁδόν, μόλις ἤθελε κύψει νὰ ἄρῃ»¹⁾. Ὁ δὲ *K o l l a r i u s* περὶ τῆς σπουδαιότητος αὐτοῦ λέγει: «... *Codex quantini pretii, et non sui modo generis princeps, sed paucissimis etiam gr. codicibus vetustate utilitate concendem*»²⁾. Ἡ μᾶλλον πιθανὴ γνώμη περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ κώδικος εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ *K o l l a r i u s* ἐκτεθεισα, ὅτι ἐκ Κ]πόλεως μετηνέχθη εἰς Νεάπολιν, ἐξ οὗ *Neapolitanus*, ὑπὸ Αὐγουστινιανῶν μοναχῶν καὶ ἀφιερῶθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἀγίου Ἰωάννου *d i C a r b o n a r i a*. Τῷ 1717 προσηνέχθη δῶρον τῷ αὐτοκράτορι τῆς Αὐστρίας Καρόλῳ II καὶ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν Καισ. Βιβλιοθήκην³⁾. Κατ' ἄλλους ὅμως ὁ κώδιξ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐκομίσθη εἰς Ἰταλίαν ὑπὸ τοῦ *Δημητρίου Χαλκοκονδύλη*. περιῆλθε δὲ εἶτα εἰς τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Ἰανὸν *Παράσιον*. οὗτος κληρονόμον τῆς βιβλιοθήκης κατέλιπε τὸν *S e r i p a n d u s*, ὅστις παρέδωκε τὸν κώδικα εἰς τοὺς εἰρημένους μοναχοὺς³⁾.

Ὁ κώδιξ ἐπιγέγραπται *Herbarium Dioscoridis*, ὅπερ ἀνάγεται εἰς τὸν *Κασσιόδωρον* μοναχὸν τοῦ 5' αἰῶνος. Ἄλλ' ὠνομάζετο καὶ

1) *Lamb. Comm. I. σ. 77.*

2) *Suppl. ad Lambecii Comm. σ. 343.* κατ' αὐτόν ὁ κώδιξ ἀνήκει εἰς τὸν 5' αἰῶνα. ἐγὼ συμφωνῶ τῷ *Well.*

3) αὐτ. σ. 349.

«Διοσκορίδου Ἀναξαοβέως *Βοτανικὸν κατ' ἀλφάβητον*» καὶ Ἀνθῶν, ὅπερ μετεφράσθη εἰς *Viridarium*.¹⁾

Περιέχει τοῦ Διοσκορίδου τὰ περὶ ὕλης ἰατρικῆς (ἰδίως τοῦ III βιβλίου) φυτὰ μετὰ τῶν εἰκόνων, αἵτινες κεῖνται ἐπὶ τῆς α' σελίδος τοῦ φύλλου πρὸς τὸ ἄνω μέρος 2—3 ὁμοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.

Τὰ ὀνόματα τίθενται κάτωθεν τῶν εἰκόνων κεφαλαίοις γράμμασι διὰ κινναβάρεως, αἷς ἔπονται τὰ συνώνυμα καὶ τὸ Διοσκορ. κείμενον. Πρὸς τούτοις διὰ χειρῶν τοῦ IXI—XIV προσετέθησαν διάφορα ὀνόματα ἑλληνικὰ καὶ Λατινικὰ γράμμασι Λατινικοῖς γεγραμμένα. Τὰ Λατινικὰ ἔγραψεν εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων ὀνομάτων ὁ Ματθαῖος Silvaticus (+1342). Κατὰ τὸ ἐν τέλει (φ. 172) σημείωμα τῷ 1537 εἶχεν ὁ κῶδιξ φύλλα 175 τῷ δὲ 1538 ἀπεκόπησαν τὰ τρία.²⁾ Ὁ κῶδιξ, ὡς ἐλέχθη, εἶναι λίαν ἐφθαρμένος καὶ ἡ σειρά τῶν φύλλων τεταραγμένη (τὰ φ. 36—57 μετὰ τὸ 81, τὸ 169 μετὰ τὸ 172). Οὕτω καὶ ἡ ἀλφαβητικὴ σειρά, καθ' ἣν συντέτακται, τοσοῦτον ἀνώμαλος, ὥστε οὔτε τὸ ἀρχικὸν στοιχεῖον πολλάκις δὲν τηρεῖται. Τὸ σύνολον τῶν περιγραφομένων φυτῶν ἀνέρχονται εἰς 414³⁾. Τὰ φυτὰ ἀμφοτέρων τῶν κωδίκων εἶναι 808. ὁ N. διέσωσεν ὅσα δὲν ἐμπεριέχονται ἐν τῷ C. ἀφαιρουμένων δὲ τῶν κοινῶν ἐν ἀμφοτέροις δὲν ὑπολείπονται φυτὰ 469. Περιγραφὴν ἐποίησαντο τοῦ κώδικος ὁ Lambecius II, 122, καὶ δὴ ὁ Kollarus 343. 394, διὰ βραχέων δὲ ὁ Nessel III, 3έ. ὁ Montfaucon Palaeogr. gr. σ. 195έ. καὶ ὁ Wellmann, Crateuas σ. 21έ.

γ' Τάξις, εἰς ἣν ἀνήκει πρῶιστα πάντων ὁ Λαυρ.

Ὁ τὸ ἀρχέτυπον τῆς τάξεως ταύτης καταρτίσας ἀνέμειξε τὸ κείμενον τῆς α' τάξεως A' κατηγορίας μετὰ τοῦ C. Ἰχνή τῆς καταγωγῆς ταύτης εἰσὶ τὰ ἰατρικὰ σχόλια, ἅπερ συναντῶμεν καὶ εἰς τοὺς PFHA—εἰς τοιαῦτα δὲ εἶναι αἱ περιλήψεις τῶν κεφαλαίων ἐπὶ τῆς ὥας τιθέμεναι—. Οἱ κώδικες οὗτοι συνοδεύονται καὶ ὑπὸ εἰκόνων τῶν φυτῶν (πλὴν τοῦ Escorialensis καὶ Urbinas, οἷνες στεροῦνται). Ὁ Philippicus, Marcianus, καὶ Ambrosianus φέρουσιν αὐτὰς ἐκ τῆς ὥας, ὁ Λαυρ. καὶ οἱ λοιποὶ ἐντὸς τοῦ κειμένου κατὰ χώρον διήκουσαν ἀπὸ τῆς μιᾶς μέχρι τῆς ἄλλης ὥας.

Οἱ κώδικες τῆς τάξεως ταύτης εἰσὶν 6.

1) αὐτ. σ. 356.

2) Ἐνεῦθεν ἀρχεται μὲν ἀπὸ τοῦ ἀριστολοχία, τελευτᾷ δὲ εἰς τὸ χαμαίκισσος.

3) Ὁ Well. λέγει 409.

1. *Λαυριωτικός* 75 Ω. Μεμβρ. τοῦ Χ αἰ. (0,195X0,235) φ. 272 1). Ἐξ ὄλων τῶν τῆς τάξεως κωδίκων μόνον τούτου προτάσσει ὁ Well. τὸ περιεχόμενον, καὶ *δικαίω, θεωρεῖ ὡς τὸν σπουδαιότερον*. ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ παραθέσῃ τὰς διαφοροὺς γραφάς, καθότι οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἐμελέτησεν αὐτόν.

2. *Escorialensis* Σ—1—17. Χαρτ. τοῦ XVI αἰ. (0,283X0,210) φ. 269.

Οὗτος ἄλλοτε ἀνήκεν εἰς τὴν πλουσίαν συλλογὴν τοῦ μαρκησίου *Diegus Hurtatus de Mendoza*, ὅστις πρέσβυς ὢν ἐν Βεγγετῖα συνῆψε σχέσεις πρὸς τὸν υἱὸν *Σουλεῖμάν II*, καὶ ἀντι τῶν προσερχθεισῶν αὐτῷ ὑπηρεσιῶν ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ χειρόγραφα, ἐξ ὧν μετὰ τῶν 31 ἢ 32 περιελθόντων εἰς τὴν Ἑσκουριάλην θὰ ἦτο καὶ ὁ παρὼν κώδιξ. ἴσως δὲ καὶ ἐν τοῖς χειρογράφοις, ἀπερ οὗτος ἠγόρασεν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ *Βησσαρίωνος* 2)

3). *Philippicus* 21975, Μεμβρ. τοῦ XI αἰ. φ. 333. Προέρχεται ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ μαρκησίου *Καρόλου Rinuccini*, ὅστις σὺν ἄλλοις κώδιξιν ἀνήκουσιν ἤδη εἰς τὴν Καισ. τοῦ Βερολίνου βιβλιοθήκην ἠγόρασεν αὐτὸν ἐν Κ)πόλει τῷ 1781 (εἶναι ὁ γ' Βυζαντινὸς Διοσκορίδης μετὰ τὸν (N)). Ὁ *Well.* καὶ πάλιν ἐπὶ ξένης τοῦ κώδικος τούτου περιγραφῆς στηριζόμενος (τῆς ὑπὸ τοῦ *V. Rose*), ἀποφαίνεται, ὅτι ἐντεῦθεν καὶ ἐκ τοῦ προηγουμένου κατάγεται ὁ Λαυρ. διότι ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον συμφωνεῖ πλήρως, *Τοῦναντίον, ὁ Λαυρ. εἶναι τὸ ἀρχέτυπον, ἐξ οὗ προῆλθον ἀμφότεροι (ὁ 2,3), καὶ εἶναι τὸ ἀριστον ἀντίγραφον τῆς τάξεως ταύτης.*

4. *Urbinas* 66. Χαρτ. τοῦ XV (0,20X0,21) φ. 200. Περιέχει ὅσα καὶ ὁ *Philippicus*. Ἐκ τέλει ὑπάρχουσι σχόλια εἰς τὰ *Ὀππιανου* Ἀλιευτικά. (φ. 1939 ε).

5. *Marcianus* N 92, Βομβ. τοῦ XIII αἰ. (0,145X0,10) φ. 168.

1) Τοῦτον, ὁ *Well.* ὀνομάζει *Athous*, καὶ ὡς τοιοῦτος εἶναι γνωστὸς, περιγραφὴν ἐκτενεσάτην τοῦ σπουδαίου τούτου κώδικος βλ. κατωτ. Σφάλλεται ὁ *Well.* τάσσει τὸν Λαυρ. εἰς τὸν XII αἰ. οὗ ἄτλην περιγραφὴν ὄφειλεν εἰς τὸ *C. Fredrich*, καὶ εἰς ἄλλους δὲ κώδικας σφάλλεται, οὓς δὲν ἐγνώριζεν ἐξ αὐτοψίας. Ἐπίσης δὲν εἶναι ἀληθὲς τὸ λεγόμενον, ὅτι πάντων αἱ εἰκόνες κεῖνται ἐπὶ τῆς ὄψας.

2) *E. Miller*, *Catalogues des Ms. grecs de la Bibliotheque d'Escorial*, Paris 1848 σ. III.

3) (βλ. *Pauly-Wissowa Real—Encycl.* τόμ. V. (1905) σελ. 1137, 4.

- Κώδιξ ἐν μεγίστῃ ἀταξίᾳ οὐχὶ πάντα τὰ τοῦ Διοσκορίδου περιέχων· π. X.
- φ. 51α Διοσκορίδου περὶ οἴνων παντοίων.
 - φ. 62β—65α 75β—76α. Ἀποσπάσματα περὶ λίθων.
 - φ. 79α—83β. Διοσκορίδου περὶ τῆς τοῦ ὄρελιν ἢ βλάπτειν δυναμένων φαρμάκων ἐνεργείας.
 - φ. 92α—83β Διοσκορίδου περὶ βοτανῶν καὶ ζώων θαλαττίων καὶ χερσαίων.
 - Ἄρχ. Περὶ κοχλίων χερσαίων καὶ θαλασσιῶν. τελ. μανδραγόρας.
 - 6. A m b r o s i a n u s A 95 sup. Βομβ. τοῦ XIV αἰ. (0,23×0,15) φ. 180 γεγραμμένος διαφόρους χερσίν. ἐπίσης ἡ τάξις τῶν βιβλίων κακίστη.
 - φ. 19α—49β: αἰίζων τὸ μέγα—δίκτημον.
 - φ. 92α—95α, 104α—110. ἀρχ. ὄπερ λέγουσιν ἡλιοτρόπιον. τελ. δρακοντία ἡ μεγάλη.
 - φ. 110β—123β. Διοσκορίδου περὶ οἴνων παντοίων.
 - φ. 124α—126α. Ἀποσπάσματα. Περὶ λίθων.
 - φ. 126β—119α. ἔρφυλλος—ἵππουρις ἑτέρα.
 - φ. 129β—133β. Διοσκορίδου περὶ τῆς τῶν ὄφελειν ἢ βλάπτειν δυναμένων φαρμάκων ἐνεργείας βιβλίον ἕκτον.
 - φ. 134α. Διοσκορίδου περὶ ζώων παντοίων βιβλίον δεύτερον.
 - φ. 150α, Δεύτερον τετράδιον περὶ δένδρων Διοσκορίδου.

Πρὸς τοῖς εἰρημένοις τῆς τάξεως ταύτης κώδιξιν ἐπιπροστίθενται ἐξῆς ἐλλείποντες παρὰ Wellmann.

7. Ἰβηρικὸς 216, Χαρτ. τοῦ XVI αἰ. (0,21×0,16) φ. 102.

Εἶναι ἐπιτομὴ ἐκ τοῦ Λαυρ. μετὰ ἐλαχίστων ἐν τῷ κειμένῳ διαφορῶν ἀποδοτέων εἰς τὸν ἀντιγραφέα. Ὁ κώδιξ ἀκέφαλος καὶ κολοβός ἐν ἀρχῇ ἐξέπεσεν φ. 5 ὁ πίναξ τῶν περιεχομένων καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ Προλόγου. ἀρχ. πειρασμοῦ· πλεῖστα συμβαλλομένης τῆς περὶ ἕκαστον τῶν φαρμάκων γνώσεως. Ἐκ τῶν 5 βιβλίων περὶ ὕλης ἰατρικῆς ἐλλείπουσι τὰ ἐξῆς κεφάλαια βιβ. I, Α κη', κθ', λ', λα', ξη', πα', πβ'. Δ. ι', ια', ιβ', ιγ'. Ε α', β', γ', δ'. Ζ γ'. Κ κζ'. Μ γ'. Ο ζ'. Σ β', γ', δ', ε'. Σ νς'. νζ', νη', νθ', ξ', ξα'. Φ β', γ', δ', ε'. βιβ. III, κ'. βιβ. V, ἰα', ρμ', ρμα', ρμβ', ρμγ', ροή', ροθ', ρπ', ρπα', ρπβ', ρπγ', ρπδ', ρπε', ρπς', ρπζ', ρπη', ἦτοι 50¹⁾ κεφάλαια ἐν ὅλῳ τελ. περὶ φοίνικος (Ἐκ τῶν Εὐτεκνίου, παράφρασις εἰς τὰ Ὀπια-

1) Παραπέμπω εἰς τὸν πίνακα τοῦ Λαυρ. Δημοσιευόμενον κάτωτ. ἐνθα, ὀνομαστί τὰ κεφάλαια.

νοῦ ἱξευτικά). Ἀκήκοα δὲ ὡς παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ὄρνις εἶη—καλιὰν συντίθηναι τῆς ζωῆς, ἦν μέσφ... (ἦτοι ἐλλείπουσι 4 σειραὶ τοῦ τέλους τοῦ Α' λόγου, καὶ ὁ Β' (Λαυρ. φ. 289β—292β, ἦτοι 5 φύλλα). ἡ ὀρθογραφία τοῦ κώδικος.

8. *V i n d o b o n e n s i s* med, gr. *X V I* (*B u s b e c h*, IV) τοῦ XV αἰ. Ὁ κῶδ ξ εἶναι διμερής· καὶ τὸ μὲν α' μέρος περιέχον τὸν γνήσιον Διοσκορίδην περιεγράφη ὑπὸ τοῦ *W e l l*. ¹⁾ τὸ β' δὲ (φ. 180—360) περιλαμβάνει τὸν ἀλφαβητικόν, περὶ οὗ ταῦτα γράφει ὁ *L a m. b e c i u s*, ἅπερ ὡς ἀξιοσημεῖωτα δι' ὅλην τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν κωδίκων μεταφέρω ὧδε αὐτολεξεί:
Descriptio plantarum secundum alphabeti seriem, ita ut prima sit ἀβρότονον, secunda ἀγάλοχον, tertia ἀγαρικόν, et sic deiceps. Quamvis autem haec descriptio praecipue quidem et maxima parte ex Dioscoridis libris quinque de materia medica desumpta sit, exordine tamen alphabetico ut supra jam monui, manifeste apperet, eam non ab ipso Dioscoride, sed tantum a recentiori quodam collectore ita esse compositam. Idem quoque patet ex variis illis appellationibus, descriptioni cujusque plantae praefixis. quippe quae, ut supra prolixius indicavit, sine ulla controversia non Dioscoridis, sed, ut ego opinor Pamphili Alexandrini sunt κτλ. ²⁾ Τὰ φύλλα 43r—48v εἶναι μεμβρ. τοῦ XIV αἰ. καὶ περιέχουσιν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: «Διοσκορίδους Πεδακίου πόλεως Ἀναζάρβης» ³⁾ 27 κεφ. ἀπὸ τοῦ ἀβρότονον—ἄλιμον.

Ἄλλοι προσθετοὶ κώδικες τοῦ Διοσκορίδου.

Ἀνερευνήσας τοὺς ἐν τῇ ἐμῇ βιβλιοθήκῃ τῶν χειρογράφων καταλόγους τῶν διαφόρων βιβλιοθηκῶν, πλὴν τῶν ἀνωτέρω δύο κωδίκων τοῦ Διοσκορίδου ἐπιπροστίθημι καὶ τοὺς ἑξῆς:

1. *E s c u r i a* I, R III, 3. Μεμβρ. τοῦ . . . αἰ. φ.

Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ κ' κεφ. τοῦ II βιβλ. καὶ τελευτᾷ εἰς τὸ V.

2) *Μόσχας Συνοδικῆς βιβλιοθήκης* 477 τοῦ XVII αἰ. φ. 149⁴⁾.
 Διοσκορίδου φυσικὴ ἱστορία.

1) Βλ. Δισκ. Praef B', σ. X.

2) *Commentar.* III, σ. 26δ.

3) K. ἡ τῶν ὀνομάτων διαστροφή κατὰ τὸν Lam. προσδίδωσι τὸ μὴ γνήσιον.

4) Προέρχεται ἐκ τῆς (ἐν Ἀθῶν μονῇ τοῦ Φιλοθέου (βλ. ἡ ἐν Μόσχᾳ Συνοδ. Βιβλιοθήκῃ τῶν χειρογράφων κτλ. ὑπὸ Ἰακ. Βατοπεδινού, Μόσχᾳ 1896, σ. 35).

3. *Ἐθνικῆς βιβλ. Ἀθηνῶν* 1480 νεώτερος. Ἀλφαβητικός.

4. *Γυμνασίου Μυτιλήνης* 33 τοῦ 1774 σ. 424. 1)

5) *Εὐαγγελικῆς σχολῆς Σμύρνης* A 15 τοῦ ΧVI αἰ. φ. 258 μετὰ εἰκόνων καὶ διαφόρων γραφῶν κατὰ τὸν Κεραμέα, περιέχων τὰ 5 βιβλία περὶ ὕλης ἰατρικῆς, τὸ περὶ ἰοβόλων καὶ περὶ λυσσῶντος κυνός 2).

Τοσοῦτον πενιχρὰ τὰ ἐναπολειφθέντα ἡμῖν τῶν Διοσκ. κωδίκων!

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τὰ πάντα σχεδὸν ἀντικατέστησαν ἐν Ἀνατολῇ τὰ *Ἱατροσόφια*, ἅπερ πολυάριθμα εὐρίσκωμεν ἐν πάσῃ βιβλιοθήκῃ (ἐν τῇ τῶν Παρισίων 30, Ἐθν. Ἀθηνῶν 23, Μονῆς Ἰβήρων 17 Λαύρας 10 κτλ.) πολλὰ εὐρίσκονται καὶ ἐν τοῖς δωματίοις ἐν Ἀθῶν, ἔνθα οἱ μοναχοὶ προσφιλῶς ἔχουσι πρὸς αὐτὰ (βλ. καὶ Γυμνάσιον τὸν πολυθρύλητον!).

Χαρακτηρῆς τῆς κατὰ We ll. διαιρέσεως τῶν κωδίκων καὶ καταγωγῆ αὐτῶν.

Α' κατηγορία, ὁ γνήσιος καὶ νόθος Διοσκορίδης τάξεις 3.

1. Τὸ γνήσιον τοῦ Διοσκορίδου κείμενον εἰς συνεχῇ τῶν κεφαλαίων ἀρίθμωσιν.
2. Ἐκαστον β.βλίον ἔχει ἰδίαν τῶν κεφαλαίων ἀρίθμωσιν.
3. Ὁ νόθος ἢ διεσκευασμένος Διοσκορίδης.

Β' κατηγορία. Ἀλφαβητικὸς Διοσκορίδης τάξεις 3.

1. Τὸ ἀρχέτυπον, οὗ ὑπόδειγμα ὁ Ὁρειβάσιος. τὸ γνήσιον Διοσκ. κείμενον εἰς συνεχῇ ἀλφαβητικὴν τάξιν.
2. CN (R) μενὰ τῶν πολλῶν συνωνύμων τοῦ Παμφίλου.
3. Τὸ κείμενον κατ' ἀλφαβητικὴν εἰς 5 βιβλία διηρημένον προέρχεται ἐξ ἀναμείξεως τῆς Α' κατηγορίας μετὰ τοῦ C. Πρότυπον ὁ Λαυρ.

Οἱ κώδικες τῆς Α' κατ. συμβολικῶς παρίστανται:

1. PFHA (O), 2. EDI δηλ. τὸ ἀρχέτυπον, ἐξ οὗ ἢ Λατ. μετάφρασις,
3. DI ὁ διεσκευασμένος Διοσκορίδης.

Ὡς πρὸς κείμενον τῶν κωδίκων τῆς τελευταίας τάξεως παρατηροῦμεν, ὅτι τοῦτο οὐ μόνον κατὰ τὸ λεκτικὸν ἐν πολλοῖς μετεβλήθη, ἀλλὰ καὶ

1) Μαυρογορδ. Βιβλιοθήκη, Παρτ. τοῦ ΙΕ' τομ. τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου (1884) σ. 143.

2) Κατάλογος τῆς ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγ. Σχολῆς (Σμύρνη 1872) σ. 18. Μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῆς Σμύρνης (τῷ 1922) ἄγνοεῖται ἡ τύχη τῶν κωδίκων τῆς βιβλιοθ. ταύτης.

παρεμορφώθη διὰ πολλῶν παλαιῶν τε καὶ νέων προσθηκῶν. ¹⁾

Φαίνεται κατὰ ταῦτα, ὅτι ἡ ἀρχικὴ τοῦ Διοσκ. κειμένου ἔκδοσις παρὶστα συνεχῆ τὴν τῶν κεφαλαίων ἀρίθμησιν. ἢ κατὰ βιβλία ἀρίθμησις αὐτῶν ὁραῖται ὑπάρχουσα ὑπὸ τοῦ Δ' ἡδὴ αἰῶνος, καθ' ὅτι ὁ Ἀλεξανδριανὸς ἰατρός *Ἀδαμάντιος* ἀναφέρει χωρίον (IV 177) ²⁾. Περὶ τοῦ διαρρυθμισαντος οὗτω τὸ ἔργον ὀδηγούμεθα ὑπὸ τῆς ἐν τέλει τοῦ III βιβλίου τοῦ Παρισ. κώδικος ὑπογραφῆς: *ΙΩ.ΔΙΩ.* διὰ τῶν λέξεων τούτων μεταγραφεισῶν ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου ἐξ ἀρχαίου ἀντιγράφου δηλοῦται, ὅτι ἡ ἔκδοσις ἐκεῖνη διερρυθμίσθη ὑπὸ *Ἰωάννου* τινὸς ζῶντος ἐπὶ *Ἀδριανοῦ* (;), ὅστις ἐπονομάζεται διδίσκαλος καὶ ἀρχίατρος. ³⁾

Ἡ Β' κατηγορία διαφέρει τῆς Α' οὐ μόνον κατὰ τὴν διαίρεσιν τῶν κεφαλαίων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν σχέσιν καὶ ἀλληλουχίαν. Συνειάχθη δὲ ἰὸ ἀρχέτυπον ὑπὸ γραμματικοῦ τοῦ Γ' ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ Δ' αἰῶνος ⁴⁾. Πρῶτος χρησιμοποιήσας ἐν τοῖς σωζομένοις τὸ ἀλφαβητικὸν κείμενον εἶναι, ὡς εἶδομεν, ὁ *Ὄρειβάσιος*. Ἐκ τινος ἀρχετύπου R προέρχονται ὁμοίως ὁ C καὶ ὁ N, οἵτινες διαφέρουσι τοῦ Ὄρειβασίου καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν συνωνύμων καὶ δὴ τῶν ξενικῶν.

II. Περὶ τῶν κωδίκων τοῦ νόθου ἢ διασκευασμένου Διοσκορίδου (D i) ἐν σχέσει πρὸς τὸν Λαυρ.

Τὸ αὐθεντικὸν κείμενον τῶν τῆς Α' κατηγορίας (τάξ. 1—2) ἀπώλεσεν ἐν τῇ τάξει ταύτῃ τὴν γνησίαν μορφήν. Προσθῆκαι διάφοροι καὶ μεμεταβολαί, εἰς τὴν συμπλήρωσιν καὶ βελτίωσιν τοῦ κειμένου ἀποσκοποῦσαι παρεμόρφωσαν αὐτό. Ἐκ τοῦ Βιενναίου (N) καὶ τοῦ *ψευδο - Ἀπουλλίου* παρεισέφερον ἄλλα τε καὶ τὰ διάφορα συνώνυμα. Κατ' ἐκεῖνον μετεβλήθη ἐν πολλοῖς καὶ τὸ κείμενον. Πολλὰ ἐπίσης εἰσήχθησαν ἐκ τῶν Γεωπονικῶν, καὶ οὐκ ὀλίγα ἐξ ἄλλων νεωτέρων πηγῶν. Ταῦτα συνήθως εἶχον σημειωθῆ ἐπὶ τῆς ὄρας, εἶτα ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν, ὡς καὶ εἰς ἄλλους εἴθιστο συγγραφεῖς, *παρελαμβάνοντο ἐντὸς τοῦ κειμένου*. Πρὸς τού-

1) βλ. κατωτ.

2) Οὗτος ἔγραψε φυσιογνωμικά καὶ περὶ ἀνέμων. ὑπὸ τοῦ Σ ω κ ρ ά τ ο υ ς ὀνομάζεται «*ἰατρικῶν λόγων σοφιστῆς*» (Ἐκκλ. Ἰστ. VII, 13).

3) Βλ. W e l l. Diosc. Praef. VI. ἢ εἰς τὸν Γ α λ η ν ὸ ν παραπομπὴ εἶναι λελανθασμένη. ἐν Παρισ., κώδικι 2224, ὑπάρχει: Ἰωάννου ἀρχιάτρου λόγος καὶ ποίμα καὶ προοίμιον συνοπτικῆς πάντων τῶν παθῶν καὶ τῶν ἀδόλων (γρ. ἀδήλων) τὰς θεραπείας».

4) W e l l. v Hermes XXXIII 375.

τοὺς περιελήφθη καὶ ἡ παράφρασις τῶν περὶ ἱερῶν βοτανῶν ποιημάτων. Αἱ προσθήκαι συνηθέστατα ἀναφέρονται εἰς λέξεις, μερικώτερον εἰς προτάσεις, καὶ σπανιώτερον εἰς περιόδους ἢ μέρη αὐτοτελῆ ¹⁾. Συνήθως τὰ παρεμβόλιμα ταῦτα τίθενται ἐν τέλει διὰ τοῦ ἐν ἄλλῳ ἢ γράφει ἐν ἄλλῳ ²⁾. Ἐν πολλοῖς ταῦτα συμπληροῦσι τὰ κενὰ τῶν κωδίκων (πρὸ βλ. νάρθηξ Β' σ. 90, ἐπειδὴ ἐνταῦθα ἐλλεῖπει ἡ περιγραφή, προσετέθη αὕτη ἐν τῷ τέλει). Ἐνίοτε ὑπάρχει τὸ αὐτὸ κεφάλαιον κατὰ δύο ἐκδόσεις· π. χ. δρακόντιον καὶ δρακοντία μεγάλη, δρακοντία μικρά ³⁾.

Τὸ κείμενον τοῦ Di ὡς πρὸς μὲν τὸ α' μέρος τοῦ κεφαλαίου ἦτοι τὴν περιγραφὴν τοῦ φυτοῦ, εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐκ τοῦ γνησίου Διοσκορίδου, ὡς πρὸς δὲ τὸ β' ἦτοι τὸ ἱατρικὸν ὑπάρχει ἡ μεγαλητέρα νοθεία. ὡς παράδειγμα φέρω τὸ α' κεφ. περὶ ἴριδος. μετὰ 2—3 σειρὰς πρὸς τὴν ἀρχὴν τρία ξένα χωρία εἰς τὸ γνήσιον τοῦ Διοσκ. κείμενον, ὥστε παρεμορφώθη τελείως τὸ κεφάλαιον τὸ δὲ σπουδαιότερον, ὅτι παραλείπονται ἐν τέλει 14 ὄλαι σειραὶ ⁴⁾.

Καὶ παρένθεσις ὀλοκλήρου κεφαλαίου· π. χ. ἐν Λαυρ. φ. 67β, κλύμενον. μετὰ τὴν περιγραφὴν ὑπάρχει τὸ κεφ. τοῦ RV (τὸ αὐτὸ ἀλλὰ πλατύτερον), καὶ ἐν τέλει καὶ αὐτὴς μία-σειρὰ ἐκ τοῦ γνησίου : «ἄριστον δὲ τὸ ὀρεινὸν· χυλιζέται δὲ ὅλον σὺν τῇ ῥίζῃ» ⁵⁾. Καὶ συνήθως μὲν αἱ παρεμβολαὶ αὗται συνάδουσι τῷ γνησίῳ κειμένῳ κατ' ἔννοιαν, ἐνίοτε ὁμως ἀποσχοινίζονται. πρὸ βλ. Α', σ. 132 καὶ Λαυρ. φ. 150 β', ἐνθα τεθέντος τοῦ κειμένου τοῦ γνησίου ἀλλαχοῦ (φ. 150α περὶ χημῶν καὶ τῶν ἄλλων κογχαρίων, περὶ ἰχθύων ζωμοῦ Α', σ. 123) ἐπαναλαμβάνεται τὸ νόθηον, ἦτοι :

Γνήσιος. Ζωμὸς δὲ ὁ ἐκ τῶν νεαρῶν ἰχθύων κοιλίας ὑπαγωγός, ποτὲ μὲν καθ' ἑαυτὸν πινόμενος, ποτὲ δὲ μετ' οἴνου.

Νόθηον. Ἰχθύων δὲ νεαρῶν καὶ ὁ τῶν κογχαρίων ζωμὸς κινεῖ κοιλίαν καὶ καθ' ἑαυτὸν πινόμενος, λαμβάνεται δὲ μετ' οἴνου ⁶⁾.

1) 'Ο W e l l. ἐνιαχοῦ ἐσημειώσατο τὰς τοιαύτας προσθήκας ἐν ταῖς ὑποσημειώσεσιν, περικοπὴ μεγάλη περὶ ἰσάτεων ἐν Β. σ. 254.

2) βλ. ἀραβὶς πόα αἰτ. ἐν Λαυρ. 80β καὶ Β σ. 223.

3) Α', σ. 231, Λαυρ. 41β.

4) Diosc. Α' σ. 5—7 τὸ παράδειγμα εἶναι ἐκ τοῦ RV, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κώδικας εἰσηλθὼν τὰ νόθηα ἐκ τοῦ Di.

5) αὐτ. Β'. σ. 178—179.

6) Αὐτ. Α', 132.

Διδασκαλικὸν νοθείας παράδειγμα.

Γνήσιον κείμενον (Well).

Κρόκος ἐστὶ κράτιστος ἐν ἰατρικῇ χρήσει ὁ Κωρύκιος, πρόσφατός τε καὶ εὐχρους, ὀλίγον τὸ λευκὸν ἔχων ἐπὶ τῆς ἔλικος, ἐπιμήκης, ὀλομελής, ἄθραυστος, ἀλιπής, πλήρης, βάπτων ἐν διέσει τὰς χεῖρας, οὐκ εὐρωτιῶν ἢ ἰκμάζων, ἐπακτικός δὲ ἐν τῇ ὄσμῃ καὶ δοιμύς· ὁ γὰρ μὴ τοιοῦτος ἢ παλαιὸς ἐστὶν ἢ ἀποβεβρεγμένος. δευτερεύει δὲ ὁ ἐκ τῆς πρὸς Λυκίαν Κωρύκου καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ Λυκιανοῦ Ὀλύμπου, εἶτα ὁ ἐξ Αἰγῶν τῆς Αἰτωλίας, ὁ δὲ Κυρηναϊκὸς καὶ ὁ ἐκ Κεντορίπων κατὰ τὴν Σικελίαν ἀσθενεῖς κατὰ δύναμιν, λαχανώδεις ὄντες πάντες⁴⁾ διὰ τὸ μέντοι πολύχυλον καὶ εὐχρουν⁵⁾. οἱ ἐν Ἰταλίᾳ τὴν θυίαν βάπτοντες τούτῳ χρῶνται. Πολλοῦ δὲ πιπράσκειται διὰ τοῦτο. εἰς δὲ τὰ φάρμακα ὁ προγεγραμμένος ἐστὶ χρήσιμος⁶⁾. δολοῦται δὲ μείξει κροκομάγματος κεκομμένου καὶ λιθαργύρου ἢ μολυβδαίνης διὰ τὸ βίρος, ἐψήματί τε ἀλείφεται· δηλοῖ δὲ ταῦτα τό τε ἐντρέχειν τὸ κονιορτώδες καὶ τὸ τὴν ὄσμην ἐ-

Νόθον κείμενον (RV).

Κρόκος· οἱ δὲ κάστωρ, οἱ δὲ κυνόμορφος, προφῆται αἷμα Ἡρακλέους. ἀμείνων μὲν ὁ Κωρύκιος ἐκ Κιλικίας καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ Ὀλύμπου, τρίτος ὁ ἐξ Αἰγῶν τῆς Αἰολίδος, ὁ δὲ Κυρηναϊκὸς καὶ Σικελικὸς¹⁾ ἀσθενέστεροι μὲν εἰσι τῇ δυνάμει πολύχυλοι δὲ καὶ εὐθλαστοί,²⁾ διὸ καὶ τοὺς πολλοὺς πλανῶσιν. εἰς δὲ τὴν ἰατρικὴν χρῆσιν ἄριστος³⁾ ὁ πρόσφατος, εὐχρους, ὀλίγον ἔχων λευκὸν, ὀλόκληρος, πλήρης, ἀλιπής, ἐν τε τῇ διέσει τὰς χεῖρας βάπτων, οὐκ εὐρωτιῶν, ὑπόδοιμος· ὁ γὰρ μὴ τοιοῦτος ἢ ἄωρος ἢ παλαιὸς ἐστὶν ἢ ἀποβεβρεγμένος. δολοῦται δὲ μειγνυμένου κροκομάγματος ἢ δι' ἐψήματος ὑπαλειφόμενος, συντετριμμένης εἰς τὸ βαρυσταθμῆσαι λιθαργύρου ἢ μολυβδαίνης· ἐλέγχεται δὲ τὸ κονιορτώδες ὑπάρχειν ἢ ἐψήματος ὀδωδὴν ἢ καὶ δυσώδη τετυχηκέσαι καὶ μὴ εἰλικρινῇ προσβάλλειν τὴν εὐωδίαν. Θεσσαλὸς μὲν οὖν φησι μόνον εὐώδη αὐτόν· οἱ δὲ καὶ θανάσιμον, εἴτις πειρὴν διδῶ αὐτοῦ τρεῖς δραχμὰς

1) Λαυρ. φ. 70β. ὁ δὲ Κυρηναϊκὸς καὶ ὁ ἐκ Κεντορίας κατὰ Σικελίαν.

2) δὲ καὶ εὐθλαστοί λείπ. Λαυρ. ἀνθ' ὧν ἔχει : δολοῦνται δέ.

3) εἰς δὲ τὴν ἰατρικὴν χρῆσιν ἄριστος λείπ. Λαυρ. ἀντὶ τούτου ἔχει : οἱ τῆς Ἰταλίας βάπτοντες τῇ θυίᾳ τούτῳ χρῶνται, ὅς πρόσφατος κτλ.

4) ἀσθενεῖς—πάντες λείπ. Λαυρ.

5) μέντοι... καὶ εὐχρουν λείπ. Λαυρ.

6) πολλοῦ—χρήσιμος λείπ. Λαυρ.

ψηματώδη τυγχάνειν. Δύναμιν δὲ ἔχει πεπτικήν, μαλακτικήν, ὑποστύφουσαν¹⁾, οὖρητικήν, παρέχει τε εὐχροίαν καὶ ἀκραιπαλὸς ἔστι μετὰ γλυκέος πινόμενος, ῥεῦμά τε ὀφθαλμῶν ἐπιχρίόμενος στέλλει σὺν γάλακτι γυναικείῳ· μείγνυται δὲ καὶ τοῖς πρὸς τὰ ἐντὸς ποτήμασι χρησίμως καὶ προσθέμασι καὶ καταπλάσμασι τῆς πρὸς μήτραν καὶ δακτύλιον, παρίστησι δὲ καὶ πρὸς ἀφροδίσια τὰς τε ἐρυσσιπελατώδεις φλεγμονὰς προαίνει καταχρίόμενος καὶ εἰς τὰς ὀπτικὰς χρησιμεύει²⁾). φασὶ καὶ ἀναιρετικὸν εἶναι μεθ' ὕδατος πινόμενον πλῆθος δραχμῶν τριῶν· πρὸς δὲ τὸ εὐλέαντον αὐτὸν γίνεσθαι δεῖ ἐν ἡλίῳ ψύγειν ἐν ὕστρακίνῳ ἀγγεῖῳ καινῷ θερμῷ. ταχέως δὲ δεῖ στρέφειν. ἢ ῥίζα δὲ αὐτοῦ πινομένη σὺν γλυκεῖ οὖρα κινεῖ³⁾).

Ἡ τοιαύτη νοθεία καὶ παραχάραξις τοῦ κειμένου φυσικῶς ἐγένετο κατ' ἀρχὰς πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κενῶν, ἅπερ παρουσίαζεν ὁ κῶδιξ τοῦ γνησίου Διοσκορίδου (πρβλ. ἀνδράχνη Λαυρ. 23α, Α' 196.). ἐπειδὴ δηλ. ἐν αὐτῷ ἔλλείπει ἡ περιγραφὴ τοῦ φυτοῦ ἐν τῷ Dι καὶ τῷ Λαυρ. προτάσσεται τοιαύτη, εἶτα ἔπεται τὸ κείμενον τὸ γνήσιον «*τοῦ Ἀναζαρβέως*». Τὸ ὑναντίον ἐν *ἀργεμώνη ἐτέρα* (Α' 245, Λαυρ. 26α) ἔλειπε τὸ ἱατρικὸν μέρος, ὅπερ προσετέθη ἐκ τῶν RV καὶ Dι, καὶ ἐν *ἀρκευθις* (Α' 74, Λαυρ. 27α) πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἱατρ. μέρους, μεθ' ὃ προσετέθη καὶ τὸ ἀρκευθις μεγάλη ἐκ τοῦ Dι, ἔλλειπον ἐκ τοῦ R (σ. 75). Ἡ διάκρισις τῶν γνησίων ἀπὸ τῶν νόθων ἐν τῷ Λαυρ. δηλοῦται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τοῦ «*τοῦ Ἀναζαρβέως*» π. χ. «*ἄσκυρον τοῦ Ἀναζαρβέως*» σημειουμένου ἐπὶ τῆς ὥας (φ. 30β) «*βάκχαρις τοῦ Ἀ.*» (φ. 33α). «*περὶ ἀδράχνης ἀγρίας τοῦ Ἀ.*» (φ. 23α). κτλ.

Παρατηρήθη ἀνωτέρω ὡς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Well. *διαίρεσιν* τῶν κεφαλαίων, ὅτι ἡ ὑπὸ αὐτοῦ προκριθεῖσα *οὔτε φυσικὴ οὔτε πρακτικὴ εἶναι, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄκρον ἀνώμαλος καὶ συγκεχυμένη*⁴⁾. Λογικώτερα εἶναι

1) δύναμιν—ὑποστύφουσαν λείπ. Λαυρ.

2) μείγνυται δὲ—χρησιμεύει λείπ. Λαυρ.

3) Diosc. Α' σ, 29—31 πρβλ. καὶ Α' σ. 14 ἄσκυρον, τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ RV ἐν τῷ Λαυρ. 55 α—β, Β' 238, Λαυρ. 16α τούτων γένη τρία—Παντικὸν ἐκ τοῦ RV τὰ λοιπὰ ἐκ τοῦ γνησίου.

4) Ὅλα τὰ εἶδη τῆς γῆς π. χ. παρὰ τῷ Well. ἀποτελοῦσιν ἴδια κεφάλαια, ἐν τούτοις ἤνωσε τὸ Σελινοῦσία γῆ (Γ' 105) ἄνευ λόγου.

ἡ διαίρεσις, ἣν παρουσιάζουσιν οἱ διεσκευασμένοι κώδικες (Dī), ἢ ἠκολούθησαν ἄλλοι τε καὶ ὁ S r e n g e l. Παρ' αὐτῶ ὑπάρχουσι μάλιστα πλείω τοῦ τε Dī καὶ τοῦ Λαυρ. κεφάλαια (πρβλ. ῥητίνη, ἔνθα ἕκαστος εἶδος αὐτῆς ἀποτελεῖ ἴδιον κεφ. Α' 93, σ. 96). **Ὁ πολλαπλασιασμός τῶν κεφαλαίων προῆλθε κυρίως ἐκ τοῦ Ἀλφαβητικοῦ Διοσκορίδου**, καὶ ἔπειτα ἐκ τοῦ Dī πρόσθι κη διαφόρων κεφαλαίων. Οὐδ' ἦν δυνατὸν ἐν τῇ πρώτῃ γὰ γένηται ἄλλως, ἀλλὰ τὰ τε εἶδη καὶ αἱ ποικιλίαι γὰ καταταχθῶσιν οὐχὶ εἰς τὸ γένος, ἀλλ' εἰς τὸ οἰκεῖον ἕκαστον στοιχεῖον. Οὕτως ὅμως ἐπῆλθεν ἀντίστροφον ἀποτέλεσμα. κεφάλαια συνεχῆ καὶ δι' ἐνιαίου καὶ φυσικοῦ συστήματος συνδεόμενα ἐχωρίσθησαν καὶ κατεκερματίσθησαν· π.χ. τὸ II, 76, 78 στέαρ καὶ χολή εἰς τόσα κεφάλαια, ὅσα καὶ τὰ ζῶα. Καὶ ἕτερον κακὸν ἐν τούτῳ ἐπηκολούθησε, **ἡ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου ἐπανάληψις οὐχὶ ἅπαξ, ἀλλὰ πολλάκις**, ἅτ' ἀποτπασθέντος ἐκ τοῦ γεν. κεφαλαίου τοῦ ἐπὶ μέρος, ἢ τοῦ εἶδους ἀπὸ τοῦ γένους ¹⁾. Τοιαύτας ἐπαναλήψεις βλέπομεν π. χ. ἐν τῷ Λαυρ οὐκ ὀλίγας: ἦπαρ αἰγὸς 136α, καὶ 141α, στέαρ ἀλώπεκος 136β καὶ 144α, περὶ χολῶν 146α καὶ 151β (Α' 159, 19), ἵππου πιτύα 142α καὶ 140β, πνεύμων χοίρειος, ἄρνεος κττ. 146α. καὶ 147α (Α', 133, 15) κ. ἄ. ἐνίοτε δὲ ἡ ἐπανάληψις γίνεται ὀλίγον μεταβεβλημένη ²⁾.

Παράδειγμα μεταβολῆς κεφαλαίου ἐν ἐπαναλήψει.

Λάπαθον πάντων δὲ τὸ λάχανον μαλάσσει κοιλίαν ἐψηθέν. αὐτὸ δὲ ὤμον καταπλασσομένον μελικηρίδας σὺν ῥοδίῳ ἢ κρόκῳ διαφορεῖ. τὸ δὲ σπέρμα τοῦ ἀγρίου καὶ τοῦ ὄξυλαπάθου καὶ τῆς ὄξαιδος πίνεται ὠφελίμως μεθ' ὕδατος ἢ οἴνου πρὸς δυσεντερίας καὶ κοιλιακὴν διάθεσιν καὶ ἄσσην στομάχου καὶ πρὸς σκορπίου πληγὴν· καὶ εἰ προποίη τις αὐτὸ οὐδὲν πείσεται πληγεῖς· αἱ δὲ ῥίζαι αὐτῶν ἐφθαί τε καὶ ὠμαὶ σὺν ὄξει καταπλασθεῖσαι θεραπεύουσι λέπρας,

Ἴπολάπαθον ἐψηθὲν δὲ καὶ βρωθὲν κοιλίαν μαλάσσει ὤμὸν δὲ καταπλασσομένον μελικηρίδας χρόνῳ διαφορεῖ· αἱ δὲ ῥίζαι αὐτῶν ἐφθαί σὺν ὄξει καὶ ὠμαὶ καταπλασθεῖσαι θεραπεύουσι λέπρας, λειχῆνας, ἔνυχας λεπρούς. δεῖ δὲ προανατρίβειν τὸν τόπον ὄξει. πραῦνει δὲ καὶ κνησμοὺς τὸ ἀφέψημα περιαντλούμενον. παρηγοροῦσι δὲ καὶ ὀδονταλγίας ἐν οἴνῳ ἐψηθεῖσαι καὶ διακλυζόμεναι. διαφοροῦσι δὲ καὶ καὶ χοιράδας καὶ παρωτίδας ἐφθαί σὺν οἴνῳ κα-

1) Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει ἐνίοτε καὶ ἐν τῷ γ ν η σ ί φ Δ ι ο σ κ. Α' 128,5 αἵμα χειραίου λαγωῦ, ὅπερ ἐπανελήφθη ἐν τῷ εἰδικῷ περὶ αἵματος κεφ. II, 79 (Α' 161, 5).

2) Λαυρ. 150α (Α', 132, 11) βλ. ἀνωτ. ζωμὸς ὁ ἐκ τῶν ἰχθύων κτλ.

λειχήνας, ὄνυχας λεπρούς· δεῖ δὲ προανατρίβειν τὸν τόπον ἐν ἡλίῳ νίτρῳ καὶ ὄξει·πραῦνει δὲ καὶ κνησμοὺς τὸ ἀψέφημα αὐτῶν περιαντλούμενον ἢ τῷ λουτρῷ μειγνύμενον· παρηγοροῦσι δὲ καὶ ὀδονταλγίας ἐψόμενα ἐν οἴνῳ καὶ διακλυζόμενα· διαφοροῦσι δὲ χοιράδας καὶ παρωτίδας ἐφθαί ἐν οἴνῳ καταπλάσθεισαι, σπλήνα δὲ σὺν ὄξει τήκει· καὶ ἐνδέσματι δὲ τινες χρῶνται ταῖς ῥίζαις πρὸς χοιράδας περιάπτοντες τῷ τραχήλῳ. ἰσιᾶσι καὶ ροῦν γυναικεῖον προστεθεῖσαι λεῖαι. ἐψηφεῖσαι δὲ ἐν οἴνῳ καὶ πινόμενα ἰκτερικοὺς ἀποθεραπεύουσι καὶ λίθους τοὺς ἐν κύστει θρύπτουσιν, ἔμμηνά τε ἄγουσι σχορπιοπλήκτοις τε βοηθοῦσιν¹⁾).

ταπλασθεῖσαι, σπλήνας δὲ σὺν ὄξει. καὶ ἐνδέσματι δὲ τινες χρῶνται τῇ ῥίζῃ πρὸς χοιράδας καὶ περιάπτουσιν τῷ τραχήλῳ. ἰσιᾶσι δὲ καὶ ροῦν γυναικεῖον λεῖαι προστεθεῖσαι. ἀφεψηθεῖσαι δὲ σὺν οἴνῳ καὶ πινόμενα ἰκτέρους ἀποκαθαίρουσι καὶ λίθους τοὺς ἐν κύστει θρύπτουσιν, ἔμμηνά τε ἄγουσι καὶ σχορπιοπλήκτοις βοηθοῦσιν.

Σχέσις Δι καὶ Λαυρ. καὶ ἰδιαιτέρα τοῦ Λαυριωτικοῦ ἀξία.

¹⁾ Ο Δι καὶ ὁ Λαυρ. ἐν πολλοῖς παρουσιάζουσι γνησιώτερον τὸ κείμενον ἢ τὸ τοῦ γνησίου Διοσκορίδου· π. χ.

Λαυρ. 93β. δύναται δὲ τὸ τῆς ῥίζης ἀφέψημα ἄχρι τρίτου καταβιβασθὲν ἐν τῇ ἐψήσει ὀδονταλγίας παύειν διακρατούμενον. (B' 201, 1: διακρατουμένου τοῦ ἀφεψημάτος (ποῦ;).²

Λαυρ. 94α. περιστερεὼν ὀρθός. . . πόα ἐστὶ σπιθαμῆς ἔχουσα ἢ καὶ μείζονα τὸ ὕψος κλωνίδια, φύλλα ἐντετμημένα. (B' 212, 12: περιστέριον. . . ἢ καὶ μείζον τὸ ὕψος πέταλα ἐντετμημένα).

Λαυρ. 41α. δρυοπτερίς. . . αὕτη ἐπιπλασθεῖσα (B' 335, 6: δρυοπτερίς. . . τοῦτο ἐπιπασθὲν λεῖον).

Λαυρ. 104β: στρύχνον μανικόν. . . φύεται ἐν ὄρεινοῖς χωρίοις καὶ προσηνέμοις καὶ πλαταμῶσι (B' 232, 10: πλατανῶσι P. Orig. FHAE πλατανώδεσι),

1) Diosc. A' 188—190 Λαυρ. 74β καὶ Δι.

2) Πλὴν τῆς τάξεως Δι ὁ Λαυρ. κατὰ δεύτερον λόγον σχετίζεται πρὸς τοὺς FR.

Λαυρ. 105α και 196β: μετὰ παιπάλης ἀλφίτου, ὁμοίως και ΑΗΔι (Β' 229,5 και 75,17: μετὰ πάλης ἀλφίτου).

Λαυρ. 105β: σπόνδυλοι (Β' 193,4: σφόνδυλοι, οὕτω πάντοτε). ὁ Λαυρ. ΑΗΔι και Ὁρειβ' ἀεί: σπόνδυλοι, ἀλλὰ σφονδύλιον ἔχουσιν οἱ πλειστοι. τῶν κωδίκων πλὴν τοῦ Λαυρ. 114α και τοῦ Ὁρειβ. (βλ. Διοσκ. Β' 88,9):

Λαυρ. 178β: ἱστορεῖται δὲ δύνασθαι τὴν ῥίζαν και ΗΔι (Α' 85,14 δύνασθαι ἢ ῥίζα).

Λαυρ. 132β: χαμαιλέων μέγας. . . οἱ δὲ κυνόξυλον και ΗΔι. (Β' 16,18: κυνόζολον. ὁ W. ὀρμώμενος ἐκ τοῦ N. . . ξολον, διώρθ. κακῶς, ὁμοίως και ἐν Β' 15, 13. κυνο<ζολον ἢ κυνό>μαζον).

Λαυρ. 127α: διαφέρει δὲ αὐτοῦ ὁ ἐψανός (—βρασμένος) και μηδὲν ἀνιείς διαβροχῆ μέλαν (Α 181,7: ἐν τῇ βροχῆ). περὶ τοῦ βιβρωσκομένου φακοῦ.

Λαυρ. 129β: χρυσοκόμη. . θαμνίον ἐστὶ σπιθαμιαῖον ἔχον. . . ῥίζαν... κυπέρω ἴσην οὖσαν. και ΗΑΔι. (Β' 209,7: χρυσοκόμη.. ῥαβδίον σπιθαμιαῖον ἔχον,., ῥίζαν... κυπάρισσον ὑποκυοῦσαν. V κ. ὑποκοίουσαν. P κ. ὑποκούουσ'. F κυπαρίσσου ποιοῦσαν. C Orig κ. ἐμποιοῦσα. κτλ. ὁ W. κακῶς υἰοθέτησε τὴν γραφὴν κ. ὑποκύουσαν. ἥτις οὐδεμίαν ἔννοαν παρέχει).

Λαυρ. 111β και 130α και οἱ ΗΔι κισώριον και ὁ E (Α' 204, 18, και 205, 19: κισώριον RV. ἐνῶ ἐν τῷ κειμένῳ κισόριον 205, 1 και 165, 2).

Λαυρ. 168β σαρδιαναὶ βάλανοι, ἄς τινες λόπιμα ἢ κάστανα καλοῦσι. (Α' 100,4: . . . κασιανίας καλοῦσιν Q, castaneas Dl. και τοῦτο ἐναντίον τῆς καθολικῆς παραδόσεως).

Λαυρ. 208β: ἐν δὲ τῇ χώνη μεταβάλλεται εἰς εὐανθέστατον. . . χρῶμα (Γ' 65, 9: ἐν δὲ τῇ χώνη μεταβάλλει κτλ.).

Διὰ τῶν ὀλίγων τούτων φρονῶ, ὅτι ἐπαρκῶς κατεδείχθη ἡ ἀξία τῶν γραφῶν τοῦ Δι, ὅν συνέδεσα μετὰ τοῦ Λαυρ. ἐνταῦθα δύο ἔνεκα λόγων, τὸ μὲν διότι **μεγίστη ἐμφανίζεται μετὰ τούτων σχέσις και ὁμοιότης πρὸς τὸ τοῦ γνησίου Διοσκ. κείμενον**, τὸ δὲ διότι **λόγῳ τῆς σχέσεως ταύτης ὁ Λαυρ. ὡς κατα 4 αἰῶνας ἀρχαιότερος τῶν κωδίκων Δι δέον νὰ θεωρηταὶ πολύτιμος ὡς πρὸς τὴν τοῦ κειμένου παράδοσιν**. Τοῦτο ἄλλως καταδειχθήσεται διὰ τῆς ἐπισυναπτομένης ἀντιβολῆς τοῦ κειμένου τοῦ Λαυρ. εἰς α συχνάκις ἐξάιρεται ἡ συμφωνία αὐτῶν. **Ὁ Λαυρ. δθεν δύναται νὰ θεωρηθῆ τὸ ἀρχέτυπον τοῦ Δι ὡς πρὸ τὸ κείμενον τοῦ Διοσκ. κειμένου**. Εἶναι βέβαιον, ὅτι εἰς τὸν διεσκευασμένον Διοσκ. δὲν ἐδόθη εἰσέτι ἡ δέουσα προσοχή και ὁμοῦ οὕτως ὅπως δὴποτε παρουσιάζεται ὡς ἐπληξημένη και ἡ πλουσιωτέρα ἔκδοσις Βοτανικῆς και Φαρμακολογίας τῶν Βυζαντινῶν, και ὡς τοιαύτη βεβαίως προουτιμᾶτο ὑπὸ τῶν πολλῶν τοῦ γνησίου Διοσκο-

ρίδου, ὅστις μόνον τῶν συνηθεστέρων βοτανῶν ἦν ἐγχειρίδιον. Εἰς τὴν εὐρεῖ-
 αν διάδοσιν τοῦ Διοσκορίδου συνετέλεσεν ἀσφαλῶς οὐκ ὀλίγον καὶ ἡ κατ' ἄλ-
 φρῆβητικὴν τάξιν ἐμφάνισις αὐτοῦ ὡς πρακτικωτέρα καὶ μᾶλλον εὐχρηστος.
 Ἔτι πλέον διηκολύνη τὴν χρῆσιν ἢ μεταρρυθμίσις ἢ ἐπενεχθεῖσα εἰς τὰ,
 κεράλαια καὶ ἀντιπροσωπευομένη εἰς τὴν γ' τάξιν τῆς Β' κατηγορίας. Ἐν
 τῇ β' τάξει, ἦτοι τοῦ R, ὁ Διοσκορίδης μετεβλήθη εἰς Λεξικὸν τοῦτ' αὐτό,
 καὶ ἐκινδύνευε ν' ἀτολέσῃ τελείως τὴν αὐτοτέλειαν αὐτοῦ. Ἡ κατὰ βιβλία
 ἀλφρῆβητικὴ ἀνατύπταξις ἦν ἀπόπειρα πρὸς ἐπάνοδον εἰς τὸν γνήσιον
 Διοσκορίδην, δηλ. συνέβη, ὅπερ καὶ ἐν τῇ β' τάξει τῆς Α' κατηγορίας ὡς
 πρὸς τὴν ἀριθμῆσιν τῶν κεφαλαίων. Τοῦτο δὲ τὸ σύστημα, δι' οὗ τὸ κεί-
 μενον κινεῖται εἰς μικρότερα μέρη, διευκολύνει ἀληθῶς τὴν χρῆσιν
 καὶ εὐνοεῖ μεγάλως τὰς προσθήκας καὶ συμπληρώσεις. *Ἐντεῦθεν καὶ ἡ
 ἰδιαιτέρα σχέσις τοῦ Λαυρ. πρὸς τὸν D1.* Αἱ μεταρρυθμίσεις αὐτὰ
 ἀναντιορθῶς συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν εὐρύτεραν κυκλοφορίαν τοῦ
 Διοσκορίδου· διὸ καὶ οἱ κώδικες τῆς Β' κατηγορίας εἶναι πολυαριθμότεροι.
 Ἐπομένως οὗτοι διὰ συνεχοῦς καὶ ἀδιακόπου παραδόσεως διέσωσαν ἀκραι-
 φνέστερον τὸ αὐθεντικὸν κείμενον τοῦ γνησίου Διοσκορίδου. Καὶ τὰ μὲν
 ξένα καὶ παρείσακτα εὐκόλως δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν διὰ τῆς ἀντιβολῆς
 πρὸς τοὺς κώδικας τῆς Α' κατηγορίας, τὰ δὲ γνήσια κατακυροῦμεν ἀσφα-
 λῶς διὰ τῆς σεβαστῆς παραδόσεως τῶν οὐκ εὐαρίθμων κωδίκων. Ὁ Well-
 δυστυχῶς δὲν κατενόησε καλῶς τὴν ἰδιαιτέραν ἀξίαν ταύτην τοῦ D1· διὸ
 ἐλαχίστην σημασίαν ἔδωκεν εἰς τὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ ἐν τῇ προκει-
 μένῃ ἐκδόσει. μείζονα δὲ ἀληθῶς προσοχὴν δίδωσιν εἰς τοὺς κώδικας τῆς
 β' τάξεως τῆς Β' κατηγορίας, δηλ. τὸν R, ἀλλὰ τὸ ἀρχέτυπον τούτων, ὡς
 αὐτὸς οὗτος ὁμολογεῖ, ἦν τὰ μάλιστα πλημμελές, καὶ ἐπομένως τὰ διὰ δευ-
 τέρας χειρὸς εἰσι λίαν ὑποπτα. *Εἰς τοὺς κώδικας τῆς γ' τάξεως οὐδόλως
 ἠσχολήθη, ἐπιδείξας ἀσύγγνωστον πρὸς αὐτοὺς ἀδιαφορίαν,* καὶ πλὴν
 τῆς ἐν προοιμίῳ διὰ βραχέων περιγραφῆς αὐτῶν σχεδὸν *οὐδαμοῦ ἐν τῷ
 κειμένῳ ποιεῖται μνείαν αὐτῶν καὶ χρῆσιν* ¹⁾. *Τὸν δε Λαυρ. τὸν σπου-
 δαιότερον τῆς τάξεως ταύτης οὐδὲ κατ' ὄψιν ἐγίνωσκεν, καὶ ὁμοίως οὗτος
 παρουσιάζεται ἀληθῶς ὑπέροχος καὶ εἰς τῶν ἀρίστων κωδίκων τοῦ
 Διοσκορίδου. Λιὰ τῶν ἀνωτέρω, νομίζω, δῆλον ἐγένετο, ὅτι ὅτε διεσκευ-
 ασμένος Διοσκορίδης καὶ ὁ Λαυρ. δύνανται νὰ συμβάλωσι τὰ μέγιστα
 εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου τοῦ Διοσκορίδου.*

1) Βλ. Praef. XXXIII. καὶ ὁμοίως ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τοῦ D1, τοῦ Ψευ-
 δοδιοσκορίδου καὶ ἄλλων.

III. "Ετερα βοηθήματα εις τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου.

Ἡ πρώτη Λατινικὴ μετάφρασις, ἡ χρησιμοποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Well, ἐγένετο τὸν VI αἰῶνα, ἐξεδόθη δὲ ὑπὸ τοῦ T. M. A u r a c h e r καὶ H e r. S t a d l e r (D!) ἐκ τοῦ 337 κώδικος τοῦ Μονάχου.¹⁾ Προφέρεται ἐκ τῶν κωδίκων τῆς Α' κατηγορίας (τάξ. β'), καὶ διασώζει βελίους ἐν τισι γραφάς. συμπληροῦνται δὲ ἐκ ταύτης καὶ τινὰ χάσματα τῶν κωδίκων²⁾. Ἐπίσης ἡ πραγματεία τοῦ *Ψευδοδιοσκορίδου* De herbis feminis³⁾, ἣτις περιλαμβάνει πολλὰ γνήσια ἢ νόθα καὶ μεταβεβλημένα ἐκ τοῦ Herbarium Dioscuridis (Βοτανολόγιον). Ἐνταῦθα εὐκόλως τις ἀναγνωρίζει τὰ ἀναφερόμενα εἰς τοὺς κώδικας τῆς α' καὶ β' τάξεως τῆς Α' κατηγ. κεφάλαια· διότι τὰ ἱατρικὰ σχόλια τὰ ἐν ἐκείνοις ἐπὶ τῆς ὄψις ὑπάρχοντα εἰσηλθόν ἐνταῦθα ἐντὸς τοῦ κειμένου.

Ὁ W e l l. τὸ περὶ εὐπορίστων εἶχεν ἀποκηρύξει κατ' ἀρχὰς ὡς νόθον τοῦ Διοσκορίδου, εἶτα ὅμως μετέγνω, καὶ οὐ μόνον ἐξεμεταλλεύθη εἰς τὸ κριτικὸν μέρος, ἀλλὰ καὶ συμπεριέλαβεν εἰς τὸν III τόμον (D. eur.), ἐκ δὲ τοῦ *Ὁρειβασίου* (Origib.), μόνον ὅσα ἐν ταῖς Ἱατρικαῖς Συναγωγαῖς (β.β. XI-XIII) περιέλαβεν ἐκ τοῦ Διοσκορίδου, χρησιμεύουσιν εἰς ἀντιβολήν, τῶν λοιπῶν ἐκεῖνος μετέβαλε τὴν λέξιν. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἐν Παρισ. κώδ. 2189 καὶ ἀνέκδοτα (βιβ. XI-XII) μετὰ διορθώσεων (O' O'). Κοινότατον ἐν τῇ Δύσει Ἱατροσόφιον τοῦ V αἰ. ἦν ὁ *Ψευδοαπυλλῆιος* De herbarum virtutibus (medicaminibus) librum sive A p u l e i u s b a r b a r u s⁴⁾. Οὗτος παρέσχεν ἀρίστην συμβολὴν τῷ Well. εἰς τὰ συνώνυμα. Πλὴν δὲ τῆς ἐκδόσεως ἐχρησιμοποίησε καὶ τοὺς Λαυρεντ. 73, 41 καὶ 16 κώδικας (L, 'L) ὡς καὶ τὸν Βιενναῖον 93 (V).

6. I. Ὁ Ἀλφαβητικὸς Διοσκορίδης καὶ ἡ καταγωγὴ αὐτοῦ.

Λίαν πρωτίμως ἐν τῇ ἐλληνικῇ γραμματείᾳ ἀνεφάνη ἡ ἀνάγκη τῆς συντάξεως λεξικῶν τῆς ἱατρικῆς, καὶ δὴ «τῆς ἐξηγήσεως τῶν γλωσσῶν»

1) Βλ. Praef XXI.

2) Ἀὐτ. XXII.

3) Ἐκδ. K a e s t n e r ἐν Herm. τ. XXXI σ. 578 ἐ.

4) Ἐξεδόθη τὸ α' ὑπὸ J. C. G. A c k e r m a n n ἐν Parabil. medicam. scriptores antiqui (Nüremb. 1788). Πρὸς τούτοις ἐπιθι καὶ C. B o n n e r, A p a p y r u s of Dioscorides in the University of Michigan collection Trans-and Pro[of the Amer. Phil. Association, σ. 142—168, 1922

καὶ τῶν βοτανικῶν γλωσσαρίων. Ἐν οὐδεμιᾷ ἐπιστήμῃ μεταβάλλεται τοσοῦτον ἡ γλῶσσα, ὅσον ἐν τῇ Ιατρικῇ. Ὁ Γαληνὸς τῆς «ἐξηγήσεως τῶν παρ' Ἱπποκράτει γλωσσῶν» προοιμιαζόμενος παρατηρεῖ: «ὅσα τοίνυν τῶν ὀνομάτων ἐν μὲν τοῖς πάλαι χρόνοις ἦν συνήθη, νυνὶ δ' οὐκέτι ἐστί, τὰ μὲν τοιαῦτα γλώττας καλοῦσι καὶ ταύτας ἐξηγησάμενος ἔρχομαι». 1) Ἐκδηλότερον δὲ ἐκφράζεται ὁ σύγχρονος τοῦ Γαληνοῦ Ἐρωτιανὸς ἐν ἀρχῇ τῆς «τῶν παρ' Ἱπποκράτει λέξεων συναγωγῆς» λέγων: «ἠβουλήθην τὰς ἐμφερομένας αὐτοῦ τοῖς συγγράμμασιν ἀσαφεῖς καὶ κατὰ πολὺ τῆς κοινῆς ἀνακεχωρηκυίας ὀμιλίας ἐξηγήσασθαι λέξεις, αἱ δὲ ἀγνούμεναι μὲν ἱκανῶς ἀφηγοῦνται τῆς δαινοῖος τὸ πρὸς ἐπίστασιν ἔτοιμον, ἐξαπλωθεῖσαι δὲ καὶ ἐπὶ τὸ τηλαυγέστερον ἀχθεῖσαι πολὺ παρέξονται φῶς πρὸς τὸ εὐκατάληπτον τῆς ἐν τῇ διανοίᾳ συνθέσεως» 2). Ἀλλὰ ταῦτα τὰ πρωτόλεια τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἱατρικῆς οὕτω ἦσαν κατὰ τάξιν ἀλφαβητικὴν συντεταγμένα, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ Ἐρωτιανοῦ ἐξαιρουμένου 3). Οὗτος μεταξὺ εἰκοσάδος ὄλης λεξικογραφῶν ἢ μᾶλλον γλωσσογραφῶν μνημονεύει δύο κατὰ στοιχεῖον συγγραψάντων «Γλαυκίου τοῦ Ἐμπειρικοῦ δι' ἐνὸς πολυσχίστου (ἄλλ. πολυστίχου) πάπυ καὶ κατα στοιχεῖον πεποιημένου τοῦτο ἐπιτηδεύσαντος» 4). καὶ κατωτέρω: «Ἐπικλῆς μὲν ὁ κατὰ στοιχεῖον ποιησάμενος τὴν ἀναγραφὴν» 5). Ὁ Πλίνιος διὰ πολλῶν περὶ τῶν φαρμακευτικῶν πραγματεινῶν φυτῶν ἐν βιβλ. XXII—XXVI ἐν τέλει τοῦ XXVII παρέταξεν αὐτὰ ἐν ἀλφαβητικῇ τάξει (§11—146).

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Γαληνοῦ φαίνεται κατισχύσαν το σῶμα τοῦτο καθότι οὗτος τὴν ἐν 6 βιβλίῳ Περι κράσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἀπλῶν φαρμάκων συγγραφὴν αὐτοῦ, ἣτις κατὰ μέγα μέρος προέρχεται ἐκ τοῦ Διοσκορίδου, κατὰ στοιχεῖον ἐξέδθηκεν 6), δικαιολογούμενος, ὅτι καὶ ὁ Πάμφιλος οὕτως εἰργάσθη: «καὶ μέντοι καὶ τὴν τάξιν αὐτῆς τῆς γραφῆς ἔγνω χρῆναι κατὰ στοιχεῖον ποιήσασθαι, πρῶτα μὲν ἐκεῖνα

1) Kuhn τόμ. XIX σ. 63.

2) Erotiani, Galeni et Herodoti Glossaria in Hippocrate, edid. I. G. F. Franzius (Lipsiae 1780) σ. 3—4 καὶ ἀναφέρει πληθὺν γραμματικῶν, οἷαινες εἶχον τοιαῦτα γλωσσάρια συντάξει.

3) Τὸ νῦν κατ' ἀλφάβητον ἐμφερόμενον γλωσσάριον αὐτοῦ διεσκευάσθη ὑπὸ νεωτέρου (βλ. Christ Ἱστορ. τῆς Ἑλλ. Λογοτεχνίας τόμ. Β', μεταφρ. Ν. Πολίτου σ. 736).

4) Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 10.

5) Ἀντ. 16.

6) Τόμ. XI, σ. 790—892 καὶ XII, σ. 1—377.

γοίψης τῶν φυτῶν, ὧν αἱ προσηγορίαι τὴν ἀρχὴν ἔχουσιν ἀπὸ τοῦ α στοιχείου, δεύτερα δὲ ὄσα ἀπὸ τοῦ β καὶ οὕτως ἤδη τρίτα τε καὶ τέταρτα καὶ πέμπτα καὶ ἄλλα ἐφεξῆς ἅπαντα κατὰ τὴν τῶν γραμμάτων τάξιν, οὕτω δὲ καὶ *Πίμπριλος* ἐποιήσατο τὴν περὶ φυτῶν πραγματείαν»¹⁾).

Οὕτως ἐπρόκειτο καὶ ὁ *Ὁρειβάσιος* προκειμένου «περὶ τῶν καθόλου δυνάμεων τῶν ἀπλῶν φαρμάκων» νὰ συγκροτήσῃ τὴν πραγματείαν, ἐν ἣ τὸ ὑλικὸν τοῦ Διοσκορίδου διαιρέσας οὐχὶ εἰς ὅ βιβλία, οὔτε εἰς κεφάλαια συνεχῆ ἢ διακεκομμένα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἱατρικὴν ἀνάγκην εἰς φυτὰ θεομά, ψυχρά, ξηρά, λεπτομερῆ, παχυμερῆ κττ., ἀνασυνέταξεν αὐτὸ εἰς κεφάλαια ταῦτα κατ' ἀλφαβ. τάξιν²⁾).

Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο εἶχε μεταβληθῆ πρὸς εὐχερεστέραν πραγματικὴν χοῆσιν καὶ ὁ Διοσκορίδης λίαν ἐνωρὶς ὑπὸ τινος γραμματικοῦ, ἔχοντος ὑπ' ὄψιν τὴν βοτανικὴν πραγματείαν τοῦ Παμφίλου, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ πρόσληψις τῶν παρ' ἐκείνῳ ξενικῶν ὀνομάτων τῶν φυτῶν. Δὲν γνωρίζω ποῦ στηριζόμενος ὁ Wel l. γράφει, ὅτι ἡ μεταρρύθμισις αὕτη τοῦ Διοσκορίδου ἐγένετο μετὰ τὸν Γαληνὸν καὶ πρὸ τοῦ Ὁρειβασίου³⁾. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐπὶ Γαληνοῦ οὕτω εἶχε συντελεσθῆ, ἐφ' ὅσον οὕτως γράφει ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς εἰρημένης πραγματείας: «ὁ δὲ Ἀναξαοβεὺς Διοσκουρίδης ἐν πέντε βιβλίοις τὴν χορήσιμον ἅπασιν ὕλην ἔγραψεν»⁴⁾. *Ὡς πρότυπον, ᾧ ἠκολούθησεν ὁ κατὰ στοιχεῖον διασκευάσας κατὰ τὸν Β' αἰῶνα* ὑπερομεσοῦντα πάντως, δύναται νὰ θεωρηθῆ ἡ ἐν τῷ Βεροκκινῷ κώδικι τῆς Βυδλεϊανίου Βιβλιοθήκης ἀριθ. 15, (τοῦ XV αἰῶνος *περὶ φυτῶν πραγματεία τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀφροδισεως*: «Βίβλος Ἀλεξάνδρου σοφιστοῦ περιέχουσα τῶν δὲ τῶν ἱερῶν βοτανῶν τὰς κράσεις, πρὸς ἀλλήλας μίξεις καὶ θεραπείας ἐν ταῖς Ἀθήναις ὀηθείσας φιλοσόφως πιστευθεῖσα νῦν παρ' Ἀλεξάνδρου βασιλέως», ἀρχ. *Περὶ ἀμπέλου βοτάνης τῆς καὶ βρουωνίας. Ἄμπελος βοτάνη καλλίστη, ἣτις καὶ βρουωνία καλεῖται.*

1) Τόμ. XI σ. 792 πρβλ. καὶ XII 209, 247.

2) Ouvres d' Oribase, text grec en grande partie inedit... pour la première fois en français... par B n s s e m a k e r et C h. D a r e m b e r g, Paris, τόμ. Β' 1854 βιβ. 14—15 σ. 473 ἐ. πρβλ. A. D i e t e r i c h, Papyrus—magica Musei Lugdunensis Batavi (ἐν Jährbücher f. kl. Phil. Suppl. XII 783), ὅστις θεωρεῖται ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Διοσκορίδου.

3) P a u l y - W i s s o w a V (1905) σ. 1141

4) Hermes, τ. XXXIII, σ. 373 ἐ.

τέλ. Περί ὤσιμου βοτάνης. "Ωμιμον βοτάνη ἐστὶν ὠραία ἡδεϊά τε καὶ καλή 1).

β') Τὸ *Ῥιζοτομικὸν τοῦ Κρατεύου*, ὅπερ ἦτο κατ' ἀλφάβητον συγγραμμένον μετὰ εἰκόνων 2). Ἡ μεταβολὴ αὕτη, παρὰ τὴν πολὺν ἀρχαιότητα, εἶναι πίντοτε δευτερευούσης ἀξίας, καταστήσασα τὸν Διοσκορίδην «πολύσχιστον». κατ' ἀρχὰς δὲ τὸ ἔργον περιορίζετο εἰς τὰ φυτὰ τοῦ Κρατεύου, σὺν τῷ χρόνῳ ἐλυκνοῦτο περιληφθέντος ὀλοκλήρου τοῦ Διοσκορίδου.

Ἐτι τοιούτων βίσεων στηρίζεται ὁ Ἄλφαβ. Διοσκορίδης. κύριως δὲ περιλαμβάνει τὰ φυτὰ τοῦ III βιβλίου. Ἦντλησε δὲ ὁ συντάκτης τοῦ ἔργου οὐ μόνον ἐκ τῶν πηγῶν, ἀλλ' ἀνέφερον ἐν τῷ Δί, ἀλλὰ καὶ ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν, ὧν τὰ ὀνόματα ἀπαντῶνται ἐν τοῖς συνωνύμοις καὶ ἀπὸ τοῦ *Διοιλέου* μέχρι τοῦ *Γαίηνου*. Τὸ κείμενον οὐχὶ σπανίως συντέμνεται καὶ πλάκας μεταβίλλεται, πλουτίζεται διὰ φυτῶν ἀγνώστων τῷ Διοσκορίδῃ.

Τὸ ὅτι ὁ συλλέκτης ἐπωφελήθη καὶ τοῦ Διοσκορίδου καὶ τοῦ *Πλίνου* εἶναι βέβαιον χωρὶς νὰ εἶναι δυνατόν πάντοτε νὰ ἐξακριβωθῇ, ἀν τὰ συνώνυμα ἐκ τούτων πράγματι προῆλθον ἢ ἐκ τοῦ *Νίγερ* ἢ τοῦ *Κρατεύου*. Ἐν τούτοις συγκρίνοντες ὠρισμένα μέρη τοῦ *Ψευδοδιοσκορίδου* πρὸς τὸν Διοσκορίδην καὶ τὸν *Πλίνιον* βλέπομεν μεγίστην ὁμοίότητα, ὥστε νὰ πιστεύσωμεν τὴν καθαρὰν ἀντιγραφὴν (τὰ παραδείγματα παρὰ Well. ἐν *Hermes* XXXIII, σ. 367-369). Ἐπίσης ἐπωφελήθη καὶ τοῦ *Ψευδοαπουληίου*, ὅστις συνετάχθη ἐπὶ τῇ βάσει ἐλληνικῶν καὶ οὐχὶ λατ. πηγῶν, ὡς καὶ ἑτέρου τοιούτου ἔργου, τοῦ *Carmen de herbis*. Ἀμφοτέρων τούτων εὐρίσκομεν ἵχνη ἐν τῷ Ἄλφ. Διοσκορίδῃ (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 368-369 καὶ *Pauly-Wissowa, Real Encycl.* V 1135, 25), καὶ εἶναι ταῦτα οὐχὶ νεώτερα τοῦ Ε' αἰῶνος κατὰ τὸν πρῶτον ἐκδότην *Ackermann*.

II. Τὰ βοτανικὰ γλωσσάρια.

Τὸ ἀλφαβητικὸν σύστημα ἐπεκράτησεν ἔπειτα, καὶ χάριν εὐκολίας οἱ ἱατροὶ ἐν τισὶ τοῖς κοινοτέροις αὐτῶν ἔργοις προσέκρινον τοῦτο. Οὕτω *Παδ-*

1) *Notices et extraits des manuscrits medicaux grecs* le Dr Ch. Darmerg, I. partie, *Manuscrits Grecs d'Angleterre* (Paris 1853) σ. 39. Περί τῆς γνηιότητος τοῦ ἔργου ἐπέχω. βέβαιον εἶναι ὅτι τὰ περὶ ἱερῶν βοτανῶν εἶναι λίαν ἀρχαῖα, λείψανα τῆς Αἰγυπτιακῆς σοφίας καὶ ἐπιστήμης. ὁ δὲ Ἄφροδισειύς, καίτοι περιπατητικός, ἠτοχολεῖτο καὶ περὶ τὰ ἱατρικὰ καὶ ἔγραψεν: Ἱατρικὰ ἀπορρήματα καὶ φυτικά προβλήματα (ἔξεδ. ἐν Βενετ. τῷ 1493 ἐν τῷ VI τόμ. τῶν ἀπάντων τοῦ Ἀριστοτέλους).

2) *Well, Kratouas* κτλ.

λος δ Αἰγινήτης κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ζ' αἰῶνος συνέταξε τὸ περὶ τῶν ἐν τοῖς κατὰ μέρος ἀπλοῖς φαρμάκοις δυνάμεων κεφάλαιον. ἀρχ. Ἐβρότιον θερμαίνει καὶ ξηραίνει κατὰ τὴν τρίτην ἀπόστασιν... Ἀγάλοχον ξύλον ἐστὶ Ἰνδικὸν παραπλήσιον θύα, εὐῶδες.

τέλ. Ὠμιον ἐκ τῆς δευτέρας τάξεως ἐστὶ τῶν θερμαινόντων... Ὠκιμοειδές, ἦν ἐνιοὶ φιλεταίριον ὀνομάζουσιν... 1).

Τοιοῦτον καὶ τοῦ Συμεῶνος Σηθ τὸ «*Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον περὶ τροφῶν δυνάμεων συγγραφέν*». ἀρχὴ τοῦ Α περὶ ἄρτων, περὶ ἄρνων, περὶ ἀμυγδάλων κλπ. ἀρχὴ τοῦ Ω, περὶ ὠτῶν, περὶ ὠτοαρίχων... περὶ ὠτίδων 2). Οὕτω εἶναι συντεταγμένον καὶ τὸ *Δυναμερὸν τοῦ Μυρεψοῦ*: Ἄρχὴ σὺν θεῶ τοῦ δυναμεροῦ τοῦ πρώτου στοιχείου ἄλφα» (Λαυρ. Ε 192). Ἐκ τοῦ Ἄλφαβ. Διοσκορίδου ἔχουσι τὴν ἀρχὴν τὰ *Βοτανικὰ γλωσσάριον*, ἅπερ εἶναι εἶδη δύο κυρίως, *Βοτανικὰ* πρὸς ἐρμηνείαν τῶν ὀνομάτων τῶν βοτανῶν μετὰ προσθήκης πολλῶν συνωνύμων καὶ *Ἰατρικὰ* περιέχοντα ἐν συνόψει τὴν δύναμιν καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτῶν (ταῦτα κατὰγονται κυρίως ἐκ τοῦ Ἐρωτιανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν γλωσσογράφων). Τὰ πρῶτα γλωσσ. Βοτανικὰ εὐρίσκωμεν ἰδίως εἰς τοὺς κώδικας τῆς Β' κατηγορίας, ἐνθα ὡς εἶδομεν, ἀνέκαθεν ὑπῆρχε πίναξ ἢ ὀνομαστικὸν τῶν φυτῶν τῶν περιεχομένων ἐν τῷ κώδικι. Τοιοῦτον εὐρίσκειται ἐνίοτε καὶ εἰς τοὺς τῆς Α' κατηγορίας κώδικας ὡς π.χ. ἐν τῷ F, φ. 1—20β³) καὶ Parisinus gr. 2163 καὶ 2182 ἐν δὲ τῷ H προτάσσεται τὸ Βοτ. γλωσσάριον *Νεοφύτου τοῦ Προδρομηνοῦ*. Τὸ οὕτως συνταχθὲν καὶ εἰς χρῆσιν τοῦ Διοσκορίδου μόνον χρησιμεῦον γλωσσάριον τῷ χρόνῳ ἀποσπασθὲν καὶ διὰ τῆς προσθήκης τῶν ξενικῶν ὀνομάτων ἐπαυξηθὲν ἀπετέλει ἴδιον βιβλίον χρήσιμον ὡς βοήθημα παντὸς ἰατρικοῦ συγγράμματος ἢ καὶ καθ' ἑαυτό. Τὰ δεύτερα εἶναι ὅλως διάφορα καὶ σπανιώτατα, ὧν ἀναφέρομεν ἐνταῖθα τὸ ἐν τισὶ κώδιξιν ἀπαντῶμενον Ἰατρικὸν γλωσσάριον τοῦ *Ψευδοδιοσκορίδου*, ἅπερ

1) Ἐκδ. 1528 φ. 104β—118β. Ἐτέθη σχεδὸν ἐν τέλει ἐν εἴδει λεξιλογίου. Καὶ αὐτὸς ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἰατρικὸν σύγγραμμα κατ' ἀλφάβητον (Ἄλ-
λάτιος de Psellis § 57).

2) Sim. Sethi Syntagma de alimentorum facultatibus ed. B. Langkavel, Lipsiae 1864. Ἐν κώδ. Vindob. med. Gr. VIII (Nessel XXV.) φ. 1α—9β «*Συμεῶν τοῦ Σηθ λεξικὸν κατὰ ἀλφάβητον ἐρμηνεῦον ἀκριβῶς τὰς βοτάνων*». Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ κώδικες, ἐνθα τὸ *Σύνταγμα* εὑρεται κατὰ κεφ. διηρημένον π.χ. Μετεώρων Μεταμορφώσεως 403 (τοῦ XV αἰ.) φ. 40α ε.

3) Bl. Diosc. Well. II, Praef. σ. IX.

κυρίως προέρχεται ἐκ τῶν δύο βιβλίων «περὶ ἀπλῶν φαρμάκων» ἢτοι τῶν Εὐπορίστων, ἀνασυνταχθὲν κατὰ στοιχεῖον καὶ συμπήρσιον καὶ ἀλλοχόθεν :

«Β.βλος Διοσκορίδου καὶ Στεφάνου Ἀθηναίου τοῦ φιλοσόφου περιέχουσα φαρμάκων ἐμπειρίας κατὰ ἀλφάβητον σοφῶς ἐκτεθεῖσα. ἀρχὴ τοῦ Α. ἀβρωτα διατηρεῖ ἀπὸ μυῶν καὶ σκωλήκων τὰ τε βιβλία καὶ χαρτία, καὶ ἱμάτια. ἀψίνθιον ξηρὸν ὑποστρωνιζόμενον ἐν τοῖς κιβωτίοις κτλ. τέλος· ἀρχὴ τοῦ κδ' στοιχείου. ὠτων πάθη καὶ σφηνώσεις θεραπεύει. νίτρον λεῖον σὺν ὄξει λευκῶ καὶ ὕδατι ζευγιζόμενον καὶ συνεχῶς διακλυζόμενον κτλ. 1).

Ἐξεδόθη Λατινιστὶ τῷ 1581 : Alphabetum empiricorum sive Dioscoridis et Stephani Atheniensis philosophorum et medicorum de remediis expertis liber juxta alphabeti ordinem digestus a C. V u o l p h i o T i g u r i n o medico in latinam linguam conversus et in lucem editus. Tiguri. Κατὰ τὸν L a m b e c i u s οὐδέτερος τούτων εἶναι συγγραφεὺς τοῦ γλωσσαρίου, ἀλλὰ νεώτερός τις συλλογεὺς ἐξ ἀμφοτέρων ἐρασιζάμενος καὶ μάλιστα, ἐν οἷς ἐν τῇ ᾧ ὀνομαστὶ ἀναφέρει ἕκαστον 2).

Ἱατρικὸν τοιοῦτον γλωσσάριον ἕτερον περιέχεται ἐν κώδ. Vind. med. gr. XXIX φ. 22β—73α περὶ οὗ ὁ L a m b e c i u s γράφει : O n o m a s t i c o m B o t a n i c u m e x D i o s c o r i d i s l i b r i s quinque de materia medica ab anonymo quodam autore ordine alphabetico collectum κτλ. 3) ἀρχ. Ἀψίνθιον ἔχει δύνάμιν πεπτικὴν 4)

Βοτανικὰ κυρίως γλωσσάρια. ὑπάρχουσι παμπληθῆ προσηρημέια σχεδὸν ἐν ἑκάστῳ Ἱατροσοφίῳ ὡς λεξιλόγιον. ταῦτα κατ' εἶδος εἶναι :

Α' **Πολυώνυμα**, ἐν οἷς τὰ συνώνυμα τῶν φυτῶν εἶναι δύο ἢ καὶ πλείω Ἑλληνικὰ μόνον, ὧν τὰ σπουδαιότερα :

1. «Ἀρχὴ σὺν θεῶ λέξεις κατὰ ἀλφάβητον τοῦ σοφωτάτου Γαληνοῦ περὶ βοτανῶν» (τοῦ ΧΙΥ αἰῶνος).

1) Εὔρηται ἐν κώδ. Vindob. med. gr. XI φ. 94α-141β καὶ ἐν Λαύρας 192 Ε φ. 210α-232β πληρέστερον.

2) Commentar. II, σ. 208. Παρεμφερές, ἀλλὰ πλουσιώτερον εἰς ὀνόματα φυτῶν καὶ τὸ εἰς τὸν Ψ ε λ λ ὸ ν ἀποδιδόμενον : Τ ο ὕ ὑ π ε ρ τ ῖ μ ο υ καὶ σοφωτάτου Ψ ε λ λ ο ὕ π ρ ὸ ς τ ὸ ν θ ε ὄ σ τ ε π τ ο ν β α σ ι λ ῆ α Μ ο ν ο μ ᾶ χ ο ν, ἐν κώδ. τῆς Ἑλλην. Βουλῆς ἀρ. 81 τοῦ ΧΙΥ αἰῶνος, φ. 92α-101β. ἀρχ. ἀντιφάρμακον ἐστὶ ταρκόν, κάρυα σὺν ἰσχάσιν, ἰσχάδες μόναι, σῦκα χλωρά, λευτοκάριον, σέλινον, στέγμα κίτρου, κινιμωλον, σκόροδον, μελάνθιον.

3) Τὸ αὐτὸ καὶ ἐν κώδ. Vind. XXVII φ. 67—115.

4) Ἄλλ. στυπικὴν.

- ἄρκευθον ἢ καντζάρον ἢ κέδρος 1).
2. «Λεξικὸν *Νικομιδοῦ Ιατροῦ σοφιστοῦ*» (τοῦ ΧV αἰ) 2)
ἀκτις ἢ κουφοξυλέα ἢ δενδρίτης. ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα ἢ λεγομένη χαμεα-
κτέα ἤγουν τὸ ἐλέβορον.
- 3 «Ἑρμηνεῖα καὶ λέξεις τῶν βοτάνων κατὰ ἀλφαβήτου» (τοῦ ΧVI αἰ).
ἄμωμον ἔστι ρίζα τοῦ πενταφύλλου (ἄλλ. ἄμωμον, πεντάφυλλον).
4. «Λεξικὸν κατ' ἀλφάβητον καὶ ἑρμηνεῖα τῶν βοτάνων» (τοῦ ΧIV αἰ.)
ἀεΐζων τὸ ἀμάραντον.
5. «Ἀρχὴ σὺν θεῷ, λεξικὸν τῶν εἰδῶν Ἰπποκράτους» (τοῦ ΧIV αἰ.)
ἄκορον ἑοικὸς Ἴραος.
6. Ἀρχὴ σὺν θεῷ λέξις τῶν ἀδήλων βοτάνων, ἅτινα ἐκφέρων ἐν βί-
βλοις ἰατρικῆς κατὰ ἀλφαβήτου» (τοῦ ΧVI αἰ.).
ἀρονόγλωσσον τὸ πεντάνευρον.
7. «Ἀρχὴ τῶν βοτανῶν ἢ λέξης» (τοῦ ΧVI αἰ.).
ἐρίσεμον λέγεται ἢ δάφνη.
8. «ἀλικάβος (ἴσ. ἀλικάκαβος) ἢ σιδηρίτης». (τοῦ ΧV αἰ.)
- 9: «ἄνδράχνη ἀντράκλα, ἀγάλοχον ξυλαλόη». (τοῦ ΧVIII αἰ.)

B'. Πολύγλωττα γλωσσάρια.

Καὶ ἡ μὲν προηγουμένη κατηγορία τῶν Βοτ. γλωσσαρίων περιορίζε-
ται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ἑλληνικὰ συνώνυμα τῶν φυτῶν. Ἄλλ' ἡ γλῶσσα
τῆς Ἰατρικῆς καὶ Φαρμακολογίας λίαν πρωίμως ἤρξατο μεταβαλλομένη
ὡς οὐδεμία ἄλλη. Ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἤδη χρόνων τὰ ἔργα καὶ αἱ
θεωρίαι τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων καὶ τῶν μάγων τῆς Περσίας κατέλαβον
θέσιν ἐν τῇ ἑλλ. λογοτεχνίᾳ (Νεοπλατωνικῇ 3) καὶ δὴ τῇ βοτανικῇ: «Τὰ

1) Ἐν ἄλλοις: ἄρκευστον ἢ κεντζούρα, καὶ ἄρκευστρον.

2) Ἄλλ. Λεξικὸν περὶ βοτανῶν εἰδῶν ὡς ἔχουσιν ἀληθείας. ἀκτῆ ἢ κουφοξυ-
λαία. Τοῦ γλωσσαρίου τούτου ἐποιήσατο χρῆσιν ἐν λέξ. ἄμπαρ καὶ ἀλλαχοῦ, ὁ Δ ο υ-
κ ά γ γ ι ο ς. Ἐν ἄλλῳ κώδικι: Λεξικὸν τῆς τῶν βοτάνων ἑρμηνείας κατὰ στοιχεῖον
τοῦ σοφωτάτου Γαληνοῦ: ἀκτέα ἢ κουφοξυλέα. Ὁ Δ ο υ κ ά γ γ ι ο ς ἐχρήσατο καὶ
ἄλλοις γλωσσαρίοις τῆς Βασιλ. βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων 190 ἐν λ. ἄλημαν. 848
ἐν λ. ἀλισάκη, 1047 ἐν λ. ἀλισφάκη καὶ 3118 ἐν λ. ἀφουσία ὑπὸ τὸ ὄνομα Glossae
Iatricae, καὶ Lexicum Botanicum κώδ. 217, 2147 ἐν λ. ἀφροδιστικόν.

3) Πρβλ. Κλήμ. Στρομ. βιβ. VI, 7. 56.

πολλά τῶν βοτανῶν ὀνόματα Αἰγυπτιακὰ καὶ Βαβυλώνια, καὶ ὅσα τινὲς ἰδίως ἢ συμβολικῶς ἐπ' αὐταῖς ἔθεντο... πλῆθος ὀνομάτων ἐφ' ἐκάστη βοτάνῃ μάλιστα προστίθενται»¹⁾). Μεγάλην σύγχυσιν ἐπέφερον ἐν αὐτῇ τὰ πολυπληθῆ συνώνυμα τοῦ Παμφίλου, ἅπερ εἰσηλθόν ἐπειτα καὶ εἰς τὸν Διοσκορίδην, καὶ ἅ ὡς περιττὸν φέρον ἀπεκλήρουξεν ὁ Γαληνός: «καὶ μὲν δὴ τὰ πολλὰ τῶν βοτανῶν ὀνόματα ταῦτα Αἰγυπτιακὰ καὶ Βαβυλώνια καὶ ὅσα τινὲς ἰδίως ἢ συμβολικῶς ἐπ' αὐταῖς ἔθεντο, περιττὸν ἔδοξέ μοι προγράφειν ἐνταῦθα»²⁾). Ἄλλ' ἐν τῷ Ἄλφ. Διοσκορίδῃ οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ πλῆθος ξένων ὀνομάτων φυτῶν παρελήφθη³⁾). Κατὰ ταῦτα οὗτος ὑπέθεσεν ἢ βάσις καὶ ἀρχὴ τῶν βοτ. πολυγλώττων γλωσσῶν⁴⁾). Μετὰ τῶν Ρωμαϊκῶν κατὰ τὸν 5' αἰῶνα ἀναφαίνονται ἐν τῷ C καὶ τὰ Ἀραβικὰ καὶ Περσικὰ ὀνόματα σημειούμενα εἰς τὰς εἰκόνας τῶν φυτῶν διαφόροις χειρσίν⁵⁾). Τὸ αὐτὸ δὲ παρατηροῦμεν καὶ ἐν τῷ P, τῷ σπουδαιοτέρῳ κώδικι τοῦ Διοσκορίδου, ἐνθα τὰ Ἀραβικὰ ὀνόματα σημειοῦνται νεωτέρα χειρὶ γραμμασιν ἑλληνικοῖς ἐπὶ τῆς ὄψις λίαν ἀδεξιῶς,⁶⁾ ἐξ οὗ φαίνεται, ὅτι Ἄραβ τισ ἐν Αἰγύπτῳ ἔπραξε τοῦτο, ὡς ὑπέθεσεν ὁ M o n t f a u c o n⁷⁾). Ὁσημέραι τὸ πλῆθος τῶν ξενικῶν ὀνομάτων ὀγκοῦται. οἱ Βυζαντινοὶ τὸ πρῶτον ἐγνώρισαν τοὺς Ἑλληνας ἰατρούς, ὅπως καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι, ἐκ μεταφράσεων Ἀραβικῶν. «Τὰ ἐφόδια τοῦ ἀποδημοῦντος» τοῦ Ἀχμέτ, ὅστις πηγὴν ἔχει τὸν Ἱπποκράτην, Γαληνὸν κτλ.—ἰατροσόφιον κοινότητα τοῖς Βυζαντινοῖς—προέρχεται ἐκ μεταφράσεως.⁸⁾ Ὁ Θεοφάνης Νόννος

1) Γ ρ η γ ὀ ρ ι ο ς ὁ θαυματουργὸς ἐν Ἐγκωμίῳ εἰς Ὠριγένην (παρὰ Δ ο υ -
κ α γ γ ῖ ω II σ. 214).

2) Τόμ. XI, σ. 793.

3) Ταῦτα πάντα πλὴν τῶν μεταγεν. εἰσὶ τοῦ Παμφίλου, ὡς γράφει καὶ ὁ L a m-
becius ἀτοφαντικῶς: minime autem dubium est appellationes illae descriptae sint
ex Historia herbarum P a m p h i l i A l e x a n d r i n i (Comm. II 259).

4) Βλ. H. S t a d l e r Nachtrag zu den lateinischen Pflanzennamen im
Dioscorides, ἐν Archiv für latein. Lexicographie 11 (1898) σ. 105—115 συμπλήρω-
σις τῶν ἐν τῷ 10 τόμ. (1896) σ. 83—115 εἰρημένων. Πρβλ. καὶ Byzant. Zeitschr.
τόμ. 5.225 ἐ. οὗτος ἀπέδειξεν ὅτι τὰ βοτ. ὀνόματα ἐν τῷ CN δὲν εἶναι ἀρχαιότερα
τοῦ 5' αἰῶνος (σ. 83).

5) Βλ. D i e z ἐνθ. ἀνωτ. σ. 6 ὁ W e l l. ἀποκρούει τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ κώδιξ
ἔμεινεν εἰς χεῖρας Ἀράβων.

6) B o r d i e r. Manuscrits grecs de la bibliotheque nationale σ. 92.

7) W e l l. Diosc. Praef. VII.

8) B. S i l b e r b e r g. Das Pflanzenbuch des Abū Hanīfa Ahmet ibn Da'-
ud Dinavari, ein Beitrag zur Geschichte der Botanik bei den Arabern, Stassburg
1910. βλ. C o s t o m i r i s ἐν Revue des études gr. IV, σ. 101—105.

ἐν τῇ Ἱατρικῇ συναγωγῇ ἠρانیσθη πολλὰ ἐκ τῶν ξένων ὡς γράφει : «πολ-
λῶν καὶ λογίων, ὧ μέγιστε βρασιλεῦ, οὐχ Ἑλλήνων μόνον, ἀλλὰ καὶ Περ-
σῶν καὶ Ἀγαρηνῶν καὶ Ἰνδῶν περὶ τροφῶν δυνάμεων συγγραφομέ-
νων . . . δεῖν φήθηεν **ἐξ ἀπάντων τὰ κάλλιστα καὶ τὰ τῆς ἀληθείας
ἐχόμενα ἐρανίσασθα**». 1) δικαιολογῶν δὲ τὴν χρῆσιν τῶν ξένων ἐπιφέ-
ρει : οὐ γὰρ ἀγνοία λέξεων, τῶν καλλίστων καὶ συνηθεσιάζων τοῖς Ἕλλη-
σι, **βαρβάρους ὀνόμασι καὶ διεφθαρμένοις ἔστιν ὄπη κεχρημέθα**. . . ἀλλ'
ὑπὲρ τοῦ μηδὲν διαπρῆσιν καὶ ἀγνοηθῆναι. . . τοῦτο διέγνωμεν παραδοῦ-
ναι» 2). Αἰ τύχαι τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τὴν Φραγκοκρατίαν καὶ τὴν Τυρ-
κικὴν κατάκτησιν ἐπέφερον τελείαν μεταβολὴν ἐν τῇ γλώσσῃ, ἐντεῦθεν ἡ
τῶν πολυγλώττων βοτ. γλωσσαρίων ἀνάγκη, ὧν ἀναγράφομεν ὧδε τὰ ἐξῆς :

I. «Ἐδὼ γράφομεν τῶν βοτάνων τὰ ὅσα χρειαζονται εἰς ταῖς ἀντίδο-
ταις καὶ εἰς τὰ κοκία μετονομαζόμενον πρῶτον εἰς ἑλληνικὴν διάλεξιν,
ὑστερον μεταγλωττισθὲν εἰς τούρκικην, εἶτα εἰς κοινὴν διάλεξιν διὰ τὴν
εὐρίσκει ὁ καθ' εἷς ἐν εὐκολίᾳ» τοῦ XVIII αἰῶνος).

αἴλουρος, σανξάρ, κουνάβι... ἀνδράχνης, σεμηξ ὄτι, ἀντροάκλα.

II. «Λεξικὸν τῶν βοτάνων συλλεχθὲν παρὰ τοῦ ἐν ἰατροῖς λογιω-
τάτου **Νικολάου Ἱερόπαιδος τοῦ Ἀγραφιώτου** κατὰ διαλέκτους τέσσα-
ρας Ἑλληνικῆς, Ἱταλικῆς, Ἀραβικῆς τε καὶ κοινῆς» (τοῦ XVII αἰῶνος).
ἄκορον, κάλαμο ἀρωματικό, ἐγιρ ἢ βέτζι, κάλαμος ἀρωματικός 3).

III. «Περὶ ὀνομασιῶν τῶν ἀπλῶν φαρμάκων κατὰ στοιχεῖον» (τοῦ
XVII αἰῶνος).

ἀβρότονον, Φ. ἀβρότανο Λ. ἀψίδιον πόντικουμ, ἀβρότονουμ, Τ. ἀει-
βανιανί, Α. καῖσσούμ.

IV. «Ἑλληνικά, Ἱταλικά, Τούρκικα, Ῥωμαῖκα». Τὸ ἀνεπίγραφον
τοῦτο γλωσσάριον (XVIII αἰ.) διακρίνεται κατὰ τε τὴν διάταξιν τῆς ὕλης,
καὶ τὰς ἄλλας διαφορὰς τῶν ἀνωτέρω ὁμοίων. δὲν ἔχει καὶ πανταχοῦ τὰ
ξενικά ὀνόματα, ἀλλ' ἀραιῶς.

1) Theophanes Nonni, Epitome de curatione morborum (ἔκδ. Bernard 1794—5) I, σ. 1.

2) Πρβλ. Langkavel, Botanik der späteren Griechen von III bis XIII Jahrh. (Berlin 1866) σ. XI.

3) Ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀπλῶς Νικολάου Ἱατροῦ Ἀγραφιώτου φέ-
ρεται καὶ ἕτερον γλωσσάριον συντομώτερον. ἀρχ, ἀβρότονον, ἀπρότανο, καῖουν ἐλ-
χολύ, αἴβητανί. διάφορον τοῦ II. Ἐκ τούτου προήλθον καὶ ἄλλαι ἐπιτομαίῶν ἢ συνη-
θεστέρα ἐν 4 κώδιξι ἀπαντωμένη ἀρχεται: ἀμμωνιακόν, ἀμμωνίακο. τζιάρ οὐσάκ, ὡς
εἶδος θυμιάματος. Τὴν πρώτην σύνταξιν τοιοῦτου γλωσσαρίου ἐποίησατο κατὰ Karäer Káleb ὁ Ἀὐθεντόπουλος (J. Löw Aramäische Pflanzenna-
mem, Πρβλ. 5 βλ. Byz. Zeitschr. II σ. 850).

ἄβρότονον, ἄγριος πολιανός, ἀγαρικόν, γαρικόν, λισάν σεβρή....
 ἄσαρόν, ἄσαροῦν, ἰκινιτί οτοῦ μοσχόχορτον.

V. «ἄμπελος ἄγριος, ἄγριόκλημα, βρουωνία. ἄρσενιάς, ζερνίχι, ἄρσενίκι.
 Καί τοῦτο, ὡς τὸ προηγούμενον. πρὸς τούτοις ἐν πολλοῖς προηγούνται τὰ
 ξένα ὀνόματα, ὅπερ δηλοῖ τὴν ἐπικράτησιν αὐτῶν.

VI. Τὸ γλωσσάριον τοῦτο, μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος, ἀποτελεῖ ὁλόκληρον
 κώδικα, περιλαμβάνον περὶ τὰ 1000 φυτὰ μετὰ τῶν εἰκόνων εἰς γλώσ-
 σαν: Ἑλληνικὴν ἀρχαίαν, Ἑλλ. νέαν, Λατινικὴν, Γαλλικὴν, Ἰσπανικὴν,
 Οὐγγρικὴν (ἐνίστε), Ἀραβικὴν, Περσικὴν καὶ Τουρκικὴν. γράφονται δὲ
 τὰ ὀνόματα δι' Ἑλληνικῶν, Λατινικῶν καὶ Τουρκικῶν στοιχείων (τὰ πλεῖ-
 στα γιλλικὰ καὶ ἰταλικὰ ἐν γαλλ. καὶ ἰταλ. γλώσσῃ). Τὸ περιεργὸν εἶναι
 ὅτι ἐνταῦθα ἢ κατὰταξις εἶναι ἢ τοῦ γνησίου Διοσκορίδου κατὰ τὰ 5 βι-
 βλία. ἐν πολλοῖς ὑπάρχουσι καὶ αἱ ποικιλίαι, καὶ νέα ἄγνωστα τῷ Διοσκο-
 ρίδῃ φυτὰ. Ὁ συλλέκτης ἀντέγραψεν Ἰταλούς, ἰδίως τὸν **Ματιόλον**. Τὸ
 γλωσσάριον ἐγράφη ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

VII. «Περὶ ὕλης ἰατρικῆς». Μέρη ὅπου φυλάττονται καὶ ἐτοιμάζον-
 ται καὶ ὅσα ἐν χρήσει».

ἄβρότανον, χόρτα κονσέρβα, ἀγαρικόν ἄσπρον, μανιτάρι ξεφλουδι-
 σμένον.

Ἐγράφη τῷ 1827 ληφθὲν ἐκ τῆς «φαρμακευτικῆς ἀουστριακῆς».

VIII. Βοτανικὴ φαρμακοποιΐα **Μιχαὴλ Κομποπίδου Ναξιώτου** ἰα-
 τροῦ συμπληρωθεῖσα (τῷ 1780) ὑπὸ **Καλλινίκου Πατριάρχου** ἐν κερ-
 ριε' ἐκτίθενται ἰσάριθμα φυτὰ εἰς Νεοελ. Λατ. Τουρκ. καὶ Ἀραβικὴν
 (ἐνιαχοῦ καὶ τὸ ἀρχαῖον) Τὸ γλωσσάριον εἶναι ἀκριβέστατον. 1)

Γ'. Βοτ. γλωσσάρια ἐκδεδομένα γνωρίζω Βυζαντινὰ τὰ ἐξῆς:

1. **Νεοφύτου μοναχοῦ Προδρομηνοῦ** πρόχειρος καὶ χρήσιμος σαφή-
 νεια καὶ συλλογὴ κατὰ στοιχεῖον περὶ βοτανῶν καὶ ἄλλων παντοίων
 εἰδῶν θεραπευτικῶν.

ἄμάρακον καὶ λευκάνθεμον τὸ χαμαίμηλον.

Ἐξεδόδη ὑπὸ τοῦ Σουηδοῦ Lundström ἐν τῷ περιοδικῷ «Eranos»
 (τόμ. V, 1903 σ. 132-149) ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Παλατινοῦ (Βατ.) 77 κώδικος καὶ

1) Τὰ εἰρημένα ἐν δλω 17 γλωσσάρια, ὧν τὰ πλεῖστα περιέχονται εἰς δύο ἢ
 τρεῖς κώδικας ἀντιγραφέντα καὶ παρασκευασθέντα καταλλήλως εἰσὶ πρὸς ἔκδοσιν
 ἔτοιμα. Δύνανται δὲ νὰ θεωρηθῶσιν καὶ ὡς γλωσσικὴ ὕλη πολύτιμα,
 καὶ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως χρησιμώτατα, ὡς περιέ-
 χοντα ὀνομασίαις καὶ ὄρους πασῶν τῶν φυσικῶν
 ἐπιστημῶν εἰσέτι ἀθησαυρίστους.

τῆ ἀντιβολῆ τριῶν ἔτι κωδίκων τοῦ XIII, XIV καὶ XV αἰῶνος. Τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι τὸ κείμενον τυγχάνει ἐν τοῖς πλείστοις ἀκατανόητον, καὶ ἔχομεν ἀνάγκην καλλιτέρων κωδίκων καὶ παραβολῆς πρὸς τὰ λοιπὰ βοτ. γλωσσάρια. Οἱ κώδικες Μετεώρων (Μεταμορφ.) 103 (φ. 155α—159α) καὶ ἄλλοι ἐν ᾿Αθῶν παρουσιάζουσι καλλιτέρας γραφάς· ὅθεν ἐτοιμάζω νέαν ἔκδοσιν τοῦ σπουδαίου τούτου γλωσσαρίου, ἐξ οὗ ὁ ἐκδότης λαμβάνων ἀφορμὴν γράφει ἐν τῷ προλόγῳ ταῦτα περὶ τῶν βοτ. γλωσσαρίων ἐν γένει Σουηδιστί :

« Ἀποβαίνουσιν ὡς ἐκ τούτου ἐκτάκτως σημαντικὰ εὐρετήρια τῶν ὀνομασιῶν τῶν φυτῶν, ἐπίσης δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ἱατρικῶν ὀνομασιῶν καὶ ὄρων, δοθέντος, ὅτι μιᾶς χιλιετηρίδος ἐξελίξεις καὶ μεταβολαὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εὐρίσκονται συσσωρευμένοι εἰς μεγάλους σωροὺς ἐν τοῖς ἀναριθμήτοις τούτοις λεξιλογίοις, ὧν τὸ πλεῖστον ἐμφανίζεται ἡμῖν τὸ πρῶτον εἰς ὠρισμένας μεταβυζαντινὰς ἐπεξεργασίας αὐτῶν ἀπὸ τοῦ XIII, XIV καὶ XV αἰῶνος... ἐξελίχθησαν τὰ γλωσσάρια ταῦτα βραδύτερον εἰς εἶδός τι κλάδου φιλολογικοῦ, ὅστις ἔτυχεν, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἰδιαιτέρας μερίμνης. Ἐν κρίνωμεν δὲ ἐκ τοῦ εἰσέτι πλήθους τῶν σωζομένων λεξιλογίων, φαίνεται ὅτι δι' ἀκαταλήπτους λόγους ὑπῆρξαν ταῦτα λίαν ἄρεστά ». Καὶ ἐφεξῆς ποιεῖται σπουδαιοτάτας ὁ ἐμβριθῆς Βυζαντιολόγος οὗτος παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ περιέργου τούτου τῆς Βυζ. φιλολογίας εἵδους. ¹⁾

2. « Ἐρμηνεῖα πρόχειρος ὀνομάτων βοτάνων καὶ ἐτέρων εἰδῶν ἱατρικῶν ἀπὸ διαφόρων βιβλίων συλλεγεῖσαι κατὰ ἀλφάβητον ».

Ἐξεδόθη ὑπὸ Β ο ἰ σ ο η α δ ε ἐν Anecd. graeca (τόμ. II σ. 394—408) ἐκ τοῦ Παρισ. κώδικος 1310 φ. 34α ²⁾.

3. « Λέξεις ἱατρικοῦ βιβλίου καὶ ἐρμηνεῖαι βοτανῶν ».

Ἐκ τῆς Αἰγυπτίας ἀγριοκάρδαμος.

Εὑρηται ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Ζωναροῦ. (ἐκδ. Tit t m a n n 1808) σ. CXVII—CXII (συντομώτατον) ex cod. Aug. Νεώτερον εἶναι ἢ

4. Ὀνοματολογία βοτανικὴ τετραγλωσσος, ἣ γον βιβλιάριον ὁποῦ περιέχει τὰ ὀνόματα διαφόρων βοτανῶν εἰς τέσσαρας διαφόρους διαλέκτους τοῦτέστιν Ἑλληνικὴν, ἀπλῆν, Λατινικὴν καὶ Οὐγγαρικὴν, συντεθὲν ἐκ

1) Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 130.

2) Εἶναι ὁ αὐτὸς κώδιξ, ὃν ὁ Δουκάγγιος ἀναφέρει ὑπ' ἀριθ. 3118 καὶ 1384. Τὸ αὐτὸ γλωσσάριον ὑπάρχει καὶ ἐν Ἐσκουριαλίῳ 329 (τοῦ XIV W) φ. 214α—217β (βλ. Catalogue ms. gr. E. M i l l e r σ. 284—5).

διαφόρων βοτανικῶν συγγραφέων παρὰ τοῦ **Κων. Ἰω. Ζαβίρα**. Ἐν Πέ-
στα 1787. Ἀποτελεῖ σχ. 16ον, σ. 63¹.

Ἀβρότονον, ἀβρότονον, abrotanum, isten-faja.

Ἀγάλλοχον, ξυλαλόη, agallochum, aloes-fa.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ βοτ. γλωσσαρίων.

Τὰ βοτανικὰ γλωσσάρια λοιπὸν ἔχουσι **πολύμορφον καὶ πλουσιώ-
τατον ὕλικόν** ἵνα δέ τις λάβῃ ἔννοιάν τινα περὶ τούτου παρουσιάξω ἐκ
τῆς γ' τάξεως τῆς Β' κατηγορίας τὸ περιεχόμενον τοῦ Λαυρ. καὶ α' ἐν τοῖς
Ε' βιβλίοις:

Α' «περὶ ἀρωμάτων καὶ ἐλαίου καὶ μύρων καὶ δένδρων καὶ τῶν γεν-
νωμένων ἐξ αὐτῶν ὀπῶν τε καὶ δακρῶν καὶ καρπῶν» (τόμ. Α 121,3).

Β' «περὶ ζώων καὶ μέλιτος καὶ γάλακτος καὶ στέατος καὶ τῶν λεγομέ-
νων σιτηρίων²) ἔτι δὲ καὶ λαχάνων» (Α 121,6).

Γ—Δ' «περὶ ριζῶν καὶ χυλισμάτων καὶ βοτανῶν καὶ σπερμάτων
συμφύλων τε καὶ φαρμακωδῶν» (Β 1,8).

Ε' «περὶ οἴνων καὶ τῶν καλουμένων μεταλλικῶν» (Γ 1,10). Ὁπόση
ποιικιλία ὑπάρχει ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ καταφαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι περιγρά-
φονται **107 εἴδη διαφόρων οἴνων**. ἵνα δὲ ἰδεασθῆ τις καὶ περὶ τῶν με-
ταλλικῶν ἀναφέρω τινά : καδμία, σποδός, χαλκὸς κεκαυμένος, χαλκοῦ ἄν-
θος γ. λεπίς, ἰὸς ξυστός, ἰὸς σιδήρου, στίμι, ψιμύθιον, κυανόν, Ἰνδικόν,
ῶρα, κιννάβαρι, ὑδράργυρος, μίλτος, σῶρι, μίσυ, ἀρσενικόν, θεῖον νίτρον
κττ. ἦτοι εἴδη μεταλλικῶν καὶ χημικῶν 53. Εἶτα λίθων εἴδη 30 καὶ γῆς
ποιικιλίαι 14.

Ἐν τοῖς δυσὶ περὶ δηλητηριωδῶν καὶ ἀλεξικάκων φυτῶν βιβλίοις, ἐν
οἷς καὶ περὶ ἰοβόλων ζώων, ὑπάρχουσι σχετικὰ εἴδη τὸν ἀριθμὸν 70.

Ἄλλ' ἐν τοῖς κώδιξι τούτοις παρενείρονται καὶ τοῦ **Εὐτεκνίου** ἢ πα-
ράφρασις εἰς τὰ **Νικάνδρου** Θηριακὰ καὶ Ἀλεξιφάρμακα, ὡς καὶ ἐκ

1) Ἀπὸ σ. 64—78 ὑπάρχει Index Λατινικὸς τῶν φυτῶν ὡς παράρτημα τοῦ βι-
βλίου ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκδιδόμενον **Ἱατρικαὶ παρενέσεις** ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Γε-
ωργίου Ζαβίρα (ἔτος τὸ αὐτό). Ἐκ τούτου γίνεται σύγχυσις τῶν δύο ἐκδοτῶν
(βλ. Βρετοῦ Ν. Φιλολ. Β' σ. 82, ὁ Σάθας ἀποδίδωσιν εἰς τὸν Γεωργιον-
(Νεολλ. Φιλ. σ. 541) καὶ ὁ Κρέμος (Νέα Ἑλλάς σ. 15' καὶ 15' καὶ 247). Φαί-
νεται μόνον ἐκδότης εἶναι ὁ Κωνσταντῖνος τοῦτ' ἄλλως βεβαιούται καὶ ὑπὸ τοῦ
Ζαβίρα τάσσοντος τὴν ὀνοματολογίαν ἑαυτῷ (Ν. Ἑλλάς 247).

2) Κατωτ. ἐν Β 1, 6 ἔγραψε τὸ ὀρθόν : σιτηρῶν.

τοῦ Ὀππιανοῦ τὰ Ἀλιευτικά καὶ Ἰξευτικά, περὶ τὰ 300, καὶ τὰ τῶν ἱερῶν βοτανῶν 16 εἶδη. Ἐὰν δὲ ἀναμνησθῶμεν ὅτι ἐν τοῖς κώδιξι τούτοις δὲν ὑπάρχουσι τὰ «περὶ ἀτλῶν φαρμάκων» δύο βιβλία, τότε προστιθεμένων καὶ τούτων ὁ *πληρης καιάλογος ἐξικνεῖται μέχρι τῶν 2000 εἰδῶν*, ἅπερ ἀποτελοῦσιν τὰ ἄρθρα τῶν βοτανικῶν γλωσσαρίων συμπληρωμένων κατὰ διαφόρους χρόνους καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν καὶ δὴ καὶ ἐκ τῶν ἀλχημικῶν βιβλίων 1). Ὡστε κατὰ τοὺς ὑστέρους χρόνους ταῦτα καταντῶσι τὰ *συνοπτικά Λεξικά τῶν φυσ. ἐπιστημῶν*.

7. Ἀκριβέστερος ἔλεγχος τῆς ἐκδόσεως τοῦ Wellmann.

I. Καινοτομίαι φθογγολογικαί, ὀρθογραφικαί, σολοικισμοὶ

Ἡ ἀξία τῆς ἐκδόσεως τοῦ Διοσκορίδου ὑπὸ τοῦ Well. εἶναι καταφανής, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ ταύτην ἔναντι τῶν προηγουμένων ἐκδόσεων, μηδ' αὐτῆς τῆς τοῦ Sprengel ἐξαιρουμένης (οὗ τὸ ὑπόμνημα ὅμως οὐδέποτε θὰ ἀπολέσῃ τὸ κῦρος).

Ἡ Berliner philol. Wochenschrift ἀναγγέλλουσα τῷ 1915 καὶ τοῦ τελευταίου τόμου τὴν ἔκδοσιν ἔγραψε: Den Abstand zwischen Wellmanns Text und dem der letzten Dioscurides Ausgabe Sprengels, die für ihre Zeit immerhin eine achtenswerte Leistung war, kann man sich kaum genung vorstellen». 2) Ὁ Well. ὑπῆρξε ρηξικέλευθος ἐπιστήμων οὐ μόνον ἐν τῇ ἡ ἐχρήσατο μεθόδῳ καὶ κριτικῇ τοῦ κειμένου ἐπεξεργασίᾳ, ὅπερ συσχετίζει καὶ συγκρίνει ἐκάστοτε πρὸς τε τοὺς πρὸ τοῦ Διοσκορίδου καὶ τοὺς μετ' αὐτόν, οἵτινες ἀμέσως ἢ ἑμμέσως ἐξ αὐτοῦ ἐδανείσαντο, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ νέων ὀρθογραφικῶν εἰς τὸν Διοσκορίδην, ὧν ἡ *σημαντικωτέρα ἢ διατηρήσεις τοῦ μ ἐν τῷ λαμβάνειν* εἰς τινὰς χρόνους καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ σύνθετα καὶ παράγωγα π. γ. λημπτέον Γ 64,15. παραλημπτέον Γ 64,4. ληφθὲν Γ 12,7. ληφθέντα Α 249,4. ἀναλημφθὲν Α 225, 17. ἀναλημφθέντα Α 79,4. ἀναλημφθέντες Α 194, 9. ἀναλημφθεῖσα Α 162,18 καὶ 21, καταλημφόμεθα Γ, 50,6. παραλημφθεῖ

1) Ἡ πλουσιωτέρα συλλογὴ αὐτῶν ὑπῆρχεν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Παλατίου ἐν Κων]πόλει (βλ. Ἡμερολ. τῆς Ἀνατολῆς (1884 Κ]πολις) σ. 227. Ἐντεῦθεν ἴσως ἐλήφθη καὶ τὸ Λεξικὸν χρυσοποιίας, ὅπερ ἐξέδωκεν ὁ Ἀλεξανδρίδης ἐν Κ]πόλει 8ον, σ. 92 ὑπὸ τὸν τίτλον· Ἀλεξανδρινὴ Χρυσοποιία καὶ Λεξικὸν τῆς Χρυσοποιίας ἀναφέρω δὲ τοῦτο εἰς συμπλήρωσιν τοῦ κεφαλαίου περὶ τῶν Βοτ. γλωσσαρίων. ἐξεδόθη ἐκ κώδ. Βιέννης.

2) Βλ. καὶ Hermes τόμ. 43 (1908) ἐν τέλει.

Γ 44,5. προσπαραλημψόμεθα Α 3,16. ἀσυλλημψίαν Α 96,17. ἀσυλήμπτους Α 151,16. ἔλλημψιν Α 53,2. στήληνός (ἀντὶ σπληνός) ἐπιλημπτικοῖς Α 28,13, Β 362,8 ¹⁾ κττ. Οἱ τύποι οὗτοι εἶναι τῶν ἐπιγραφῶν, ἄρα ἦσαν τοῦ δημώδους ιδιώματος, ὅθεν φαίνεται ὅτι εἰσῆλθον καὶ εἰς τινὰ χειρόγραφα. ²⁾ Τοιοῦτόν τι ἔπραξε καὶ ὁ G r e g o r y εἰς τὴν κριτικὴν τῆς Κ. Διαθήκης ἔκδοσιν (Novum Testamentum, Lipsiae 1884), καὶ ἐξέδοτο: λήμψεται, συλλήμψη, ἀνελήμψθη, ἀνάλήμψεως, παραλήμψομαι, προσλήμψομαι, κττ. Κατὰ τὸν γλωσσολόγον καὶ ἰατρὸν Β. Ἀποστολίδην τὸ *ἐλήμψθη* εἶναι τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ναυκρατικῆς διαλέκτου παραφθαρείσης ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἰουδαίων καὶ εὔρηται ἐν παπύροις ³⁾. Ἡ τοιαύτη ἀποτολημθεῖσα καινοτομία φρονῶ, ὅτι εἶναι εἰς *ἄκρον ἐξεζητημένην*, ὡς τελείως ἀπάδουσα τῇ σεβαστῇ παραδόσει τριῶν χιλιάδων ἐτῶν, καθ' ἃ ἀνεξαιρέτως οὕτως ἐγράφετο ἢ Ἑλλ. γλῶσσα ⁴⁾. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γράφωμεν, ὅπως προφέρομεν· διότι *οἱ μὲν φθόγγοι ἀπειροί, τὰ δὲ γραπτὰ στοιχεῖα ὠρισμένα*· ἐτομένως τὸ σύστημα τῆς φθογγολογίας τῆς ἐν τισὶ μνημείοις τοῦ λόγου κατὰ παρέκβασιν ἢ καὶ ἐπίδρασιν ἐκ τῆς δημώδους παρουσιαζόμενον μονομερῶς καὶ σπανιώτατα, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποκαταστήσῃ τὴν παραδεδομένην ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν κλασσικῶν συγγραφέων γραφήν, ἢ καὶ τὴν τῶν μετέπειτα χρόνων, καθ' οὓς ὁ Ἀτικισμὸς ἦν ὡς βάσις τῆς γραφομένης λογίας γλώσσης. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν, ἐὰν ἐπικρατήσῃ ἢ ἀρχὴ αὕτη, νὰ παρασταθῇ ἢ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἧς αἱ τε διάλεκτοι καὶ ἡ δυσξύμβλητος προφορὰ τοσοῦτον ποικίλλουσι κατὰ τόπους καὶ χρόνους; Τότε δι' ἐκάστην διάλεκτον ἀνάγκη, ἵνα ἴδιον ἀλφαβ. σύστημα ἐπινοήσωμεν, ὅπερ ὅσον τέλειον καὶ ἂν θὰ ἦτο, καὶ οὕτω δὲν θὰ ἐπῆρκει πρὸς πιστατὴν ἀναπαράστασιν τῶν ποικιλωτάτων φθογγικῶν ἀποχρώσεων. ⁵⁾ Καὶ ἐὰν

1) Ἀλλὰ καὶ ὁ κινῶν οὗτος δὲν εἶναι γενικὸς πρβλ. ληφθεῖς Β 96,14. ληφθὲν 74,9. ληφθεῖσα 32,15. 139,7. ἀναληφθέντα Β 52,10. ἀναληφθεῖσα 123,8. 165,12. ἀσυλλημψίαν 46,6. ἀσυλήμπτους 181,12. ἐπιλημπτικοῖς 96,13. 145,10.

2) Λήμψομαι ἐπιγρ. Λυκ. Συλλ. Ἐπιγρ. 4224 (προθῆκαι) ἐλήμψθη 722.1. Τοιαῦτα ἔχει ὁ Ε' π.χ. λημψαῖον κττ.

3) Γλωσσολ. Μελέτ. τόμ. Α' (Καῖρον) 1904 σ. 36.

4) Αἱ ἐξαιρέσεις ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς καὶ τοῖς παπύροις εἰσὶ προϊόντα ἀμαθείας.

5) Ἐν τούτοις εἶχε τοσαύτην πεποιθήσιν πρὸς τὴν καινοτομίαν αὐτοῦ ταύτην, ὥστε ἐν ταῖς *addenda et corrigenda* τοῦ Β' τόμου γράφει 29.12. lege ἀ ν α λ η μ φ θ ἔ ν. scrībūt D. λ η μ φ θ ἔ ν, ἐ π ι λ η μ ψ ῖ α, ἐ π ι λ η μ π τ ι κ οῖ, quod ubique in itinere est. correxi in extremo volumine (σ. ΧΣVI). Τὸ τοιοῦτον ἐξηγεῖται διότι ὁ W e l l. ἔχει ὡς βῆσιν τὸν Ρ, ὅστις ἐγράφη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, παρορῶν τελείως τὴν παράδοσιν τῶν λοιπῶν.

τοιοῦτον προέθετο σκοπὸν ὁ Well. τότε ἔδει νὰ γράψῃ καὶ **ἀξβέσιω ζβέννου, ζμῦλαξ**, ἤτοι τὰς γραφὰς τοῦ EC, ἢ **γινγιδιον, πανκρατιον, ενχριεται, ενμηνα, ενκαθισμα, συνσκλοισ, συνλέγεται** κατὰ τὸν C. ὡς ἔπραξε καὶ ὁ Gregori ἐκδούς: συνζῆν, σύνσωμα, συνβαλεύειν κττ. (οὐχὶ ὁμως καὶ τόμ πατέρα).

Ἄλλαι καινοτομίαι ἦτον σπουδαζαι καὶ δὴ καὶ σολοικισμοὶ εἰσὶν οἱ ἑξῆς:

α') **μείγνυμι ἀντὶ μίγνυμαι**: π. χ. μείγνυται δὲ ἀντιδότοις... πρὸ τῆς μείξεως ἀτόκιον εἶναι δοκεῖ B 140,9. μείξαντες Γ 14,21. μειγνύμενον A 18,13. μεῖξις A 54,16. μείγματα A 86,14 κττ. Ἡ γραφὴ αὕτη, ἣτις εἰσαχθεῖσα ἤδη ἐν τῇ γραφομένῃ εὔρε τόπον καὶ ἐν Λεξικοῖς, 1) εὔρηται ἐν ἐπιγραφαῖς ἰδίως Ἀττικαῖς, οὐπω δὲ εἰσήχθη ἐν ἀρχαίοις κειμένοις. 2)

β') **εἰλκωμένος ἀντὶ ἠλκωμένος** (ὡς ἔχει καὶ ὁ Λαυρ.) π. χ. εἰλκωμένοις Γ 7,2. εἰλκωμένοις A 177,1. εἰλκωμένην 178,9. εἰλκωμένας 185,6 κττ. Δὲν γνωρίζω ποῦ στηριχθεὶς ὁ Well. εἰσήγαγε τὴν τοιαύτην γραφὴν ἐναντίον τῆς τῶν κωδίκων παραδόσεως. Οὐτε δὲ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν 13 ἐκείνων ῥημάτων ὑπάγεται τὸ ἐλκόω, ἐν οἷς μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ F συνηρέθησαν τὰ εε εἰς εἰ π. χ. ἔχω—εἶχον, ἐθίζω—εἶθιζον κττ.

γ') **αἰμοπτυικουῖς** A 62,21. 169,18. αἰμοπτυικοῖς καὶ ῥοικοῖς 63,17. B 166,2. 176,15, ῥοικαῖς γυναιξὶ A 82,12. αἰμορροίδας 52,21 καταρροισομένοις κττ.

Τὸ τοιοῦτον οὐκ ὀλίγην σύγχυσιν ἐπιφέρει.

δ') Πολλοὶ **σολοικισμοὶ** ὡς τὸ: τῶν ῥιζῶν θλασθέντων (A 91,18) κ. ἄ. ἀποδοτέοι εἰς τὴν περὶ τὴν τὰ γραμματικὰ ἀβελτηρίαν τῶν ἐν τοῖς μετὰ Χριστὸν χρόνοις συγγραφέων. ὁ Διοσκορίδης δεινῶς στιγματίζεται ὑπὸ τοῦ **Γαληνοῦ** ὡς ἀγνοῶν «τὰ σημανόμενα τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομάτων»³). Ἄλλ' οὐδέποτε πεισθήσομαι, ὅτι ἔγραψεν: **ιστορεῖται Κρατεύας** καὶ ἕτερον θλάσι (B 223,7), ἐφ' ὅσον μάλιστα τὴν τοιαύτην πλημμελῆ γραφὴν μόνον ὁ F ἔχει, οἱ δὲ λοιποὶ κώδικες ἔχουσι «ιστορεῖ», ὅπως καὶ ἐν σ. 32,10: «Ἐλένιον ἄλλο ιστορεῖ Κρατεύας» τὸ ὀρθὸν ἐξέδoto ὁ Well.⁴) Ἀσύγγνωστον ὡσαύτως εἶναι καὶ τόδε: VI 109 (262,8) καπνὸς ὁ ἐν ταῖς

1) Γρ. Βεργναρδάκη Ἑρμηνευτικὸν Λεξικὸν ἔκδ. Β' (Ἀθῆναι 1918) σ 714—715 Βλ. I. Ζηκίδου Ὁρθογραφικὸν ἔκδ. Β' 1913.

2) Βλ. K. Meisternhans Grammatik der attischen Inschriften ἔκδ. 2 σ. 40,144.

3) Περὶ ἀπλῶν φαρμάκων XI σ 330. βλ. Sprengel I. σ. 218 σημ.

4) Τὸ ιστορεῖται ὑπάρχει ἐπὶ παθητ. σημασίας π.χ. ιστορεῖται ὑπό τινων Γ 135.

κροθαῖς φνόμενος, βοτάνιον ἔστι θαιμοειδές... ἄνθος πορφυροῦν. ταύτης ὁ γυλὸς δοιμύς. καὶ ὅμως οἱ HDI Λαυρ. ἔχουσι τὸ ὀρθόν: **τούτου**, ὅπερ οὐκ οἶδα τί παθὼν περιεφρόνησεν ὁ ἐκδότης. ἔξακολουθεῖ δὲ παραπαίων καὶ ἐφεξῆς: δύναται δὲ καὶ τὰς... τρίχας σὺν κόμμει **καταχρισθεῖσα** μὴ ἔαν φύεσθαι.

Εἰς τὰς τῶν κωδικογράφων ἀτασθαλίας ἀνήκει καὶ τὸ ἐπόμενον λογικὸν παρίπτωμα, ὅπερ δυστυχῶς δὲν ἐφείλκυσεν τὸν νοῦν τοῦ ἐκδότου: IY 172 (320,11 — 322,3) θυμελαία ἢ χαμελαία... ἐκ ταύτης ὁ Κνίδιος κόκκος, καρπὸς ὄν αὐτῆς... (εἴτ' ὁ αὐτὸς ἐν συνεχείᾳ ἐπιφέρει) **πλανῶνται δὲ οἱ νομίζοντες τὸν Κνίδιον καρτὸν τῆς χαμελαιας εἶναι τὸν καρπὸν, ἀπατώμενοι διὰ τὸ τῶν φύλλων ὁμοειδές**». φίνεται, ὅτι τὸ τελευταῖον μέρος ὑπῆρχεν ὡς σχόλιον ἐν τῇ ὡα ὑπὸ δὲ τοῦ ἀντιγραφέως εἰσήχθη ἐντὸς τοῦ κειμένου, ἢ τὸ χαμελαία ὡς συνώνυμον ἀποβλητέον ὡς μγν. προσθήκη, δυοῖν θάτερον.

Φοικώδης σύγχυσις παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν. Προβλ. Γ 33 ἔ. ἔνθ' ἡ διαφορὰ πρὸς τε τὸν Λαυρ. καὶ τοὺς ἄλλους κώδικας κατὰ δεκάδας καὶ ἑκατοντάδας, ὡς καὶ ἐν Β 235,16. 336,9 κ. ἄ.

Κοινότατα σφάλματα καὶ ταῦτα: μακρὰ—μικρὰ Β 145,1. 151,6. 323,6. ἰσχνὸν—ἰσχυρὸν Α 250,12. πῆξον—τῆξον Α 155,23. παχεῖα—πηχυαία Β 174,9. παχὺ—τραχὺ Α 19,8. πῶμα—πῶμα 102,5. τρίψας—ρίψας 13,14 καὶ τὰ παρόμοια.

II. Τὰ τρωτὰ τῆς κριτικῆς τοῦ W e 11 καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Λαυριωτικοῦ Διοσκοουρίδου.

Καίτοι ὁ Well τοιοῦτους καὶ τοσοῦτους κώδικας εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν, δυστυχῶς **εἰς ὠρισμένους κώδικας ἀπένειμεν ὑπερβολικὴν ἀξίαν καὶ εἰς οὐδὲν ἐλόγισατο τὴν συμφωνίαν τῶν λοιπῶν κωδίκων**. Οἱ προτιμηθέντες ὑπ' αὐτοῦ κώδικες εἶναι οἱ PF καὶ ὁ E. Καὶ οἱ μὲν δύο πρῶτοι προέρχονται ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀρχετύπου. (ὁ ἕτερος μάλιστα ἐξ ἀντιγράφου τοῦ ἀρχετύπου ἐκείνου). Εἶναι δὲ ὁ P τοῦ IX αἰ. γεγραμμένος τῷ μεγαλογραμμάτῳ ῥυθμῷ, κεκλιμένῳ μικρὸν, δὲν **παρουσιάζει ἀμεμπτον τὴν ὀρθογραφίαν**, μεθ' ὅλην τὴν ἐπέμβασιν δευτέρας χειρός. Ἔτι χείρων εἶναι ἡ κατάσταση τοῦ F (τοῦ XIV αἰ.), ὅστις ἐξ ἀντιγράφου τοῦ μεγαλ. ῥυθμοῦ προέρχόμενος, ἔχει πολλὰ σφάλματα τοῦ ἀντιγραφέως, συνεπληρώθη δὲ καὶ

1) Βλ. Praef. XXIII, ἔνθ' ὁ W e 11. διὰ βραχέων ἐκτίθησι τοὺς λόγους τῆς προτιμήσεως τῶν κωδίκων.

διωρθώθη ἐξ ἄλλου ἀπογράφου ὑπὸ δύο χειρῶν. Ἡ γραφή δὲ τοῦ E εἶναι οἰκτρά, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οὗτος ἀνάγεται εἰς τὸν IX αἰ. ἐξετιμήθη παρ' ἀξίαν ὑπὸ τοῦ Well. Καὶ οὐ μόνον οὗτος *προτιμᾷ τὴν γραφὴν ἐνδὸς* καὶ μόνου τούτων (ιδίως τοῦ F) ἔναντι τῆς κοινῆς γραφῆς τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ *προβαίνει λίαν ἀταλαιπώρως εἰς διαφόρους διορθώσεις* οὐ πάντοτε ἀναγκαίας. Αἱ δύο αὗται κῆρες *μειοῦσι κατὰ πολὺ τὴν ἀξίαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ W e 11*. Ὀλίγα προδγμ. προχείρως σταχυολογηθέντα ἐκ τοῦ A βιβλίου ἐπικυροῦσι τὰ εἰρημένα.

A 3,23 ὑπάρχει διαφορὰ παρὰ τὸ αὐχμῶν ἢ ὄμβρων *παραγινομένων* τὴν συλλογὴν ποιεῖσθαι (διόρθ. Well.) F παραγενομένων. τὴν ὁρθὴν γραφὴν ἔχει ὁ Λαυρ. HDa *προγεγεννημένων*. πρβλ. Γεωπ. 2,23,9 (ἐκδ. Beck) προγενομένου ὑετοῦ.

A 4,20 *ἔνια* τῶν βοτανικῶν φαρμάκων (διόρθ. Well.) πάντες οἱ κώδικες ἔχουσι : μόνα, ὃ οὐκ ἀφίσταται τοῦ ὁρθοῦ.

18,5 ἀποδοκίμαζε τὴν *πρασίζουσαν* (ψευδοκασσίαν) ἐν τῇ ὁσμῇ F. πάντες οἱ λοιποὶ κώδικες ἔχουσι τὸ ὁρθόν : *τραγίζουσαν* (= ὄζουσαν κινάβρας). πρβλ. B 206,9 προσβάλλει δὲ κατὰ τὸ φθινόπωρον τὰ φύλλα τράγου ὁσμῆν. 1) ἔστι δὲ ψευδοκασσία τὸ ζιγγίβερ, κιναμώμω ἐμπερῆς. 2)

18,21 ἡ ὁσμὴ (τοῦ κιναμώμου) πηγανίζουσα ἢ *καρδάμω* ἐμπερῆς. (διόρθ. Marcellus). πάντες οἱ κώδικες καὶ ὁ D1 ἔχουσι τὴν γραφὴν : *καρδαμώμω* τοῦτο γὰρ ἀρωματώδες. τὸ δὲ κάρδαμον οὐδεμίαν κέκτηται ἀρωματώδη ὁσμῆν.

19,11 καὶ 19 *εὐγενές* F. πάντες οἱ λοιποὶ *εὐτελές* (περὶ τοῦ ψευδοκιναμώμου) εὐγενές, οὐκ εὐτονον τῇ ὁσμῇ. ἀδιάβλητον πάντῃ τυγχάνει ὄν τὸ εὐτελές ἐνταῦθα. πρβλ. Γαλ. XIV 257 τό τε γὰρ καλούμενον ψευδοκιννάμωμον ὅμοιον ἔστι τῷ ἀληθεῖ κατὰ δὲ τὴν γεῦσιν καὶ τὴν ὁσμῆν ἐνδεέστερον εὐρίσκεται. XII 26 ἡ μέντοι κινναμωμῖς, οἷόνπερ ἀσθενές τι κιννάμωμον, ἔνιοι δὲ αὐτὴν ψευδοκιννάμωμον ὀνομάζουσιν (πρβλ. καὶ XIV 56, 70, 258)

29,1 καλάμου *ἀρωματίτου* F. κ. ἀρωματικοῦ οἱ λοιποὶ ὡς καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ W. ἀνωτ. I 18 (23,13) κ. ἀρωματικὸς ἐξέδοτο. πρβλ. καὶ Γαλ. XII 6. Ὁρειβ. 2,56 (5,71,9). Γεωπ. 6, 6, 2. κ. ἀρωματίτις ἔχει καὶ ὁ Λαυρ. ἡ γραφὴ αὕτη ἐστήριξται εἰς *Διοσκ.* Εὐπ. II 107 (σ. 294).

35,25 χρῶνται δὲ αὐτῷ (τῷ Σικωνίῳ ἐλαίῳ) καὶ αἱ γυναῖκες [ἐπι

1) Τὸ πρασίζω σημαίνει ἔχειν χροῶμα πράσου· πρβλ. 562.22 χρυσοκόλλα . . . τῇ χροῶ κατακόρως πρασίζουσα. καὶ B 295,11 τὸ μέντοι πρασίζον καὶ θολερὸν τῇ ὄψει.

2) Γ α λ η ν. XIV 56,70.258.

τῷ προσώπῳ] ἐπὶ τῷ στυλβώθρῳ. Λαυρ. *ἐπὶ τῶν προσώπων στυλβώθρῳ*. ὁ Well. τὸ ἐπὶ τῷ προσώπῳ ἠθέτησε, διότι οὐχ εὔρηται ἐν ἐνὶ κώδικι τῷ Η. ὅτι ὁ προσδιορισμὸς καλῶς κεῖται πρβλ. κατωτ. 80,18 τὸ ἐν τοῖς θυλακίοις. εὐρισκόμενον ὑγρὸν στυλβουῖ πρόσωπον.

48,4 *εἰς κυρτίδα* F, εἰς *σπυρίδα* Λαυρ., εἰς *πυξίδα* οἱ λοιποί.

62,26: *πωμαιίζειν* F, ὅπερ ἄπαξ μόνον παρὰ Γαλ. XIII 958. οἱ κώδικες *πωμάζειν* ἔχουσιν ἅπαντες. τοῦτο καὶ ἐν Γεωπ. 2,30,3 5,8,6,50,1 κτλ.

70,15 πίσσα ὑγρά, ἣν ἔνιοι *κῶναν* καλοῦσιν. ὁ F ἔχει κῶν*, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ κώδικες *κῶνον** καὶ ὅμως ὁ Well. τὸ δυσξύμβλητον κῶν* ἐναντίον τῆς παραδόσεως ἔτρεψεν εἰς κῶναν! ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης ἡ λέξις εὔρηται ἐν Ἑκλ. Φυσ. Schneid. σ. 321, 322 ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἀκόνητον (ἀγγεῖον) κωνίζειν καὶ πισσοκωνίζειν καὶ πισσοκῶνητος.

80,17 τὸ δὲ *ἐν τοῖς θυλακίοις*. ὑγρὸν. ὁ Sprengel τὸ δὲ ἐν ταῖς φύσικαις (A' 111). πάντες οἱ κώδικες φέρουσι τὴν γραφὴν τὸ δὲ *ἐν ταῖς φύσικαις*. ὁ Well, ἠθέτησε τοῦτο παραχθεις ἐκ τοῦ ἐν Εὐπ. I 155 (210,8) τὸν ἐν τοῖς θυλακίοις τῆς πτελέας ὑγρὸν. Ἀλλὰ τὸ ἐν οὐκ αἴρει τὸ ἕτερον, ὑπάρχον ἄλλως καὶ ἀλλαχοῦ (πρβ. Σήθ. 104,13. 118)7)

98,21 (ἀγριέλαιον) οὖλοις διάκλυσμα *μυδῶσι* καὶ σταλτικὸν ὑποσάλων ὀδόντων. *πλαδῶσι*. Λαυρ. Di. πρβλ. 104,16 οὖλων πλαδῶντων 104,16 καὶ πλάδος πολλαχοῦ ἢ χαλάρωσις καὶ παρὰ Γαληνῷ XVIIa 105 τὴν περιττὴν ὑγρότητα πλάδον εἴωθεν ὀνομάζειν A.

118,2 εἰς τὰς *ὠμηλύσεις* δὲ μείγνυται. Κατὰ *Γαληνὸν* ἐν Γλώσσαις *Ἰπποκράτους*. «τὰ ἀπὸ τῶν ἀφρούκτων κριθῶν ἄλφιτα καὶ ἄλευρα· τὸ γὰρ οἶον ὁμὸν ἄλευρον κυρίως φασὶν ὠμήλυσιν ὀνομάζεσθαι...» ἢ λ. μόνον παρ' Ἰπ. 741,19. 570,4κ. ἄ. οἱ μετὰ ταῦτα χρῶνται τῇ ἀναλελυμένη φράσει: *ὠμὴ λύσις, ὡς ἔχει καὶ ὁ Λαυρ.* πρβλ. *Γαλ.* XIII, 574 κατέπλασα διὰ κονίας σιακτῆς καὶ ὠμῆς λύσεως. καὶ Γεωπ. 14,7,7. 19,2.24,6 κ. ἄ. ὁ *Ὁρειβάσιος* ἔγραψεν: *ὠμόλυσις* (Τόμ. 4 σ. 520.21).

122.3 *καχέκταις*. Λαυρ. *καχεκτικοῖς*, ὡς ἔχει καὶ ὁ Well. πανταχοῦ. τὸ καχέκτης παρὰ Πολυβίῳ 1,68·18.15., 12. καὶ παρὰ Γαλ. XII, 321.

123,2 δύναμιν ἔχοντα (τὰ κίονια) καυστικωτέραν τῶν κηρύκων καὶ τῆς πορφύρας διὰ τὸ *ἐπιπιέζειν* αὐτῶν τὴν φύσιν. ὀπιέζειν F, πιέζειν HDa, *ἐγγίζειν* Λαυρ.

137,16 φήνης τοῦ ὀρνέου . . . ἡ κοιλία κατ' ὀλίγον ποτιζομένη *ἐξουρεῖσθαι* ποιεῖν ἱστορεῖται. ὁ Λαυρ. *λίθους ἐξουρεῖσθαι Παλ. Αἰγ.* (ἔκδ. 1538) τὴν δὲ τῆς φήνης τοῦ ὀρνέου κοιλίαν κατ' ὀλίγον ποτιζομένην λίθους ἐξουρεῖν φησιν ὁ *Διοσκοουρίδης* (VII 3).

109,22 *ἀρκου* (χολή) ἐμπρακτικωτάτη ἐστὶ ἡ ταυρεία E. οἱ λοιποὶ

κώδικες : ἄρκτου, ὁ Λαυρ. **ἀρκείου**. τὸ ἄρκος σπανιώτατόν ἐστιν.

190,17 **ἐνδέσμαι** δέ τινες χρῶνται τῇ ρίζῃ πρὸς χοιράδας R. Λαυρ. **ἐνδέματι** προβλ. Εὐπ. II 136 (307, 16) ἐνδέματα . . . ἱστορεῖται ὠφελεῖν (καὶ ἀλλαχοῦ). ἐκ τοῦ ἐνδέω (εὐχρηστότερον τοῦ ἐνδεσμέω)· ὅθεν δέμα (δέσμα ποιητ.) καὶ ἔνδετος (Ἀνθ. Π. 9,372).

191.14 μαλάχη ἀγρία χερσαία, οἱ δὲ **στρεμφύλλιον**· ὁ Well. ἐσημειώσατο suspectum. ὁ Λαυρ. ἔχει **στρεμφύλλιον** καὶ πρὸ τούτου τὸ **ἡλιοστρόφιον**. ὁ τοῦτ' αὐτὸ κατ' ἀναγκασματοισμόν· (ἴσως ἐντεῦθεν καὶ τὸ Στροφήλι ἐν Κηφησίᾳ τῆς Ἀττικῆς).

B 4,16 (Γεντιανή) δοκεῖ μὲν **ὑπὸ τοῦ πρώτου** εὐρῆσθαι **Γέντιδος** E Λαυρ. **τὸ πρῶτον** εὐρῆσθαι **ὑπὸ Γέντιδος**.

B 41,4 κρατύνει δὲ καὶ οὐλα ξηρὰ **λεία** κεκαυμένη. Λαυρ. **λίαν κεκαυμένη**, ὁ κρατύνεται ἐκ τε τῆς γραφῆς του R: κατακεκαυμένη καὶ ἐκ τοῦ προηγουμένου **ξηρά**.

158.11 (ἰνάγυρος) **πρὸς δὲ φαλαγγίων πληγὰς** σὺν οἴνω (ποτίζεται). **οἱ κώδικες** PVF **ἔχουσι κεφαλαλγίας, οἱ δὲ** RHEA Di Λαυρ. **κεφαλαλγίαν**, ὁ Di cum vino bibitum sfalangionis morsum mitigat. Well. διώρθ. φαλαγγίων πληγὰς. Ἡ παράδοσις πάντων σχεδὸν τῶν κωδίκων προτιμητέα τοῦ Λατινικοῦ, ἐνθ' **εὐκόλως τὸ πρὸς κεφαλαλγίας ἠδύνατο γὰρ μεταβληθῆ εἰς s f a l a n g i o n i s**. Ὁ Γαληνὸς ἐν τῷ Περί χυμῶν ὑπομν. Α' γράφει: ἐμετικὸν δὲ ἐστι καὶ ἀναγύρεως σπέρμα. . . δραχμὴ μία μετὰ μελικράτου ποθεῖσα . . . καὶ γὰρ τὸ φλέγμα κινεῖ καὶ **κεφαλὴν βαρεῖαν ἐπικουφίζει** καὶ τὴν ὄλην ἔξιν τοῦ σώματος ἐλαφροτέραν παρέχει (ΧVI 143).

B 186,9 (ξυρῖς) καρπὸς ἐν θυλακίσις **σικύοις** ὅμοιος E₂PF, cucumeris Di, Orīb. ὀρόβοις. Λαυρ. RHADi **κνάμοις**. Τὸ κνάμοις ἀσφαλέστερον· πάνυ δὲ ἀπᾶδον τὸ παραβάλλειν τὸν τῆς ξυρίδος, ἦτοι ἀγρίας ἰριδος καρπὸν, πρὸς τὸν σικυόν!

205,5 (κόκκος βιφικῆ) ἀρίστη δὲ ἐσιν ἡ Γαλατικὴ καὶ Ἀρμενικὴ ἔπειτα ἡ Ἀσιανή. ἡ Κιλίκιος, ἐσχάτη δὲ πασῶν ἡ **Σπάνη** ¹⁾, ἡ ἐν σπανία H. Πάντες οἱ λοιποὶ δὲν σημειοῦνται, εἰμὴ μόνον Orīb, HDi, οἵτινες ἔχουσιν **ἀεὶ Ἰσπανία καὶ ὁ Λαυρ. ὡσαύτως**. Παλαιογραφικῶς δὲν ἦ: ο δύσκολον ἡ Ἰσπανία γὰρ μεταβληθῆ εἰς ἡ σπανία ἢ σπάνη. προβλ. καὶ Γαλ. X 822 ἀπέχεσθαι δὲ τῶν στυφόντων Ἰσπανοῦ καὶ Ἰστροικοῦ (ἐνν. οἴνου).

B 235,7 ποιεῖ δὲ ὁ ἀσφρόδελος (τοὺς ἀνθρώπους) **εὐήμερεστέρους**

1) Προβλ. καὶ A. 14 B 72,5 ἐν Καρχηδόνι τῆς Σ π ά ν ι α ς, ἐν Μακεδονία καὶ Σ π α ν ί α. οὕτω καὶ ἐν Γεωπ. 7,26,4 καὶ ὅταν χρε α ἦ ὡς Σ π ά ν ω χρῶνται τῷ ἐλαίῳ, ὅπερ ἀσφαλῶς ἦτο Ἰσπάνω, τοῦ ὡ ς οὐ καλῶς κειμένου ἐνταῦθα.

QDi, *εὐμέτου*; EC Λ τυρ. ὁ E εὐανθεστέρους καὶ εὐμέτους. εὐήμερος ὁ εὐτυχῆς καὶ εὐημερέστερος ὁ εὐτυχέστερος, ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ τοιοῦτος ὁ ἐσθίων τὸν ἀσφοδέλον, ὃς ἦν τῶν εὐτελεστάτων λαχάνων ὡς καὶ ὁ *Ἡσίοδος* ἔγραψεν:

Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.¹⁾

Τὸ φυτόν, ὡς γνωστόν, ἔχει ἀνείκαστόν τινα πικρότητα, ὁ δὲ Γαληνὸς λέγει ὅτι ἡ ῥίζα «συσκευαζομένη μέντοι καθάπερ οἱ θέρμοι τὸ πλεῖστον τῆς πικρότητος ἀποτίθεται», μόνον δὲ ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ, ἐτρέφοντο δι' αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι. «ἐγὼ δ' οἶδα διὰ λοιμὸν ἀγροίκους τινὰς ἐψήσσει τε πλείοσι καὶ ἀποβρέξουσιν ἐν ὕδατι γλυκεῖ μόλις αὐτὴν ἐδώδιμον ἐργασάμενους. οὔτε δὲ καὶ εὐανθεστέρους ἐποίει τοὺς γενομένους ἡ ῥίζα «ἕλυτικῆς τε καὶ διαφορητικῆς ὑπάρχουσα δυνάμεως»,²⁾ ἢ κάλλιον: «ἦγε μὴν δύναμις καὶ ταύτης τῆς ῥίζης ἐστὶν εὐφρακτικὴ τε καὶ λεπτυντικὴ»³⁾. Τοιαύτη οὖσα, ἦν καὶ ὡς τροφή λίαν ἐπικίνδυνος, καὶ *μόιον ὡς ἐμετικὸν ἠδύνατο νὰ ληφθῇ ἐπωφελῶς*, ἢ λ. *εὐέμετος (καὶ εὐήμετος)*⁴⁾ ἐκ τοῦ *εὐεμῆς* (ὁ εὐκόλως κινούμενος εἰς ἔμετον)⁵⁾ καὶ *εὐημῆς*⁶⁾ σχηματίζει τὸ συγκρ. *εὐημέστερος*, ὅπερ κάλλιστα πρὸς τε τὸ νόημα καὶ τὰς γραφὰς τῶν κωδίκων προσιδιάζει καὶ συμβιβάζει αὐτάς.

B 246,15 *μυότροχον* διώρθ. Well. οἱ κώδ. RHDiA⁷⁾ *μυόροτοχον* ὡς καὶ ὁ Λαυρ. ὁ δὲ A *μυόρτιχον*. καὶ τοῦτό ἐστι συνώνυμον τοῦ *μυσσωτίς*. νομίζω ὀρθὸν τὸ *μυόχορτιον* (πρβ. *ποντικοβότανον*).

257,13 φύεται *περὶ τὰς ὁδοὺς*. ROrib E Λαυρ. *παρὰ τὰς ὁδοὺς*. ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ ἐξῆς ὁ παρὰ αἰτ. δηλοῖ τὸ πλησίον· π.χ. ἡ μὲν (αἰγίρος) τ' ἄζομένη κεῖται ποταμοῖο παρ' ὄχθας⁸⁾.

Γ' 201,1 δύναται δὲ τὸ τῆς ῥίζης ἀφέψημα ἄχοι τρίτου καταβιβασθὲν ἐν τῇ ἐψήσει ὀδονταλγίας παύειν διακρατουμένου ἐν τῷ στόματι τοῦ ἀφεψημάτος. Λ. φ. 93β. . . ὀδοντ. παύειν διακρατουμένου ἐν τῷ στόματι.

212,12 *περιστέριον* . . . πόα δ' ἐστὶ σπιθαμῆς ἔχουσα τὸ ὕψος ἢ καὶ μεῖζον πέτριλα ἐντετμημένα . . . ἐκτεφυκότα ἐκ τοῦ καυλοῦ μονόκλαδος. Λαυρ. 94ι . . . μεῖζον τὸ ὕψος κλωνίδια φύλλα ἐντετμημένα, . . . μονόκαυλος.

1) *Erg. 'Hμ. 41.

2) Γαλ. VI 952. Τίνες ἐπιτυχάνουσι τούτου διὰ κλιβανισμοῦ.

3) Γ α λ. XI, 842.

4) αὐτ. VI, 652 καὶ ἀνωτ. παρωμοίασεν αὐτὴν πρὸς τὴν δρακοντίου.

5) Ἰ π π ο κ ρ. περὶ ἄρθρ. 885.

6) Θ ε ό φ ρ. π. Φυτ. Ἰστ. 9,10,2.

7) Ἰ π π ο κ ρ. Ἄφορ. 1249 B πρβλ. L o b e c k ἐν Φρονίχῳ 706 καὶ Κ ό ν τ ο υ. Γραμματικά ἐν Ἀθηνῶν Α' 551.

8) Ἰλ. Δ 487 πρβλ. M 381.

321.2 ὁ Κνίδιος κόκκος... ὄν Σύριοι μὲν ἀπόλιον καλοῦσι· ὁ Well. ὄν *Εὐβοεῖς*. οἱ κώδ. σύροι C. ἔνιοι N. σύριοι Di Λαυρ. *eubois* Di. εἰς τὸ τελευταῖον ἦτοι τὸν Λατιν. Διοσκορίδην ἠροκέσθη ὁ Well. ἴν' ἀνατρέψῃ τὴν παράδοσιν τῶν κωδίκων, ἐφ' ὅσον ἔχομεν καὶ τὸν *Ροῦ-φον* ὅστις γράφει: «Κνίδ. κόκκος (φύεται) περὶ Καρίαν, ὅθεν δὲ καὶ τοῦνομα . . . » (παρ' *Ὁρειβ.* II 102, 13].

338,6 (ἡλιοτρόπιον τὸ μέγα) ἔχει τὰ φύλλα *δασύτερα καὶ μελάντερα*, καὶ μελάντερα καὶ μείζονα *Orib. E.* καὶ ὁ *Ps Ap. paulo majoribus . . . et nigribus et asperis.* κρείττων ἢ γραφὴ τῶν *RDi* Λαυρ: *δασύτερα δὲ καὶ μείζονα καὶ λευιότερα*· διότι πᾶν ἄλλο ἢ μελανὰ εἰσι τὰ φύλλα τοῦ ἡλιοτροπίου ¹⁾,

Γ 17,21 Ἔστι δὲ ὀξυδερεχὲς (τὸ σκιλλητικὸν ὄξος) καὶ πρὸς δυσηκοῖαν ἐνστυῆναι δυνατὸν, ἐὰν ἐγκυματίζεται· καὶ καθόλου δὲ πρὸς ἅπαντα ἐνεργεῖ πλήν ἐλκώσεως τῶν ἐντός. Λαυρ. *ἐνσταγῆναι* δυνατὸν· ἐὰν ἐγκυματίζεται δὲ πρὸς ἅπαντα ἐνεργεῖ. Ἡ γραφὴ αὕτη πάντη τυγχάνει οὔσα ἢ ὀρθωτέρα. τὸ ἐνστυῆναι ἀπάδει ὅλως τῇ τοῦ λόγου ἐννοίᾳ· τοῦτο γὰρ ἐπὶ ὑγρῶν οὐ τὸ ἐγκυματίζειν ἐμφαίνει, ἀλλὰ τοῦναντίον. πρβλ. ὕδωρ ἐνεστηκὸς (=στάσιμον) *Θεόφρ. π. φυτ. αἰτ, 5,13,1.* καὶ *Διοσκ. περὶ δηλητ. φαρμ. 26 (B' σ. 36)* ἐνιστάμενον γὰρ (τὸ γάλα) ἐπὶ τὰ τοῦ στομάχου στενὰ τεθρομβωμένον πνίγει (=πηνύμενον).

*] Γ 14,3 *χ λ ι ε ρ ὀ ν* *PE.* πάντες οἱ ἄλλοι *χ λ ι α ρ ὀ ν.* οὐκ οἶδα τί παθῶν ὁ *W.* προτίμησε τὸ Ἰωνικὸν *χ λ ι ε ρ ὀ ν*, εὐχρηστον παρ' Ἰπποκράτει μόνον.

Γ 63,1 *Μακεδονιακῆ* (χουσοκόλλα) *Orib. PLE.* πάντες οἱ λοιποὶ κώδικες *Μακεδονικῆ*, τὸ ὀρθόν ²⁾.

8. Σύγκρισις τῆς ἐκδόσεως Sprengel πρὸς τὴν τοῦ Wellmann.

Αἰ εἰς τὰ ὀνόματα τῶν φυτῶν διορθώσεις.

Ἡ σπουδαιότερα μεταρρυθμίσεις εἰς τὸν Διοσκορίδην.

Ἐξηλέγξαμεν δι' ὀλίγων τὰ ἐπισφαλῆ τῆς κριτικῆς τοῦ Well. ἐξάραντες τὰς ἀρετὰς τῶν ἄλλων κωδίκων, καὶ ἰδίᾳ τοῦ Λαυρ. καὶ Di, οὐς οὐδὲν ἔχρησιμποίησεν ἢ ἐν δευτέρᾳ ἔταξε μοῖρα. Παρ' ὅλα ταῦτα δὲν δύναται τις, ἢ νὰ συγχωρήσῃ αὐτῶ τὰς ἐλλείψεις ταύτας, καίτοι οὐκ ἀσημίντους, ἔναντι τῶν ἄλλων βελτιώσεων, αἱ οὗτος ἐτήνεγκεν εἰς τὸ κείμενον. Ἴνα τις λάβῃ ἐννοιάν τινα τῆς κολισσιαίας ταύτης ἐργασίας *ἀι αφε-ρῖ μεθα εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν συνωνύμων, τοῦτο εἶναι τὸ δυσκολώτερον σημεῖον τοῦ Διοσκορίδου*· διότι ἐν αὐτῶ παρατηρεῖται ὁ *μεγαλήτε-*

1) Δὲν ἦτο δύσκολον τὸ μεγαλήτερος [ἄλλη γραφὴ τοῦ μείζων] νὰ μεταβληθῇ εἰς μελάντερος.

2) Βλέπ. Κό ν τ ο υ, Γλωσσικαὶ Παρατηρήσεις (Ἀθῆν. 1882) σ. 315 ὀνόματα εἰς ἰα καὶ ικη περατούμενα.

ρος σάλος και η δεινότερα φθορά, ήτις δια τῶν αἰῶνων ἐπῆλθεν ὥστε μόλις πολλὰ τῶν συνωνύμων ἀναγνωρίζονται και μετὰ βίας ὡς ὀνόματα φυτῶν. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ κατηρίσαμεν πίνακα, παραλαβόντες ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Sprengel πάντα τὰ τοιαῦτα ὀνόματα, ἅπερ παρουσιάζονται μεταβεβλημένα ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Wellmann. Ἐκ τούτου βλέπει τις ὁποῖα μεταρρυθμισις ἐγένετο εἰς τὴν Διοσκορίδειον ὀνοματολογίαν, και ὁποῖον φῶς ἔρριψεν εἰς τὸ περίπλοκον τοῦτο κεφάλαιον ἢ παραβολὴ τῶν κωδίκων, χάρις εἰς τὴν κριτικὴν τῶν κειμένων ἣτις ἀνήχθη εἰς περιωπὴν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα. 1) Τὰ προτασσόμενα ὀνόματα, ὑφ' ὃν τύπον ἐμφανίζονται παρὰ Sprengel, μάτην ἤθελεν ἀναζητήσει τις ἐν τῷ εὗρετηρίῳ τοῦ Well. Κατὰ μέγα μέρος ἡ διόρθωσις εἶναι ὀρθή· ὑπάρχουσιν ὅμως οὐκ ὀλίγα τὰ βεβιασμένα και ἀπαράδεκτα. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκεσθῆτω ὁ ἀναγνώστης εἰς τὴν ἀπλὴν ὑπόδειξιν τῶν ὀνομάτων μετὰ τῶν ἀντιστοιχῶν νέων τύπων και ἄλλοτε Θεοῦ διδόντος θέλομεν συμπληρώσει τὰς ἐκ τοῦ προχείρου ὀλίγας ἡμῶν ταύτας παρατηρήσεις. Μόνον ὑποδεικνύομεν ἐπιμελῶς τὰς τῶν κωδίκων γραφὰς (περιλαμβάνοντες και τὸν Λαυρ.), και ποῦ στηριχθῆεις ὁ Well· εἰσήγαγε τὸν νέον τύπον, ὡς και τὴν μέθοδον τῆς κριτικῆς αὐτοῦ.

ἀδάμενον 560: * ἀδαμάντινον²⁾ B 224,7 (ἀδάμεινον N, ἀδάμινον HDi Λαυρ. adamantem Ps. Ap.³⁾)

ἀδέσειτον 444 ΠΑDi * ἀλύσειον B 105,18 (ἀλεσετς C, ἀλίσειον N. Λαυρ.).

ἀδόκητος 545: ἀκίδωτος B 209,11. (ὁ Spr. τοῦτο ὡς συνών. τοῦ ποτηρίου 358, ἐνῶ ὁ Well. τὸ αὐτὸ εἰς τὰ δύο φυτὰ βλ. B 21,5)

ἀείζων 584: * ἀείζων B 248,14 RV (οἱ λοιποὶ κώδ. και ἐν τῷ RV ἀείζων).

αἰγίτις 327, οἱ κώδικες: ἀγίτις A 247,7 (διόρθ. Marcellus).

αἷμα Πόδοτος 460 * αἷμα Ἀπόλλωνος B 122,13 (ΑΙΜΟΠΟΔΟΤΟΣ RAHDi haema podotos Ps. Ap. Acker.)

αἰμοσταρίς 578 οἱ πλεῖστοι τῶν κωδίκων; αἰμοσταρίς B 245,17 (ΑΙΜΟСТРАРИС R).

ἀκακαλῖς 114: * ἀκακαλλῖς A 83,1 Λαυρ. (ἀκαλλῖς HOrib. ἢ διόρθ. ἐκ τοῦ Ἀθην. XV681e).

ἀκανθῖς τόπια 359: ἀκανθους τοπιάρια B 23,11 (ἀκάνθης τόπια H² HDi Λαυρ. διόρθ. ἐκ τοῦ Πλιν. XXII 76 acanthi topiariae).

1) Ὁ πίναξ οὗτος περιέχει τὰ ὀνόματα μόνον τὰ ἐν τοῖς 5 βιβλίοις περὶ ὕλης ἱατρικῆς περιεχόμενα· ὅθεν και ἡ παραπομπὴ γίνεται εἰς τὸν Α' τόμον τοῦ Sprengel. Προτάσσονται ὅθεν τὰ ὀνόματα, ὡς ἔχουσιν ἐκδοθῆ ὑφ' αὐτοῦ και ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς Λεξικοῖς, και ἔπεται ἡ διόρθωσις αὐτῶν.

2) Τὰ δι' ἀστερίσκου σημειούμενα εἰσὶ διορθώσεις τοῦ Well.

3) Ps. Ap. = Pseudo-Apuleius, Ps. Diosc. = Pseudo-Dioscoridis de herbis feminibus ἐκδ. K. a c s t n e r (Hermes XXXI 578 ἐ.) και Ps. Oirb. = Ψευδορειβάσιος.

ἀκακχλῖς (ἢ ἄρκευθος) 103: **ἀκακαλλῖς* A74,19 (ἀκατλίδα Rv, ἀκα-
ταλίδα p. ἀλλ' ἀνωτέρω εἶδομεν, ὅτι τὸ ἀκακαλλῖς ἐστὶν ἕτερον «καρπὸς
θαμένου Αἰγυπτίου» οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τὴν ἄρκευθον ἔχον).

ἀλθίοκον 492: **ἀλθίσκον* B 155,13 Λαυρ. (ιβίσκον Di, εβίσκουμ C,
ibiscum Ps Ap.).

ἄμμι 409 οἱ κώδικες: **ἄμι* B 73, 6 Λαυρ. (τὴν διὰ μμ γραφὴν ἐνισχύει
καὶ τὸ ἀρμιάγριον ἦτοι ἄμμι ἄγριον).

ἀμπέτοκος 467 A **ἀμπέτοκος* B 129,11 (ἀμπέτογος NHCDi, τὸ
χωρίον τοῦ Πλινίου, εἰς ὃ ὁ Well, στηρίζει τὴν διόρθωσιν, οὐδὲν λέγει).

ἀνάξυνον 467 A: **ἀνάξυσ.ον* B 129,12 (ἀνάξητον R, ἀνάξιτον ci
λοιποί).

ἀντίμηλον 570 (ὁ μινδραγόρας: **ἀντίμιμον* B 234,11 Λαυρ. ἀλλὰ
τοῦτο ὁ Spr. ἔχει ὡς συνών, τοῦ ὠμοειδοῦς (ἀντίμνιον HDi).

ἄπιον 151: *ἄπιος* A 109,13. Γ 324,14 ὁ (Spr. ἄπιος, τὸ δένδρον 668).

ἀπλόφυλλον 444: *ἀπόφυλλον* B 105, 16 N. (ἀπλόφυλλον CDiHA
Λαυρ.)

ἀπολήγουσα 575 (τὸ κώνειον): **ἀπολύουσα* B 239,9 Λαυρ. (ἀπολύ-
γουσα A).

ἀράγη 425: *ἀράχη* B 89,12. (ἰράγη R, ἀράγη Di Λαυρ. διορθ.
Marcellus).

ἀράριζα 345: HDi* *ἀράριζα* B 6,12 Λασρ. (ἀδράριζα CA. ἢ διορθ.
ἐκ Γαλ. XIV, 82).

ἄριον 521 οἱ κώδ: **ἄρειον* B 185,17 (arnion Ps. Apul.)

ἀριτριλλῖς 682: **ἀργυριτις* B 337,14 (ἀριτριλλῖς R Λαυρ. AHDi, ar-
giritis Ps. Ap.)

ἄρκιον 598: **ἄρκιον* B 261,11 (Λαυρ. ἄρκιον ἢ προσώπιον).

ἄρκόφυτον 462: *ἀκρόφυλλον* B124,16 (διορθ. Salmasius. οἱ
οἱ κώδικες: ἀρκόφυλλον).

ἀρμιάγριον 307: **ἄμι ἄγριον* A 231,17 (ὅτι ἢ διὰ μμ γραφὴ ἔχει κα-
λῶς ἀποδείκνυσι τὸ ἄρμι —, ἔνθα τὸ ρ προῆλθεν ἐκ τοῦ μ).

ἄρσελα (ἢ ἀργεμώνη) 326: **ἄρσενα* A 246,6. (ἄρσελαμ RDi Λαυρ).

ἄρσενίκανθον 377: **ἄρσενάκανθον* B 41,15 Λαυρ. (ἄρσένκαθον RDi
ἄρσέκανθον AH).

ἄρσενοτή CHDi 640: *ἄρσενωπή* B 297,14. (ἄρσενοπή N).

ἄρτεμίδιον 397: ἄρτεμίδιον B 42,8N (ἄρτεμεδῆιον CDi, ἀρτεμεδί-
ειον AH Ps. Apul).

ἄρτεμώνη 326: **ἀργεμώνη* A 246,6. Di Λαυρ. (ὁ Spr. ἔχει: ἀργε-
μώνη ἕτερα. οἱ δὲ ἀρτεμώνη, οἱ δὲ ἄρσελαν. ὁ Well. ἀργεμ. ἕτερα, οἱ δὲ
ἀργεμώνη ἀρσενα).

ἀρχαράς 614: **ἀχαράς* B276,13 R. (οἱ λοιποὶ ἀρχαράς).

ἀρχιβέλλιον RDi, 523: **ἀρχιβδέλλιον* A 187,11, (ἀρχιβέλιον HA).

ἄτομον 560: * *ατατον* B 224,8 (ἄτνος N, ἄτομον HDi, ἄτιμον Λαυρ. auginon Ps. Apul. ὅπερ ὁ Ackermani μετέτρεψεν εἰς atomon. ἢ λέξις ἀπὸ τοῦ *Κικέζωνος* εἶχεν ἤδη εἰσαχθῆ ἐν τῇ Λατινικῇ. ἢ διόρθ. ὀλίγον αὐθαίρετος καὶ ἡλ. πρωτότυπος, ἴσως ὁ Well, ἐστηρίχθη εἰς τὸ ἄτη=βλάβη, ἐπειδὴ ὁ ὑσκούαμός ἐστι δηλητηριῶδες φυτόν).

ἄτον 608 (Λαυρ. βούνιον ἢ ἄτον): * *ἄκτιον* B 271,16 (ἐκ τοῦ ἐπομ. ἀκτίνη. πάντες οἱ κώδ. ἄτον).

ἀτούριος 480: *Τεύκριον* B 143, 14. (C ἀτεύκριος, οἱ λοιποὶ ἀτούριος Ps. Apul. teucrion. ἀλλὰ τὸ Τεύκριόν ἐστι φυτὸν ἕτερον B 109,9).

ἀτράφαξις 261: * *ἀνδρόφαξις* A 192,14 (Λαυρ. ἀνδρόφαξυς).

αὔγιον 335: * *Ἀρειον* A 253,16 (ὁ Well. ἐστηρίχθη εἰς Ἴω. Λυδὸν de mensibus I, 19. ἀλλ' εἰς Ἀρειον διώρθ. καὶ τὸ ἄριον βλ. ἄνωτ.)

ἀφυσήμων 23: * *ἀσύφη* A 17,18 F (ἀσυφήμων οἱ HDiDa, ὅπερ πιθανώτερον).

βλις 634: *βαλινις* B 293,16 (βλις R Λαυρ.. βαλὸς Di, balin Ps. Ap.)

βίραθρον (οἱ κώδ.) 104: * *βόρατον* A 75,9 (διόρθ. S a l m a s i u s. ἐκ τούτου ὁ Well. ἀπήλειψε τὰ συνώνυμα βάρος βάρυτον. περὶ τῶν συνωνύμ. βλ. Κρίνον, Περὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν φυτῶν. ἐν τῷ Παρασσω τοῦ 1881 ἐν ἀρχῇ. βράθυ, βόραθρον Di Λαυρ. braton Di.

βαρβύλη 323: * *βραβύλη* A 244, 16 (οὕτως διώρθ. ὁ Well. ἐναντίον πάντων τῶν κωδίκων. βράβυλος ἔχει ὁ (Σχολ. εἰς Θεοκρ. Εἰδ.7,144), ὅπερ ὁ Athens ἔγραψε βράβιλος. (καὶ Γεωπ). καὶ ἔστι τοῦτο συνώνυμον τῆς κοκκυμηλέας. ἀλλὰ τίς ἢ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν ἀνεμώνην!).

βελοτόκος 379: * *ὠκυτόκος* B 42,9 (βελιτόκος R. οἱ λοιποὶ βελοτόκος. (διόρθ. ἐκ τοῦ Θεοφράστου οὐχὶ ἀναγκαῖα).

βελούακος (δίκτημνον) 379 οἱ κώδ. * *βελουκὸς*, B 42,7 (διόρθ. ἐκ τοῦ Ps. Orib. bubulcos προβλ. κατ. ψυχούακος-ψυχουκός).

βιαρὸν 307: *ἴαρον* A 231,16 (ἀλλὰ καὶ ὁ Spr. παρὰ τὸ βιαρὸν ἔχει καὶ τὸ ἴαρὸν. ἢ διόρθ. αὐθαίρετος).

βίτρον 295: * *βότρον* A 222,19 (βότρον R, βίτρον Di, βύτρον Λαυρ.).

βολχὸν 83: * *βλόχον* A 60,18 F (οἱ λοιποὶ βλοχόν, brochon Πλίν).

βόρος 584: * *βόρειος* B 2+8,18 Λαυρ. (βόριος C, βόρος οἱ λοιποί).

βρωμός 620: * *βρόμος* A 172,16 (ἀλλὰ βρωμώδης πανταχοί).

γαλέριον 590: * *γαλαίριον* B 253,10 (προτιμώτερον γαλάριον, ὡς ἔχει ὁ Ὁρεβ. ὁ Διοσκ. γράφει: «γάλιον... ἀπὸ τοῦ γάλα πηγνύειν αὐτὸ ἀντιπιτύας». Λαυρ. γάλλεον ἢ γαλλέριον).

γαλίοψις 589 Όρειβ. VFHHADiDi ***γαλήοψις** B 252,14 P (Πλίν. galeopsis, N Λαυρ. γαλέοψις, C γαλαίοψις, γάληψις διὰ τὸ ἐπόμ. οἱ κώδ. R Di Λαυρ.

γάλεφος 589 : ***γαληψός** B 252,6 (κώδ. γάληψις· ἡ διόρθ. ἐκ τοῦ Ἑτιυλ.), οὕτως ὁ W. ἐν τῷ αὐτῷ κεφ. τὸ μὲν τοῦ γνησ. Διοσκ. ἔγραψε γάληψις, τὸ δὲ RV γαληψός).

γάργανον 542: ***τάργανον** B 206,12 (γαργάρινον C, γάργανον NHDi Λαυρ. ὁ Well. διώρθ. τὸ ἐν τοῖς συνωνύμοις τοῦ RV ὄνομα παραπέμπων εἰς τὸ VI 51,12 τάργανον, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα οἱ κώδ. διχάζονται ἦτοι τάργανον PC, τάργανον οἱ λοιποὶ, γάργανον Λαυρ. τραγορίγανον Όρειβ.).

γατάλης 551 ***γαγάτης** B 215,14 (γατάλης CHADi, γαλάτη N ἀλλὰ γαγάτης, ὡς διώρθ. ὁ Well., εἶναι ὁ λίθος. Όρειβ. Συν. 2,56 Τόμ. 5,80,10. Γεωπ. 13,8.8).

γῆς παρίνη 323 CDi : **γῆς παρειά** A 244,15 (γ. παρεινή N λέγεται ἡ ἀνεμώνη).

γοργίνιον 263 : ***Γοργόνιον** B27,8. (ἐλήφθη ἐκ τοῦ τίτλ. τοῦ N. τὸ ἠρούγγιον, ἀλλὰ γοργόνιον ὁ Spr. λέγει τὸ λιθόσπερμον 488, ἔνθα ὁ W. ἔγραψε Γοργόνειον !).

γλίηλον 414 Di : ***ἀγρίολον** B 77,14 (γρίολον PFHA Λαυρ. ἀγρίωλον R, ἀγριώβολον E, αγιαεῖλον Di. τὸ ἵπποσέλινον).

γύνος 341 : **γύνις** B 204, 16 Λαυρ. (πάντες οἱ κώδ. γόνος, πλὴν τοῦ C γύνις, οἱ Di ὁμῶς ἔχουσι ἐκουίνους, ὅπερ ἐστὶ μεταφρ. τοῦ ἵππου-ρις ¹⁾).

γυρηνίας 623 (μυρτάκανθον) : ***γοργυνθίας** B 287,19 (γορυνίας RHAM Λαυρ. γορανίας Di).

δάκαρ 24 : **δάγκα** A 17,19 (μόνον οἱ FDi οὕτως, ὁ Λαυρ. δάλκα).

δακτύλιον 661 (ἡ σκαμμωνία) CHDi Λαυρ. πρβλ. Τραλλ. I381 : ***δακρύδιον** B 318,16 (δάκρου κάμωνος Νικ. Ἄλεξ. 484, σκαμώνια· τὸ δάκρουν Bois. Anec. gr. II, 405.

Δάρδανος 375: **Δαρδανίς** B239,14. Δασμοφῶν 295 : **Δημοφῶν** A 222,19.

1) Ἡλ. γίννος σημαίνει καὶ τὸν ἀνάπτηρον, ἀτελῆ μικρὸν ἡμίονον (Ἄριστ. Ἰ. Ζ. 6,24,2) Λατ. hinnus (Πλίν. VIII 69) καὶ ἵννος (Σχολ. Ἄριστ. ο φ. Εἰρ. 790) βλ. γ. Hehn Kulturpflanzen u. Haustiere κτλ. ἔκδ. Β (Berlin 1874) σ. 504.

δάσπις 546 Di Λαυρ.: ***ΰασπις** B 210,15 (δάπιν R. τὸ χρυσόγονον)
 δαύκειον 419 (Marcellus): ***δίρκαιον** B 83,14 (διείρκεον N. διείρκεον
 Η Λαυρ. δίρκεον p. δόρκεον v).

διάλιον 683 (ἡλιοτρόπιον) πάντες οἱ κώδ. **ἀδιάλυτον** B 338,16 (ἐκ
 τοῦ Ps. Ap. dialiton (dialithon VL¹) διόρθ. Koebert.).

διθιάμβριον 560: ***θριάμβιον** (ὁ ὕσχύαμος) B 224,8 (ΔΗΝΘΙΑΜ-
 ΒΡΙΟΝ N. διθιιάμβριον HDi Λαυρ. dithiembriion Ps. Ap. (Ack.) tiam-
 briion (LL¹ V) Ps. Ap).

διόσπορον 448: ***Διὸς πυρὸν** B 151,13 (DIOCPYRON C. πρβλ. διόσ-
 πυρον Θεοφρ. π. φυτ. 3,133 Jovis triticum Πλίν.)

δορκίδιον 379: ***δορκάδιος** (dorcadiion ps. Ap. οἱ κώδ. δορκίδιον).

δράκανος 489 HADI Λαυρ.: **δωριπιτερίς** B 109,11 (ἐκ τοῦ Πλιν. do-
 ripteron XXVI 52).

ἔγνη 335, NHDi Λαυρ.: ***ὑσγίνη** A 253,16 (ἄγνη C. oagigneme δηλ.
 oagigne emerus Ps. Ap. διόρθ. ἐκ τοῦ Σχολ. Νικ. Θηρ. 511 καὶ Σουΐδας
 ὕσγη).

ἐλβούνιον 378 (τὸ δίκταμνον) οἱ κώδ. ***ἐκβόλιον** (ἐκ τοῦ Ps. Ap.
 elulion) ἀλλ' ἢ λ. καὶ παρ' Ἰπποκρ. περὶ γεν. παθ. 1, σ. 723 καὶ διεκβό-
 λιον 751).

ἐλδία 379 HABI: ***Ίδαλα** B 42,8. ὁ Well λέγει ὅτι ἐν τῷ ἀρχετύπῳ
 ἦν ΕΙΔΑΙΑ. ὁ Ps. Ap. γράφει: nascitur in insula Greta monte Ida).

ἐλεΐτες 534 Di: ***ἐλξίτις** B 168,14 (ἡ ἐλξίνη) Λαυρ. ἐλξ. ἢ ἐλεΐτης.

ἐλίδη 261 οἱ κώδ.: ***ἐλξίνη** B 285,17 (μῖλαξ τραχεΐα).

ἐλωνιάς 552 Di: ***Ἐλικωνιάς** B 216,16 (ἐλωνέας R, ἐλιωνιάς HA
 Λαυρ.

ἔμβακτρον 379 RDi: ***βατίον** B 42,1 (βέτιον FAA. batin DI διόρθ.
 ἐκ τοῦ Ἡσυχ. καὶ Salm. syn. hules iatricae 42).

ἐκύτιον 541 CDi (ἴππουρις): ***σκύτιον** B 204, 15 (κύτιον H.).

ἐπιγῆτις 510 H Λαυρ. (κληματίτις): ***ἡπατίτις** B 3†8,14 (ἐπήπιτης C
 ἐπιγῆτης N. διόρθ. Well ἐκ Διοσκ. B 179,13, ἔνθα ὑπάρχει ὡς συνών. τοῦ
 περικλύμενον Λαυρ. ἡπατόριον ἢ ἡπατίτις).

ἔρανθεμις 482 H: ***ἱεράνθεμις** B 145 14 (hyeroantemis Ps. Ap. 24
 (L¹V).

ἔρμιον 363 οἱ κώδ. **ἔρμαιον** B 27,9

ἔρμον 115 οἱ κώδ.: **ἔρματιον** A 84,11 (τὸ ἄλιμον).

ἔρευνῆρις 363 (τὸ ἠρύγγιον) R Di Λαυρ.: ***ἔρυγηρις** B 27,8 (ἔρινιρις
 HA).

Ἐφέστιος 345 HA : *Ἐφεσία* B 6, 13 (ἑρέστιος Di. epesia Ps. Ap. περί ἀριστολογίας τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος βλ. Σχολ. Νικ. Θηρ. 937. Ἄλλα τὸ Ἐφεσία ὁ Spr. ἔχει ὡς συν. τῆς Ἀρτεμισίας 463, ὁμοίως καὶ ὁ Well. A 125,7).

Ἰσαριθέα 507 οἱ κώδ. **ἀριθέα* B 171,11 (τὸ ἄρρεν πολύγονον. ὁ Well. ἀναφέρει διὰ τὴν διόρθ. ἐκ τοῦ Ps. Ap. zecclia. οὐδὲν δὲ ἕτερον)

Ἰεῖα 238 : *Ἰεῖα* A 171,15, HDi Γαλ. Λαυρ. (ὁ Spr. ἔχει τὸ Ἰεῖα ὡς συν. τῆς λιβανωτίδος 422. Ἑσυχ. ἐν λ. ὀλύρα· ἄλλοι καρπὸν τινα σιτικὸν Ἰεῖαν· τινὲς Ἰεῖαν).

Ἰηλίαυρος 327· Di Λαυρ. : *Ἰηλίαυρος* R A 247,13 (Ἰηλίαβρος H. ὁ Well. λέγει ὅτι ἐν τούτῳ κατὰ παραφθορὰν κρύπτεται τὸ αἴλουρος ἢ αἰλούρου).

Ἰώπυρον 447 οἱ κώδ. : **Ζωπύριον* B 108,5.

Ἰήθουσα R75 RA Λαυρ. : **αἴθουσα* B239,9 (τὸ κώνειον).

Ἰημεροκαλλίς 470 : **ἡμεροκαλλῆς* B 133, Λαυρ. (ἡμεροκαλῆς PVFA).

Ἰημίονους 570 (ὁ μανδραγόρας) : **ἡμιονᾶς* B 234,15 (ὁ Well. λέγει ὅτι οἱ κώδ. ἔχουσιν ἡμιόνας (ὑποπτον).

Ἰθάλικτρον 591 : **θαλήιτρον* B 254,13, HA Di Λαυρ. (θαλίιτρον E. telgetron Di. θάλικτρον αἰ ἐκδ. καὶ ὁ Πλιν. XXVII, 112. Γαλ. θαλίητρον Π. Αἰγ. θαλίητρον).

Ἰθεοδόσιον 486 οἱ κώδ. **θεοδώρητον* B 149,12. (ἐκ τοῦ Ps. Diosc. de herk. carmina 143).

Ἰθηλυτερίς 641 H Di **θηλυπερις* B 298,18 (θηλυπερις (sic) C. θηλυτελις N.

Ἰθραμβῆς 387. (σάμψυχον) Di : **θριαμβις* B 52,16 (οιαμβις C. θιάμβις N Λαυρ.)

Ἰθύμαλον 577 οἱ κώδ. **τιθύμαλλον* B 241,1 (θύμον E. θύμιον Ps. Diosc. Π. Αἰγ. atimallon Di. θύμαλλον Διοσκ. Εὐπ. II 144 (330) Spr. Gesn. H e h n, Kulturpfl. u. Hausth. ἔκδ. 5, σ. 514). Ὁ Λαυρ. ἔχει θυμίαλον.

Ἰθυρσίνη 284 EH Di Λαυρ. **θυρσίτις* A 211,16 (θυρσίτην F).

Ἰβίσκος 492 Ὁρειβ. E Di Erot. : *ἐβίσκος* B 154,13 O Γαλ. XII 63 Εὐπ. Diosc. I 229,17. (Πλιν. hibiscum, C εβίσκουμ, Scrib. Larg. 80,82 ebiscum).

Ἰεράκιος 307 οἱ κώδ. **ιεράκιος* (ἢ δορκοντία) A 231,16, (ἀλλ' ἱεράκιόν ἐστίν ἕτερον φυτὸν παρ' ἀμφοτέροις 414-411 καὶ A 207, B 65).

- ἰερὸς κυλός 115 (ἄλιμος): ***ἰερὸς καλὸς** (ποῦ στηρίζεται ἢ μεταβολή;) ἰοντίντις (ἰοιστολογία) 345 (καὶ δάρδανος καὶ ἰ.): **Δάρδανοι σωπίτις** B 6,14. (alii dardanus, alii iotitis Ps. Ap. (L' V) πρβλ. Tomaschek 26). ἰπάρισος 550: **κυνάρισσος** (ἐκ τοῦ Ps. Ap.) B 214,12. ἰράνη 591 Di: **ἰράνη** B 255,15. (δὲν ἀναφέρονται κώδ. οὕτως ἔχει καὶ Λαυρ.).
- ἰρὲς 467 HA Di ***εἶρος** B 129,11 (EIPES R. εἰρὲς Λαυρ.). ἰσόβρον 389: ***ὑσόβρον** B 54,9 PF Λαυρ. (ὑσόβριον VHA. ἴσ. ὑόβρον).
- ἰχθυόθηρον 303: ***ἰχθυοθήρα** A 228,16 (ἐκ τοῦ Πλιν. XXV, 116).
- κακαλία 608 HADi Eὐπ. II.: **κακαλία** B 270,12 (FA. II. Αἰγ. καὶ Διοσκ. A 230,10. κάκκαλον E. cancelion Dl. πρβλ. Salm. de homon. hyl. Tart. 66. κεκαλία Λαυρ.).
- καλέα 559 FHA Di Ὁρειβ.: ***καλλέα** B 233,1 P. (καλία M, καλλιὰδα E Λαυρ. calida Dl. τὸ δορύκνιον καὶ ἀλικάκκαβον).
- κάμμος 420: **κάμμαρος** B 84,7 (τὸν τύπον τοῦτον ἔχουσιν ἀμφότεροι εἰς τὰ περὶ μανδραγόρα Sp. 570 Well. 234,13. διάφοροι γραφαὶ δὲν ὑπάρχουσιν. εἰς κάμμαρον ἔτρεψε καὶ τὸ κάμμορον (ἀκόνιτον) 574 ἐν B 237,11, ἐνῶ οἱ πλείονες τῶν κωδίκων ἔχουσι τοῦτο, ὅπερ καὶ τὸ ὀρθόν).
- καππακοράνια (βούφθαλμον) 485: ***λάππα κορωνάρια** B 148,17 (καππακορωνία R. καππακορανία HA Di Λαυρ. ποῦ στηρίζεται ἢ διόρθ.);
- καρκίνηθρον 507 οἱ κώδ.: ***καρκίνωθρον** B 171,10 (carretton Ps. Ap. καὶ οὐδὲν πλέον).
- κάρος 406 FH Di: **καρῶ** (RPE. Ὁρειβ. Λαυρ.) B 70,7 (careum Dl. Πλίν. XIX 164. καρῶν Ἄετ).
- κερασκόμη 401 (σταφυλῖνος ἄγριος: **κέρας κόμη** B 66 14 (τὴν διάστασιν εἰσήγαγεν ὁ Salm. Exer. Plin. 1001. ὁ Well. παραπέμπει εἰς τὸν Sp. III 120 (468) οἰνάνθη, ἐνθα οὗτος ἔγραψε: κερασκόμιον, ἀλλ' ἐν B 130,14 μετέβαλε τοῦτο εἰς κέρας. ὁ P καρόταμ, ἴσως Καρὸς κόμη. Λαυρ. κέρας ἢ κερασκόμη, πίν. κερασκόμνη).
- κέρδον 302: **κέρδος** A 227,17.
- κίοσμιν 381: ***κισσίον** B 42,10, cission Ps. Ap. KIOCIN CHDI, κίοσιν Λαυρ. κώνιν N).
- κίρσιον 604: ***κρίσσιον** B 268,10 (ποῦ στηρίζεται ἢ διόρθ.; ἔχει καὶ ὁ Λαυρ. κρίσιον ἢ βούγλωσσον μέγα).
- κίσσηρις 792: **κίσσηρις** Γ 78,16. E Λαυρ. (κίσσηρις οἱ λοιποὶ)
- κίστος 119: **κίσθος** A 87,1 (οὕτω σχεδὸν πάντες οἱ κώδ. κίστος Γαλ.).
- κλεωνία 41 C.: ***κλεωναία** A 32,9, Ἡσύχ.
- κλεώνικον 447 FHAVD Eὐπ. II, **κλεόνικον** E. Λαυρ. (cleonicon Dl,

cleoriceton Pl. τίνι κανόνι ἄρα στοιχεῖ ὁ Well. τὸ μὲν ἄνωτ. δι' ὡ γράψας τοῦτο δε δι' ο;).

κλιβάδιον 582 : κλύβατις B 245,14 (λόβατιν PV. λιβάτιν FH. λιβάτην A. καλυβάτην E. κλυβάδιον Di Λαυρ. διόρθ. ἐκ Νικ. Θερ. 537).

κνίκος 680 FHADi Λαυρ. : κνηκος B 335,13 RPE.¹

κνωπόδιον 507 HADi Λαυρ. : *κορνοπόδιον B171, 11 (κνοπόδιον N. (quinoporodion L. coenorodion L'V) Ps. Ap. βεβιασμένον!)

κοίτη 576 (κώνειον) RA Λαυρ. : *κόνη B 239,11 (ἐκ τοῦ Ἑουσ. κωναί φόνου).

κολόκυνθα αἰγὸς 669 Di Λαυρ. : *κολόκυνθος ἄγριος B 326,17 (κολόκυνθες αἰγὸς N. κολόκυνθος αἰγὸς N. ὡσαύτως ἀντι κολόκυνθα Ἀλεξανδρίνη HDi, Λαυρ. ἔγραψε κολόκυνθος Ἀλεξανδρινός).

κονδρίλλη 276 : *χονδρίλλη A 204,14 (χονδρίλη FR Ορειβ. E. χόνδρουλλα Θεοφρ.)

κονιδίς 563 : *κυννοειδής (τὸ ψύλλιον) B 227,14 (κοινηλής C. κοινηδής N. κοινιδίς H Λαυρ. κινιδίς. διόρθ. ἐκ τοῦ Πλιν. XXV, 140 alii cynoides).

κόριον ἔνυγρον 616 : *κόριον ἔνυδρον B 279,6 (πάντες οἱ κώδ. ἔνυγρον. ὁ Well ἤχθη εἰς τὴν διόρθ. διότι ἐν A μετὰ τὸ ἔνυγρον προσίθεται μέσον θερμοῦ καὶ ψυχροῦ).

κρίθμον 273 QDi : *κρηθμον A201,5 (crethmos Πλιν. XXVI 158).

κρίνινον 63 Di Λαυρ. HDa : *λείρινον A 47,15 (λίρινον F. πρβλ. Γαλ. XIX, 119 καὶ Διοσκ. B 113,12. mysinum Di.).

κρόβυσσον 585 : (ἀείζων) : *μακρόβιον B 245,3 (κρόβισον C Λαυρ., κρόβυσον HA, κρόβισσον Di. παρακεκινδυνευμένον).

κρόμμυον 585 : *κρόμμυον A 216,3 (πάντες κωδ.—μμ—ποῦ στηριζόμενος μετέβαλε τὴν γραφὴν ὁ W. δὲν λέγει).

κροκοδεῖλιον 354 (ADiH Ὁρειβ. Γαλ. Ἀέτ. Π. Αἰγ. Λαυρ. Πίν.) : *κροκοδεῖλεον B 17,9. PVF (crocodileon Πλιν. κροκοδίλεον N. κροκοδιλέα C. κροκοδειλαία Λαυρ. κροκοδίλλιον E).

κροσσόφθοον 612 CDi : *κροσσόφθορον B 278,9 (κροσσόφθοον N. suspectum. αὐθαίρετος διόρθ.)

κυβέλλιον 520, 107 : *Κυβέλιον A 213,18, Κυβέλειον B 770,13 (καὶ ταῦτα οὐδαμοῦ στηριζόμενος, ἄλλ. ἐκδ. κυβέλιον),

κυναρική 578 οἱ κώδ. *κυναρχική B 242,16.

1. Βλ. Fremdwörtern im Griech. ce Lateinischen von Alois Vanicek, Leipzig 1878 σ 25.

κυνοξεματίτις οί κώδ. 469 (κόνυζα): *κόνυζα αιμαίτις B 131,9 (πρβλ. κυνόμαζον).

κυνόμαχον 353: *κυνόμαζον B 16,17 (αὐθαίρετον).

κυνόξυλον 353 HDi Λαυρ.: κυνόξολον B 16,17 (... ξολον N).

κυνοχάλη 507 οί κώδ. *κυνοχάλη B 171,0 (cynosuamen Ps. Ap. (=κυνοκύαμον).

κύπειρος 13 DiDa: *κύπερος A 9,10 (Q Πλίν. Γαλ. Ὁρειβ. κύπερον C ἢ κόπερον Λαυρ., ἢ κυληρον N, κύπειρον Θεοφρ.).

κῶνος ἢ κῶνον 97 οί κώδ. *κῶνα A 70,15 (ἰσθήρικτον).

λαγώπους 519: *λαγώπουν B 183,4 Λαυρ. RFHADi, ἀλλὰ τοῦτο προήλθεν ἐκ τῆς συνήθους ἐν τοῖς συνωνύμοις φράσεως: οί δὲ λαγώπουν).

λαυρίτις (λιθάργυρος) 765 οί πλείστοι κώδ. *σκαλαυθρίτις Γ 58,3 (σκαλαυρίτις E. σκαλαυθρίς Ὁρειβ. calautris DI, scelerelytris Πλίν. λαυρίτις ἔγραψεν ὁ Fallopius).

λεία 463 (Ἀρτεμισία): *λοχεία B 125,8 (ΛΙΑC, λεία NHA Λαυρ. ὅπως τὸ Ἀρτεμις σώτεια, οὕτως καὶ Ἀρτεμις λοχεία).

λεοντόχαρον 459 (οί πλείστοι) καὶ Λαυρ.: *λεοντοχάρων B 121,14 (λεοντοχαρον N. leontocaron Ps. Ap. πρβλ. Θεοφρ. Π. φυτ. ἱστρο. 1,10,4).

λεοτίτις 345 DiAH: *ἐρεχθίτις B 6,13 (ἐρεχθίτης C. elestitis Ps. Ap.).

λεύκανθον 468 οί κώδ.: *λευκάκανθον B 130,14 (ἐκ τοῦ B 129,5).

λίβυον 600 (λωτός): *Λιβυκὸν B 263,14 (οί κώδ. ἔχουσι λίβυον).

λυκόφρυς 463: *λεύκοφρυς B 125,8 (λευκόφρυξ R Λαυρ. λουκόφρυξ H. λευκόφριξ A. lycopras Ps. Ap.). λυκόφρυς carm. de herb. 28, Λευκοφρύνη, ἐπίθετον τῆς Ἀρτέμιδος.

Λυσιμάχιον 506: *Λυσιμάχειον B 170,3 (οί κώδικες πάντες τὸ α!).

μάδελκον 83: *μάλδακον A 60,18 (μάθακον οί κώδ. καὶ ὁ Λαυρ. διόρθ. ἐκ τοῦ Πλίν. maldacon (ΜΑΔΑΛΚΟΝ=ΜΑΛΔΑΚΟΝ).

μάκερ 110 VHDi Λαυρ. Γαλ.: μάκερ A 79,22 (Ὁρειβ. DI. Πλίν. μάκηρ F. μάκειρ Ἀρρ. Περιπλ. Ἐρ. θαλ. 8. πρβλ. Salm. de hom. 137)

μάραθρον 417 FHA Di Λαυρ.: *μάραθρον B 81, 1 (μάλαθρον V. ἔγραψεν ὁ W. μίραθρον διότι τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι ἀρχαίτερον (Θεοφρ. Νικ. ὁ Λαυρ. πίν. μάραθρον).

μαρώνη 348 Λαυρ.: *Μαρώνιον B 10,12 (μαρόνην ADi. μαρόναν H. marion Ps. Ap. (LI V). maronion Ps. Orib. ἐκ τοῦ ὄρους τῆς Θράκης. τὸ μέγα κενταύριον).

μεγαλεῖον, μῦρον 73 Λαυρ.: *μεγαλλεῖον A 44,3 (προσέθ. τοῦτο ὁ Spr.

οἱ κώδικες δὲν ἔχουσι. μόνον ἐν Di ἡ ἐπιγραφὴ περὶ μελαγίου¹ διόρθ. ἐκ τοῦ Αθην. ΧV 690f Μέγαλλος προβλ. Spr. Comm. 370).

μέθριον 624: **Μίθριον* B 288,14 (ἡ δάφνη Ἀλεξ.).

μελάμπελος 5ῶ3: **κιττάμπελον* B 198,15 Λαυρ.

μελάνθεμον 483 FHA Di: **μηλάνθεμον* B 146,2 Λαυρ. (melanthion Πλίν).

μεργίνη 515 οἱ κώδ. **ἀμερσίνη* (τὸ κλύμενον) B 178,11 ἐκ τοῦ Διοσκ. B 179,14 καὶ 197,18).

μήδουσα 41 (λογχίτις) οἱ κώδ.: **Μέδουσα* B 153,15. 187,13 (ἐνθα οἱ CNDi Λαυρ. μήδουσα. ΒΑΗ μύδουσα ἡ ἄγχουσα διὰ τὸ αἱματώδες τῆς ῥίζης, χρῶμα ὑφαιμον).

μήλιον 476 HDi Λαυρ.: **μῆλον* B 138,15 (μύλιον Α. μῆλον, διὰ τὸ ἔχειν ῥίζαν βολβοειδῆ ὅσον μῆλον).

μιμαίκυλα 154: **μεμαίκελα* A 112 3 (μεμαίκυλον Θεόφρ. π φυτ. ἱστορ. 3,16, 4. Πλίν. ΧV, 99 Εὐπ. Γ. 161', 8. Λαυρ. maemecylon B. Orib. μεμάκυλα Η. ἀπομάκυλα Di. μημέκυλον Γαλ. μεμαίκυλον Ἀθην. II 50d).¹

μῖνον 570 (μανδραγόρας): **μώριον* B 234,12 (μοῖον οἱ κώδ. πάντες, ἡ διόρθ. ἐκ τοῦ Πλιν. ΧΧV, 148 alii morion. ἔχει καὶ ὁ Λαυρ. μώριον ἢ μύριον).

μυάκανθα 266 Di Λαυρ.: **μυάκανθος* A 197,7 (μιάκινθος Η).

μυλλόφυλλον (μυριόφυλλον) 602: **μηλόφυλλον* B 265,13 (ἀλλὰ τίνα σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ μῆλον τὸ φυτόν, οὗ τὰ «φύλλα, πολλά, λεία, μαράθω ὅμοια;» αὐτ. 10. ἐν τούτοις καὶ ὁ Λαυρ. μηλόφυτον).

μύωτον 334 R. Λαυρ.: **μυόσωτον* (ἡ μυοσωτῖς) A 246,14 (ἐκ τοῦ Πλιν. ΧΧVII, 23 καὶ Ἑσυχ. μυόσωτον).

νάπειον ὀνίννου 519: **νάπειον* ὄνου B 183,11 (ναπιονονίου RA. ναπιονονίνου HA ναπονίου, νάπιον ὄνου Λαυρ.).

νέφριον 416 οἱ κώδ.: **νέβρειον* B 80,11 (τὸ ἐλαφοβόσκον) νέφριον ἢ ὀφιοκτόνον Λαυρ.).

νῆρις (νάρδος ὀρεινῆ) 16 Λαυρ.: **πυρῆτις* A 13,24 (νίρις ἢ νίρις QCi. νέρις Da. peritis abiritis (sic) Di. καὶ ἐν Spr. 22. (A16,15). τὸ νῆρις τῶν κωδίκων μετέβαλεν εἰς ἱρις F. τὸ δὲ νῆριον B 84,8 καὶ 242,6 διετήρησεν, προβ. Spr. Comm. 347,8.

1) Ὁ Hehn (ἐνθ. ἄνωτ. σ. 351) συνάπτει τὸ μιμαίκυλον πρὸς τὸ μιμ—ἄκυλος, καὶ τοῦτο πρὸς τὸ μαιμάκτος (=καρπὸς τοῦ χειμῶνος). καὶ τότε ὁ τύπος οὗτος μᾶλλον εὐδοῦται.

νίσουρις 425: *νήσουρις* B 89,13 Λαυρ. (τουτέστι ὁ μὴ συρίζων. ἀλλὰ τίνα σχέσιν ἔχει τὸ φυτὸν πρὸς τὸν συριγμόν; ἴσ. ἐκ τοῦ «περιτήκει τύλους τοὺς ἐν ταῖς σύριγξιν» 8).

νωνάρια 551: **Νωνάκριαμ* B 215,17. (νωναριάμ RADi Λαυρ. νωναριάν H).

νωνεάν (ἄγχουσα) 523 RDi: **ὄνοκλεία* B 187,13 (γόνεαν HA, νωνελή Λαυρ.).

ξελέων 560: **ξελέων* B 224,9 (galion Ps. Ap.).

ὁμοινόμοιος (Di Λαυρ.) 356: **ὦμαν* B 9,16 (ὦμοιν ὁμοίως C).

ὄνογρα 604: **ὄναγρον* B 267,6 (περὶ ὀνάγρας, τίτλ. FHADi, ὀνάγραν Ὁρειβ. FHADi, ὄναγρον E, Γαλ. (Ὁρειβ. II 669), onear (ἀναγν. onagra) Πλίν., Λαυρ. ὀνάγριον).

ὄνιστις 578 Di Λαυρ.: **ὄνησις* B 242,15 (ὄνησις RH. οὐδαμὸθεν ἐνδείκνυται).

ὀνόφυλλον 593: **ὀνοχειλές* B 187,12 καὶ 188,14 (εἰς τὴν ἄγχουσαν ἐτέραν 524 ἔχει καὶ ὁ Spr. ὀνοχειλές. οἱ κώδ. ὀνόχη C. ὀνόκηλλος N. ὀνοχειλὸς Di H Λαυρ. ὀνόχυλος A². διόρθ. ἐκ τοῦ Θεοφρ. π. φυτ. ἱστορ. 7,10,3).

ὀνουρις 604: **ὀνοθοῦρις* B 267,6 (ὀνουριν ODi, ὀνόγυρον Ὁρειβ. (πρβλ. B 158,4), ὀνοθοῦριν E II. Αἰγ. ὀνοθουρίς Γαλ. (Ὁρειβ. II 669) πρβλ. Πλίν. XXIV 167 Crateuas onothurin.

ὀξύπτερος 545 οἱ κώδ. **ὀξύπτερος* B 207,11 (ὁ δξύσχοιμος).

ὀξύτονον 552 οἱ κώδ. *ὀξύγονον* B 217,11 καὶ 218 13 (oxiconon Ps. Ap (oxitonon Acker). διόρθ. Marcellus

ὀπτερον 218 RHA Di: *εὔπτερον* B 218, 12 (διόρθ. Marcellus) Λαυρ. τὸ ἔμπτερον B 328,3.

ὀρειζήλον 500: **ὀλοόζηλον* B 164,8 (ὀροόζηλον N. ὀροόζηλον HDi Λαυρ. obtorzelos Ps. Ap. (oreizelon acker.) ἢ χαμαίπυτις. διόρθ. τοῦ Knaack).

ὀρνιθόγαλον 285 HDiF Λαυρ.: **ὀρνιθος γάλα* A 212,12 EFDi Νίκ. ἀπόσπ. 71 Schn.

ὀρνιας κεράνιον 323: **ὀρνιθος κεφάλιον* A 244,16 (ὀρνιας κεράνιος R Di Λαυρ. ἀνεμώνη).

ὀροβέλιον 486: **ὀροβάδιον* B 149,10 (ὀροβάλιον ADi Λαυρ.).

ὀρτανον 383: **ὀρθάδιον* B 53,15 (ὀρθανον N. τὸ μελίλωτον. αὐθαίρετον).

πάγκρανον HDi 641: **παγκράτιον* B 298,17 (πανκρανον R. ἀλλὰ τὸ παγκράτιον (A 239,13) εἶναι διάφορον τῆς θαψίας).

παισαίδη 486: *παισιθέη* B 149,10 ΠΛΙΕΙΣΑΙΔΗ C. πλισαίδη N. πεσέδη HA).

- Πάνδιος ῥίζα 330 οἱ κώδ. * *Πανδίωνος ῥίζα* A 250,14.
 πανθικέρατον 486 : *Πανὸς κέρατα* B 149,11 (ΠΑΝΘΕΚΕΡΑΤΟΣ
 RDi. πανθεκέρατον ΗΑ. panthiceratas Ps. Ap.
 πάμμυρον 530 : * *πάμμυρον* B 194,14 DiH Λαυρ. (ΠΑΡ'ΜΟΡΟΝ R.
 παράμμυρον A).
 πελωνίτις 466 : *πελαργίτις* B 128,13 (πελονίτις CDi Λαυρ. πελονει-
 τισ N. πελονήτις H.διόρθ. Saracenus, Λαυρ. γεράνιον ἢ πελονίτης).
 πεύτερον 318 : * *πενθήρα* A 240,17 (πεύθηρον NDi Λαυρ. ἴσ. παν-
 θήραν, ἢ κάππαρις).
 πιγνατόξαρις 627 : * *πίναξ Τοξάριος* B 290,15 (πινάγα R. πινάγνα
 HDi (πίναγγα M) πιναγνατόξαρις Λαυρ.).
 πιτυσόρυσσις 500 NH : * *πιτυόρυσσις* (χαμαίπυσις) B 164,8 (πιτύρου-
 σον Di suspectum. πιτύοσμος Schulze, ὡς ἔχοντα ὁσμὴν τὰ φύλλα τῆς
 πίτυος. ἴσ. πιτύορυσιν=ἡ ἐν τοῖς ὄρεσι πίτυς, ἔνθα συνήθως ἀπαντᾷται
 αὕτη).
 πόλγιδος 406 RHDi Λαυρ. : * *πολύειδος* B 70,14 (πρβλ. A216,17.
 240,17).
 πολύφουρα (Ρωμ.) 471 : * *πουλλικρουρα* B 134,14.
 πρασοειδὲς 672 Γαλ. : * *φακοειδὲς* B 328,3 (Ρουφ. Ὁρειβ. II 160
 Λαυρ.)
 πτερίνεον 677 NHDi Λαυρ. : * *πτέρινον* B 336,16 (pterigion Ps. Ap.
 pterineon Ps. Orib).
 πυρίνα 116 F : *πυρῆνα*¹ A 85,7 (Λαυρ. HDi πυρῆναν. H, dama-
 men Dl).
 ῥίχιον 462 Di Λαυρ. : * *πήχιον* B 124,14 (ῥήχιον N. βήχιον ἢ ρίχιον
 Λαυρ).
 ῥοῦς στάχυος 538 Di Λαυρ. : *ρουσιόσταχυς* B 202,15 (ῥουσο-
 στάχυος R πρβλ. Salm. de homon.)
 σανδαράχη 787 Q Di Λαυρ. : *σανδαράκη* Γ 74,14 (ἡ γραφή στηρίζεται εἰς
 τὸ E. Ὁρειβ. καὶ πάπυρον Λουγδούνου, πάντες οἱ λοιποὶ ἔχουσι σανδα-
 ράχην).
 σαντόνιον 370 Di τίτλ. : * *Σαντονικὸν* B 33,4 E.(σανδονικὸν P).
 σεληνορύτιον 533 : *σεληνοτρόπιον* B 196,13 (σεληνορότιον RAH.
 σεληνορίτιον Di, Λαυρ. κατὰ τὸ ἡλιοτρόπιον, ἀλλ' ἔχει τοιαύτην ἰδιότητα;

1. Οἱ τοιοῦτοι τύποι πρέπει νὰ ἐπανορθωθῶσιν, ὡς εἶπομεν καὶ διὰ τὸ λαγώ-
 πουν, ὡς προελθόντες ἐκ τῆς συνεκφορᾶς ἐν τοῖς συνωνύμοις κατ' αἰτιατικὴν (πρβλ.
 B 34,10 ἀβρότονον οἱ δὲ γλυκὺν ἀγκῶνα), ὅθεν γραπτέον πυρίν, πυρῆν κττ.

- σίλυβον 645: **σύλλυβον* B 031,5 (σίλυβον FHDi Ροῦφ. σίλλυβδον Ὁρειβ. σίλλυβον E. σίλληβον Λαυρ. sillebon DI. sillybum Πλίν.).
- σίσεων 405: * *σίτων* (PDI Πλίν. Λαυρ.) B 69,3 (σίνον E, O² (ῥα), οἱ λοιποὶ σίσεων καὶ Ὁρειβ. II,564 Περβλ. Ἄρετ. II, 5 (273) καὶ Γαλ).
- σίφων 619: **σιφώνιον* B 282,15 (σίφων RHDi διόρθ. ἐκ τοῦ ἐν σ. 283,6 σιφώνιον, ὁ βρόμος).
- σκαμβωνίας ῥίζα 661: **σκαμμωνίας ῥίζα*, B 318,15
- σκόπιον 634 RHDi Λαυρ.: **σκαρπίον* B 293,16 (Ps. Ap. alii scor-
pion Acker.).
- σμιλευτὸς (λίβανος) 85: **σμιλιωτὸς* A 62,1 (ἐν ἀμήλω H. ἐνσμίλωτος ἐν σμίλω DI Λαυρ. σμιλωτὸς μιλιωτὸς κῶδιξ Salm. ὅς καὶ διώρθ. ἢ ἀρί-
στη γραφὴ τοῦ Λαυρ. ἐκ τοῦ ἐπομ. κοπίσχος ἐξηγεῖται τὸ σμιλωτός).
- σουκόταχος 534 (ἐλξίνη) NDI Λαυρ.: **ουκοιράγος* B 198,15 (αὐθαί-
ρετος ἴσ. σιτοφάγος, ὡς ζιζάνιον ἐπικίνδυνον (περβλ φέεται ἐν φραγμοῖς
..... καὶ σίτω αὐτ. 2).
- σπάργανον 527: **σπαργάνιον* B 191,16 (ἐκ τοῦ ἐν σ. 186,1).
- στίμι 762 QDi: * *στίβι* Γ 55,20 PL (Λαυρ. Ὁρειβ: στίμι. DI
stibu, stimi. . . alii stibi Πλίν.). 1).
- στοιχίς 586: * *στοιχὰς* B 250,16 Λαυρ. (στοιχίς οἱ ἄλλοι κῶδ. διόρθ.
ἐκ τοῦ Ps. Orib. I30).
- στόβιον 514 CH² Λαυρ.: * *στοίβιον* B 178,8 (ἢ στοιβή),
- στυφωνία 373 HADi: **τυφωνία* (στοιχὰς) B 37,11 Λαυρ. (Ps. Ap.
alii tifonos vocant).
- συγκλίωψ 363 οἱ κωδ.: * *συγκλίνωψ* A 37,10.
- συλίθρα 376: * *κόλυθρα* B 9,15 (CICΛΥΘΡΑ NC Λαυρ. συσλίθρα
DI. διόρθ. ἐκ τοῦ Ἀθην. III 76f.. Σουΐδα).
- σχοινόστροφον 540,494 H Λαυρ.: * *σχοινοστροφον* B 157,11 (σχι-
νόστροφον A. σχονόστροφον DI. καὶ σελ. 203,12).
- σωρανθίς 482 (ἀνθυλλίς): **σώσανδρον* B 64,9. (ἀμάριτρον).
- τεύξινοσ (ἀριστολογία) 344 CH DI Λαυρ.: **πύξινον* B 7,11 (τεύξηνον
A. διόρθ. ἐκ τοῦ Ps. Apul. ruxionus rixionus L).
- τημελή 454: **ἡδὺ μέλι* B 115,14 (δημελί p. δημμελί v Λαυρ. δημελή
A. δημμελ. (ἐλλείπ. ἐν στοιχεῖον) N).
- τιθύμαλος 651: **τιθύμαλλος* B 309,13 R. DI Λαυρ.
- τράγανος 543 οἱ πλεῖστοι: **τάργανον* B 206,13,12, PC (γάργανον N).

1) βλ. Fremdwörter in Griech u. Lateinischen v. A. V a n i c e κ σ. 53. ὅστις
ὑποστηρίζει τὸν τύπον στίμμες καὶ ατιμμίζω. ἢ λέξις Αἰγυπτιακή.

Λαυρ. Η Di διόρθ. ἐκ τοῦ τοῦ αὐτ. 12· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα οἱ κώδικες δι-
χάζονται, ὁ C ἔχει γαργάρινον).

τριμάχιον 540 οἱ κώδ.: *τριχομάχιον B 203,11 (διόρθ. ἐκ τοῦ Ps. Ap.
tricamachion (LL¹)).

τριμπαλίτης 303 Di: *σιμπαλίτης A 228,16 ἢ κυκλάμινος (τριμπαλί-
της R Λαυρ. ὀρθῶς διὰ τὸ Κυλλήνη (αὐτ.)).

τριπέδιλον 455 : *προπέδιλον B 116,12 (πραπέδιλον Λαυρ. τραπέδι-
λὸν HA).

ὕαινόψολον 527 HA Di Λαυρ.: *ὕαινοψώνιον B 191,19 (ὕενοψωδον).
ἢ διόρθωσις λίαν ἀνθαίρετος ἴσ. ὑαινάφοδον πρβλ. «λοβοῦς δὲ (ἔχει τὸ
ὠκιμοειδὲς) παραπλησίους ὑοσκυάμφ, πλήρεις σπέρματος μέλανος, ἐοι-
κότος μελανθίῳ» αὐτ. 7).

φάλαρις 488 EHDI: φαληρίς A 151,11 (φαλλαρίς A. Π. Αἰγ.φάλη-
ρις Ὁρειβ. Λαυρ. E).

φαλαγγίτιον 457: φαλαγγίτις B 119,15 N Λαυρ.(φαλάγγιον C. καὶ ὁ
Ὁρειβ. φαλαγγίτις II 516,11).

φάλεως 578 HDi Λαυρ.: *φλέως B 242,14 (φάλεος C, ὀφάλεος N.
φάλεος M. φλέως ὁμως (τὸ α' παρὰ Φερεκρ. Ἀριστοφ. Ἀριστοτ. εἶτα
παρ' Ἰπποκρ. καὶ Γαλ.) ἐστὶν ἕτερος τύπος τοῦ φλοῦς (παρ' Ἡροδ.).
ὁ Lobbeck ἐν Φρυν. 293: φλοῦς Ἰων. Ἀττ. φλέως. οὐδεμίαν δὲ συγ-
γένειαν ἔχει, τὸ ἀπόκυνον πρὸς φλοιόν. ἢ ἀρκεῖ τὸ ὅτι ἐν 112 φλέως, ἔγρα-
ψε φλοιὸς (81,14 ;)

φασίολος 251 Di Ὁρειβ. Λαυρ.: *φασήλιον B 269,10 A (φασίλιον F
Π. Αἰγ. Πλίν. isopyron aliqui phaselion vocant. ἐν τούτοις ἐν A 182,12
ἔχει τὸ φασίολος).

φέρουσα 358 οἱ κώδ.: *φέρβουσα B 21,13 (διόρθ. ἐκ τοῦ Ps. Diosc.
salubrem cibum rusticis praestat (ὁ σκόλυμος).

φιλίπολις 455: *φιλόπαις B 116,11 Λαυρ. (ΦΙΛΟΠΑΙC C. philopae-
da Πλίν. XX 241, filopes Ps. Ap.).

φιλλυρέα 118 Λαυρ. καὶ ἄλλοι.: *φιλύρα A 86,16 (φιλλύρα, φιλύρα
Πίν., Λαυρ. φίλυρις Ὁρειβ.).

φιλομήδειον 330: *Φ.λομήλειον A 250,15 (οἱ κώδ. φιλομήδιον, me-
lion Ps. Ap. (L, λείπ. L^{IV})).

φίνις τὸ ὄρνεον 189 Di: *φήνης τοῦ ὄρνέου (A 137,16 φήνης E
Λαυρ. Εὐπ. I, φίνις Q).

φυλλοστάφυλον 318: *ὀφιόσταφυλον A 240,14 Λαυρ. (οἱ λοιποὶ
κώδ. φυλλοστάφυλον ὁ Well. διόρθ. ἐκ τοῦ Πλίν. XIII 127).

φυλλόφαρες 455 H: *φιλοφαρὲς B 116,10,11A (ὁ Well. ἀνθ' ἐνός

τοῦ πρώτου ἔχει δύο συνών. οἱ κώδ. φυλλοφαρές CDi Λαυρ., φιλόφαρες Di Λαυρ. Πίν., filolopes Ps. Ap. (L filolupes. V. filolopare LI), philochares Πλίν.

φύσκα (ἢ φύσκη) 111: **θυλάκιον* A 80,17 (οἱ κώδ. ταῖς φύσαις. Πλίν foliculi. DI. διόρθ. ἐκ τοῦ Εὐπ. Γ 210,8. ὁ Spr. ἐθεώρησε τὸ ἐν ταῖς φύσκις δημῶδες καὶ ἀντικατέστησε διὰ τοῦ ἐν ταῖς φύσκαϊς. τοῦναντίον συμβαίνει ἴσως ἐκ τοῦ φύσκα τὸ τῆς καθωμιλημένης φύσκα. Εἴπομεν ἄνωτ. (7 II) ὅτι ἡ λέξις εὐρίσκεται ἐν τοῖς Γεωπονικοῖς, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ παρ' Ἱπποκράτει ἐπὶ ἀερίων τῆς κοιλίας ἐντεῦθεν καὶ καὶ παρὰ Λουκ. (ἐπὶ μισθῶ συνόντ. 22) ἐπὶ τῆς ἐννοίας φουσαλλίδος ἀέρος πλήρους.

χαμαίγυρος (βήχιον) 463: **χαμαίγειρος* B 124,16 Hp. ὁ Λαυρ. (χαμαίγυρον N. χαμαίγαρον v).

χαράδρανον 430: **ἐφέδρανον* B 203,12 (οἱ κώδ. χερέδρανον, διόρθ. ἐκ τοῦ Ps. Ap. fedronon (LL¹, fredanon V).

χέδρα 541 CH Di Λαυρ.: **ἐφέδρα* B 204,16 (ἐκ τοῦ συνων. τῆς ἱπούριδος 204,9· οἱ δὲ ἔφεδρον, Spr. οἱ δὲ ἔφεδραν).

χελώνειον 303: **χελιδόνιον* A 228,16 (χελόνιον R. χελόνιον Di Λαυρ.).

χορόδανον 425 R. Di: **χοιρόδανον* B 89,16 Λαυρ.

χρυσόκαλις 448: **χρυσοκαλλίας* B 147,15 (χρυσοκαλις RHADi Λαυρ. διόρθ. ἐκ τοῦ προηγ. κεφ. 145,2, ἐνθα ὁ Spr. 483 δὲν ἔχει χρυσοκαλλίαν, ἀλλὰ μόνον οἱ δὲ χρυσοκόμην οἱ δὲ καλλίαν. ὁ W. οἱ δὲ χρυσοκαλλίαν, οἱ δὲ καλλίαν).

χυλίνη 303: **Κυλλήνη* A 228,16 Λαυρ. R (χυλίνη Di suspectum).

ψυχούακος 534 Di Λαυρ.: **ψυχουλκός* B 198,15 (ἢ ἐλξίνη Ἑουσ. ψυχουλκός· πόα τις ἀπυπνίγουσα τὰ δένδρα, ἐφ' ὧν ἐλίσσεται. Προβλ Θεόφρ. π. αἰτ. φυτ. II 18,3). ὁ τύπος καὶ ἐπ.θ. ψυχουλκός, ὁ ἄγων τὰς ψυχὰς (*Κλέιρχος* παρὰ *Πρόελ.*) ψυχουλκόμεαι (Μακκ. 5,25) ψυχομαχῶ (προβλ. καὶ τὸ ἄνωτ. βελούκος—βεουλκός).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

1. Διοσκορίδης Λαυριωτικὸς 75 Ω

Περιγραφή

Περγαμηνή (0,195X0,235) X αἰῶνος, φ. 292.

1 (φ.1α) Πίναξ τῶν περιεχομένων.

2 (φ.6β) Διοσκορίδου Ἀναξαορέως; περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν.

Ἄρχ. Ἐγώ, φίλτατε Ἄρειε, περὶ σταθμῶν καὶ μέτρων οὕτως ἠκρίβωσα ἀπὸ τῶν ἐλαχίστων ὀρξάμενος.

τέλ. τὸ κόγγιον ἔχει ρ ι, ἡμικόγγιον ἔχει ρ ει, ὁ ξ ρ α Γο η, ἡ ἡμήνα ἔχει Γο, ι ὁ κυ Γο α < ε Γο. α.

Ἔπονται δύο σκευαῖαι περὶ ὕδρoσάτου καὶ ὕδρομήλου. Ταῦτά εἰσι τοῦ Ψευδοδιοσκορίδου (βλ. Metrologicon graecorum reliquiae . . . ed. Fr. Hultsch, Vol. I. Lipsiae 1865, σ. 239—227), τὰ δ' ἐφεξῆς ἀνάμεικτα ἐξ ἄλλων αὐτόθι μερῶν.

3 (φ.9α) Διοσκορίδου Ἀναξαορέως περὶ ὕλης βοτανῶν βιβλ. Α'.

(κατὰ στοιχεῖον α—ω κεφ. φιδ').

προηγείται ὁ πρόλογος φ. 9α—10α.

4 (φ. 136) —Περὶ ζώων παντοίων βιβλίον Β'.

(κατὰ στοιχεῖον α—ω, κεφ. ρμ').

5 (φ. 152β) —Περὶ παντοίων ἐλαίων βιβλ. Γ'.

(κατὰ στοιχεῖον α—ω, κεφ. ση').

6 (φ.167α)—Περὶ ὕλης δένδρων παντοίων βιβλ. Δ'.

(κατὰ στοιχεῖον α—ω, κεφ. σγ').

7 (φ. 185α) Εἰσὶ δὲ καὶ τὰ εὐρεθέντα ἐν ἑτέρῳ βιβλίῳ, τὰ μὴ ἐγκείμενα

ἐν τοῖς μεταγραφεῖσι βιβλίοις ταῦτα.

ἀρχ. Μίον ἢ ἀθαμαντικόν.

τέλ. Ὀνάγοιον ἢ ὀνόθηρα ἢ ὀνόλυρις.

κεφ. α'—λε' (βλ. Πίνακα).

ΣΗΜ. ἐπὶ τῆς ῥίτης: ἀπὸ τοῦ Α' Β'.

- 8 (φ.191α) *Διοσκουρίδου* περὶ οἴνων καὶ λίθων παντοίων εἰδῶν βιβλ. Ε'.
(κεφ. σδ').
- 9 (φ.218β)—Περὶ τῆς τῶν ὠφελῆν καὶ βλάπτειν δυναμένων φαρμάκων ἐνεργείας β.βλ. ζ' (κεφ. λδ').
- 10 (φ.227β)—Περὶ ἰοβόβων βιβλίον Ζ'.
Σημεῖα λυσσῶντος κυνὸς καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδηγμένων (κεφ. ιθ').
- 11 (φ.236α) Θεραπεία τῶν ὑπὸ ἰοβύλων δεδηγμένων (κεφ. ιδ' διεξοδικωτέρω τῶν ἀνωτέρω ἐπανάληψις)
- 12 (φ.238α) (Περὶ ἱερῶν βοτανῶν κεφ. ις').
- 13 (φ. 242α) *Παράφρασις Εὐτεκνίου σοφιστοῦ ἐκ τῶν τοῦ Νικάνδρου Θηριακῶν* (κεφ. ρκε').
- 14 (φ.261β) Ἐκ τῶν τοῦ Νικάνδρου Ἀνιφαρμάκων (κεφ. κβ'). Ἐν τέλει: Παράφρασις εἰς τὰ Νικάνδρου Ἀλεξιφάρμακα Εὐτεκνίου σοφιστοῦ (κεφ. κα').
- 15 (φ. 273β) Ἀκέφαλος (Εὐτεκνίου παράφρασις εἰς Ὀππιανοῦ Ἀλιευτικά) ἀρχ. Αἱ ῥαφίδες τῷ λίνῳ πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐξέλκονται ἀγρευθεῖσαι.
(κεφ. β'. εἶναι τὸ τέλος περὶ ῥαφίδων καὶ θύννων—τοῦ Γ' βιβλίου μεθ' ὃ).
Βιβλίον Δ' (φ. 273β)
ἀρχ. καὶ μίξεως δέ τινες ἰχθύες ἀκρατῶς ἐπιθυμοῦσι (παρέκβασις περὶ ἔρωτος). κεφ. ις'.
τέλος : Οὕτω γὰρ πικρὰν τελευτὴν διὰ τῶν φαρμάκων ἐπιγούσι τοῖς ἰχθύσιν οἱ θηρευταί.
Βιβλίον Ε' (φ. 279β).
ἀρχ. Ἐκ πάντων δὴ σοι, βασιλεῦ μέγιστε, λογιστέον ὡς οὐδὲν τοῖς ἀνθρώποις ἀπείρατον. (κεφ. Θ').
τέλ. Εὐπορος ἢ θάλασσα διαμένοι καὶ τῆς γῆς δεσπόζοις ἐπὶ τοῖς θεμελίοις ἄσειστα ριζωθείσης.
- 16 (φ.285α) Ἀνεπίγραφος [Λόγος Α'].
ἀρχ. Ἐπειδὴ σοι τῆς γῆς ἀπάσης ἔχοντι καὶ τοῦ πελάγους τοὺς οἶακας, σοφῶ τε εἶναι καὶ φιλομαθεῖ δέδωκεν εὖ ποιῶν ὁ Θεός. (κεφ. ιδ').
τέλ. καὶ τοῖς πατρώοις ἔθεσι χρῆται, ὥστε ὑπὸ τῆς ἡλιακῆς μόνης αὐγῆς πιτρός τε καὶ μητρὸς χωρὶς τὸν ὄρνιν γίνεσθαι τοῦτον.
Λόγος Β' (φ. 29α).

ἀρχ. Λεκτέον δὲ καὶ τῶν ἀμφιβίων ὀρνέων, ὅσα τῇ θαλάσῃ χαίρουσιν. (κεφ. ιβ').

τέλ. ἡ δὲ κίρις ἀξίαν τῶν ἀσεβημάτων δίδωσι δίκην ὅτι τοῦ *Μίνως* ἐρασθεῖσα καὶ τὸν πορφοροῦν τοῦ πατρὸς πλόκαμον ἐκτεμοῖσσι. (τὰ λοιπὰ ἐξέπεσον, ἢ μᾶλλον δὲν ἐγράφησαν).

Εἶναι ἡ τοῦ *Εὐκτενίου* παράφρασις εἰς τὰ Ἰξευτικά τοῦ *Ὀππιανού*, ἣτις ἐξεδόθη ἐν Κοπεγχάγῃ τῷ 1702 ὑπὸ τοῦ *Εράσμου* *Windling*, εἶτα ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1764 καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ *Belinde Ballu* ἐν *Strassburg* τῷ 1786. Ὁ *Well* τῷ *Christ* ἀκολουθῶν ἀποδίδωσι τὴν παράφρασιν εἰς τὸν *Διονύσιον*.

Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχει φύλλον μεμβράνης, ἐν ᾧ ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος ἀπόσπασμα ἰατρικοῦ συγγράμματος ἐπὶ τῆς δευτέρας συνταγῆ περιέσωχάδων.

Ἡ ὀρθογραφία τοῦ κώδικος ἀμεμπτος. ἡ γραφὴ ζωηρὰ καὶ εὐανάγνωστος ἡ δὲ μελάνη ἡμίμαυρος ἀποκλίνουσα πρὸς τὸ καστανοῦν. Ὁ κώδιξ διετηρήθη εἰς καλὴν κατάστασιν καὶ *εἶναι καθ' ὅλα ἄριστος*, μόνον ἡ πρὸς τὰ ἔξω κάτω γωνία ὑπέστη φθορὰν ἐξ ὑγρασίας ὡς φαίνεται, εἰς μὲν τὰ πρῶτα φύλλα ὀλίγην, περὶ δὲ τὸ μέσον πλείω. Εὐτυχῶς ἔνεκα τῆς εὐρείας ὥσας τὰ γράμματα ἐλάχιστα ἔπαθον¹⁾ καὶ εἰς τὸ πλεόν ἐφθαρμένον φύλλον αἱ ἐκπεσοῦσαι λέξεις δὲν ὑπερβαίνουσι τὰς 10, ἐνῶ εἰς ἄλλα εἶναι μόνον δύο—τρεῖς. Τὸ ἐφθαρμένον τῆς μεμβράνης μέρος ἀπεκόπη καὶ ἐπεκολλήθη ἄλλη μεμβράνη, ἐφ' ἣς *νεωτέρα χεῖρ τοῦ IB'—II' αἰῶνος ἐποίησατο τὴν συμπλήρωσιν* μέχρι τοῦ φ. 116α. εἶχε δὲ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἄριστον κώδικα τοῦ γνησίου Διοσκ. ἀλλ' ὡς φαίνεται διετήρησε καὶ πολλὰ τῆς προτέρας γραφῆς, ἐφ' ὅσον ἐκείνη διεκρίνετο (βλ. φ. 286 ε. ἔνθα τὰ πρὸς τὴν ῥάχιν δὲν συνεπληρώθησαν). Ἀπὸ δὲ

1) Καὶ ἐπειδὴ συνήθως εἰς τὸ κάτω μέρος εὐρίσκονται εἰκόνες, μόλις ἡ τοῦ κειμένου καταστροφὴ ἀναφέρεται εἰς τὸ 1) τῶν φύλλων ἦτοι εἰς τὰ ἑξῆς:

7, 8, 9—11, 12α, 13α, 14β, 16, 18, 20, 21α, 22α, 23α, 24, 31, 31β, 32, 35, 42β, 43α, 44, 45, 46α, 50β, 51, 52β, 53, 55α, 58, 60, 63, 64α, 65, 67, 68β, 70β, 71α, 73, 74β, 75α, 76, 77, 78α, 79, 80α, 81, 82α, 83, 84, 85—88, 89α, 91, 92, 93α, 94, 95, 96α, 97, 98α, 99α, 101, 102, 103β, 104β, 105—107, 108α, 109α, 110, 111β, 112, 118, 115α, 116, 117α, 118, 119β, 120α, 121β, 123, 124, 125, 126β, 127, 128α, 129, 130—133, 134α, 136—168, 169α, 170, 171α, 173, 173α, 174α, 175α, 176β, 177, 178β, 179α, 180α, 281—238β, 239, 240, 241β, 243, 244β, 245—247, 249β, 249—253, 254α, 256—259. Εἰς τὰ ἐν ἀρχῇ 5 φύλλα, ἐν οἷς ἡ βλάβη ἦν ἐλάχιστη, ἡ συμπλήρωσις ἐγένετο διὰ χάριτος (μεταγενεστέρως) χωρὶς νὰ συμπληρωθῶσι καὶ τὰ γράμματα.

τοῦ φ. 116β συνέχισεν *εἰσὲς γραφὴν* τὴν συμπλήρωσιν, ὅστις τυγχάνει πάντῃ ἀνορθόγραφος, οὐδ' ἀποδίδωσι πιστῶς τὸ κείμενον, ὅθεν ἀντέγραφεν. αἱ ἀνορθογραφίαι εἶναι τοσαῦται καὶ τοιαῦται, ὅστε περιτεύει καὶ ἡ σημειώσις αὐτῶν ¹⁾, προσεπάθησα πάσῃ μηχανῇ, ἵνα προμαντεύσω τὴν πρώτην γραφήν.

Τόπος συντάξεως τοῦ κώδικος. Οὐδεμίαν εἶδησιν περὶ τοῦ τόπου, ἔνθα ὁ κώδιξ ἐγράφη, ἔχομεν, καθότι οὐδεμίαν σημείωσιν ἔχει ὁ κώδιξ, οὔτε δὲ καὶ τὸν γραφέα γνωρίζομεν. ἔξ ἐσωτερικῶν ὅμως ἐνδείξεων προκύπτει, ὅτι οὗτος *ἔγραφεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἕως δὲ ἦν καὶ Αἰγύπτιος* διότι :

1) Σφάλλεται μὲν ἐνιαχοῦ περὶ τὰ ἄλλα συνώνυμα οὐδαμοῦ ὅμως εἰς τὰ Αἰγυπτιακὰ καὶ τὰ Ἀφρικανὰ.

2) Ὡς πρὸς τὰς εἰκόνας ὁ ζωγράφος ἐπίσης ἀποτυγχάνει τελείως εἰς τὰ κοινότατα παρ' ἡμῶν φυτά, ὅπερ ἀποδείκνυσιν, ὅτι ἦσαν δι' αὐτὸν ξένα, ἐνῶ τὰ τῆς Αἰγύπτου εἰκονίζει ἐντελέστατα, ἐν οἷς καὶ ἐλέφαντα.

3) Αἱ μεταξὺ τῶν φυτῶν εἰκονιζόμεναι μορφαὶ εἰσι αἱ πλεῖσται μελαναὶ ἢ ἐρυθραὶ καὶ ἡλιοκαεῖς, ἐν αἷς καὶ ἐλέφας (περὶ ἀμφοτέρων τούτων βλ. κατωτέρω).

) Ἐν τῇ εἰκόνι τῆς αἴρας ὁ σκάπτων, ἵνα ἐκβάλῃ αὐτήν, καλύπτεται ὑπὸ τοῦ σίτου, ὅστις μόνον ἐν Αἰγύπτῳ ἔχει τοιαύτη ἀνάπτυξιν.

Χρονολογία. Ὁ *Wellmann* τάσσει τὸν κώδικα εἰς τὸν XI-XII αἰῶνα. Ἄλλ' ἔχομεν κοταφανῆ σημεῖα, ὅτι ὁ κώδιξ ἀνήκει ἀσφαλῶς εἰς τὸν *X. αἰῶνα*.

α') Ἡ ἀνάμειξις στοιχείων τοῦ μεγαλογραμμάτου (*unciales*) ὄυθμοῦ, ἰδίως ἐν ταῖς ἐπικεφαλίσαι καὶ ταῖς ἐπὶ τῆς ὥας περιλήψεσιν. ²⁾ καὶ

β') Τὰ γωνιώδη πνεύματα, ἅπερ ἐν μὲν τῷ κειμένῳ ἐναλλάσσονται, ἀλλ' ἐν τοῖς κεφαλαίοις καὶ τοῖς ἐπιτίτλοις τίθενται ἀνεξαιρέτως.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν ἐνδείξεων τούτων, ἔχομεν τὸ ἐξῆς σημεῖωμα ἐν φ.

1) π. γ. φ. 132β πάβιν. 151β ποινώμενος, 161α περὶ παντίων στέαρ. μαλάσιν, 131α δρύς, κέγχρος, οἱ δὲ τεύφριον (ἀντὶ δρυὸς κέγχρος...τεύφριον). ἀλλ' εὐτυχῶς τὰ οὕτωσι συμπληρωθέντα εἰσι πάνυ ὀλίγα.

Ἐπεδηλώσαμεν τὴν γραφήν τῆς δευτέρας, ὅπου ἦν ἀνάγκη, διὰ β.

2) Πρβλ. *Tabl. XV—XVII, XXII. Scripturae specimina* τοῦ *W a t e n b a c h* (ἐκδ. γ' Berlin 1887) καὶ *Steffens, Proben aus griech. Handschriften*. Trier 1912.

279β 280α ἐπὶ τῆς ὥας ἀφ' ἑνὸς μὲν γράφεται: † φέρων, καὶ ἀνωτέρω γράμματα ἐσβεσμένα. ἴσως ἦν τὸ ὄνομα, μεθ' ὃ: [ὁ τὸν κώδικα τοῦτον] φέρων. ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἔτος, Ϛ Ϝ Ϛ' (=992). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι τὸ ἔτος τῆς προσκομίσεως τοῦ κώδικος εἰς τὴν Μονὴν. Ἡ Λαύρα ἐντὸς ὀλίγου ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς (ἔτ. 963) κατέστη πολυάνθρωπος· λέγεται, ὅτι περὶ τοὺς χιλίους εἶχε μοναχούς—ἕθεν καὶ Μεγίστη ἐπωνομάσθη—ἐκέκμητο δὲ καὶ νοσοκομεῖον, ἐνθα ἐκτὸς τοῦ νοσοκόμου καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτετραμμένων καὶ αὐτὸς ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ἐπεβοήθει καὶ δὴ εἰς ἀποτροπαίους νόσους «ἔλκη τε καθαίρων καὶ τραύματα καταδεσμών ὀδωδότα—ἦν γὰρ καὶ τὰ πάντα (γρ. κατὰ πάντα) περιδέξις—καὶ σεσηπὸτα μέλη θερμοῖς ὑπαντλῶν ὕδασι . . . »¹ Καὶ ἴσως ὁ προσκομίσας αὐτὸν εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ἀπὸ τοῦ παλατίου δωρηθέντα, ὁμοῦ μετὰ τῆς ἱαματικῆς γλώσσης τῆς ἀσπίδος—ἐν τῶν τιμαλφεστέρων τῆς Λαύρας κειμηλίων—ἦν, ὡς ἡ παρ' ἰδοσις λέγει, ἐξητήσατο καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ *Νικηφόρου Φωκά*, ὡς ἀλεξιφάρμακον κατὰ τῶν ἰοβόλων ὄψεων, ὧν ἔβριθον τὰ περὶ τὴν μονὴν ἀλσώδη καὶ δυσπρόσιτα μέρη.

Ἐπὶ τῆς ὥας βλέπει τις καὶ διάφορα σημειώματα ἐκτὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κεφαλαίων. Τοιαῦτά εἰσι: α') Βραχυτάται τῶν κεφ. περιλήψεις ἀρχαιορhythμῶς σεσημειωμέναι ὑπὸ τοῦ γραφέως· π.χ. Κεφ. α' ἀβρότονον: «ὄρθοπνοία, ρήγμασι, σπάσμασιν, ἰσχιάσι, δυσουρίαις, ἔμμηνα, θανασίμοις φαρμάκοις, ῥίγη καὶ ἔρπητα διώκει, ἐρπετοδήκτοις, φαλαγγίων καὶ σκορπίων, ὀφθαλμῶν φλεγμοναῖς, φύματα». β') λέξεις καὶ περίοδοι κατὰ λάθος παραλειφθεῖσαι ἐκ τοῦ κειμένου. γ') Διάφοροι γραφαὶ διὰ τοῦ παραπεμπτικοῦ σημείου Γρ. δηλούμεναι, καὶ ἄλλαι προσθῆκαι συνήθως μὴ ἀπαντώμεναι ἐν ἄλλοις κώδιξιν. Αἱ διορθώσεις β:βίως προσέρχονται ἐκ κρείττονος κώδικος (πρβλ. Ἀγαρία, Κολχίδι, ἀντὶ Ἀγορία, Χαλκίδι), ἧ εἰσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ γραφέως, αἵτινες ἀναδεικνύουσιν αὐτὸν καὶ κράτιστον κριτικόν. Ὁ δὲ κώδιξ, ἐξ οὗ συνεπλήρωσεν, ὑπῆρχε τῶν ἀρίστων (δυστυχῶς ἄγνωστος μέχρι δεῦρο) καὶ ἀποδίδωσιν ἐπακριβέστατα τὸν Διοσκ. κείμενον (βλ. κατωτέρω). Πρὸς τούτοις ὑπάρχουσι καὶ διάφοροι ἱατρικαὶ σημειώσεις ἰδίως ἐκ τοῦ Γαληνοῦ, ὧν ἐκτενέστεραι αἱ ἐν φ. 18β καὶ 82α.

Ὁ κώδιξ ἀποτελεῖται ἐκ 37 τετραδίων, ὧν δύο μόνον ἀποτελοῦνται

1) Βίος Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου ὑπὸ Ν. Πομισλόβσκη (Πετρούπολις 4895) σ, 66, πρβλ. καὶ 66, 26. καὶ φ. 159α, ἐπὶ τῆς ὥας σημειοῦται: † ὁ ἅγιος, τὰ δὲ λοιπὰ ἀπληρέφθησαν. Οὕτως δὲ ἐξηγεῖται πῶς ὁ μοναδικὸς οὗτος ἐν Ἀθῶ Διοσκορίδης διεφυλάχθη, οὐ μόνον ὡς χρήσιμος ἐν τῷ νοσοκομείῳ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀφιέρωμα τοῦ ἁγίου.

ἐκ φύλλων 6 (τριάδια) τὸ κε' (φ' 190β), διότι περατοῦται μετὰ τοῦ τετραδίου καὶ ἡ πραγματεία, καὶ τὸ λς' ἦτοι τὸ τελευταῖον.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν τετραδίων σημειοῦται κανονικῶς ἐν ἀρχῇ τοῦ τετραδίου εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἄνω πρὸς τὰ ἔξω γωνίας. ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν νέαν στάχωσιν ἀπεκόπη ἐν πολλοῖς καὶ ὁ ἀριθμὸς, ἐσημειώθη οὗτος εἰς τὸ ἔναντι φύλλον τοῦ προηγουμένου τετραδίου.

Ἡ μεμβράνη εἶναι λευκὴ καὶ παχεῖα, εἶχε δὲ εὐρεῖαν τὴν ὥαν καὶ ὁ κῶδιξ ἀπετέλει σχῆμα εἰς 4ον, ἀλλὰ μετὰ τὴν καταστροφὴν κατὰ τὴν στάχωσιν ἀπεκόπησαν τὰ φύλλα καὶ ἔλαβε τὸ νῦν σχῆμα εἰς 8ον μέγα, ὅπερ καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ἄνω ὥας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἔξωτερικῆς ἀπεκόπησαν ἐνιαχοῦ αἱ σημειώσεις (βλ. φ. 64β, 47α, 52β, 275α καὶ ἄ.).

Καὶ τὰ μὲν βιβλία τοῦ χειρογράφου μετὰ καὶ τοῦ προλόγου ἀνέρχονται εἰς 15 κατὰ τὴν ὡς ἄνω περιγραφὴν, καὶ τὰ κεφάλαια εἰς 1338 ἐκάστου βιβλίου ἔχοντος ἰδίαν ἀρίθμησιν.

Ἀκριβῆ πίνακα τῶν κατὰ κεφάλαια περιεχομένων εὐρίσκει ὁ ἀναγνώστης κατωτέρω. Κατὰ ταῦτα τὰ μὲν γνήσια τοῦ Διοσκορίδου βιβλία περιέχουσι κεφάλαια αθ' (=1009), ἦτοι:

Τὸ Α' περὶ φυτῶν 514, τὸ Β' περὶ ζώων 140, τὸ Γ' περὶ ἐλαίων 178, τὸ Δ' περὶ δένδρων 73, καὶ τὸ Ε' περὶ οἴνων καὶ λίθων 204. Τὰ δὲ λοιπὰ 329 ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἀμφιβαλλόμενα καὶ τὰς τοῦ Εὐτεκνίου παραφράσεις.

Αἱ εἰκόνες συμποσοῦνται εἰς 440 καὶ πλέον (βλ. περιγραφὴν κατ.) καὶ ἀνήκουσι πᾶσαι εἰς τὴν Βοτανικὴν. εἰς τὰ περὶ ζῶων καὶ λοιπὰ βιβλία δὲν ὑπάρχουσιν, ἀλλ' οὐδὲ χῶρος ἀφέθη ὑπὸ τοῦ γραφέως, ἴσως διότι δὲν ὑπῆρχον καὶ ἐν τῷ ἀπογράφῳ. Ἐν τούτοις ἀφέθη κενὸν εἰς τὴν παράφρασιν τῶν Ἰξευτικῶν τοῦ Ὀππιανοῦ (φ. 285β κ.ε.)

Περὶ τοῦ ἀπολεσθέντος ἐκ τῆς μονῆς Λαύρας κώδικος τοῦ Διοσκορίδου (Λαυρ. β) καὶ οἱ Διοσκοριδόφιλοι τῆς Ἰταλίας

Ἀλλὰ ποῦ εὐρίσκεται ὁ ἕτερος Διοσκορίδης. ἀφ' οὗ ὡς ἐλέχθη ἐγένετο ἡ διόρθωσις χειρὶ νεωτέρῳ ὡς καὶ ἡ συμπλήρωσις τοῦ ἡμετέρου κώδικος; Ἡ ἀπάντησις βεβαίως εἶναι λίαν δυσχέρης· διότι αἱ βιβλιοθήκαι τοῦ Ἄθου πλήν τῶν ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου καταστροφῶν ὑπέστησαν καὶ τοιαύτας λεηλασίας καὶ συλήσεις ὑπὸ διαφόρων ἀρχαιοκαπήλων ἢ καὶ βιβλιοφίλων τῶν ἐξ Εὐρώπης ἐξορμωμένων ἀπὸ Ἰαννοῦ τοῦ Δισκάρεως καὶ Ἀθανασίου τοῦ Κυπραίου μέχρι τοῦ Οὐσπένσκη

καὶ *Μηνᾶ Μηνωίδου* τοῦ Σερραίου, ὅτε πάνυ δυσχερῆς ἡ κατανομὴ τῶν εὐθυνῶν διὰ τὰ διαρπαγέντα ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ Ἄθω χειρόγραφα, καὶ κοσμοῦντα νῦν τὰς πλουσίας τῆς Ἑσπερίας βιβλιοθήκας.

Εἶναι γνωστὸς ὁ πρὸς κτῆσιν χειρογράφων ἀκάθεκτος τῶν Μεδίκων ἔρωσ καὶ δὴ τοῦ *Λαυρεντίου* ἀφειδῶς ὑπέρογκα ποσὰ ὑπὲρ αὐτῶν δαπανῶντος. «ἐπιθύμει νὰ εὐρίσκη τοιαύτας ἀφορμὰς πρὸς ἀγορὰν βιβλίων, ὅτε ἐν δὲν ἐξήρηκε ἡ παρουσία αὐτοῦ, ἠθέληεν ἀδιστακτικῶς πωλήσει τὰ ἔπιπλα τῆς οἰκίας του πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῶν,» ἔγραφεν ὁ *Νικ. Λεονισένος* πρὸς *Πολιτιανόν*, τὸν Μαικῆναν τοῦ Λαυρεντίου. ¹⁾ Εἰς τὸ ζωηρὸν τοῦτο πάθος αὐτοῦ εὔρε θεράποντα Ἑλληνα μουσοτραφῆ ἐκ τῶν φυγάδων τοῦ Βυζαντίου τὸν *Ἰωάννην* ἢ *Ἰανὸν Λάσκαριν* ²⁾. Οὗτος κατ' ἐντολὴν τοῦ ἡγεμόνος δις περιηγησάμενος τὴν Ἀνατολὴν, πλούσιον τὸν ἀμητὸν ἀπεκόμισεν εἷς τε χειρόγραφα ἑλληνικὰ καὶ μνημεῖα τέχνης. Πρωτῶς λέγεται ὅτι ἐκ τῆς δευτέρας περιοδείας ἔφερε *περὶ τὰ 200 ἀντίγραφα* ὧν πολλὰ ἐπρομηθεύθη ἐκ τινος μοναστηρίου τοῦ Ὄρους τοῦ Ἀθῶνος ³⁾. Εἰμὶ πεπεισμένος ὅτι *μεταξὺ τῶν χειρογράφων τούτων ἦν καὶ ὁ Διοσκορίδης τῆς Λαύρας*. Ἦν δὲ τοιαύτη ἡ ἐκτίμησις τοῦ Διοσκορίδου τότε ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ἀφοῦ μετὰ τὴν ἀγίαν Γραφήν προετιμᾶτο οὗτος καὶ ἐντὸς 50ετίας ἠοιῖται περὶ τὰς 10 ἐκδόσεις Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ.

Ὁ *Μινούκιος Ἄλδος* ἐποίησατο δύο, ὡς εἶδομεν, ἐκδόσεις, τῷ 1499 καὶ τῷ 1518 (ὅτε ἐξετύλωσε καὶ τὴν ἀγίαν Γραφήν). *Ἀνεγινώσκετο δὲ τότε ἐν Εὐρώπῃ ὁ Διοσκορίδης ἀπλήστως παρὰ πάντων*. Ἴδου τὴν γράφει ὁ ἐκδότης αὐτοῦ A s s u l a n u s πρὸς τὸν ἐν Παταβίῳ ἰατροφιλόσοφον *Ἰερώνυμον* R o s c i u s, τὸν τὰ μάλιστα εἰς τὴν ἐκδοσιν ἐκείνην (1581) συμβαλόντα: Itaque tuis potissimum auspiciis legetur Dioscorides magna ex parte integritati suae restitutus nec uni aut alteri legetur sed omnibus apud quos vel graecae linguae studium, vel bonarum litterarum cultus viget ⁴⁾. Ἐκ τούτων ὁ μνημιώτερος Διοσκορίδης ἦν ὁ Λαυρέντιος, ἐραστής τοῦ φυτικῆ βασιλείου καὶ τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς. Οὗτος εἰς τὸ Καζᾶνον, ὠραίαν κώμην παρὰ τὸν Ἀμβρώνην ποταμὸν, εἰς ἀπόστασιν 10 μιλίων ἀπὸ τῆς Φλωρεντίας, ἴδρυσεν ἔκπαυλον

1) Βίος Λαυρεντίου τοῦ ἀπὸ Μεδίκων κτλ. ὑπὸ Γ. Ρούσκου μεταφρ. κατὰ τὴν 1^η ἐκδ. ὑπὸ Χρ. Παρμενίδου, (Ἀθῆναι 1858) σ. 232.

2) Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος τῆς Ἑλλ. διανοήσεως δορυφόρος, ὁ εὐγενέστατος καὶ σοφώτατος (κατὰ τὸν Ἰώβιον) πάντων τῶν φυγάδων Ἑλλήνων. (Βλ. Ἀδαμ. Κοραῆς ὑπὸ Δ. Θερεϊανοῦ (Τεργέστη 1889) Α' σ. 8 ἐ.)

3) Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 323.

4) Ἐν Προλόγῳ τῆς Ἀλδίας.

ἔπαυλιν, τὴν "Αμβραν, ἣν θυμασίως περιέγραψεν ὁ Πολιτιανός. Ἐνταῦθα σὺν τῷ Ζωολογικῷ ἴδρυσεν καὶ τὸν πρῶτον ἐν Εὐρώπῃ Βοταν. κήπον¹⁾.

Ὁ Ἀλέξ. Βράκκιος ἐν ποιήματι πρὸς τὸν Βέρνάνδον Βέμβον περιγράφει κατ' ἑκτασιν τὰ περιέργα φυτὰ καὶ τὴν ποικιλίαν τοῦ κήπου τοῦ Λαυρεντίου²⁾. Εἷς ἐκ τῶν περικυκλούντων τὸν Λαυρέντιον φιλολόγων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦν καὶ ὁ Ἑρμόλαος Βαργαρις, ὅστις πρῶτος ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ μέτήνεγκεν εἰς τὴν Λατινίδα τὸν Διοσκορίδην τῷ 1516, καὶ μάλιστα ὡς εἶδμεν, ἐξελόνησε καὶ τὰ Corollaria, σπουδαῖον ὑπόμνημα.

Πρὸς τὴν γενικὴν ταύτην πρὸς τὸν Διοσκορίδην συμπάθειαν καὶ ὁ Ἰανὸς Δάσκαρις ἀνταποκρινόμενος ἀνέγραψεν ἐν τοῖς Desiderata κατὰ τὴν εἰς Ἀνατολὴν περίοδον καὶ αὐτόν³⁾. Συνέλεγε δὲ μεταξὺ τῶν κλασσικῶν ἔργων κυρίως ἰατρικὰ φερωνύμως πρὸς τὴν κλῆσιν τῶν προστατῶν αὐτοῦ πολιτευόμενος. Ἐκ τῆς μονῆς Λαύρας ἔλαβεν ἐν δλω 53 χειρόγραφα, ὧν τὰ πλεῖστα εἶναι τοῦ Γαληνοῦ καὶ ἄλλων ἰατρῶν ἔργα⁴⁾: Ἐν τῇ ἰδιαιτέρῳ αὐτοῦ βιβλιοθήκῃ εὐρέθη καὶ ὁ Διοσκορίδης, ὃν πάντως ἐκ τῆς Λαύρας ἔλαβε διότι περιεῖχε ἀκριβῶς ὅσα καὶ ὁ Λαυρ. κατὰ σημεῖωμα τοῦ Müller⁴⁾. Διέκειτο δὲ ἀσμένως ὁ Δάσκαρις περὶ τὰ Βοτανικά, ὡς δεικνύουσι διάφοροι αὐτοῦ πραγματεῖαι ἰδίᾳ περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν φυτῶν τῶν συνωνύμων περιεχόμεναι ἀνέκδοτοι ἐν τῷ μοναδικῷ αὐτοῦ κώδικι τῷ διασώσαντι καὶ τοὺς καταλόγους τῶν κομισθέντων ἐξ Ἀνατολῆς χειρογράφων⁵⁾.

1) Δὲν ἔχει εἰς τοῦτο δίκαιον ὁ βιογράφος τοῦ Λαυρετίου ἐπικαλούμενος μάλιστα καὶ τὸν Σμίθ, εἰς μαρτυρίαν. Ὁ πρῶτος Βοτ. κήπος ἰδρύθη ὑπὸ τῆς Ἐνώτ. δημοκρατίας ἐν Σαλέρνῳ, τῇ διασήμῳ ταύτῃ διὰ τὰς ἰατρικὰς σπουδὰς πόλει, τῷ 1333 (βλ. Σπ. Μηλιαράκη Ἡ σημασία τῶν Βοτ. Κήπων καὶ ἡ κατάστασις τοῦ Βοτ. κήπου Ἀθηνῶν (Ἀθήνησιν 1896) σ. 6.). Εἶτα ἐν Ρώμῃ ἐπὶ Νικολάου Ε' τῷ 1456 καὶ ἐν Παταβίῳ τῷ 1536.

2) Band. Cat. III σ. 787 παρὰ Ρούσκη ἐνθ' ἄνωτ. σ. 268 καὶ 431,

3) Βλ. K. K. Müller Neue Mittheilungen über Janos Laskaris und die Medicisch Bibliothek (ἐν Centralblatt für Bibliothekswesen 1884 τεύχ. 9—10 σ. 369).

4) Αὐτ. σ. 398—401.

5) Αὐτ. 408 Διάφορος ὁ Laurentianus 74,23 τοῦ XIV, ὅστις πλὴν τῶν γνωστῶν τοῦ Διοσκορίδου βιβλίων ἔχει καὶ τινα Πάυλου τοῦ Αἰγινῆτου καὶ Ἀφρικανοῦ. (βλ. Wel. Praef. IX).

6) Vaticanus gr. 412 φ. 5α, 82α, 92α 105α.

3. Οι ἐν τῷ κώδικι εἰκόνες τῶν φυτῶν καὶ ἀκριβῆς αὐτῶν πίναξ.

Ὁ κώδιξ φέρει ἐγχρώμους εἰκόνας ἐν ὄλφ 440 καὶ πλέον¹⁾. καὶ ὀλοσέλιδος μὲν εἶναι ἢ ὑπ' ἀρ. 1, αἱ δὲ λοιπαὶ πᾶσαι ἐντὸς τοῦ κειμένου²⁾, ἀφῆσαντος τοῦ κωδικογράφου ἐκ τῶν προτέρων ἀναλόγου χώρου διήκοντος καθ' ὄλον τὸ πλάτος τοῦ φύλλου καὶ ἐπισημειωσαμένου ἄνωθεν τὰ ὀνόματα τῶν φυτῶν καὶ ἐπὶ τῆς ὄρας τὸ δηλωτικόν: διὰ τὰς Γ' διὰ τὰς Δ' (βλ. φ. 127—128).

Ἐν τούτοις καίτοι οὗτος εἰς ὅλα τὰ φυτὰ ἀφῆκε τὸν χώρον πολλὰ δὲν παρεστάθησαν, ἴσως διότι ἠγνόει ταῦτα³⁾· οὐδεμίαν ὁμως εἰκόνα ζώων παρέθηκεν· ὅθεν εἰς τὸ περὶ τούτων κεφάλαιον (φ. 222β ἔ.) μένουσι λευκὰ τὰ διαστήματα. Περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν εἰκονιζομένων φυτῶν δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπαινέσωμεν τὸν καλλιτέχνην. πολλαὶ εἰκόνες ὄντως εἶναι ἐπιτυχέσταται· ὡς π. χ. αἱ ὑπ' ἀριθ. 21, 12, 16, 32, 54, 76, 86, 112, 113, 142, 146, 385 -7, 400, 402 κ. ἄ). ἀλλ' ἔχομεν καὶ σόλοικα οὐκ ὀλίγα (πβλ. 321, 380, 441, 404, 412, 415—16 κτλ.). Ἐκ τούτων τῶν φυτῶν κοινοτάτων παρ' ἡμῖν, ἀποδείκνυται ὅτι ὁ κώδιξ ἐγράφη ἐν Αἰγύπτῳ ἢ Συρίᾳ, ἔνθα ἦσαν ξένα τὰ οὕτως ἀδεξίως εἰκονιζόμενα (πβλ. καὶ μελαίνας μορφὰς ἐν ταῖς ἐν ἀρχῇ (φ. 6α) παραστάσεσιν καὶ ἀρ. 131 γυνὴ μετὰ παιδίου).

Οἱ εἰκόνες παριστῶσιν ὅλα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ, ἐπομένως ἔχομεν πλήρη ἐποπτεῖαν. Ἐν πολλοῖς παρίστανται καὶ μορφαὶ ἀνθρώπων ἀνδρῶν, γυναικῶν, καὶ ἐργαζομένων (σκαπιόντων, τεμνόντων, δρεπόντων καρπούς ἢ ἄνθη). ἐκ τούτων δὲ ἔτι μᾶλλον καταφωρᾶται ὁ ζωγράφος ἀμαθής· διότι οἱ ἀνθρωποὶ εἰσιν ἢ ἰσομεγέθεις ἢ χαμηλότεροι τῶν φυτῶν, σπανιώτατα δὲ ὑψηλότεροι⁴⁾. Τοιοῦτοι συνδυασμοὶ εἶναι τὰ 1, 4, 7, 19, 40, 71, 102, 114, 121, 122, 131, 156, 180, 241, 252, 261, 362, 409, 416 καὶ 468. Ἄλλ' ὅπερ ἐξαιρεῖ τὴν σπουδαιότητα τῶν τοιούτων εἰκόνων εἶναι ἡ ποι-

1) Ἐν τῇ κατωτ. ἀπαριθμήσει ὑπ' ἀρ. 1. ὑπάρχουσιν 7 εἰκόνες καὶ ἐν τῇ ἐν τέλει ὑστερογράφως περιγραφομένη 4 παραστάσεις. βλ. καὶ ἀρ. 166α. 223α 232α-β 398α.

2) Ἐπὶ τῆς ὄρας ἔχομεν μόνον 5φ. 108α, 109α, καὶ 148α 160α, 160α, 165α, 232α-398α.

3) Πρβλ. ἀραβὶς πόα φ. 28α, βαλλωτὴ φ. 36β, γεράνιον ἕτερον φ. 37β, γναφάλιον. φ. 38α, δαῦκος 39β καὶ φ. 39β—42 κ.ο.κ. 4 βλ. καὶ ἐν ἀρχῇ περὶ τούτου.

4) Π. χ. ἐν φ. 92α ἐπὶ τῆς Παιονίας, ἣτις ἔχει «καυλὸν δισπιθαμιαῖον» τρυγῶσι ὑποκάτω τῶν κλάδων ἀνθρωποὶ, ἐπὶ δὲ τῶν κλάδων περιπλέκεται παιδίον.

κιλία τῶν ἐνδυμασιῶν, ὧν τινες εἶναι τοῦ τελευταίου σημερινοῦ ἐξεζητημένου συρμοῦ. (βλ. φ. 28α, 38α, 43α, 45β, 46α, 48α, 55β, 101β, 174α).

Πολλὰ βεβλιῶς φυτὰ ἔνεκα τῆς φθορᾶς τοῦ κώδικος, ὡς εἴρηται, ἐξέπεσον, (ὧν τινὰ μόνον ἐπὶ μέρους σώζονται). Ἄλλων αὖθις ἀπειρίβησαν μερικῶς τὰ χρώματα. ἐν τούτοις τὰ πλεῖστα σώζονται εἰς ἀρίστην κατάστασιν καὶ διατηροῦσιν ὅλην τὴν ζωηρότητα τῶν χρωμάτων.

Σπουδαιοτάτη εἶναι ἢ ἐν ἀρχῇ, ἔνθα τελειώνει ὁ πίναξ τῶν περιεχομένων (φ. 6α) εἰκῶν, ἧτις περιλαμβάνει εἰς ἡμίφυλλον καὶ πλέον.

1) Μαλάβαθρον. ἀνήρ κρατῶν ἀξίνην, καὶ γυνὴ κάνιστρον βαδίζουσα πρὸς τὸ ἀνωφερές, ἔνθα φύεται τὸ φυτόν.

2) Κασσία. ἀνήρ κόπτων κλάδους καὶ συνάγων καρπούς (σειρὰ 8 δένδρων).

3) Ναρδόσταχυς. ἀνήρ ἐλαύνων ἐλέφαντα καὶ πρὸς τὸ ἕτερον μέρος γυνὴ κρατοῦσα κάνιστρον (δίς).

4) Νάρδος Κελτική. ἀνήρ κόπτων αὐτὴν (δίς).

Τὰ πρόσωπα εἶναι Ἄραβες.

Φαίνεται ὅτι πρῶτος ὁ **Κρατεύας** συντάξας κατ' ἀλφάβητον τὸ Ῥιζοτομικὸν αὐτοῦ παρέθηκε καὶ τὰς εἰκόνας τῶν φυτῶν. Ἐφ' ἐκάστης σελίδος συνήθως ὑπάρχουσι δύο-τέσσαρες εἰκόνες, σπανίως μία.

1 (φ. 80) Ὀλοσέλιδος : 2 δένδρα, αἱ λοιπαὶ θάμνοι καὶ πόαι καὶ ταῦρος βόσκων.

2 [φ. 10α] Ἀβρότονον καὶ παῖς σκάπτων αὐτό.

3—4 [φ. 10β] Ἀγάλοχον, ἀγαρικόν καὶ ἀνήρ ἀνσκάπτων (ἐν σχεδίῳ).

5—6 [φ. 11α] Ἀγήρατον, ἄγνος.

7 [φ. 11β] Ἀγρωστις πολλὴ καὶ ταῦρος βόσκων.

8—9 [φ. 12α] Ἀγχουσα, ἄγχουσα ἑτέρα.

10—11 [φ. 12β] Ἀδιάντον, ἀδιάντον ἕτερον (ὠραῖον).

12—13 [φ. 13α] Αἰθιοπίς, ἀείζων.

14—15 [φ. 13β] Ἀείζων μέγα, ἀείζων μικρόν.

16—19 [φ. 14α] Ἀείζων λεπτόφυλλον, αἰγίλωψ καὶ ἀνήρ μετὰ σκαλίδος, αἶρα.

20—22 [φ. 14β] Ἀκακαλλίς, ἀκάνθιον, ἄκανθος ἀγρία.

23—24 [φ. 15α] Ἀκανθα λευκὴ, ἄκανθα ἢ ἐρπάκανθα.

25—26 [φ. 15β] Ἀκανθα Ἀραβικὴ, ἄκινος.

2) βλ. W e l l. ἐν P a u l y - W i s s o w a Real-Encyclop. IV σ. 1138. Περὶ τῆς ἀξίας τῶν εἰκόνων ἐν τοῖς τοιοῦτοις συγγράμμασι βλ. Γαλ. XIγ, 62.

- 27—28 [φ. 16α] Ἄκονιτον, ἄκορον.
 29 [φ. 16β] Ἄκτῆ.
- 30—31 [φ. 17α] Ἄλθαία, ἄλκαία.
 32—33 [φ. 17β] Ἄλιμος, ἀλικάκκαβος.
 34 [φ. 18α] Ἄλόη.
- 35—36 [φ. 18β] Ἄλυπον, ἄλυσσον.
 37 [φ. 19α] Ἄμβροσία.
- 38—39 [φ. 19β] Ἄμι, ἀμάρακον.
 40—42 [φ. 20α] Ἄμπελόπρασον, ἀνήρ μετὰ σκαλίδος, ἄμπελος μέλαινα.
 43—44 [φ. 20β] Ἄμπελος ἀγρία, ἄμπελος λευκή.
 45 [φ. 21α] Ἄμμωνιακή.
 46 [φ. 21β] Ἄμωμον.
- 47—48 [φ. 22α] Ἄναγαλλίς φοινικῆ, ἀναγαλλίς κοινή.
 49—50 [φ. 22β] Ἄνδρόσαιμον, ἀνδρόσακες.
 51—52 [φ. 23α] Ἄνδράχνη.
 53—54 [φ. 23β] Ἄνεμώνη μέλαινα, ἀνεμ. φοινικῆ.
 55 [φ. 24α] Ἄνηθον.
- 56—57 [φ. 24β] Ἄνθυλλίς, ἄννησον.
 58—60 [φ. 25α] Ἄντίρρινον, ἀνδράφαξις, ἀπαρίνη.
 61—62 [φ. 25β] Ἄπόκυνον, ἀργεμώνη.
 63 [φ. 26α] Ἄριστολοχεία.
- 64—65 [φ. 26β] Ἄρκευθίς μικρὰ καὶ μεγάλη.
 66—67 [φ. 27α] Ἄρκιον, ἄρκιον.
 68 [φ. 27β] Ἄρνόγλωσσον.
- 69—71 [φ. 28α] Ἄρτεμισία μονόκλωνος (δίς), Ἄρτεμ. πολύκλωνος, γυνή μετ' ἀναπεπταμένου πετάσου δρέπουσα τὰ ἄνθη.
 72 [φ. 29α] Ἄσφόδελος.
- 73—74 [φ. 29β] Ἄσαρον, ἀστήρ Ἀιτικός.
 75—76 [φ. 30α] Ἄσκληπιάς, ἀστράγαλος (ὠραῖον).
 77—78 [φ. 30β] Ἄσκάλαθος, ἄσκυρος.
- 79—80 [φ. 31α] Ἄσπίραχος, πετραῖος, ἀτρακτυλλίς.
 81—82 [φ. 31β] Ἄφάκη, Ἄχίλλειος.
- 83—86 [φ. 32α] Ἄψίνθιον βαθύπικρον (κυανοῦν καὶ ἐρυθρόν), ἀ. θαλάσσιον (ὠραῖον).
- 87—88 [φ. 32β] Βάκχαρις, βάλανος μυρεψική.
 89—90 [φ. 33α] Βάτος (δίς).
 91—92 [φ. 33β] Βατράχιον, βήχιον.

- 93 -94 [φ. 34α] Βεττονίκη, βρετανική.
 95—97 [φ. 34β] Βλήτον, βολβός ἐμετικόν, σπλάγχνον.
 98—99 [φ. 35α] Βότρως, βούγλωσσον.
 100—2 [φ. 34β] Βουνιάς, βούνιον, βούφθαλμον, νεανίσκος κόπτων τὴν βοτάνην.
 103- -5 [φ. 36α] Βράθυ, βρόμος, βρύον.
 105—8 [φ. 37α] Γλυκύριζα, γαλέοψις, γάλλιον.
 109—10 [φ. 38α] Γλήχων, γιγγίδιον, ἀνήρ γονατιστὸς καὶ γυνὴ ὀρθία δρέποντες τὸ φητόν.
 111 [φ. 38β] Γεντιανή.
 112—14 [φ. 43α] Ἐρφυλλος ἐρυθρόδανον, ἐπίθυμον, ἀνήρ καὶ γυνὴ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐπιθύμου.
 115—16 [φ. 43β] Ἐμίον, ἐλλεβορίνη, ἐλλέβορος λευκός.
 117—18 [φ. 44β] Ἐλλέβορος μέλας, ἐρύσιμον.
 119—21 [φ. 45β] Ἐλαισέλινον, ἐφήμερον, ἔρινος, γυνὴ δρέπουσα καρπούς.
 125—27 [φ. 46β] Ἐλελίσφακον, ἐλαφόβοσκον, ἐρέβινθος ἡμερος.
 128—30 [φ. 47β] Ἐρέβινθος ἄγριος, εὔπετρον, ἐλξίνη.
 131—33 [φ. 48α] Εὐφόρβιον, ἐπιμήδιον, ἐλατίνη. Ἐν τῷ α' γυνὴ μετὰ παιδίου (*Αραβες).
 134 [φ. 48β] Ζιγγίβερις, ἀνήρ κόπτων τὸ ζώνυχον, ὄπερ ἀπεσβέσθη.
 135—7 [φ. 49α] Ἡδύοσμος ἡμερος καὶ ἄγριος, ἡμεροκαλλές.
 138—9 [φ. 49β] Ἡμιονίτις, ἠπατόριον.
 140 [φ. 50α] Ἡριγέρων.
 141 [φ. 50β] Ἡρύγγιον.
 142—144 [φ. 51α] Θύμος, θύμβρα, θαλίητρον (ὠραῖον).
 145— 7 [φ. 51β] Θηλύπτερις, θλάσπις.
 147— 9 [φ. 52α] Θέομος ἄγριος, θριδαξ ἡμερος καὶ ἀγρία.
 150— 1 [φ. 53α] Θυμελαία, θαψία.
 152— (φ. 54α) Ἴππουρις.
 152— 5 [φ. 54β] Ἴππουρις ἐτέρα, ἵπποφαές, ἴρις.
 156— (φ. 55β) Ἴον πορφυροῦν καὶ δύο κοράσια κρατοῦντα κάνιστρα ἀνθέων.
 157 - 8 [φ. 56α] Ἰσάτις ἡμερος καὶ ἀγρία.
 159— 60 [φ. 56β] Ἴππομάραθον ἡμερος καὶ ἀγρία.
 162— 2 [φ. 57β] Κενταύριον μέγα καὶ μικρόν.
 163— 5 [φ. 58β] Κοτυληδῶν (δύο εἶδη), κυκλάμινος.
 166 (φ. 59β) Κυκλάμινος ἐτέρα.
 166α (φ. 6α) Κασσία. ἀνήρ κόπτων κλώνους καὶ συλλέγων καρπούς.

- 167— 9 (φ. 60α) Κύαμος ἑλληνικὸς (δῖς), κύαμος αἰγύπτιος.
 170— 2 (φ. 61α) Κώνειον, κέστρον, καρῶ.
 173 (φ. 62α) Κύπερος.
 174— 6 (φ. 62β) Κράμβη ἡμερος καὶ ἀγρία, κρ. θαλασσία.
 177— 9 (φ. 63β) Κύμινον ἡμερον καὶ ἄγριον, ἕτερον κύμινον ἄγριον.
 170 (φ. 64β) Κατανάγκη, ἀνήρ καὶ γυνή μετὰ σκαλίδος καὶ πελέ-
 κεως.
 181— 2 (φ. 65β) Κρίνον βασιλικόν, κροκοδειλαία.
 182— 5 (φ. 66β) Καυκαλῖς (δύο παιδία συνάγοντα), κάνναβις ἀγρία καὶ
 ἡμερος.
 186— 8 (φ. 66α) Κρότων, κνήφη, κνήφη ἕτερα.
 189— 90 (φ. 67β) Κρόμμον, κάρδαμον.
 191— 2 (φ. 68α) Κέγχρος.
 193 (φ. 68β) Κρηθμον.
 194. (φ. 69β) Κεκαλία [Well. κακαλία].
 195— 6 (φ. 70α) Καλαμίνθη, κρόκος.
 197— 9 (φ. 71α) Κραταίονον, κύτισσος, κρίσιον.
 200 (φ. 71β) Κνήκος.
 201— 2 (φ. 73α) Λιθόσπερμον, λινόζωστις.
 203 (φ. 73β) Λευκόϊον.
 104— 6 [φ. 74x] Λωτὸς ἄγριος, λωτὸς ἡμερος, λάπαθον.
 207— 9 [φ. 95α] Λεοντοπέταλον, λυχνίς στεφανωματική, λειχήν ὁ ἐπὶ
 τῶν πετρῶν.
 210— 12 (φ. 75β) Λευκίακανθα, λιγυστικόν, λογχίτις.
 213— 15 (φ. 76β) Λογχίτις ἕτερα, Λυσιμάχειος, λειμώνιον.
 216— 7 (φ. 77ο) Λαμφάνη, λύκοψις [Well. λύκαψις].
 218— 19 (φ. 77β) Λαγώπουν, λιβανωτίς.
 220— 1 (φ. 78β) Λιβανωτίς ἕτερα, λεπίδιον.
 222— 3 (φ. 81α) Μηδική, μανδρογόρας ἄρσην.
 223α (φ. 6α) Μαλάβαθρον, ἀνήρ καὶ γυνή δρέποντες αὐτό.
 224 (φ. 82α) Μαλάχη.
 225 (φ. 83α) Μυοσωτίς.
 226— 7 (φ. 84α) Μυρτάκανθα, μυριόφυλλον.
 228— 30 (φ. 84β) Μάραθον, μῶλυ, μελάνθιον.
 231— 2 (φ. 85β) Νυμφαία, νυμφαία ἄλλη.
 232α (φ. 6α) Νίρδος Κελτική, ἀνήρ κόπτων αὐτήν.
 232β (φ. 6x) Ναρδόσταχυς, ἀνήρ ἐλαύνων ἐλέφαντα, καὶ γυνή δρέ-
 πουσα τοὺς στάχους.

- 233— 4 [φ. 86α] Νάρκισσος, νάρθηξ.
 235— 7 [φ. 86β] Ξίφιον, ξάνθιον, ξυρίς.
 238 [φ. 88α] Ὕροβος.
 238-341 [φ. 89α] Ὕνομα. οἰνάνθη, ὄροβάκκη καὶ ἀνήρ σκάπτων.
 242— 1 [φ. 89β] Ὕρνιθόγαλον, ὄθόννα.
 244— 5 [φ. 90α] Ὕρίγανος Ἡρακλεωτική, ὄρίγανος ἀγρία.
 246— 8 [φ. 90β] Ὕρχις, ὄρχις ἕτερος, ὄλόστιον.
 249 251 [φ. 91β] Ὕσιρις. ὄρμινον, ὄνοβρυχίς.
 252—53 [φ. 92α] Παιονία ἄρρη, ἀνήρ καὶ γυνή μετὰ καλάθου πλήρους
 καὶ παιδίον ὄλόγυμνον ἐπὶ τῶν κλάδων, πτερίς.
 254—5 [φ. 93α] Πολυπόδιον, πεντάφυλλον.
 256—7 [φ. 93β] Περιστερεῶν ὕπιος, περιστερεῶν ὄρθός.
 258 [φ. 94α] Πήγανον κηπευτόν.
 249-261 [φ. 95α] Πολύγονον ἄρρη καὶ θήλυ, πολυγόνατον.
 262— 3 [φ. 96α] Πράσιον, ποταμογείτων.
 264 [φ. 96β] Παρωνυχία.
 265 [φ. 97α] Πυκνόκομον.
 266— 8 [φ. 98α] Πύρεθρον, πολύγονον, πράσον.
 269—70 [φ. 98β] Πόλιον ὄρεινόν, πευκέδανον.
 271— 3 [φ. 99β] Πολεμώνιον, πέπων, παρμική.
 274— 6 [φ. 100β] Πελεκῖνος, ποτήριον, πέπλος.
 277— 9 [φ. 100β] Πεπλίζ. πάνακες, πάνακες ἕτερον.
 280— 1 [φ. 101β] Πάνακες λεπτόν, πέπερι καὶ παῖς ἀποσπῶν κλωνία.
 282— 4 [φ. 102β] Ῥάμνος, ῥόδον, ῥοδοδάφνη.
 285— 7 [φ. 103α] Ῥοδία, ῥί, ῥάφανος.
 288—290 [φ. 104α] Σύμφυτον ἕτερον, στρύχον ἀλικάκκαβον, στρ. μα-
 νικόν.
 291— 3 [φ. 105α] Στρώχνος μέλας κηπαῖος, στρούθιον, σιδηρίτις,
 294— 6 [φ. 106α] Σαρκοκόλλα, σέλινον, πετροσέλινον.
 297— 9 [φ. 106β] Σύρριον, σμίλαξ τραχεῖα καὶ λεία.
 300— 2 [φ. 106β] Στάχυς, σαγαπηνόν, σίλφιον.
 303— [φ. 108α] Σιλφιον ἕτερον (ἐπὶ τῆς ὥας).
 304— 6 [φ. 108β] Σπέρμα σίνωνος, σμίλαξ, σκίλλα.
 307— [φ. 189α] Σκίλλα (ἐπὶ τῆς ὥας).
 308—310 [φ. 109β] Στοιχάξ, σάμψυχον, σκόρδιον.
 311— 13 [φ. 113β] Στρατιώτης ὁ ἐν τοῖς ὕδασι, στρ. ὁ χιλιόφυλλος, σεῦ-
 τλον μέλαν.
 314— 16 [φ. 111α] Σπαργάνιον, σισύμβριον, σισ. ἕτερον.
 317— 18 [φ. 111β] Σίον τὸ ἐν ὕδασι, σησαμοειδὲς τὸ μέγα,

- 319— 21 [φ. 112α] Σησαμοειδές τὸ λευκόν. σταφίς ἀγρία, σπάροτος.
 322 [φ. 113α] Σίνηπι κηπαῖον.
 323 — 4 [φ. 113β] Σταφυλῖνος ἄγιος, σπονδύλιον.
 325 — 7 [φ. 114α] Σέρις ἡμερος, σέρις ἀγρία, σόγγος τραχύς.
 328—330 [φ. 114β] Σκοροδόπρασον, σκόροδον, σκάνδυξ.
 331 [φ. 115α] Σέσελι Μασσαλεωτικόν.
 332— 34 [φ. 115β] Σκαμμωνία, σίλλυβον, σκολοπένδριον.
 335 — 7 [φ. 116β] Σιτύριον. σατ. τὸ ἐρυθρόνεον, σκορπίουρον.
 338 — [φ. 117α] Σκορπίουρον ἕτερον.
 339— 40 [φ. 117β] Στοιβή, σίκυς ἄγιος.
 341— 3 [φ. 119α] Σίκυς ἡμερος, σίσαρον, τραγάκανθα.
 344 — 5 [φ. 120α] Τρίβολος, τραγορίγανον.
 346 — 7 [φ. 120β] Τράγος ἢ τράγιον, τραγ. ἕτερον.
 348 — 9 [φ. 121α] Τρίφυλλος, Τεύκριον.
 350— 3 [φ. 122α] Τραγοπώγων, τιθύμαλλος χαρακίας, τιθ. σμυρτίτης.
 324 — 6 [φ. 123α] Τιθύμαλλος παράλιος, τιθ. ἡλιοσκόπιος, τιθ. κυπα-
 ρισσίας.
 357— 8 [φ. 123β] Τιθ. δενδρίτης, τιθ. πλατύφυλλος.
 359— 60 [φ. 124α] Ὑπερικόν, ὑοσκύαμος.
 361 — 3 [φ. 125α] Ὑάκινθος, ὑπήκοον, παῖς κόπτων ὕσωπον.
 364— 5 [φ. 125β] Ὑδνον, ὑδροπέπερι.
 366 — 8 [φ. 126β] Φάληρις, φοῖνιξ, φακὸς ἐσθιόμενος.
 369— 72 [φ. 127β] Φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων, φῦκος θαλάσσιον, φύτευ-
 μα, φλόμος μέλας.
 373— 4 [φ. 128α] Φλόμος ἕτερος (δίς).
 374— 6 [φ. 128β] Φύλλον, φαλάγγιον.
 377— 8 [φ. 129α] Χρυσόκομον, χρυσόγονον.
 379— 81 [φ. 129β] Χρύσανθον. χόνδρον, χονδρίλη.
 382— 4 [φ. 139β] Χονδρίλη ἕτερα, χελιδόνιον μέγα καὶ μικρόν.
 385— 7 [φ. 331α] Χαμαίδρους, χαμελαία, χαμαίμηλον.
 388 — 93 [φ. 332α] Χαμαισύκη, χαμαιλέων λευκὸς καὶ μέλας.
 371— 2 [φ. 133α] Χαμαίκισσος, χαμαιδάφνη.
 393 — 4 [φ. 134β] Χαμαιλεύκη, χαλβάνη.
 395— 6 [φ. 134β] Ψευδοδίκταμον, ψύλλιον.
 397 [φ. 135α] Ὠκιμοειδές.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΕΤΕΡΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ

- 398 — [φ. 142α] Σάκχαρ, ἀνήρ κρατῶν σκεῦος (ἐπὶ τῆς ὥας).
 398α [φ. 160α] Μάκερ (ἐπὶ τῆς ὥας).
 399 [φ. 165α] Στύραξ.

Διοσκορίδειοι μελέται

- 400— 2 [φ. 142α] Αἴγειρος, ἀκακία ἀμυγδαλή πικρά.
 401 [φ. 168α] Βράθυ.
 402— 4 [φ. 168β] Βάλανος, κεκίμες, φηγὸς ἦτοι πρίνος.
 405 [φ. 169β] Ἄγρια ἐλαία.
 406 [φ. 170β] Ἴτέα.
 407 [φ. 171β] Κρανέα.
 408— 9 [φ. 172β] Κυάρισσος, κέδρος (ἀνήρ κόπτων).
 410—112 [φ. 193α] Κάλαμοι (δίς), κύπριον δένδρον.
 413 [φ. 173α] Κερασέα.
 415— 16 [φ. 174α] Κόμαρος, κάρυα ποντικά, (ἀνήρ κόπτων).
 417— 19 [φ. 174β] Λύκιον, λωτός, λ. ὁ αἰγύπτιος.
 420— [φ. 176α] Μυρσίνη.
 741 [φ. 168α] Οὐα μηλίζοντα.
 422— 5 [φ. 168β] Πλάτανος, πτελέα, παλίουρος.
 426— 8 [φ. 179ι] Πιστάτιχ, περσέα πίπυρος (ἀνήρ κόπτων).
 427 [φ. 179β] Πιτυίδες.
 428— 9 [φ. 180α] Ῥοῦς, ῥόα.
 430— 1 [φ. 181α] Σῦκα ἄγρια, συλόμορον.
 432— 3 [φ. 182β] Σχοῖνος, στροβιλέα.
 424— 5 [φ. 184α] Φοῖνιξ ὁ αἰγύπτιος, φ. Θηβαϊκός, φ. ἐλάτης, ἀνήρ
 καὶ γυνὴ τριγῶντες καρπούς.

**4. Πίνακες κατ' ἀλφάβητον (Α'—ΙΔ') τῶν ὀνομάτων τῶν
 φυτῶν ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ περιεχομένου τοῦ κώδικος
 Εἰσαγωγή.**

Περὶ τοῦ ἀλφαβητικοῦ Διοσκορίδου πραγματευόμενος (6 II) εἶπον, ὅτι τὰ βοτανικὰ γλωσσάρια προῆλθον κυρίως ἐκ τοῦ προτασσομένου ἐν τοῖς τοιοῦτοις κώδιξι πίνακος τῶν ὀνομάτων φυτῶν, συμπληρουμένου ἐκάστοτε κατὰ τὸ πλῆθος τῶν περιεχομένων ἄρθρων καὶ χρησιμεύοντος ὡς ἀπαραίτητον ἐκάστου ἰατροσοφίου βροήθημα. Ἴνα ἰδεασθῆ τις ὁποῖον τὸ πρωτοπλασμα τοῦτο τῶν Βοτ. γλωσσαρίων παρατίθεται ὧδε ὁ γενικὸς πίναξ τοῦ Λαυρ. Διοσκορίδου, ὁ εἰς τρίστηλον τὰ φύλλα 1α 6β καταλαμβάνω, καὶ κατ' ἀλφαβητ. τάξιν, οὐχὶ ὁμῶς ἀκριβῆ, κατεστρωμένος 1).

Τὰ ὀνόματα ἐν πολλοῖς εἰσι πλείονα τοῦ ἐνός, ὑπάρχουσι δὲ καὶ συνώνυμα μὴ περιεχόμενα ἐν τῷ κειμένῳ. (πρβλ. [μήλανθον συνών. τοῦ χαμαιμήλου) καὶ ἐπειδὴ καὶ ἡ γραφὴ αὐτῶν ἐν τισὶ παρουσιάζει διαφοράς, δὲν

1) Καὶ ὁ C ἔχει τοιοῦτον πίνακα, ἀλλὰ λίαν συντομον (φ. 8α—10β),

είναι ἀπίθανον, ὅτι ὁ καταρτίσας τὸν πίνακα τοῦτον εἶχεν ὑπ' ὄψει τὰ συνώνυμα RV, ἅπερ, ὡς ἐλέγχθη, ὁ Well. ἔθετο ὑπὸ τὸ κείμενον.

Τοιοῦτον ἄλφαβ. πίνακα κατήρτισε καὶ ὁ Well βάσει τῶν κωδ. Vat. gr. 289, Paris gr. 2183 (Di) Sour. 74 23 (F) καὶ τοῦ Pal.) (H)¹. ἄλλ' οὗτος περιλαμβάνει τὰ ὀνόματα μόνον τῶν 5 βιβλίων, ἄνευ τινος συνωνύμου. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι ἕκαστον βιβλίον ἔχει καὶ ἰδιαίτερον πίνακα κατ' ἄλφαβ. τάξιν. Μετὰ τοὺς πίνακας τῶν 5 βιβλίων (Α'—Ε') ἀκολουθεῖ Σ'. «Τὰ εὐρεθέντα ἐν ἐτέρῳ βιβλίῳ . . .» Διὰ τὰ ἐφεξῆς βιβλία οὐδεὶς πίναξ ὑπῆρχε, διὸ ἠναγκάσθη νὰ συμπληρώσω προστεθεὶς τοὺς ἀκολουθούς 8 πίνακας (Ζ'—ΙΔ').

Ἐν τοῖς ΙΔ' τούτοις πίναξι περιλαμβάνονται τὰ ὀνόματα *ὑπερχιλίων ἠριθμημένων κεφαλαίων καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἢ καὶ πλείονα συνώνυμα* Κατὰ ταῦτα ὁ γενικὸς οὗτος πίναξ παρουσιάζεται *εὖν πλουσιωτέραν Βοτ. γλωσσαρίων*. Οἱ πίνακες οὗτοι δὲν περιέχουσι τὸ ὑλικὸν μόνον τῶν 5 βιβλίων Περί ὕλης ἰατρικῆς τοῦ Διοσκορίδου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὡς νόθων θεωρουμένων δύο ἔργων αὐτοῦ, οἷς προστίθενται πάντοτε εἰς τοὺς κώδικας τῆς τάξεως ταύτης καὶ τοῦ *Εὐτεκνίου* παραφράσεις εἰς τὰ τοῦ *Νικάνδρου* Θηραϊκὰ καὶ Ἄλεξιφάρμακα καὶ τοῦ *Οππιανοῦ* τὰ Ἀλιευτικὰ καὶ Ἰξεντικά. Κατὰ ταῦτα οἱ τοιοῦτοι κώδικες, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, *ἀπετέλουν τὸ ἐγχειρίδιον τῆς φυσικῆς παρὰ Βυζαντινοῖς ἱστορίας* μετὰ τοῦ φυσιολόγου. Τοιαῦτα περίπου καὶ τὰ ἐκ τῶν τοιούτων πινάκων προκύψαντα Βοτ. γλωσσάρια, ἅπερ ἀνωτέρω ἐχαρκτηρίσαμεν ὡς Λεξικά τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν συνοπτικά.

Ὅσα ὀνόματα προσετέθησαν ἐν τοῖς πίναξιν, ἅτε ἐλλείποντα ἐκ τῆς σειρᾶς, ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ κειμένου καὶ περιεκλείσθησαν ἐντὸς < > *Λέξ.* ἢ παραπομπὴ αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸ 8 κεφάλαιον τῆς πραγματείας ταύτης: Σύγκρισις τῆς ἐκδόσεως Wellmann κτλ. † οὕτω σημειοῦνται ὅσα κεφάλαια ἐλλείπουσιν ἐκ τοῦ Ἰβηριτικοῦ κώδικος, περὶ οὗ ἐλέγχθη, ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ Λαυρ.

Ὁ πίναξ παρουσιάζει καὶ τινὰς *μοναδικὰς γραφάς* ὡς π. χ. Ὑ-*δάσπις* (συνών. τοῦ χρυσογόνου), ἀνθ' οὗ οἱ κώδικες καὶ αἱ ἐκδόσεις ἔχουσι δάσπιν, ὁ δὲ Well. διώρθ. ἰάσπις καὶ ἄλλας, ἅς ὑπεδηλώσαμεν, ὡς καὶ *συνώνυμα ἀθησαύριστα*· οἷον (ἐν τῷ Ε' βιβλ. περὶ οἴνων): κίκκυβος (ἴσ. Καίκυβος), Συρεντιῖνος, Ἀδριανός, Μαιμερτιῖνος, παρατυπιανός (ἴσ. Πραιτουτιανός), Λέσβιος, στοιχαδίτης, λίθος ἀμηδίτης, ἐν τῷ Σ' λδ' θυμίαλον, Ζ' λγ' ἄξος, ΙΑ' 93 κίχαμος κττ.

1) Τόμ. Γ', σ. 109—135.

«Διοσκουρίδου Ἀναξαρχέου: περὶ ὕλης βοτανῶν
βιβλίον α'. Πίναξ».

A

α'. ἀβρότονον.
β'. ἀγάλοχον.
γ'. ἀγαρικόν.
δ'. ἀγήρατον.
ε'. ἄγνος.
ς'. ἄγρωστις.
ζ'. ἄγχουσα
η'. ἄγχουσα ἢ ὀνόχειλος.
θ'. ἀδιάντον.
ι'. ἀδιάντον ἕτερον.
ια'. αἰθιοπὶς.
ιβ'. αἰείζων τὸ μέγα.
ιγ'. αἰείζων τὸ μικρόν.
ιδ'. αἰείζων τὸ λεπτόφυλλον.
ιε'. αἰγίλωψ.
ισ'. αἶρα.
ιζ'. ἀκακαλλίς.
ιη'. ἀκάνθιον.
ιθ'. ἀκανθος ἀγρία.
κ'. ἀκανθος λευκή.
κα'. ἀκανθα ἢ ἐρπᾶκανθα.
κβ'. ἀκανθα ἀραβική.
κγ'. ἄκινος.
κδ'. ἀκόνιτον 1).

κε'. ἀκόνιτον ἕτερον.
κς'. ἄκορον.
κζ'. ἀκτῆς 2).
† κη'. ἀλθαία.
† κθ'. ἀλκαία.
† λ'. ἄλιμος.
† λα'. ἀλικάκκαβος.
λβ'. ἀλόη.
λγ'. ἄλυπον.
λδ'. ἄλυσσον.
λε'. ἄλισμα 3).
λς'. ἀμβροσία.
λζ'. ἄμι 4).
λη'. ἀμάρακον.
λθ'. ἀμπελόπρασον.
μ'. ἀμπελος μέλαινα.
μα'. ἀμπελος ἀγρία.
μβ'. ἀμπελος λευκή.
μγ'. ἀμμωνιακή 5).
μδ'. ἄμωμον.
με'. ἀναγαλλίς ἢ φοινικῆ 6).
μς'. ἀναγαλλίς ἢ κυανῆ 7).
μζ'. ἀνδρόσαιμον.
μη'. ἀνδρόσακες.
μθ'. ἀνδράχνη ἀγρία.
ν'. ἀνεμώνη.

1) ἀκόνιτον. 2) ἀκτῆ. 3) ἄλγμα, οὕτω καὶ ὁ C ΑΛΓΜΑ, ἐκ παραφθορᾶς, τὸ καὶ δαμασώνιον λεγόμενον (III 125, B159, 4) μεθ' ὃ ὁ Λαυρ. ἔχει καὶ ταῦτα: Ἄλκμαία, οἱ δὲ ἄλκιμα, οἱ δὲ ἄλισμα καλοῦσιν (φ, 19α), ἄπερ οὐδεὶς τῶν ἄλλων φέρει κωδίκων. ὁ Η ἄλκισμα. 5) ἄμωμος. 6) Οὕτως ἔχουσιν οἱ RV. ἀλλ' ἐν τῷ χειμ. ὁ κδδ. ἔχει ἀμμωνικόν. 7) φοινικῆ. 8) κοινή· οὕτω καὶ ὁ Ἰβηρ. πάντες οἱ λοιποὶ κυανῆ (πρβλ. κυάνεον Λαυρ. κυανῶν ἔχουσα τὸ ἄνθος A 247, 1).

να'. ἄνηθον.
 νβ'. ἀνθυλλίς.
 νγ'. ἄνησον (οὕτω καὶ ἐν τῷ κει-
 μένω). ¹⁾
 νδ'. ἀντίρρινον. ²⁾
 νε'. ἀνδράφαξυς.
 νς'. ἀπαρίνη.
 νζ'. ἀπόκυνον.
 νη'. ἀργεμώνη ἢ οἰνώνη.
 νθ'. ἀργεγώνη ἑτέρα.
 ξ'. ἀριστολοχεία μακρά. ³⁾
 ξα'. ἀριστολοχεία στρογγύλη.
 ξβ'. ἀρκευθίς μικρά.
 ξγ'. ἀρκευθίς μεγάλη.
 ξδ'. ἄρκιον ἢ προσώπιον.
 ξε'. ἄρκτιον ἢ ἀρκοῦρον.
 ξς'. ἀρονόγλωσσον ἢ ἄρνιον.
 ξζ'. Ἄρτεμισία ⁴⁾ μονόκλωνος.
 ξη'. Ἄρτεμισία πολὺκλωνος.
 ξθ'. ἀραβίς πόα.
 ο'. ἄρον ἢ λούπον ⁵⁾ (ἐν τῷ κειμέ-
 νῳ ἄρον τὸ καλούμενον παρὰ
 Σύροις λούπον).
 οα'. ἀρίσαρον.
 οβ'. ἀσφόδελος ἢ ναρθήκιον.
 ογ'. ἄσαρον ἢ νάρδος ἀγρία.
 οδ'. ἀστήρ Ἀττικὸς.
 οε'. Ἀσκληπιάς.
 ος'. ἀστράγαλος ἢ χαμαιοσύκη.
 οζ'. ἀσπάλαθος ἢ ἐρουσίσηπτρον.
 οη'. ἄσκυρον.
 οθ'. ἀσπάραγος πετραῖος.

π'. ἀτρακτυλλίς ἢ ἄκυρον.
 † πα'. ἀφάκη.
 † πβ'. Ἀχιλλεῖος ἢ μυριόμορφον.
 πγ'. ἀψίνθιον βαθύπτερον.
 πδ'. ἀψίνθιον θαλάσσιον.

B

α'. Βάχαρις.
 β'. βάλανος μυρεψική.
 γ'. βάτος ἢ κυνόσβατον βάτος Ἰ-
 δαία. ⁶⁾
 δ'. βιτριχίον ἢ σέλιον ἄγριον.
 ε'. βήχιον ἢ ῥίχιον.
 ς'. βρεττανική ἢ βετονίκη.
 ζ'. βετονίκη.
 η'. βλητον.
 θ'. βόλβος ἐμετικός.
 ι'. βόλβος ἢ σπλάγχνον.
 ια'. βότρυς.
 ιβ'. βούγλωσσον.
 ιγ'. βουνιάς.
 ιδ'. βούνιον ἢ ἄτον ⁷⁾.
 ιε'. βούφθαλμον.
 ις'. βράθυ ἢ βάρυτον ⁸⁾.
 ιζ'. βρόμος ἢ σιφώνιον.
 ιη' βρύον θαλάσσιον ἢ βάλαρις.
 ιθ'. βαλλωτὴ ἢ μέλαν πράσιον.

Γ

α'. γλυκύριζα ἢ ποντική.
 β'. γαλέοψις ἢ γαλεόβολον.
 γ'. γάλλιον ἢ γαλλέριον ⁹⁾.
 δ'. γλαύκιον.

1) οὕτως ἐξέδοτο καὶ ὁ Well. (βλ. ἄνωτ. 4 II. ζ.) : 2) ἀνάρινον· ἐν τῷ κειμένῳ ἀντίρρινον β. 3) Οὕτως ἐξέδοτο καὶ ὁ W. (III 4, B 6, 9). ὁ ἡμέτ. κώδιξ ἀριστολό-
 χεια. 4) ἀρτεμησία. 5) λούπον. 6) Ἐκτὸς ἀριθμοῦ. 7) Οὕτως πάντες οἱ κώδικες
 ὁ Well. διώρθ. ἄκτιον (βλ. ἄνωτ. Λεξ.). 8) βλ. Λεξ. βάραθρον. 9) βλ. Λεξ. γαλέ-
 ριον.

- ε'. γεράνιον ἢ πελονίτης ¹⁾.
- ς'. γεράνιον ἢ ὀξύφυλλον.
- ζ'. γλήχων ἢ βλῆχρον.
- η'. γιγγίδιον ἢ λεπίδιον.
- θ'. γναφάλιον ἢ εἰρές ²⁾.
- ι'. Γεντιανή ἢ κενταύριος ῥίζα.
- ια'. γογγύλη ἡμερος ἢ γογγυλῖς.
- ιβ'. γογγύλη ἄγρια.
- ιγ'. γλαῦξ.

Δ

- α'. δαῦκος ἢ διόρκεον ³⁾
- β'. δελφίνιον ἢ διάχυτος.
- γ'. δελφίνιον ἢ ὑάκινθον.
- δ'. δάφνη ἢ Ἀλεξάνδρεια ⁴⁾.
- ε'. δίψικον ἢ κροκοδείλιον ⁵⁾.
- ς'. δαφνοειδές ἢ εὐπέταλον.
- ζ'. δρονοπερις ἢ πτέριον.
- η'. δρακοντία μεγάλη ἢ ἄρον.
- θ'. δρακοντία ἑτέρα μεγάλη.
- † ι'. δίκταμος ἢ γλήχων ⁶⁾ ἄγρια.
- ια'. ψευδοδίκταμνον.
- † ιβ'. δίκταμνος ἑτέρα.
- † ιγ'. δορύκνιον ἢ ἀλικάκκαβον.

Ε

- † α'. ἔρφυλλος ἢ ζυγίς ἄγρια.
- † β'. ἐπίθυμον ἢ κεδοῖς ⁷⁾.
- † γ'. ἐρυθρόδανον ἢ τεύθριον.
- † δ'. ἔχιον ἢ δορίδα ἢ Ἀλκιβιά-

δ<ε>ιον.

- ε'. ἔλλεβορίνη ⁸⁾ ἢ ἐπιπάκτης (ἐν τῷ κειμένῳ ἐπιπακτίς).
- ς'. ἔλλέβορος λευκός ἢ ἀσκίδα ⁹⁾.
- ζ'. ἔλλέβορος μέλας ἢ μελαμπόδιον (κ. μέλαν πόδιον).
- η'. ἐρύσιμον ἢ χαμαίπιον.
- θ'. ἐλαφόσκορδον ἢ ἀγριοσκόροδον
- ι'. ἐλαιοσέλινον ἢ πεδινὸν ἢ ὑδροσέλινον ἄγριον.
- ια'. ἐφήμερον ἢ κολχικὸν ἢ βολβόν.
- ιβ'. ἔρινος ἢ ὠκιμοειδές.
- ιγ'. ἔλυμος ἢ μηλίνη.
- ιδ'. εὐζωμον.
- ιε'. Ἐλένιον ἢ σύμφυτον ἢ περσικὴ ¹⁰⁾
- ις'. ἐλελίσφακον ἢ φακόν.
- ιζ'. ἐλαφόβοσκον ἢ ἐλαφικὸν ἢ νέφριον ἢ ὄφιοκτόνον.
- ιη'. ἐρέβινθος ἡμερος.
- ιθ'. ἐρέβινθος ἄγριος.
- κ'. εὐζωμον ἄγριον.
- κα'. εὐπετρον ἢ φακοειδές.
- κβ'. ἐλξίνη ἢ ἐλεῖτις ἢ ἀμελξίνη ¹¹⁾
- κγ'. εὐφόρβιον.
- κδ'. ἐπιμήδιον ἢ ἐρινεός.
- κε'. ἐλατίνη.

Z

- α'. ζώνυχος ἢ ἀετόνυχος ἢ λεοντοπόδιον ἢ κῆμος.

1) Ἐν τῷ κειμ. πελονίτις. 2) Ὁ Well. εἶρος βλ. Λεξ. 3) Οὕτως καὶ ὁ Η δι-
είρκεον N. (βλ. Λεξ. δαύκειον). 4) RV. Well. ἐξέδ. δάφνη Ἀλεξάνδρεια. 5) Κεῖμ.
κροκοδειλαία (βλ. Λεξ.). 6) γλήχων. 7) ΚΕΔΟΙC RHDi. 8) ἔλλεβ. δασυν. 9) Ὁ Well.
ἀσκίδα. Φρονῶ ὅτι ἢ διόρθ. βεβιασμένη, μᾶλλον σχετίζεται πρὸς τὸ ἐγγλίθες,
ἀγλίδια, ἀσκληδες (=κεφαλῆς σκόρδου μέρη) πρβλ. «κεφαλίου μικροῦ καὶ ἐπιμή-
κους ὡςπερὶ κρομύου» (B290,7). 10) περσικῆν. 11) ἀμελ. . . . Κεῖμ. ἀμελξίνη (βλ.
Λεξ. ἐλξεῖτις).

β'. ζιγγίβερις.
γ'. ζειά.

I

H

α'. ἡδύοσμος ἡμερος.
β'. ἡδύοσμος ἄγριος.
γ'. ἡμεροκαλλές ἢ ἡμεροκατά-
λακτον ἢ κρίνον ἄγριον.
δ'. ἡμιονίτις, σπλήνιον.
ε'. ἡπατόριος ἢ ἡπατίτις.
ς'. Ἡράκλ[ε]ιος ἢ παγκράτιον, ἢ
σκίλλα.
ζ'. ἡριγέρων ἢ ἐρεχθίτης.
η'. ἡρύγγιον ἢ ὀρύγγιον ἢ γοργό-
νιον.

Θ

α'. θύμος ἢ κεφαλωτὸς ἢ ἐπιθυ-
μῖς ἢ θύρσιον.
β'. θύμβρα.
γ'. θαλίητρον (Well. θάλικτρον βλ.
Λεξ.).
δ'. θηλύπτερις ἢ νυμφαία πτέρις.
ε'. θλάσπις ἢ θλασπίδιον ἢ σίνη-
πι¹⁾, περσικὸν ἢ σίνηπι ἄγριον
ς'. θέρμος ἡμερος.
ζ'. θέρμος ἄγριος.
η'. θρίδαξ ἡμερος.
θ'. θρίδαξ ἄγρια.
ι'. θυμελαία ἢ χαμελαία ἢ κέ-
στρον.
ια'. θαψία ἢ ὑπόπιον ἢ παγκρά-
τιον ἢ σκαμμώνιον.

α'. Ἴδαία ῥίζα.
β'. ἱπολάπαθον, ἢ λάπαθον ἄ-
γριον.
γ'. ἱππουρις ἢ τριμάχιον²⁾ ἢ ἀ-
νάβασις.
δ'. ἱππουρις ἢ σκύτιον³⁾ ἢ χέδρα.
ε'. ἱποφαές ἢ ἱποφυνές⁴⁾ ἢ ἱπο-
φανές⁵⁾ ἢ ἱπιον ἢ ἐχίνιον ἢ
πελεκῖνος.
ς'. Ἴρις ἰλλυρικὴ ἢ θελπείδη ἢ οὐ-
ρανία.
ζ'. Ἴον πορφυροῦν ἢ δασυπόδιον
ἢ πριαπήϊον ἢ Ἴον ἄγριον.
η'. ἱεράκιον τὸ μέγα ἢ σογχίτης.
ἢ ἔντυβον ἄγριον.
ι'. ἰσόπυρον ἢ φασίολον.
ια'. ἰσάτις ἡμερος, ἢ αὔγιον.
ιβ'. ἰσάτις ἄγρια, ἢ ἔγνη⁶⁾ μικρά.
ιγ' ἱπομάραθον ἢ μαραθῖς, ἢ μά-
ραθον ἄγριον.
ιδ'. ἱπομάραθον ἕτερον ἄγριον
ιε'. ἰχθυόκολλα.
ις'. ἰξοῦ σκευασία.

K.

α'. κενταύριον τὸ μέγα ἢ νάθη.
β'. κενταύριον τὸ μικρὸν ἢ λιμνή-
σιον ἢ ἐλλεβορῖτις.
γ'. κοτυληδῶν ἢ σκυτάλιον ἢ κυμ-
βάλιον.

1) σίνηπι. 2) τριχομάχιον Well. (βλ. Λεξ. τριμάχιον). 3) ἐκύτιον (βλ. Λεξ.).
4) ἱπόφαος Well. οἱ κώδ. HDi ἱποφυνές. 5) ἱποφανής Well. ἐκ τῶν HDi, ἱποφα-
νίς C. (B 304,18) ἀλλὰ τότε ἔδει νὰ μεταβάλη καὶ τὸ ἡλιοφυνές (B 178,10) εἰς ἡλιό-
φαος. 6) αὔμιον. ὁ Well. διώρθ. Ἄρμιον (βλ. Λεξ.). 7) οὕτως οἱ κώδ. ὁ Well.
ὕσγίνη (A 254, 13).

- δ'. κοτυληδών έτέρα ή κυμβάλιον
 ε'. κυκλάμιнос ή κισσάνθεμον ή
 χελώνιον.
 ς'. κυκλάμιнос έτέρα ή κισσόφυλ-
 λον.
 ζ'. κόνυζα μεγάλη ή κυνοζεμα-
 τίτις.
 η'. κόνυζα μικρά ή πάνιος ¹⁾ ή λι-
 βανωτίς.
 θ'. κύαμος έλληνικός.
 ι'. κύαμος αιγύπτιος.
 φ. 2α ια'. κώνειον ή αϊγυνος ²⁾ ή ά-
 πολύουσα ³⁾.
 ιβ'. κέστρον ή ψυχρότροφον ⁴⁾.
 ιγ'. καρώ.
 ιδ'. κύπερος ή έρουσίσκηπτρον.
 ιε'. κλιματίτις ή έπιγῆτις ⁵⁾.
 ις'. κλιματίτις έτέρα ή φιλειάριον
 ή δαφνοειδές ή πολυγονοειδές.
 ιζ'. κράμβη ήμερος.
 ιη'. κράμβη άγρία.
 ιθ'. κράμβη θαλασσία.
 κ'. κύμινον ήμερον.
 κα'. κύμινον άγριον.
 κβ'. κύμινον άγριον έτερον.
 κγ'. κάππαρις λιβυκή.
 κδ'. κάππαρις έτέρα ή κυνόσβατον
 ή καπρία[ν]
 κε'. κατανάγκη ή δαμναμένη ⁶⁾ ή
 Διονυσιάς.
 κς'. κατανάγκη έτέρα ή δῆμον ή
 κῆμον.
 κζ'. κισσός ή κιθάρα ή κίσσαρον.
 κη'. κρίνον βασιλικόν ή κρίνάνθε-
 μον ή λείριον ή σούσινον.
 κθ'. κροκοδειλαία ⁷⁾
 λ'. κορωνόπους ή άμμωνος ή άστέ-
 ριον ⁸⁾
 λα'. καυκαλίσ ή καῦκον ή δαῦκον
 άγριον ή μυτίτις.
 λβ'. κάνναβις άγρία.
 λγ'. κάνναβις ήμερος.
 λδ'. κρότων ή κῆκι, ή σήσαμον ⁹⁾.
 λε'. κνήφη ή κνίδη ¹⁰⁾. ή άκα-
 λήφη ¹¹⁾.
 λς'. κνήφη έτέρα ή άκαλήφη.
 λξ'. κλύμενον ή καλυβάνθεμον ¹²⁾.
 ή περικλύμενον.
 λη'. κρόμμον ή πολύειδος.
 λθ'. κάρδαμον ή κυνοκάρδαμον ή
 ίβηρίς.
 μ'. κέγχρος.
 μα'. κολοκυνθίς ή σικύα πικρά.
 μβ'. κολόκυνθα ήμερος.
 μγ'. κριθμον.
 μδ'. κλινοπόδιον ή κλεωνίκιον ¹³⁾.
 ή ώκειμοειδές ή ζώπυρον.
 με'. κικκαία.
 μς'. κηπαία.
 μζ'. κόρις ή ύπερικόν.

1) Ούτως οί κώδ. ό Well. κόνυζα αίματίτις (βλ. Λεξ.) 2) 'Ο Well. Πανδίωνος
 ρίζα (βλ. Λεξ.). 3) Αϊγυνος N. αϊγαυος A, ΛΙΓΥΝΟΣ C. ό Well. αϊγινος (έκ του
 Lex. gr. suppl. H e r w e r d e n). 4) άπολύουσα, ούτως διώρθ. και ό Well. Τήν
 γραφήν ταύτην μόνοσ ό Λαυρ. έχει (βλ. Λεξ.). 5) ψυχροτρόφον ούτως έχουσιν οί
 κώδ. μόνοσ ό Dl psicrotrofon και ό Ps. Ap. psychrotrofon έξ ών ή του Well.
 διόρθ. (πρβλ. έπειδή έν τοίς ψυχροτάτοις εύρίσκεται τόποις B 167.7). 6) ήπαίτις
 Well. βλ. Λεξ. 7) δαμναμέτη οί κώδ. ό Well. διώρθ. εκ Διοσκ. 1V 133 (B 278,8). 8)
 βλ. άνωτ. δίψακον. 9) άστριον ούτως οί κώδ. διόρθ. Well (A 202,17). 10) σίσαμον.
 11) κνήδη. 12) άκαλήφη. 13) Αί εκδόσεις έχουσι καλυκάνθεμον. νομίζω ύρθήν μά-
 λον τήν του ήμ. κώδ. γραφήν δια τó φυτόν περιελίσσεσθαι ταίς καλύβαις. 13)
 κλεονίκιον (διόρθ. Well. Βλ. Λεξ.).

μη'. καλαμάγρωστις.
 μθ'. κακαλία ¹⁾ ἢ λεοντική.
 ν'. καλαμίνθη.
 να'. κόκκος βαφική.
 νβ'. κρόκος ἢ κάστωρ ἢ κυνόμορφον.
 νγ'. κραταίονον ἢ κραταιόγονον.
 νδ'. κύτισσος ἢ τηλίνη ²⁾ ἢ λωτὸς μέγας ἢ τρίφυλλον.
 νε'. κρίσιον ἢ βούγλωσσον μέγα.
 νς'. κνήκος.
 νζ'. καπνὸς ἢ κορυδάλλιον ἢ κόριον ἄγριον ὃ ἐν ταῖς κριθαῖς.
 νη'. κόριον ἢ κορίαννον.
 νθ'. κυνόγλωσσον ἢ φυτὸν ἢ καβαλλάτιον ἢ σπήνιον ἢ σκόλυμος.
 ξ'. κόλλα ἢ ξυλοκόλλα ἢ ταυροκόλλα.
 ξα'. κυνία κόλλα ἢ κυνοκράμβη ἢ λινόζωστις ἄγρια, ἄρορην.

Λ

α'. λιθόσπερμον ἢ αἰγώνυχον ἢ λεόντιον.
 β'. λινόζωστις ἄρορην ἢ ἄργυρος ἢ παρθένιον.
 γ'. λινόζωστις θήλεια ἢ παρθένιον.
 δ'. λευκόϊον ἢ βασίλειον.
 ε'. λευκόϊον θαλάσσιον ἢ Ἴον θαλάσσιον.
 ς'. λίνον ἢ λινοκαλαμῖς ἢ ἄννον³⁾ ἢ λίνον ἄγριον.
 ζ'. λωτὸς ἡμερος ἢ τρίφυλλον ἢ τριπόδιον ἢ τρίβολον.
 η'. λωτὸς ἄγριον ἢ τρίφυλον.

θ'. λάπαθον ἢ ὄξυλάπαθον.
 ι'. λειχήν ὃ ἐπὶ τῶν πετρῶν ἢ βρούον.
 ια'. λεοντοπέταλον ἢ λεοντοπόδιον.
 ιβ'. λυχνίς στεφανωματική ἢ ἀθάνατος.
 ιγ'. λυχνίς ἄγρια.
 ιδ'. λευκάκανθος ἢ πολυγόνατον, ἢ ἰσχιὰς ⁴⁾.
 ιε'. λυγιοτυκὸν ἢ πανάκεια.
 ις'. λογχίτις ἢ κέστιρον ἢ μήδουσα ⁵⁾.
 ιζ'. λογχίτις εἰέρα τραχεῖα.
 ιη'. λυσιμάχιον ἢ λύτρον.
 ιθ'. λειμώνιον ἢ νευροειδὲς ἢ λογχίτις.
 κ'. λαμψάνη.
 κα'. λαθυρίς ἢ τιθύμαλλος.
 κβ'. λύκοψις ἢ ἄγχουσα.
 κγ'. λαγώπουν ἢ λαγωῦ κύμιον.
 κδ'. λιβανωτὶς.
 κε'. λιβανωτὶς ἑτέρα.
 κς'. λεπίδιον ἢ γιγγίδιον.

Μ

α'. μήκων ἡμερον ἢ χαμαισύκη ἢ μήκων ῥοιάς.
 β'. <μήκων ἄγριος ἢ μήκων μέγα >.
 † γ'. <μήκων ῥοιάς ἢ ὄξυτονον ⁶⁾ >.
 δ'. μήκων ἀφρώδης ἢ ἠράκλεια >.
 ε'. <μήκων κερατῖτις ἢ παράλιος ἢ ἄγρια μήκων >.

1) κεκαλία (διόρθ. Well. βλ. Λεξ. 2) τηλίνη (διόρθ. Well. B 261,16). 3) ἄννον R, αῦνον HDi ὃ Well. ἔγραψεν: αἴλινον (A 178, 17) ἢ λ. ποιητ. Αἰσχ, Ἄγ. 121 θρη-
 νος. ἀλλὰ τι πρὸς τὸν θρηνον τὸ λιθόσπερμον; ὁ Ζωναρᾶς ἔχει: αἴλιος· εἶδος βοτά-
 νης (βλ. Ἡσυχ. καὶ M. Ἐτυμ.). 4) ἰσχιὰδα. 5) Μέδουσα ὃ Well. (βλ. Λεξ.), 6) ὁ Mar-
 cellus διώγ. ὄξυτονον (βλ. Λεξ.). ὁπερ ἐδέξατο καὶ ὁ Well.

Ξ

φ. 2β ς'. μελισσόφυλλον ἢ μελίταινα
ἢ μελίφυλλον ἢ ἐρυθρά.

ε'. μηδική.

η'. μανδραγόρας ἢ κιοκαῖος.

θ'. μανδραγόρας θῆλυς ἢ ἀντίμι-
μον¹⁾.

ι'. μύαγρος ἢ πετραῖον ἢ μελάμ-
πυρον ἢ μυοθήριον²⁾.

ια'. μαλάχη κηπευτή.

ιβ'. μαλάχη ἀγρία χερσαία, ἢ ἡλιό-
στροφον.

ιγ'. μυοσώτις ἢ μύωτον ἢ ἀνθύλ-
λιον ἢ ἀλσίνη.

ιδ'. μινός ὠτα ἑτέρα (sic).

ιε'. μελίλωτος.

ις'. μαγύδαρις ἑτέρα.

ιζ'. μώριον (ἢ μυόριον);³⁾.

ιη' μύρρις ἢ μύρρα ἢ κονίλη.

ιθ'. μυρτάκαιθα ἢ μυρσίνη ἀγρία
ἢ ὄξυμυρσίνη ἢ μιτάκαιθα.

κ'. μήδιον.

κα'. μυριόφυλλον ἢ μηλόφυλλον ἢ
στρατιωτική ἢ ἀχίλλειος.

κβ'. μάρον ἢ ὀριγανίς.⁴⁾

κγ'. μάραθον.

κδ'. μῶλυ ἢ λευκόιον ἄγριον.

κε'. μελάνθιον ἢ μήκων ἄγριος μέ-
λας.

N

α'. νυμφαία.

β'. νυμφαία ἄλλη ἢ νυμφών.

γ'. νάρκισσος ἄνυγρος ἢ αὐτογε-
νές ἢ βόλβος ὁ ἐμετικός.

δ'. νάρθηξ.

α'. ξίφιον ἢ ἀνακτόριον.

β'. ξίνθιον ἢ φάσγανον ἢ χοιρα-
δόλεθρον⁵⁾ ἢ ἀπαρίνη.

γ'. ξυρίς ἢ ἴρις ἀγρία ἢ κακός.

O

α'. ὀξύσχοινος ἢ ὀξύπτερος⁶⁾.

β'. ὀρεοσέλινον ἢ πετροσέλινον ἄ-
γριον.

γ'. ὀφιοσκόροδον.

δ'. ὄροβος.

ε'. ὀνόγυρος ἢ ἀνάγυρον ἢ ἄκοπον.

ς'. ὄνομα⁷⁾ ἢ ὀνώνις ἢ φλο[ο]νί-
τις ἢ ὀνωνίτις⁸⁾.

ιζ'. οἰνάνθη ἢ κερασκόμ[ν]η⁹⁾ ἢ
λεύκανθος¹⁰⁾.

η'. ὀροβάκχη ἢ κυνομόριον¹¹⁾ ἢ
λέων.

θ'. ὀρنيθόγαλον.

ι'. ὀθόννα.

ια'. ὀνώνις ἢ ὀνώτις¹²⁾.

ιβ'. ὀρίγανος ἡρακλεωτική ἢ κο-
νίλη.

ιγ'. ὀρίγανος ἀγρία ἢ πάνακες ἡ-
ράκλειον ἢ κονίλη[ν].

ιε'. ὑπόφυλλον¹³⁾.

ις'. ὄρχιον ἢ κύνορχις.

ιζ'. ὄρχις ἕτερος ἢ σεραπιὰς.

ιη'. ὀλόστιον. (W. ὀλόστεον).

ιθ'. ὄσιρις.

1) Spr. ἀντίμηλον (βλ. Λεξ.). 2) μυόθηρον Well (A 197,15). 3) ὁ Spr. μῖνον (βλ. Λεξ.). 4) ὀριγανίδα. 5) χοιραδῶλεθρον. 6) ὀξύπτερος Well, (βλ. Λεξ.). 7) Αἰ ἐκδ. ὀνοσμομα, τῷ Λαυρ. συμφ. καὶ οἱ REDI Πλίν. Παῦλ. Αἰγ. 8) ὀμονίτις. οὕτω καὶ R διόρθ. Well. 9) κερασκόμη κείμ. (βλ. Λεξ.). 10) λευκάκανθον Well. (βλ. Λεξ.) 11) κυνοκόριον. 12) Αἰ ἐκδ. ἔχουσιν ὀνωνίς, ὁ Well. ἔτρεψεν ἄνωνίς, οἱ κώδ. E ἄνονίς, ἄνωνίς καὶ ἄνωνίς. E ὀνώτις καὶ ὀνώτις. Di. Πλίν. anonim quidam ononida, Θεοφρ. ὀνωνίς (καὶ Γαλ. Ὀρειβ.) καὶ Παυλ. Αἰγ. ἄνωνίς καὶ ὀνωνίς. 13) Δὲν ὑπάρχει παρὰ Spr. καὶ Well. ἴσ. ἀπόφυλλον (βλ. Λεξ.).

κ'. ὄρμινον.
κα'. ὄνοβρουχίς ἢ ὄνοβρόχειλος ¹⁾
ἢ ὑπερικὸν ἢ κόριον.

Π

α'. Παιονία ἄρρην ἢ γλυκυσίδα ἢ πεντόροβον.
β'. παιονία θήλεια ἢ ἀγλαόφωτις.
γ'. πτερὶς ἢ περινεον ἢ δασυ-
< κλω > νον ἢ βλῆχρον ἢ < πο-
λύρριζον >.
δ'. πολυπόδιον ἢ σκολόπενδρον ἢ πολύρριζον.
ε'. πεντάφυλλον ἢ πενταδάκτυλον ἢ πεντάτομον ²⁾.
ς'. περιστερεὼν ³⁾ ὕπτιος ἢ ἱερά ἢ ἠριγένεια ἢ χαμαίλυκος.
ζ'. περιστερεὼν ὄρθιος ἢ τρυγόνιον ἢ βούνιον ἢ ἱερά.
η'. πήγανον ὄρεινὸν ἢ ῥυτί[ν] ὄρεινή[ν].
ι'. πήγανον ἄγριον ἢ ὑπερικὸν ἢ ἀνδρόσαιμον ἢ κόριον.
ια'. πολύγονον ἄρρην ἢ πολυγόνατον ἢ κυνοχάλη ⁴⁾ ἢ ἠράκλεια.
ιβ'. πολύγονον θῆλυ.
ιγ'. πολυγόνατον.
ιδ'. πράσινον ἢ εὐπατόριον ἢ φιλόφαρες ⁵⁾.
ιε'. ποταμογείτων ἢ σταχυτίτις.
ισ'. ποταμογείτων ἕτερος ἢ ἀλιμοκτόνον ⁶⁾ ἢ λειμώνιον.
ιζ'. πετασίτις.

η'. πολύκνημιον ἢ κλινοπόδιον ἢ πολυγόνατον.
ιθ'. παρωνυχία ἢ ἀκίδωτος ⁷⁾.
κ'. πιτύουσα ἢ κλῆμα ἢ κράμβη.
κα'. πηκτὴ ἢ σύμφυτον.
κβ'. πυκνόκομον.
κγ'. πύρεθρον ἢ δορύκνιον ἢ πύρινον.
κδ'. πολύγαλον.
κε'. πράσον κεφαλωτόν.
κς'. περικλύμενον ἢ αἰγίνη ἢ κάρπαθος ἢ κλύμενον ⁸⁾.
κζ'. πόλιον ὄρεινὸν < ἢ τεύθριον >.
κη'. πευκέδανον < ἢ ἄριον ἢ > ἄγριόφυλλον.
κθ'. πολεμώνιον < ἢ φιλειταίον > Καππαδόκες δὲ χιλιοδύναμιν ⁹⁾.
λ'. πέπων.
λα'. παρμική.
λβ'. πελεκῖνος.
λγ'. ποτήριον ἢ φρύνιον.
λδ'. πέπλος ἢ συκῆ ἢ μήκων ἀφρώδης.
λε'. πεπλις ἢ ἀνδράχνη ἀγρία Ἰπποκράτης δὲ πέπλιον καλεῖ.
λς'. πάνακες ἢ ἠράγλειον, ἐξ οὗ ὁ ὀλοπάναξ.
λζ'. πάνακες ἕτερον ἢ ἀσκληπίειον ¹⁰⁾.

1) ὄνοβρόχειον ὄνοβρόχειλος H. 2) πεντάτομον. 3) περιστέριον Well. (βλ. ἀνωτ. 4 Π, ζ'). 4) κυνοχάλη Well (βλ. Λεξ.). 5) φιλοφαρὲς Well. (βλ. Λεξ.). 6) ἀλιμόκτονον (βλ. B 255,9). 7) ἀκήδωτος Λαυρ. HDi, ἀκήδωτος A. 8) κλύμενον. 9) χειμοδύναμιν Λαυρ. RADI χιλιοδύναμον PE Παυλ. Αἰγ. χιλιοδύναμιν FH Well. chiliodynamus Πλίν. πίν. βιβ. XXV. 10) ἀσκληπίειον πάντες οἱ κώδ. ὁ Well. διώρθ. ἐκ τοῦ χειρῶνιον.

λη'. πάνακες λεπτόν ἢ χειρώνιον.
 λθ'. πέπερι.
 α'. ῥάμνος ἢ περσεφόιον ἢ λευκάκανθα.
 β'. ῥάμνος ἕτερος.
 γ'. ῥόδον ἢ ῥόδα,
 δ'. ῥοδοδάφνη ἢ σπόγγος ἢ νήριον ἢ ῥοδόδενδρον.
 ε'. ῥοδία ἢ ῥοδιάς ¹⁾
 ς'. ῥά ἢ ῥιον.
 ζ'. ῥάφανος ἢ πολύειδος ἠρουγγίου.
 η'. ῥάφανος ἀγρία ἢ ὄρεινή ἢ ἄπιος ἢ ἰσχάς ²⁾ ἢ χαμαιβάλανος ἀγρία.

Σ

α'. σύμφυτον ἕτερον πετραῖον
 † β'. στρύχνον ἀλικάκκαβον.
 † γ'. στρύχνον τὸ μανικόν ἢ πέρσιον ³⁾ ἢ θρούον.
 † δ'. στρύχνος μέλας κηπαῖος ἢ ἡμερος.
 † ε'. στρούθιον ἢ κέδρος ἢ κάθαρισς ἢ στρουθοκάμηλος.
 ς'. [σιδηροῖτις] ἢ ἠράκλεια.
 ζ'. σιδηροῖτις ἕτερα.
 θ'. στύφη ⁴⁾.
 ι'. σαρχοκόλλα.

ια'. σέλινον κηπαῖον.
 ιβ'. σέλινον τὸ πετροσέλινον.
 ιγ'. σμύρνιον ἢ ἵπποσέλινον ἢ ἀγρίολον ἢ σέλινον ἄγριον.
 † ιδ'. σμίλαξ ⁵⁾ τραχεῖα ἢ ἠπατίτις ⁶⁾ ἢ λυκάνθεμον.
 ιε'. σμίλαξ λεία.
 ς'. στάχυς.
 ζ'. σαγαπηνόν ⁷⁾.
 η'. σίλφιον.
 ιθ'. σπέρμα σίνωνος.
 κ'. σμίλαξ κηπαῖα.
 κα'. σκίλλα ἢ παγκράτιον.
 κγ'. στοιχάς ⁸⁾ ἢ παγκράτιον ἢ ἀλκιβιάδης ⁹⁾.
 κδ'. σάμψυχον ἢ τρίφυλλον ἢ ἀμάρακον.
 κε'. σκόρδιον οἱ δὲ ἠδύοσμον ἢ καλαμίνθη ἀγρία.
 κς'. στρατιώτης ὁ ἐν τοῖς ὕδασιν.
 κζ'. στρατιώτης ὁ χιλιόφυλλος.
 κη'. σεῦτλον μέλαν.
 κθ'. σπαργάνιον ἢ ξιφίδιον.
 λ'. σισύμβριον ἢ ἔρφυλλον.
 λα'. σισύμβριον ἕτερον ἢ καρδαμίνη ἢ σίον.
 λβ'. σίον τὸ ἐν ὕδασιν ἢ ἀναγαλλίς ἔνυδρος ἢ σχοῖνος ἀρωματική.

1) ῥοδιάδα ὁ Well. ῥοδία ῥίζα (B 203,4). 2) ἰσχάδα. 3) Πάντες οἱ κωδ. εὔτω ὁ Well. πέρσειον. ἀμφότεροι οἱ τύποι ὑπάρχουσι (βλ. Κόντου Σύμμ. ἐν Ἀθην. τ. Γ'. 56β], ὁ Kaiibel ὁμως εἰς τὴν τελευταίαν ἐκδοσιν τοῦ Ἀθηναίου διακρίνει τοὺς δύο τύπους (ἔπιθι Ch. Joret, Le πέρσειον de Posidonius ἐν Revue des études gr. Τόμ. 12 (1899) σ. 44—47) ἐπομένως διατηρηθῆτω πέρσιον. 4) Ὁ τύπ. μόνον ἐν τῷ Λαυρ. εἶναι ἕτερος τύπος τοῦ τύφῃ (III 118, B 129, 3) ἐς ἄλλοτε. 5) μῖλαξ Well. (βλ. ἀνωτ. 4 II ζ'). 6) ἐπαπίτις Λαυρ. HADi ὁ Well. διώρθ. ἐκ τοῦ Διοσκ. IV 13,14 ἔνθα καὶ ὁ Λαυρ. ἔχει ἠπατίτις. 7) σαγοπινόν, ἀλλ' ἐν τῷ Κεῖμ. σαγαπηνόν. 8) στυχάς. 9) Ἀλκιβιάδειον (B 37,10).

λγ'. σκόλυμος ἢ φέρουσα ¹⁾ ἢ πυ-
 ράκανθα.
 λδ'. σησαμοειδὲς τὸ μέγα ἢ σησα-
 μίτις ἢ ἀντικύρικον ²⁾.
 λε'. σησαμοειδὲς τὸ λευκόν, ἢ κο-
 ρώνιον ἢ σήσαμον ἄγριον.
 λς'. σταφίς ἀγρία ἢ τρίφυλλον ἢ
 φθειροβότανον ³⁾.
 λζ'. σπάρτος ἢ λοβὸς ἢ λύγος.
 λη'. σίνηπι κηπαῖον ἢ νάπυ.
 λθ'. σταφυλῖνος ἄγριος ἢ κέρας ἢ
 κερασκόμη [ν].
 μ'. σταφυλῖνος κηπαῖος.
 μα'. σπονδύλιον ἢ ἀράγη [ν] ἢ
 φαλάγγιον ἢ ἀστέριον.
 μβ'. σέρις ἡμερος ἢ πικρίδιον.
 μγ'. σέρις ἀγρία ἢ κιχόριον, ἢ πι-
 κρὶς ἀγρία ⁴⁾.
 μδ'. σόγχος τραχὺς ἢ κιχόριον.
 με'. σκοροδόπρασον.
 μς'. σκόροδον ἢ ἐλαφόβοσκον.
 μζ'. σκάνδυξ.
 μη'. σέσελι μασσαλεωτικόν ἢ σφά-
 γνον.
 μθ'. σέσελι αἰθιοπικόν.
 ν'. σέσελι πελοποννησιακόν.
 να'. σκαμμωνία ἢ κολοφωνία.
 νβ', σίλληβον ⁵⁾.
 νγ'. σκολοπένδριον ἢ ἄσπληνον.

νδ'. σατίριον ἕτερον ἢ τρίφυλλον.
 νε'. σατύριον ἐρυθρόνιον ⁶⁾ ἢ ἐρυ-
 θραϊκόν ἢ μήλιον τὸ ἐν ὕδασι ⁷⁾.
 † νς'. σκορπίουρον ἢ ἡλιοτρόπιον.
 † νζ'. σκορπίουρον ἕτερον ἢ ἡλιο-
 τρόπιον τὸ μικρόν.
 † νη'. σκορπιοειδὲς τὸ μικρόν.
 † νθ'. σαξίφραγον ἢ ἔμπετρον.
 † ξ'. στοιβὴ ἢ στόβιον ⁸⁾.
 † ξα'. σίκυς ἄγριος ἢ ἐλατήριον.
 ξβ'. σίκυς ἡμερος.
 ξγ'. σίσαρον.

Τ

α'. τορδίλιον ⁹⁾ ἢ σίσελι κρητικόν.
 β'. τραγάκανθα.
 γ'. τήλις ἢ βούκερος ἢ αἰγόκερος.
 δ'. τηλέφιον ἢ αἰζῶον ἄγριον ἢ
 ἀνδράχνη ἀγρία.
 φ. β. ε'. τρίβολος ἢ βουκέφαλον
 ἢ ταυρόκερος ¹⁰⁾.
 ς'. τραγορίγανος.
 ζ'. τράγος ἢ τράγιον ἢ τραγόκε-
 ρος ¹¹⁾ ἢ σκορπίον.
 η'. τραγιον ἄλλο.
 θ'. τράγος ἕτερος ἢ σκορπίος ἢ
 γάργανον ¹²⁾.
 ι'. τρίφυλλος ἢ ὀξύφυλλον ἢ μι-
 νυανθές.
 ια'. τεύκριον ἢ χαμαίδρος.

1) φέρβουσα Well. (βλ. Λεξ.). 2) ἀντικυρικόν Well. (B.297,13). 3) φθειροκτόνον Well. (B.297,13). 4) πικράδα ἀγρίαν. 5) σύλλυβον Well, (βλ. ἄνωγ. Λεξ.), ἐῖθα sillebon D ὅπερ συμφωνεῖ τῇ ἐνταῦθα γραφῇ. 6) ἐρυθρόνεον Λουρ. Di, ἐριθρόνειον N. διρόθ. Well. 7) μήλιον Well (βλ. Λεξ.) 8) στοίβιον Well. (βλ. Λεξ.). 9) τορδήλιον. Κεῖμ. τορδήλιον, οἱ δὲ τόρδιλον. ὁ Well. ἔγραψε τόρδιλον. οἱ κώδ. τόρδυλον Πλίν. τορδίλιον οἱ δὲ τόρδιλον Di, gordilion D1, τορδύλιον Διοσκ. Εὐπ. II, τόρδειλον Νικ. Θερ. 841. 10) ταυρόκερας Well. (B 181.16). 11) τοῦτο ἀφῆκεν ἀνέπαφον ὁ Well. 12) ὁ Well τάργανον PC οἱ λοιπ. τράγανον. εἰς δὲ τὰ ὑποσελ. συνών. RV γάργανον NHDi, γαργάρινον C ἐπὶ ὁ Well ἐπὶ τῇ βάσει δύο μόνον κώδ. διώρθωσεν.

- ιβ'. τριπόλιον ἢ ψυχὴ ἢ μηρὶς ἢ ποταμογεΐτων.
 ιγ'. τραγοπώγων ἢ τετραπώγων ἢ κόμη.
 ιδ'. τιθύμαλλος χαρακίας ἄρρη.
 ιε'. τιθύμαλλος θῆλυς ὁ μυρσινίτης ¹⁾.
 ις'. τιθύμαλλος παράλιος.
 ιζ'. τιθύμιλλος κυπαρισσίας ²⁾.
 ιη'. τιθύμαλλος ἡλιοσκοπίος.
 ιθ'. τιθύμμαλλος δενδρίτης.
 κ'. τιθύμαλλος πλατύφυλλος.

Υ

- α' ὑπερικόν ἢ κόριον ³⁾ ἢ χαμαίπιτος ἢ ἀνδρόσαιμον ⁴⁾.
 β'. ὑοσκύαμος.
 γ'. ὑποκυστὶς ἢ ὀρόβηθρον.
 δ'. ὑποκυστὶς ἑτέρα ἢ κύτινον ἄφυλλον.
 ε'. ὑάκινθος ἢ Ἐλικωνιάς ⁵⁾ ἢ πορφυρανθές.
 ς'. ὑπήκοον ἢ ὑπόφεων.
 ζ'. ὑσσωπον.
 η'. ὑπόγλωσσον ἢ ἀντίρρινον ⁶⁾.
 θ'. ὑπόφαιστον ⁷⁾ ἢ ἵπποφαές ⁸⁾.
 ι'. ὕδνον.
 ια'. ὕδροπέπερι.

Φ

- α'. φουσαλλίς ἢ ἀλικάκκαβον ⁹⁾.

- β'. φάληρις ¹⁰⁾ ἢ φαλήριον.
 γ'. φοϊνίξ ἢ ῥοῦς ἢ ἀγγίνωψ ¹¹⁾ ἢ φοινικόπτερον.
 δ'. φακὸς ὁ ἐσθιόμενος.
 ι' ε'. φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων ἢ φακὸς ἄγριος.
 ς'. φῦκος θαλάσσιον.
 ζ'. φύτευμα.
 η'. φλόμος μέλαινα.
 θ'. φλόμος ἕτερος ἢ λυχνίτις ἢ θρουαλλίς.
 ι'. φλόμος ἕτερος ἢ φλόνος.
 ια'. φασίολος.
 ιβ'. φυλλίτις ἢ φυλλίς ἢ ἄκαυλος ἢ λάπαθον ἄγριον.
 ιγ'. φύλλον ἢ ἐλαιόφυλλον ἢ βρουωνία ¹²⁾.
 ιδ'. φαλάγγιον ἢ φαλαγγίτις ἢ λευκάκαιθα.

Χ

- α'. χρυσοκόμη ἢ χρυσίτις ἢ χρυσάνθεμος ἢ ἀμαράντον.
 β'. χρυσόγονον ἢ χρυσόσπερμον ἢ ὕδάσπις ¹³⁾ ἢ λίνον, ἢ ἀρκόφθαλμον.
 γ'. χρυσάνθεμον ἢ χαλκὰς ¹⁴⁾ ἢ χαλκίτις ἢ χάλκανθος.
 δ'. χρύσανθον ἢ ἐλίχρυσον ἢ ἀμαράντον.
 ε'. χόνδρος.

1) μυρτίτης (Κεΐμ. μυρσινίτης) RDi Θεόφρ. Ρουφ. 2) κυπαρίσσιος PF. 3) χορίον, χορίον E Λαυρ. β, κόριον RDi, κόριον Λαυρ. 4) ἀνδρόσεμον. 5) ἐλιωνιάς. Οὕτω καὶ ΗΑ Λαυρ. (βλ. Λεξ.). 6) ἀντίρρινον. 7) ὑπόφεστον. πάντες οἱ κώδ. ὑπόφαιστον, μόνον ὁ R ὑποφάεστον. 8) βλ. ἀνωτ. ἵπποφαές. 9) ἀλικάκκαβον, ἀεὶ οὕτω. 10) Λαυρ. Ε' Ὀρειβ. (βλ. Λεξ.). 11) Οὕτως ἔχουσιν αἱ ἐκδ. καὶ οἱ κώδ. FHA Λαυρ. Di, anquino-pa Di. ἀγγίνωψ RPE πρβλ. Salm. proleg. ad homon. hules iatricae L. οὕτω καὶ ὁ Well ἀγγίνωπα Ὀρειβ. ὁ κώδ. ἔχει ἀγγύνωψα. 12) βρουονία. 13) ὕδάσπιν. ὁ Ζων. ἔχει ὕδάσπις, καὶ ὕδάσπις εἶναι παραπόταμος τοῦ Ἀκεσίνου ἐν Ἰνδία, ἐνθα τὸ φυτὸν ἰθαγενές· κακῶς ὅθεν ὁ Well. τὸ τῶν κωδ. δάσπιν PHADi Λαυρ. δάσπιν FH διώρθ. εἰς ἱάσπις (B 210,6) 14) Χάλκας Well.

- ς'. χονδρίλλη ἢ κιχόριον ἢ σέρις.
 ζ'. χονδρίλλη ἑτέρα.
 η'. χελιδόνιον τὸ μέγα ἢ παιονία
 ἢ κραταιά.
 θ'. χελιδόνιον τὸ μικρὸν ἢ πύριον¹⁾
 ἄγριον.
 ι'. χαμαίδρυς ἢ δρυὸς κέγχρος²⁾
 ἢ τεύκρινον.
 ια'. χαμελαία μέλαινα ἢ ἠράκλειον.
 ιβ'. χαμαίμηλον ἢ ἱεράνθεμις³⁾.
 ἢ μήλανθον⁴⁾ ἢ χρυσοκόμη ἢ
 λευκάνθεμον.
 ιγ'. χαμαισύκη ἢ συκῆ ἢ μήκων
 ἀφρώδης.
 ιδ'. χαμαιλέον λευκὸς ἢ χρυσί-
 σκηπτρον ἢ ἀξία [ν].
 ιε'. χαμαιλέον μέλας ἢ πάγκαρ-
 πον, ἢ οὐλοφόνον⁵⁾.
 ς'. χαμαίκισσος⁶⁾ ἢ χαμαιλεύκη, ἢ
 ἢ κισσὸς ἄκαρπος.
 ιζ'. χαμαιάκτη⁷⁾ ἀγρία⁸⁾.

- ιη'. χαμαιδάφνη ἢ Ἀλεξάνδρεια ἢ
 δαφνίτις ἢ καρναγωγὸς⁹⁾.
 ιθ'. χαμαίπιτυς¹⁰⁾ ἢ πιτυόρυσσις¹¹⁾
 ἢ ὀρόζηλον¹²⁾ ἢ ὀλόκυρον ἢ
 βρυωνία ἀγρία [ν].
 κ'. χαμαίπιτυς ἑτέρα.
 κα'. χαμαίπιτυς τρίτη ἄρρη.
 κβ'. χαμαιλεύκη.
 κγ'. χαλβάνη.

Ψ

- α'. ψύλλιον ἢ κατάφυσις ἢ κυνο-
 κεφάλιον ἢ κρουστάλλιον ἢ κυνό-
 μυια.
 β'. ψευδοβούνιον.

Ω

- α'. ὠκιμοειδὲς ἢ ἔχιον ἢ σκορπι-
 ουρόν ἢ σπάργανον ἢ ἀλθαία[ι]
 ἢ ἐλάφιον.
 β'. ὠκιμον.

Ὅμοῦ πᾶσαι φιδ'. (τὸ κείμενον ἀρχεται φ. 9α. καὶ τελειῖται 135β)

Β'. Διοσκουρίδου περὶ ζώων παντοίων βιβλίον Β'.

(Τὸ κείμενον φ. 136α—152β).

α'. αἰγὸς ὄνου.	ς'. περὶ ἀλεκτορίδος.
β'. ἀκρίδες.	ζ'. ἀστράγαλος ὕειος.
γ'. αἶθουα.	η'. ἀρκείων κρεῶν.
δ'. ἀλεκτορίς.	ι'. ἀράχνη.
ε'. ἀλεκτορίδος ἐγκέφαλος.	ια'. ἀρκείας χυλῆς καὶ προβατείας.

1) πυρόν Well. 2) δρυῖσκιγχρος. 3) ἐράνθεμον κῶδ. ἐράνθεμις H Spr. hyeroan-temis Ps. Ap. 24 [L'V] ὁ Well. ἐξέδ. ἱεράνθεμις. 4) μήλανθον, ἄγνωστον τῷ Well. 5) οὐλοφόνον. 6) χαμαικισσός. 7) χαμαιακτή. 8) ἀγριακτή. 9) ὑδραγωγός HDi Well. [B. 283, 19]. 10) χαμαιπίτυς. 11) πιτυόρυσσις. (βλ. Λεξ.). 12) ὀλοόζηλον Well. [B 164,8] βλ. Λεξ. ὁ κῶδ. ἔχει ὀρόζηλον.

- ιβ'. αἰγὸς ἀγρίας χολή.
 ιγ'. αἷμα χηνός.
 ιδ'. αἰγὸς κόπρου ὄρεινῆς.
 ιε'. ἀλεκτρονόμος κόπρος.
 ις'. ἀνθρώπειος κόπρος.
 ιζ'. ἀνθρώπειον εὖρος ¹⁾.
 ιθ'. βάτραχοι.
 κ'. βάτραχος ἕτερος.
 κα'. βουτύρου σκευασία.
 κβ'. βούπρηστις.
 κγ'. βοείου στέατος.
 κδ'. βρὸς ἀπόπατος.
 κε'. γῆς ἔντερα.
 κς'. γυπὸς κόπρος.
 κζ'. κόπρος μυῶν.
 κη'. γαλῆς.
 κθ'. γῆρας ὄφραως.
 λ'. περὶ γάλακτος παντός.
 λα'. περὶ γάρου καὶ ζωμῶν ἰχθύων
 λβ'. δράκοντος θαλασσίου.
 λγ'. περὶ ἐλάφου.
 λδ'. περὶ ἐλάφου.
 λε'. περὶ ἐλέφαντος.
 λς'. περὶ ἐχίδνης.
 λζ'. ἐχῖνος θαλάττιος.
 λη'. ἐχῖνος χερσαῖος.
 λθ'. ἔρια ὀυπαρά.
 μ'. ἔρια κεκαυμένα.
 μα'. ἐχίδνης κρεῶν.
 μβ'. ἐλαφείου μυελοῦ.
 μγ'. ζωμὸς νεοσσῶν.
 μγ'. ζωμὸς παλαιῶν ἀλεκτρονόμων.
 με'. ζωμὸς στεάτων.
 μς'. ἦπαρ αἰγός.
 μζ'. ἦπαρ κυνός.
 μη'. ἦπαρ ὄνου.
 μθ'. θύννου.
 ν'. ἵππου λειχῆνες ²⁾.
 να'. ἵππόκαμπος.
 νβ'. ἵπποποτάμου ὄρχεως καὶ κά-
 στορος.
 νγ'. ἵππου πιτύας ³⁾.
 νδ'. ἰχθύων κρεῶν.
 νε'. ἵππου ὄχευτοῦ αἵματος.
 νς'. ἵππου κόπρος καὶ ὄνου.
 νζ'. περὶ εἴδους μέλιτος τοῦ ἐν τῇ
 Ἰνδικῇ, ὅπερ ἐστὶ σάκχαρ.
 νη'. περὶ κηροῦ.
 νθ'. περὶ κηροῦ πλὴν τοῦ λευκοῦ.
 ξ'. κυνεῖα ⁴⁾ κόπρος.
 ξα'. κροκοδείλου χερσαίου κόπρος.
 ξβ'. κάσσυμα ἀπὸ τῶν ὑποδημάτων.
 ξγ'. περὶ καμπῶν.
 ξδ'. περὶ κανθαρίδων.
 ξε'. περὶ κωβίου.
 ξς'. περὶ καρκίνου ποταμίου.
 ξζ'. περὶ κοιλίου.
 ξη'. περὶ κυνίων.
 ξθ'. κόρεις οἱ ἀπὸ κλίνης.
 ο'. κορυδαλός.
 οα'. λαγωγὸς θαλάττιος.
 οβ'. λαγωγὸς χερσαῖος.
 ογ'. λυγγὸς οὖρος ⁵⁾.
 οδ'. λαγωνοῦ πιτύα (ς).
 οε'. περιμαινίδος ⁶⁾.
 ος'. περὶ μυάκων.
 οζ'. περὶ μυῶν.
 οη'. περὶ μυγαλῆς.
 οθ'. περὶ μέλιτος.
 π'. περὶ ἰάρονης θαλαττίας.
 πα'. περὶ ὀνύχων.

1) οὖρον. 2) ἵππουλοῖνος. 3) ἵππουπιτύα, 4) κινία. 5) οὖροτ. 6) μενίδος.

πβ'. ὄνοι οἱ ὑπὸ τὰς ὕδριας.
 πγ'. ὄνυχες ὄνων.
 πδ'. ὄνειον οὖρος³⁾.
 πε'. ὄνειον κρέας.
 πς'. πνεύμων χοίρειον.
 πζ'. ἡπαρ <παρ> δαλείου στέα-
 τος (ἐν τῷ κειμένῳ) πνέμον (κα-
 τὰ διόρθ.) ἀλώπεκος).
 πη'. (ἀπεξέσθη)
 πθ'. περὶ πέρδικος χολῆς
 ιγ'. περὶ κόπρου περιστερᾶς.
 ιγκ'. περὶ κόπρου πελαρογοῦ.
 ιιβ'. περὶ προβάτου χολῆς.
 ιιγ'. περὶ πορφύρας.
 ιιδ'. περὶ οὖρου ἀφθόρου παιδός.
 ιιε'. πρόπολις.
 ιις'. περὶ πορφυρῶν.
 ιιζ'. περὶ πωμάτων πορφύρας.
 ιιη'. περὶ πνεύμονος θαλασσίου.
 ιιθ'. περὶ σίλφης.
 ρ'. περὶ ζώου σιλούρου.
 ρα'. περὶ σμαρίδος.
 ρβ'. περὶ σηπίας.
 ργ'. περὶ σκολοπένδρας.
 ρδ'. περὶ σαλαμάνδρας.
 ρε'. περὶ σαύρας.
 ρς'. σήψ.
 ρζ'. περὶ σκίγκου.
 ρη'. περὶ <σκορπίου>.
 ρθ'. <περὶ συάγρου>.
 ρι'. <στεάτων ἀρωματισμός>.
 ρκ'. <στεάτων σαμψυχισμός>.
 φ. 4β ριβ'. περὶ στεάτων ἀθερα-
 πεύτων.
 ργ'. περὶ ταυρείου στέατος.

ριδ'. περὶ μυελοῦ.
 ριε'. τράγου αἷμα.
 ρισ'. <περὶ> ταυρείου αἵματος.
 ριζ'. <περὶ> ταυρείου οὖρου.
 ριη'. περὶ τετίγων.
 ριθ'. περὶ τρυγόνος θαλασσίας.
 ρκ'. περὶ τρίγλης.
 ρκα'. περὶ τυροῦ.
 ρκβ'. περὶ τελληνῶν.
 ρκγ'. οἰσύπου τοῦ φαρμάκου, ποίη-
 σις.
 ρκδ'. φάσσης αἷμα καὶ ἐτέρων.
 ρκε'. περὶ φήνης.
 ρκς'. περὶ χελιδόνων.
 ρκζ'. περὶ χυμῶν⁴⁾ τῶν ἄλλων κογ-
 χαρίων ζωμοῦ.
 ρκη'. χήνειον στέαρ καὶ χοίρειο-
 στέαρ.
 ρκθ'. βόειων κρεάτων ἀλισμός.
 ρλ'. περὶ χηνείων καὶ ὄρνιθειῶν
 κρεῶν.
 ρλα'. περὶ τρόπου πῶς δεῖ ἀποτί-
 θεσθαι χολήν.
 ρלב'. περὶ τοῦ διαφόρους χολᾶς
 πῶς δεῖ ἀποτίθεσθαι.
 ρλγ'. <περὶ χελώνης χολῆς>.
 ρλδ'. χοιρεία χολή.
 ρλε'. χελώνης χερσαίας αἷμα.
 ρλς'. χελώνης θαλασσίας αἷμα.
 ρλζ'. χαμαιλέοντος αἷμα.
 ρλη'. χοίρων ἀγρίων κόπρος.
 ρλθ'. περὶ ὠῶν.
 ρμ'. ὠῶν τὰ λευκά.

1) ὄνιον οὖρον. 2) χημῶν.

Γ'. Διοσκορίδου ἀναξαοβέως περι τῶν πανοίων ἐλαίων βιβλίων
(φ. 152β—167α)

- α'. ἀμυγδάλης ἔλαιον¹⁾.
 β'. ἀβροτάνινον ἔλαιον.
 γ'. ἀνήθινον ἔλαιον.
 δ'. ἀμαράκιον ἔλαιον.
 ε'. ἀγριέλαιον ἔλαιον.
 ς'. ἀνδριάντων ῥύπος.
 ζ'. ἄσφαλτος.
 η'. ἄσφαλτος βαβυλώνιος ἢ καὶ
 νάφθα.
 θ'. ἀμόργης ποίησις.
 ι'. βδέλλιον.
 ια'. μυροβαλάνινον ἔλαιον.
 ιβ'. γλεύκινον ἔλαιον.
 ιγ'. γλοιὸς ἐν τοῖς βαλανείοις.
 ιδ'. δάφνινον ἔλαιον.
 ιε'. δαφνίδες.
 ις'. ἐλαιόμελι.
 ιζ'. ἐλάτινον ἔλαιον.
 ιη'. ἐλ ἰαὶ κολυμβάδες.
 ιθ'. ἐλαία αἰθιοπικὴ καὶ τὸ δάκρυον
 αὐτῆς.
 κ'. ζύθου σκευασία.
 κα'. ἠδύχροον ἔλαιον.
 κβ'. ἰᾶτον ἔλαιον.
 κγ'. ἰάσμινον ἔλαιον.
 κδ'. ἴρινον ἔλαιον.
 κε'. κίκνον ἔλαιον.
 κς'. κύπρινον ἔλαιον.
 κζ'. κρόκινον ἔλαιον.
 κη'. καρύϊνον ἔλαιον.
 κθ'. κνίδιον ἔλαιον.
 λ'. κνήκιο ἔλαιον.
 λα'. κινναμόμινον ἔλαιον.
 λβ'. κεδρία.
 λγ'. λιγνὺς ὑγρᾶς πίσεως.
 λδ'. λιγνὺς σμύρνης.
 λε'. λιβάνου αἰθάλη.
 λς'. λιβάνου μάννα.
 λζ'. λιβάνου φλοῦς.
 λη'. λίβανος.
 λθ'. λινοσπέρμινον ἔλαιον.
 μ'. περι μύρων διαφορᾶς.
 μα'. μάκερ.
 μβ'. μελάνθινον ἔλαιον.
 μγ'. μυρσίινον ἔλαιον.
 μδ'. μήλινον ἔλαιον.
 με'. μεγαλλεῖον ἔλαιον.
 μς'. μετώπιον ἔλαιον.
 μζ'. μενδήσιον ἔλαιον.
 μη'. μαλαβάθρινον ἔλαιον.
 μθ'. μαστίχινον ἔλαιον.
 ν'. ναρκίσσινον ἔλαιον.
 να'. οἰνάνθινον ἔλαιον.
 νβ'. νάρδινον ἔλαιον.
 νγ'. πισσάσφαλτος.
 νδ'. πίσσα ξηρά.
 νε'. πισσέλαιον.
 νς'. πίσεως ὑγρᾶς σκευασία.
 νζ'. ῥοδίδες.
 νη'. ῥητίνινον ἔλαιον,
 νθ'. ῥαφάνινον ἔλαιον.
 ξ'. ῥόδινον ἔλαιον.
 ξα'. σαμψύχινον ἔλαιον.
 ξβ'. σούινον ἔλαιον.
 ξγ'. σμύρνινον ἔλαιον.
 ξδ'. σμύρνα Βοιωτικὴ.
 ξε'. στακτήσιον ἔλαιον.
 ξς'. σχίνινον ἔλαιον.
 ξζ'. σιπάνιον ἔλαιον.
 ξη'. σησάμινον ἔλαιον.
 ξθ'. σιύραξ.
 ο'. Σικυώνιον ἔλαιον.
 οα'. Σικυώνιον ἄλλο.
 οβ'. σαπρία ἢ ἀπὸ τῶν ξύλων.
 ογ'. τοῦ ἀπυχύματος ἢ ποίησις.

1) Κεῖμ. ἀμυγδάλινον ἔλαιον.

οδ'. τερμίνθινον ἔλαιον.
 οε'. τήλινον ἔλαιον.
 ος'. ὑοσκυάμινον ἔλαιον.
 οζ'. ὠκίμινον ἔλαιον.
 οη'. ἀφύσου ἔλαιον σκευασία.

**Δ'. Διοσκορίδου περὶ ὕλης δέν-
 δρων παντοίων βιβλιων δ.**

(φ: 167α—184β)

α'. αἴγειρος.
 β'. ἀκακία.
 γ'. ἀμυγδαλῆ πικρά.
 δ'. ἄπια
 ε'. ἄπιον.
 ς'. ἀχράδες.
 ζ'. βιλαύστιον ἦτοι ἀγρία ῥόα.
 η'. δροῦς.
 θ'. βάλανοι τῆς δροῦς.
 ι'. βίλανοι σαρδιαναί.
 ια'. κηκίδες.
 ιβ'. φηγὸς ἦτοι πρῖνος.
 ιγ'. δάφνη.
 ιδ'. δάφνη ἐτέρα.
 ιε'. ἐρείκη.
 ις'. ἔβενος.
 ιζ'. ἔλαια ἀγρία.
 ιη'. ἰτέα.
 ιθ'. κίσθος.
 κ'. κίσθου ἕτερον εἶδος.
 κα'. κρανία.
 κβ'. κιννάμωμον.
 κγ'. ξυλοκιννάμωμον.
 κδ'. ψευδοκιννάμωμον.
 κε'. κυπάρισσος.
 κς'. κέδροσ.
 κζ'. κάλαμοι.
 κη'. κυνόσβατον.
 κθ'. κύπριον δένδρον.
 λ'. κεράτια.

λα'. κεράσια.
 λβ'. κοκκυμηλέα.
 λγ'. κόμαρος.
 λδ'. κάρνα βασιλικά.
 λε'. κάρνα ποντικά.
 λς'. λεύκη.
 λζ'. λύκιον.
 λη'. λωτός.
 λθ'. λωτὸς ὁ αἰγύπτιος.
 μ'. μηλέα.
 μγ'. μελιμηλέα.
 μδ'. μελιμηλέα Ἡπειρωτική.
 με'. μυρσίνη μέλαινα ἢ καὶ ἡμερος.
 μς'. μυρτίδανον ἐπὶ τῆς ῥίζης τῆς
 μυρσίνης φυόμενον.
 μζ'. <μ>εσπιλέα.
 μη'. <μωρ>έα.
 μθ'. <μῆλα> κυδώνια (κ. κυδόνια).
 ν'. <μυκ>ητες.
 να'. <οὐχ μῆλ>ίζοντα.
 νβ'. ὄξυάκανθα ἢ πυρήν <α>.
 νγ'. πλάτανος.
 νδ'. πτελέα.
 νε'. παλίουρος.
 νς'. περσικὰ μῆλα.
 νζ'. περὶ μηδικῶν ἢ κερδομήλων.
 ἃ ἔστι κίτρα.
 νη' πιστάκια.
 νθ'. περσέα.
 ξ'. πάπυρος.
 ξα'. πίτυς.
 ξβ'. πιτυίδες.
 ξγ'. ῥοῦς ὁ ἐπὶ τὰ ὄψα.
 ξδ'. ῥόα.
 ξε'. σῦκα ἀγρία καὶ ὀπός.
 ξς'. συκόμορον.
 ξζ'. σχῖνος καὶ μαστίχη.
 ξη'. σταφυλή.

1) σικιόνιον. 2) φιλλυρέα (βλ. Λεξ.).

ξθ'. στροβιλέα.

ο'. τερέβινθος.

οα'. φιλυρέα¹⁾.

οβ'. φοϊνιξ ὁ αἰγύπτιος.

ογ'. φοϊνιξ ἐλάτης.

Ε'. Διοσκορίδου περὶ οἴνων καὶ λίθων καὶ παντοίων εἰδῶν

B. 311, ε'

(φ. 167α—184β).

[Περὶ οἴνων καὶ τῶν καλουμένων μεταλλικῶν].

α'. περὶ ἀμπέλου οἰνοφόρου.

β'. περὶ ἀμπέλου ἀγρίας.

γ'. περὶ σταφυλῆς προσφάτου.

δ'. περὶ οἴνου στεμφύλου.

ε'. περὶ ἀφειψήματος στεμφύλων.

ς'. περὶ γιγάρτων.

ζ'. περὶ σταφίδος.

η'. περὶ οἰνάνθης.

θ'. περὶ ὀμφακίου.

ι'. περὶ οἴνων παλαιῶν.

ια'. περὶ οἴνων νέων.

ιβ'. περὶ οἴνου μέσου.

ιγ'. περὶ οἴνου λευκοῦ καὶ μέλανος.

ιδ'. περὶ οἴνου κίρροῦ.

ιε'. περὶ οἴνου γλυκέος.

ις'. περὶ οἴνου αὐστηροῦ.

ιζ'. περὶ οἴνου ἀπαλοῦ.

ιη'. περὶ οἴνου τεθαλασσωμένου.

ιθ'. περὶ οἴνου τῆς θειλοπεδευθείσης σταφυλῆς.

κ'. περὶ οἴνου ἀπαραγύτου.

κα'. περὶ οἴνου φαλερίνου.

κβ'. περὶ οἴνου ἀλβανοῦ.

κγ'. περὶ οἴνου κικκύβου.¹⁾

κδ'. περὶ οἴνου συρεντίνου.

κε'. περὶ οἴνου ἀδριανοῦ καὶ μα-

μερτίνου.

κς'. περὶ οἴνου παραιτυπιανοῦ.

κζ'. περὶ οἴνου Χίου.

κη'. περὶ οἴνου Λεοβίου.

κθ'. περὶ οἴνου τῆς Ἀσίας.

λπ'. περὶ οἴνου Κώου.

λα'. περὶ οἴνου.

λβ'. περὶ οἴνου ὀμφακίτου.

λγ'. περὶ οἴνου δευτερίου.

λδ'. περὶ οἴνου ἀδυνάμου.

λε'. περὶ οἴνου ἀγρίας σταφυλῆς.

λς'. περὶ οἴνου μελιτίτου.

λζ'. περὶ οἰνομέλιτος.

λη'. περὶ οἴνου μελικράτου.

λθ'. περὶ ὑδρομέλιτος.

μ'. περὶ ὕδατος τοῦ ἐν τῇ ἐπικρίσει.

μα'. περὶ θαλαττίου ὕδατος.

μβ'. περὶ θαλασσομέλιτος.

μγ'. περὶ ὄξους.

μδ'. περὶ ὄξυμέλιτος.

με'. περὶ ὄξάλης.

μς'. περὶ θυμοξάλης.

μζ'. περὶ σκυλλητικοῦ ὄξους.

μη'. περὶ σκυλλητικοῦ οἴνου.

μθ'. περὶ θαλαττίου οἴνου.

ν'. περὶ οἴνων ποικιλωτέρων.

να'. περὶ οἴνου κυδωνίτου²⁾.

νβ'. περὶ οἴνου μηλομέλιτος.

νγ'. περὶ οἴνου ὑδρομήλου.

νδ'. περὶ οἴνου ἀπίτου.

νε'. περὶ οἴνων κερατιτῶν οὐτῶν καὶ μεσπιλιτῶν.

νς'. περὶ οἴνου οἰνανθίνου.

νζ'. περὶ οἴνου ῥοῖτου.

νη'. περὶ οἴνου ῥοδίτου.

νθ'. περὶ οἴνου μυρτίτου.

ξ'. περὶ μυρσινίτου οἴνου.

1) Caesubium, καίκουβος. 2) κυδονίτου.

ξα'. περι οίνου σχινίνου.
 ξβ'. < περι οίνου τερμινθίνου >.
 ξγ'. περι οίνου φοινικίτου.
 φ. δβ. ξδ'. περι κατορχίτου οίνου.
 ξε'. ὄξους συκομόρου.
 ξς'. περι οίνου ῥητινίτου¹⁾.
 ξζ'. περι οίνου στροβιλίτου.
 ξη'. περι οίνου κεδρίνου.
 ο'. περι οίνου ἀρκευθίδων.
 οα'. περι οίνου κεδρενίτου ἑτέρου.
 οβ'. περι οίου πεσσινίτου.
 ογ'. περι οίνου ἀψινθίτου.
 οδ'. περι οίνου ὑσσωπίτου.
 οε'. περι οίνου χαμαιδρούτου.
 ος'. περι οίνου στοιχαδίτου.
 οζ'. περι στοιχαδίνου ὄξους.
 οη'. περι κεστρίνου οίνου.
 οθ'. περι τραγοριγανίτου οίνου.
 π'. περι οίνου διαβουνίου.
 πα'. περι οίνου δικταμνίτου.
 πβ'. περι οίνου διαπρασίου.
 πγ'. περι οίνου θυμίτου.
 πδ'. περι οίνου θρυμβίτου.
 πε'. περι οίνου ὄριγανίτου.
 πς'. περι οίνου καλαμινθίτου.
 πζ'. περι οίνου κονυζίτου.
 πη'. περι οίνου ἀρωματίτου.
 πθ'. περι οίνου σκευασίας πρὸς
 κατάρρους.
 ι'. περι νεκταρίτου οίνου.
 ια'. περι οίνου δαυκίτου.
 ιβ. περι οίνου ἐλελισφακίτου.
 ιγ'. περι οίνου ἀσαρίτου.
 ιδ'. περι οίνου ἀγρίας νάρδου.
 ιε'. περι οίνου πανακίτου.

ις'. περι τοῦ διὰ συριακῆς νάρδου.
 ιζ'. περι οίνου ἀκορίτου.
 ιη'. περι οίνου σεληνίτου.
 ιθ'. περι οίνου μαραθίτου.
 ρ'. περι σκευασίας τοῦ δι' ἀλός.
 ρα'. περι φθορίου ἐμβρύων οίνου,
 ρβ'. περι περι θυμελαίτου²⁾.
 ργ'. περι χαμελάτου.
 ρδ'. περι χαμελάτου³⁾.
 ρε'. περι μανδραγορίτου.
 ρς'. περι ἐλλεβορίτου οίνου.
 ρζ'. περι ἀσκαμωνίτου οίνου.
 ρη'. περι καδμίας.
 ρθ'. περι σποδοῦ πομφόλυγος.
 ρι'. περι ἀντισπονδίων.
 ρια'. περι χαλκοῦ κέκαυμένου.
 ριβ'. περι χαλκοῦ ἄνθους.
 ριγ'. περι λεπίδος χαλκοῦ.
 ριδ'. περι λεπίδος στομώματος.
 ριε'. περι ἰοῦ τοῦ ξυστοῦ.
 ρισ'. περι ἰοῦ σκώληκος.
 ριζ', περι ἰοῦ σιδήρου.
 ριη'. περι σιδήρου πεπυρωμένου.
 ριθ'. περι σιδήρου σκωρίας.
 ρκ'. περι μολύβδου σκευασίας.
 ρκα'. περι καύσεως μολύβδου.
 ρκβ'. περι σκωρίας μολύβδου.
 ρκγ'. περι λίθου μολυβδίτου.
 ρκδ'. περι στίμιος.
 ρκε'. περι μολυβδαίνης.
 ρκς'. περι ἀργύρου σκωρίας.
 ρκζ'. περι λιθαργύρου.
 ρκη'. περι ψιμυθίου.
 ρκθ'. περι χρυσοκόλλης.
 ρλ'. περι ἀρμενιακοῦ.
 ρλα'. περι κυανοῦ.

1) ριτινίτου. 2) θυμελαίτης Well. (Γ 35,3). 3) χαμαιλάτου.

ρλβ'. περι Ἰνδικοῦ.
 ρλγ'. περι ὄχρας.
 ρλδ'. περι κινναβάρεως.
 ρλε'. περι ὑδραργύρου σκευασίας.
 ρλς'. περι μίλτου σινωτικῆς.
 ρλζ'. περι μίλτου τεκτονικῆς.
 ρλη'. περι γῆς λιμναίας.
 ρλθ'. περι χαλκάνθου.
 ρμ'. περι χαλκίτιδος.
 ρμα'. περι μίσου.
 ρμβ'. περι μελαντηρίας.
 ρμγ'. περι σώριος.
 ρμδ'. περι διφρουγοῦς.
 ρμε'. περι ἄρσενικοῦ.
 ρμς'. περι σανδαράκης.
 ρμζ'. περι συπτηρίας.
 ρμη'. περι θείου ἀπύρου.
 ρμθ'. περι κισσίρεως.
 ρν'. περι ἁλῶν.
 ρνα'. περι ἁλὸς ἄχνης.
 ρνβ'. περι ἄνθους ἁλός.
 ρνγ'. περι νίτρου.
 ρνδ'. περι ἀφροῦ νίτρου.
 ρνε'. περι τρυγός.
 ρνς'. περι ἀσβέστου.
 ρνζ'. περι γύψου.
 ρνη'. περι τέφρας κληματίνης.
 ρνθ'. ἄλκυονίου.
 ρξ'. περι ἀδάρκης 1).
 ρξα'. περι σπόγγων.
 ρξβ'. περι κουραλλίου.
 ρξγ'. περι ἀντιπαθοῦς κουραλλίου.
 ρξδ'. περι λίθου φρυγίου.
 ρξε'. περι λίθου πυρίτου.
 ρξς'. περι Ἄσ<σ>ίου.

ρξζ'. περι αἱματίτου λίθου.
 ρξη'. περι λίθου σχιστοῦ.
 ρξθ'. περι λίθου γαγάτου.
 ρο'. περι λίθου Θρακίου.
 ροα'. περι μαγνήτου λίθου.
 ροβ'. περι ἄραβικοῦ λίθου.
 ρογ'. περι γαλακτίτου λίθου.
 ροδ'. περι μελιτίτου λίθου.
 ροε'. περι μορόχθου 2) λίθου.
 ρος'. περι ἄλαβαστρίτου λίθου.
 ροζ'. περι θυίτου λίθου.
 ροη'. περι Ἰουδαϊκοῦ λίθου.
 ροθ'. περι ἀμηδίτου λίθου.
 † ρπ'. περι σαπφείρου λίθου.
 † ρπα'. περι Μεμφίτου λίθου.
 † ρπβ'. περι σεληνίτου λίθου.
 † ρπγ'. περι ἰάσπιδος 3) λίθου.
 † ρπδ'. περι ὄφιτου λίθου.
 † ρπε'. περι λίθων τῶν ἐν τοῖς
 σπόγγις.
 † ρπς'. περι ὄστρακίτου λίθου.
 † ρπζ'. περι σμιρίτου λίθου.
 † ρπη'. περι ἄμμου τῆς αἰγιαλί-
 τιδος.
 ρπθ'. περι ἀκόνης.
 ρρ'. περι γεώδους λίθου.
 ρρα'. περι γῆς ἀπάσης.
 ρρβ'. περι Ἐρετριάδος γῆς.
 ρργ'. περι Σαμίας γῆς.
 ρρδ'. περι λίθου Σαμίου.
 ρρε'. περι Χίας γῆς.
 ρρς'. περι Σεληνουσίας γῆς.
 ρρζ'. περι Κιμωλίας γῆς.
 ρρη'. περι γῆς πνιγίτιδος 2).

1) ἀδάρκα. 2) μοροχθοῦ (Well. Γ 98,3). 1) ἀσπίδος. 2) πηοῖτιδος.

φ. βα. ρ'ιθ'. περι δστροάκων ἐξ
ἱπνῶν.

σ'. περι γῆς καμίνων.

σα'. περι γῆς λιμναίας.

σβ'. περι γῆς ἀμπελίτιδος.

σγ'. περι ἀσβόλης.

σδ'. περι μέλανος, ὃ γράφομεν.

ζ', *Εἰσὶ δὲ τα εὐρεθέντα ἐν ἐ-
τέρῳ βιβλίῳ τὰ μὴ ἐγκείμενα
ἐν τοῖς μεταγραφεῖσι βιβλίοις
ταῦτα : ἐιέθησαν δὲ μετὰ τὰ
περὶ δένδρων, (φ. 1851—1903).*

α', μίον ἢ ἀθαμαντικόν.

β'. νάρδων διαφορᾶς.

γ'. νάρδος Κελτική.

δ'. νάρδος ὀρεινὴ ἢ θυλακίτις.

ς'. φου ἢ νάρδος ἀγρία.

ζ'. μαλάβαθρον.

η'. κασσία.

θ'. ψευδοκασσία.

ι'. κόστος.

ια'. σχοῖνος.

ιβ'. κάλαμος ἀρωμαϊκός.

ιγ'. βάλσαμον.

ιδ'. ὀποβάλσαμον.

ιε'. ξυλοβάλσαμον.

ισ'. νάσκαφθον¹⁾ ἢ νάσκαφθον.

ιζ'. κάγκαμον.

ιη'. κῦφι.

ιθ'. κροκόμαγμα.

κ'. Ἐλένειον ἄλλο.

κα'. ἔλαιον.

κβ'. περι ἀρωματισμοῦ στέατος ὀρ-
νιθείου καὶ χηνείου.

κγ'. περι σίτου.

κδ'. περι κριθῆς.

κε'. περι κρέμνου.

κς'. ὄλυρα.

κζ'. ἀθήρα²⁾.

κη'. τράγος,

κθ'. βρόμος,

λ'. ἀμύλου σκευασία.

λα'. σήσαμον.

λβ'. σμύρνιον ἢ πετροσέλινον.

λγ'. λευκάς ἢ ὀρεινή.

λδ'. εὐξίνη³⁾ ἢ ἀμελξίνη³⁾ ἢ κιτ-
τάμπελον⁴⁾.

λε'. σμίλαξ ἢ τιθύμαλ(λ)ον ἢ θυ-
μίαλον⁵⁾. ὀνάγριον ἢ ὀνόθηρα
ἢ ὀνόλυρις.

Σημ. Ἐνταῦθα περατοῦται ὁ προτασσόμενος τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ
Διοσκορίδου πίναξ· τὰ ἐφεξῆς δὲν ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ· ὅθεν ἀπογράφομεν
ἐκ τοῦ κειμένου, ἐν ᾧ ἐνὶ ἐκάστῳ ἐνταῦθα βιβλίῳ προτάσσεται ὁ τῶν κεφα-
λαίων πίναξ.

1) νάσκαφθον οὕτω καὶ ὁ DI nascafton. 2) ἀθηρά. 3) ὁ E ἔχει : ἐλξίνη· οἱ δὲ
εὐσίνην, οἱ δὲ εὐξίνην· οἱ δὲ κισσάμπελον καλοῦσιν, ὁ Well. ἔτρεψε ταῦτα εἰς ἐλξίνην
ἤτοι παραλείπει. 4) Well. ἀμεροσίνη PEH ἀλλ' ἀμελξίνη NDi, melsine DI. ὁ Λαυρ.
οἱ δὲ ἀρμεσσίνην ἢ ἀμυρσίνην. 5) κιτγάμπελον· ὁ Λαυρ. κιττάμπελον. 6) νομίζω ὅτι
εἶναι παραφθορὰ τοῦ τιθύμαλλον.

φ.218β. Ζ'. Διοσκοριδίου περί τῶν ὠρελεῖν καὶ βλάπτειν δυναμένων φαρμάκων ἐνεργείας β<ιβλιον> ζ'.

α'. κανθαρίδες.	ιθ'. φαρικόν.
β'. πιτυοκάμπη.	κ'. τοξικόν.
γ'. βούπρηστις.	κα'. περί ἰξίου.
δ'. σαλαμάνδρα.	κβ'. περί ψιμυθίου.
ε'. ἐφήμερον ¹⁾ .	κγ'. μύκητες. ³⁾
ς'. δορύκνιον.	κδ'. γύψος.
ζ'. ἀκό ιτν.	κε'. αἷμα ταύρου.
η'. μέλ: τὸ ἐν Ἡρακλείᾳ.	κς'. γάλα ἐμπιτυασθέν.
θ'. κόριον.	κζ'. λιθάργυρος.
ι'. ψύλλιον.	κη'. ὑδράργυρος.
ια'. κώνειον.	κθ'. περί τιτάνου καὶ σανδαράχης.
ιβ'. σμίλαξ.	καὶ ἀρσενικοῦ.
ιγ'. ὀπὸς καρπύσου.	λ'. λαγῶδες θαλάσσιος ⁴⁾ .
ιδ'. σαρδάνιος ²⁾ .	λα'. φρύνος ἢ βάτραχος.
ιε'. ὑοσκύαμος.	λβ'. βδέλλαι.
ισ'. μανδραγόρας.	<λγ'. ἄξος ⁵⁾ .
ιζ'. ὀπὸς μήκωνος.	λδ'. ψυχρὸν ὕδωρ>.
ιη'. <υ>ήκων κερᾶτιτις.	

φ. 227β. Η'. Διοσκοριδίου περί ἰοβόλων, βιβλίον ζ'.

α'. Σημεῖα λυσοῦγτος κυνὸς καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδηγμένων.

β'. θεραπεία	τάλης.
γ'. <πεδί καύσεως>.	ιβ'. περί δρυϊνου.
δ'. τοπικὴ θεραπεία.	ιγ'. περί αἰμόρρου.
ε'. περί φαλαγγίων.	ιδ'. περί διψάδος.
ς'. περί σκολοπένδρας.	ιε'. περί ὕδρου.
ζ'. περί σκορπίου.	ισ'. περί κέγχρου.
η'. περί τρυγόνος.	ιζ'. περί κεράστου.
θ'. περί μυγαλῆς.	ιη'. περί ἀσπίδος.
ι'. περί ἐχίδνης.	ιθ'. περί βασιλίσκου.
ια'. περί ἀμφισβαίνης καὶ σκυ-	

1) ἐφήμερον. 2) σαρδόνιος (βλ. Λεξ. Κωνστ.). 3) μοκῆται. 4) λαγῶδες θαλάσσιος. 5) ἄξος (ἐλλειπ. παρὰ Well.). ὁ Ἡσύχ. ἄξου ὕλη παρὰ Μακεδόσιν. εἶναι συνών. χαμαιλέοντος τοῦ λευκοῦ (B 14,7) ἰξία παρὰ Διοσκ. καὶ παρ' ἄλλοις ἰξίνη ἐν Κύμῃ ὁ ἄξος «φέρει ἐπὶ τῶν ἀκανθῶδων φυλλαρίων τοῦ κεφαλίου τῶν ἀνθέων του. . . μαστίχην» ('Ελλ. Φιλολ. Συλλ. τόμ. Η'. 166). Ὁ Ὀρφανίδης (Γεωπ. Α' σ. 96) γράφει ὅτι εἶναι δηλητηριῶδες, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ὡς ἄνω περιγραφῇ, καὶ παρὰ Διοσκ. δὲν ἀληθεύει τὸ τριούτον, ἐφ' ὅσον αἱ γυναῖκες χρῶνται αὐτῷ ἀντὶ μαστίχης.

κ'. <περὶ παντὸς ἰοβόλου κοινὴ θεραπεία>
(φ. 236α) Θ'. *Θεραπεία τῶν ὑπὸ ἰοβόλων δεδηγμένων*¹⁾.

α'. περὶ σφηκῶν καὶ μελισσῶν.	η'. περὶ ἀμφισβαίνης.
β'. περὶ φαλαγγίων.	θ'. περὶ δρυΐνου.
γ'. περὶ σκολοπένδρας.	ι'. περὶ αἰμόρρου καὶ διψίδος.
δ'. περὶ σκορπίου.	ια'. περὶ ὕδρου.
ε'. περὶ τρυγόνος θαλασσίας.	ιβ'. περὶ κέγχρου.
ς'. περὶ μυγαλῆς.	ιγ'. περὶ κεράστου.
ζ'. περὶ ἔχιδνης.	ιδ'. περὶ βασιλίσκου καὶ ἀσπίδος.

φ. 238α Ι'. <Περὶ τῶν ἰερῶν βοτανῶν>.

α'. χαμαίμηλον.	θ'. κενταύριον μέγα.
β'. ῥάμνος Ὄρου.	ι'. βούφθαλμον,
γ'. Ἀρτεμισία μονόκλωνος.	ια'. παιονία
δ'. πενταδάκτυλον.	ιβ'. πόλιον.
ε'. <περιστερεῶν> ὕπτιος. ὀρθός.	ιγ'. μῶλυ.
ς'. δίκταμνον μικρόν, ἄσπερμον.	ιδ'. ἐναλία δρυΐς.
ζ'. ἐλελίσφακον.	ιε'. χρυσάνθεμον.
η'. βράθυ, κυπάρισσος, χαμαικυ- πάρισσος.	ις'. ἐρύσιμον.

(φ. 242α) ΙΑ'. <Παράφρασις Εὐκλείου σοφιστοῦ ἐκ τῶν Νικάν-
δρου Θηριακῶν>²⁾

(φ. 243α) 1. ἐλάφου κεφαλὴ. τοῦ- το μὲν κέρας ἐλάφου.	13. ἀσπίς φοίνισσα.
2. λιβανωτίς.	14. ἀσπίς.
3. βλάχον.	15. ἔχιδνα.
4. κάρδαμον.	16. κε <ρασίτης>.
5. μελάνθιον,	17. αἰμόρρους.
6. λίθος Θράκ[ε]ϊος.	18. αἰμορροΐς.
7. ἄγνος.	19. σηπεδών.
8. ὀνόγυρος.	20. διψάς (ἐτέρα).
9. ἀσφόδελος.	22. χέρσυδρος.
10. διψάς.	22. ἀμφίσβαινα.
11. ἔχιδνα.	23. σκυτάλη.
12. <σῆψ> (καὶ κατωτ. 55)	24. βασιλίσκος.
	25. δρυΐνας.

1) Ἐνταῦθα ἐπαναλαμβάνει διεξοδικώτερον ὁ συγγραφεὺς περὶ τινῶν τῶν ὡς ἄνωτέρω κεφαλαίων.

2) Ἐνταῦθα, ὡς δὲν συμβαίνει ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν, τὸ κείμενον διαιρεῖται κατὰ τὰς τῶν φαρμάκων ὀνομασίας εἰς κεφάλαια, καὶ ἐπὶ μὲν τῶν Θηριακῶν δὲν προτάσσονται, ἐπὶ δὲ τῶν Ἀλεξιφαρμάκων καὶ προτάσσονται ἐν εἰδει πίνακος. Εἰς πύσας τὰς ἐφεξῆς πραγματείας ὁ ἀριθμὸς τῶν κεφαλαίων δὲν σημειοῦται ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει οὔτε πίναξ ὑπάρχει ἐν τῷ κώδικι.

26. δράκων.
 27. κεγγρίνας.
 28. <άσκαλαβώτης>.
 29. χερώνειος πόα. ¹⁾
 30. ἀριστολόχεια.
 31. ἀριστολόχεια στρογγύλη.
 32. τριφυλλος.
 33. θαψία.
 34. ἔλξινη.
 35. Ἀλκίβιον (ἢ πρότερον ἐχίειον).
 36. πράσιον.
 37. ἀστέριον.
 38. κυάνεον.
 39. ἄγρωστις (ἴ) οἱ δὲ λύκος.
 40. σφήκιον.
 41. μυρμήκ.ον.
 42. φαλαγγοειδὲς ἢ ..
 43. κεφαλοκροῦσται.
 44. σκορπιος λευκός.
 45. σκορπιος πορρός.
 46. <σκορπιος> ζοφόςεις.
 47. <σκορπιος> χλωρός.
 48. <σκορπιος> ἐμπέλιος. ²⁾
 49. <σκορπιος> ὅμοιος αἰγιαλίτη
 σκορπιῶ (γρ. καρκίνω).
 50. παγουρρειδῆς <σκορπιος>.
 51. μελιχλωρος σκορπιος.
 52. βέμβιξ. ³⁾
 53. ἴουλος, σφήξ, τενθρηδών, σκο-
 λόπενδρα.
 54. μυγαλῆ.
 55. σήψ.
 56. σαλαμάνδρα.
 57. σμύραινα.
 58. ὄρνις.
 59. κυπάρισσος.
 60. πανάκ <ε>ιον.
 61. καστόριον.
 62. ἀβρότονον.
 63. ἀμάρακον.
 64. πόλιον.
 65. κολυμβάτιον.
 66. ἵππομάραθον.
 67. νάρδος.
 68. καρκίνος ποτάμιος.
 69. μυρική.
 70. κόνυζα.
 71. βάτραχος.
 72. ἐλίχρυσος.
 73. μῆον. ⁴⁾
 74. ῥάμνος.
 75. παρθένιον.
 76. ἔχιον.
 77. χάλκη. ⁵⁾
 78. σέλινον ὄρεινόν.
 79. χαμαιλέων λευκός καὶ μέλας.
 80. Ἀλκιβι <άδε>ιον ἄλλη τις
 βοτάνη.
 81. κρότων.
 82. περὶ γαλῆς.
 83. περὶ χελώνης.
 84. φαλάγγιον.
 85. δράκων.
 86. τρυγῶν θαλασσία.
 87. ἄγχουσα.
 88. βάτος.
 89. ἄρκτιον. ⁶⁾
 90. ἔξαλις...
 91. ἢ τὸ ὄρμινον ⁷⁾ φέρουσα.
 92. λυκαψός.
 93. κίχαμος.
 94. ὄριδαλλον. ⁸⁾
 95. χαμαιπίτυς.
 96. καυκαλῖς.

1) Ἐπὶ κεφαλῆς ἐνταῦθα κεῖνται αἱ λέξεις: κεντούριον, ἀριστολόχ(σ, εἰδιμίαν
 σχέζιν ἔχουσαι ἐνταῦθα πρὸς τὸ κείμενον, εἰ μὴ κατωτέρω. 2) ἀγρώστης: 3) ἐμπέλιος
 =μελιμψός. 4) βέμβρηξ. 5) μύον. 6) χάλκη. τὸ Κεῖμ. χαλκίς· διώρθ. ἐκ τῶν Γεωργ.
 Νικ. ἀπόζπ. 74, στ. 60 Schneider. 7) ἀρκταῖον. 8) ὄρμινον. 9) Ὁ Νικ. Θηρ. 841 ὄρ-
 δειλον, ἐνθ' οἱ κώδ. ἔχουσι καὶ ὄρδιλον, τόρδυλον. Σχολ. ὄρδειλον σπερμάτιόν τι λα-
 χανῶδες ἐστὶ. ὁ δὲ Εὐτέκν. 232 κ 41 τὸ ὄριδαλλον, ἐκδ. Bussemacker.

97. φῦκος ἄβροχον θαλάσσιον
(καὶ αἰ λοιπαὶ παμπληθεῖς βοτ.)	111. νάρδος καὶ αἰ λοιπαί.
98. πεπερῖτις.	112. πύρεθρον.
99. κράδη.	113. δαῦκον.
100. πυράκανθος.	114. βρωνία.
101. τηλέφιον.	115. γλυκυσίδη.
102. ἀμπέλιος,	116. ἐλλέβορος.
103. σκόροδον καὶ αἰ λοιπαί.	117. ἀφρόνιτρον.
104. σκορπίουρος.	118. κύμινον.
105. σίδη καὶ αἰ λοιπαί.	119. ἀγριοσταφίς.
106. τρίφυλλον.	120. κύτισον.
107. ὄπιον.	121. ἵππολειχὴν.
108. ἔρφυλλον καὶ αἰ λοιπαί.	122. κυκλάμινον.
109. ἀριστολόχεια.	123. βάλαμον.
110 ἶρις.	124. κιννάμωμον.
	125. σφονδύλιον 1).

(φ. 2β1 β IB'.) < *Παράφρασις εἰς τὰ Νικάνδρου Ἀλεξιφάρμακα Εὐτεκνίου σοφιστοῦ* >.

α'. περὶ ἀκονίτου.	ιβ'. περὶ μύκητος.
β'. περὶ δορυκνίου.	ιγ'. < περὶ κολχ > ικού.
γ'. περὶ ψιμυθίου,	ιδ'. περὶ σαλαμάνδρας.
δ'. περὶ φαρικοῦ.	ιε'. περὶ ἰξίας.
ε'. περὶ κανθαρίδος,	ισ'. περὶ φρόνου.
ς'. περὶ ὑοσκυάμου.	ιζ', < περὶ ταυρείου > αἵματος.
ζ'. περὶ κορίου.	ιη'. περὶ λιθαργύρου
η'. περὶ λαγωῦ θαλασσίου.	ιθ'. περὶ βουπρήσεως. (κ. βουπρί-
σεως).
θ'. < περὶ κων > είου.	κ'. περὶ σμίλου.
ι'. περὶ βδέλλης.	κα'. περὶ μήκωνος.
ια'. περὶ τοξικοῦ.	

ΙΓ' < *Εὐτεκνίου σοφιστοῦ, παράφρασις εἰς τὰ Ὀππιανοῦ Ἀλιευτικά* > 1).
φ. 273β < Βιβλίον Γ' > Ἐκ τούτου ὑπάρχει μόνον τὸ τέλος κεφ. δύο.

α'. Ραφίδες

β'. Θύναι

φ. 273β βιβλίον Δ'.

α'. [Περὶ συνουσίας τῶν ἰχθύων].
β'. Περὶ σκάρων.

γ'. Περὶ κεφάλων.
δ'. Περὶ σηπίας.

1) Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐν τοῖς κεφαλαίοις τούτοις ἔχει τὰ περισσότερα ὀνόματα τῶν φυτῶν. 2) Ἐπίγραφη ἐλλείπει. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν κεφαλαίων σημειοῦνται εἰς μὲν τὸ Δ' καὶ Ε', βιβλίον τῶν Ἀλιευτικῶν ἐπὶ τῆς ῥος, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ ἐντὸς τοῦ κειμένου

- ε'. Περι κίχλας καὶ κοσσύφων.
- ς'. Περι γαλεῶν ἢ μυ
- ζ'. Περι πολυπόδων.
- η'. Περι αἰγῶν καὶ σαργῶν.
- θ'. Περι ἰππούρων.
- ι'. Περι παμπίλων.
- ια'. Περι τευθιδων.
- ιβ'. Περι ἐγγέλυος.
- ιγ'. Περι ἀφύης ἢτοι ἐγγραύλων.
- ιδ'. Περι πηλαμύδος.
- ιε', Περι σαργῶν.
- ισ'. Περι σκιαίνης.

φ. 279} Βιβλίον Ε'.

- α'. Περι χειλώνης.
- β'. Περι κητῶν.
- γ'. Περι λάμνης.
- δ'. Περι κυνῶν.
- ε'. Περι φωκῶν.
- ς'. Περι χελωνῶν.
- ζ'. Περι δελφίνων.
- η'. Περι ὄστρακοδέρμων.
- θ'. Περι σπόγγων.
- ΙΑ'. < Εὐτεκνίου σοφιστοῦ, παράφρασις εἰς τὰ Ὀππιανοῦ Ἰξευτικά >.

φ. 285α Λόγος Α'.

- α'. Περι γυπῶν.
- β'. Περι ἀετῶν.
- γ'. Περι ἄρπης.
- δ'. Περι γυπῆς.
- ε'. Περι ἱέρακος.
- ς'. Περι ἰκτίνου.

- ζ'. Περι δρούπος.
- η'. Περι αἰγιθάλου.
- θ'. Περι γλαυκός.
- ι'. Περι ἰκτέρου.
- ια'. Περι κίσσης.
- ιβ'. Περι ψιττακοῦ.
- ιγ'. Περι ἀηδόνο.
- ιδ'. Περι χελιδόνο.
- ιε'. Περι σελευκίδος.
- ις'. Περι ἰύγγων.
- ις'. Περι περιστερᾶς.
- ιη'. Περι ὄρνιδος κατοικιδίου.
- ιθ'. Περι κοσσύφων.
- κ'. Περι ταῶ.
- κα'. Περι πορφυρίωνος.
- κβ'. Περι ὄρτυγος.
- κγ'. Περι πελαργοῦ.
- κδ'. Περι φοϊνίκος.
- φ. 289 β Λόγος Β'.
- [Περὶ ἀμφιβίων].
- α'. Περι ἀλαιετοῦ.
- β'. Περι καταροράκτου.
- γ'. Περι τροχίλου.
- δ'. Περι λάρου.
- ε'. Περι αἰθυιῶν.
- ς'. Περι πελεκίνου.
- ζ'. Περι ἀλκυόνο.
- η'. Περι ἐρωδιοῦ.
- θ'. Περι ἱμαντόποδος.
- ι'. Περι κέπφου.
- ι', Περι ἐλαφίδος.
- ιβ'. Περι κο...βων, θρακός, δυττι-
νου, κίρρεως.

Πίναξ τῶν Διοσκοριδείων κωδίκων καὶ βραχυγραφικῆ αὐτῶν
δήλωσις.

- A: Vindob. med. gr. 16.
 B: Vindob. lat. 16.
 C: Constantinop. Vind. 1. VIαι.
 Da: Marc. Ven. 272, 597. XVαι.
 Di: codices Mpv. (εἰς τὸν III Di μόνον τὸν Paris. 2183 λέγει)
 Dl: Dioscurides lat. Monacensis 337. XIαι. } DIEB μετὰ τοῦ B
 E: Escor. III, R 3. XIαι. } Vindob.
 F: Laurent. 77, 23. } Q. (εἰς τὸν III τόμ. ὁ Well. συνῆψε τῷ Q καὶ τὸν A)
 H: Palat. 77 XIVαι. }
 Λαυρ.: Λαυριωτικὸς Ω 75 Χαί.
 L: Laur. 73, 41 Ps. Apulei. καὶ Laur. gr. 74, 17 (ἐκ τοῦ P) XIIαι.
 Li: Laur. 73, 16, Ps. Apulei.
 M: Matrit. pal. Reg. 44.
 N: Neapol. Vind. suppl. gr. 28. VIIαι.
 O: codices PVFH. (εἰς τὸν III τόμ. συνῆψεν ὁ Well. καὶ τὸν L. Laur.
 74, 23 καὶ A).
 Orib: Oribasii libr. XI. XII (O¹ O² correctores Orib.) Par. gr. 2189.
 XVIαι.
 P: Paris. 2179 (ὁ σπουδαιότερος εἰς τὴν ἔκδοσιν Well.). IXαι.
 p: Paris 2103. XIαι.
 pap: papyri Lugd. (II ἔκδ. Leemanns 243έ.) excerpta ἐκ τοῦ κεφ. 74,
 89, 84—97, 100, 104—106, 113. Βλ. Ἱστορ. βιβλ. Παπυρολογικῆ
 Ps. Ap.: Pseudo-Apuleii (βλ. L, L¹, V). 1885
 Q: (βλ. F-H).
 R: codices CN.
 V: Marc. Ven. 273 Dioscuridis (ἐκ τοῦ P) XIIαι.
 V: Vindob. 93 Ps. Apuleii.
 V: Marc. Ven 271 XVαι.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος σ. γ'.—δ'.

1. Περί τῆς ἀξίας τῶν Διοσκοριδείων μελετῶν σ. 1—2.

2. Περί τῶν ἐκδόσεων, ὑπομνημάτων, μεταφράσεων καὶ ἐν γένει περὶ τῶν Διοσκορ. σπουδῶν σ. 24.

3. Αἱ νεοελληνικαὶ μεταφράσεις σ. 4—6 (Ἰωάννου τοῦ Ῥακενδύτου, Νικηφόρου Πριγγελέως, Μιχάου Πελοποννησίου, Μιχ. καὶ Κοντοπίδου).

4. I. Περί τῶν δύο τελευταίων ἐκδόσεων τοῦ Διοσκορίδου τῆς τοῦ Sprengel καὶ Wellmann σ. 7—10. Οἱ πίνακες τῆς ἐκδόσεως τοῦ Well. σ. 10—12.

II. Τὰ ἀξιοσημεῖωτα τῆς ἐκδόσεως Wellmann. Μεταβολὴ τῶν κεφαλαίων. α') Σύμπτυξις. β') Εἶδη καὶ ποικιλίαι εἰς διακεκριμένα κεφάλαια σ. 12—12. γ') Ἐνωσις ἀνομοίων κεφαλαίων. δ') Κεφάλαια ἐκτὸς ἀριθμοῦ παρὰ Well. 13—14. δ') Κεφάλαια παραλειφθέντα. ζ') Καινοτομίαι εἰς τὰς ὀνομασίας τῶν φυτῶν 15—16.

5. Περί τῶν κωδίκων τοῦ Διοσκορίδου σ. 16—39.

I. Περιγραφή τῶν ἐπὶ μέρος κωδίκων. Α' κατηγορία ὁ γνήσιος καὶ νόθος Διοσκορίδης. α') Τάξις. 17—18. β') Τάξις σ. 19. γ') Τάξις σ. 19—20. Β' Κατηγορία. Ἀλφαβητικὸς Διοσκορίδης. α') Τάξις σ. 20—22. β') Τάξις Codex Constantinopolitanus σ. 22—26. Neapolitanus σ. 26—27. γ') Τάξις σ. 27—31 (νέοι κώδικες : Λαυριωτικὸς, Ἰβηριτικὸς, Vindobonensis κ. ἄ.). Χαρακτηῆρες τῆς διαιρέσεως σ. 31—32.

II. Περί τῶν κωδίκων τοῦ νόθου ἢ διεσκευασμένου Διοσκορίδου Δι ἐν σχέσει πρὸς τὸν Λαυριωτικὸν σ. 32—33. Παραδείγματα μεταβολῆς τοῦ κειμένου σ. 33—37. Τὸ κείμενον τῶν Δι καὶ Λαυρ. ἐν πολλοῖς ἀνώτερον ἢ τὸ τοῦ γνησίου Διοσκορίδου σ. 37—39.

III. Ἄλλα βοηθήματα εἰς τὴν κρατικὴν τοῦ κειμένου σ. 40.

6. I. Ὁ Ἀλφαβητικὸς Διοσκορίδης καὶ ἡ καταγωγὴ αὐτοῦ σ. 40—43.

II. Τὰ βοτανικὰ γλωσσάρια σ. 43—45 (κυρίως Βοτανικὰ καὶ Ἰατρικὰ). Α' Πολύωνυμα σ. 45—46. Β' Πολύγλωττα σ. 46—49. Γ' Βοτανικὰ γλωσσάρια ἐκδεδομένα σ. 49—51. Τὸ περιεχόμενον τῶν Βοτανικῶν γλωσσარიῶν σ. 51—52.

7. Ἀκριβέστερος ἔλεγχος τῆς ἐκδόσεως τοῦ Wellmann 52—75.

I. Καινοτομίαι φθογγολογικαί, ὀρθογραφικαί, σολοικισμοί, σ. 52—55.

II. Τὰ τρωτὰ τῆς κρατικῆς τοῦ Well. καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Λαυριωτικοῦ Διοσκορίδου σ. 55—60.

8. Σύγκρισις τῆς ἐκδόσεως Sprengel πρὸς τὴν τοῦ Wellmann. Αἱ εἰς τὰ ὀνόματα τῶν φυτῶν γινόμεναι διορθώσεις. Ἡ σπουδαιότερα μεταρρυθμίσεις εἰς τὸν Διοσκορίδην. σ. 60—74.

I. Διοσκορίδης Λαυριωτικὸς 75 Ω περιγραφή σ. 76—78. Ὄρθογραφία καὶ συμπληρώσεις 78—79. Τόπος συντάξεως 79. Χρονολογία

79—80. Τὰ ἐπὶ τῆς ὥρας σημειώματα 80. Τετράδια, βιβλία, κεφάλαια καὶ εἰκόνες 80—81.

II. Περὶ τοῦ ἀπολεσθέντος ἐκ τῆς μονῆς Λαύρας κώδικες Διοσκορίδου (Λαυρ.β) καὶ οἱ Διοσκοριδόφιλοι τῆς Ἰταλίας σ. 81—83.

III. Αἱ ἐν τῷ κώδικι εἰκόνες τῶν φυτῶν καὶ ἀκριβῆς οὐτῶν πίναξ σ. 84—91.

IV. Πίνακες (Α'—ΙΔ') κατ' ἀλφάβητον τῶν διημάτων τῶν φυτῶν ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ περιεχομένου τοῦ κώδικος. Εἰσαγωγή 91—92.

Α' «Διοσκορίδου Ἀναξαρβέως περὶ ὕλης βοτανῶν βιβλίον α'» πίναξ σ. 93—101.

Β'. «Διοσκορίδου περὶ ζώων παντοίων βιβλίον β'» σ. 101—106.

Γ'. » περὶ παντοίων ἐλαίων βιβλίον γ'» σ. 107—108.

Δ'. » περὶ ὕλης δένδρων παντοίων βιβλίον δ'» σ. 108—109.

Ε'. » περὶ οἴνων καὶ τῶν καλουμένων μεταλλικῶν» σ. 109—112.

Ζ'. «Εἰσὶ δὲ τὰ εὑρεθέντα ἐν ἐτέρῳ τὰ μὴ ἐγκείμενα ἐν τοῖς μεταγραφείοις βιβλίοις ταῦτα» σ. 112—113.

Ζ'. Διοσκορίδου περὶ τῆς ὠφελείν καὶ βλάβειν δυναμένων φαρμάκων ἐνεργείας β' βιβλίον > Ζ'» σ. 113),

Η'. «Διοσκορίδου περὶ ἰοβόλων βιβλίον κ'» σ. 113.

Θ'. «Θεραπεία τῶν ὑπὸ ἰοβόλων δεδηγμένωι» σ. 114.

Ι'. <περὶ ἱερῶν βοτανῶν> σ. 114.

ΙΑ'. <παράφρασις Εὐτεκνίου σοφιστοῦ ἐκ τῶν Νικάνδρου Θηριακῶν> σ. 114—115.

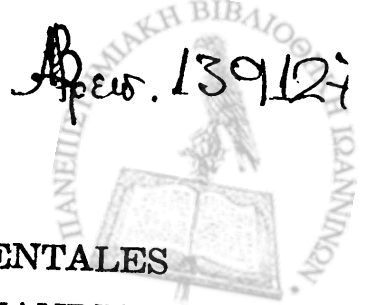
ΙΒ'. <Παράφρασις Εὐτεκνίου εἰς τὰ Νικάιδρου Ἀλεξιάζμοκα> σ. 116.

ΙΓ'. <Παράφρασις Εὐτεκνίου εἰς τὰ Ὀππιανοῦ Ἀλιευτικά> σ. 116.

ΙΔ'. » » » Ἰξευτικά> σ. 117.

5. Πίναξ τῶν Διοσκοριδείων κωδίκων καὶ βραχυγραφικῆ αὐτῶν δηλώσεως σ. 118.

BK
#34562

PUBLICATIONS DE L'INSTITUT D'ETUDES ORIENTALES
DE LA BIBLIOTHEQUE PATRIARCALE D'ALEXANDRIE

N° 3

(Tirage à part)

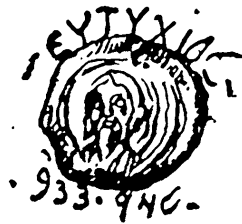
† ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΛΑΣ, Μητροπολίτης Κορυτσᾶς

1. Ὁ Διοσκορίδης τοῦ Wellmann
καὶ ὁ Λαυριωτικὸς Κῶδιξ

Μελέτη κριτικὴ μετ' ἀνεκδότων κειμένων.

2. Ἐπίμετρον

Περὶ τῶν βοτανικῶν μελετῶν καὶ τῶν ἀνεκδότων
ἔργων μου δύο ὑπομνήματα.

ALEXANDRIE

IMPRIMERIE DU COMMERCE

1954

1. Ο ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΗΣ ΤΟΥ WELLMANN 1)
ΚΑΙ Ο ΛΑΥΡΙΩΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΞ

Μελέτη κριτική μετ' άνεκδότων κειμένων.

2. ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΟΤΑΝΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ
ΕΡΓΩΝ ΜΟΥ ΔΥΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ

Ὁ Διοσκορίδης διὰ τῆς «Περὶ ὕλης ἰατρικῆς» συγγραφῆς αὐτοῦ ἀείμνηστον ἀφῆκεν ὄνομα — ὅσω παρέρχονται οἱ αἰῶνες τοσοῦτω θαυμάζεται. — Δὲν εἰργάσθη οὔτε ὡς σχολαστικὸς ἰατρὸς οὔτε ὡς ἐμπειρικὸς φαρμακοποιός, ἀλλὰ συνέδεσεν ἀμφοτέρας τὰς ἰδιότητες πρὸς τὴν βοτανικὴν καὶ βιολογίαν. Περιγράφων κατ' ἀρχὰς τὸ φυτὸν, ὡς ὁ ἄριστος τῶν βοτανικῶν, ἀπαριθμεῖ εἶτα καὶ τὰς ποικίλας αὐτοῦ δυνάμεις ὡς τε φαρμάκου καὶ τροφῆς. Τοῦτο συνετέλεσεν, ὥστε νὰ καταστῆ προσιτὸς καὶ ἀγαπητὸς τοῖς πᾶσιν.

Συνέδεσεν τὴν θεωρίαν τῆ πράξει καὶ ὠδήγησε τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὰ πράγματα, συνιστὰς τὴν φυσικοθεραπεῖαν καὶ ὀρίζων τὴν χρῆσιν τῶν βοτάνων ὡς τροφῶν ἀναλόγως τῆς ἰδιοσυγκρασίας τῶν ἀτόμων. Εἰς τὴν παρακμὴν τῆς θείας τοῦ Ἰπποκράτους τέχνης ὁ μὲν ἰατρὸς δύναται ν' ἀγνοῇ τελείως τὴν βοτανικὴν, ὅπως καὶ ὁ φαρμακοποιὸς τὴν ἰατρικὴν καὶ ἐπὶ πλέον καὶ τὰ ἀπλᾶ στοιχεῖα ἢ τὰς πρώτας ὕλας τῶν φαρμάκων! καὶ τὸ φάρμακον παρέχεται ὑπὸ τοιαύτην μορφήν, ὥστε τὸ κύριον γνώρισμά ἐστι τὸ δηλητήριον, ὡς καὶ ἡ λέξις ἐμφαίνει. Οὐδέποτε ἐφαντάσθη ὁ τλή-

1) Dioscuridis Pedanii Anazarbei, De materia medica libri quinque. τόμ. I-III, Berolini 1906-1914. Ἡ διατριβὴ αὕτη ἐγράφη ἐν τῇ μονῇ τῆς Μεγίστης Λαύρας τῷ 1933 καὶ ἐστάλη νὰ ἀναγνωσθῇ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν (βλ. Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου Διοσκορίδαιοι μελέται κλπ. Ἀθῆναι 1935, 8ον, σ. δ', 120 ἐν τῷ Προλόγῳ). Εἰς τὰ τότε γεγραμμένα εἰς ὀλίγας σημειώσεις προσθέτω δηλουμένης δι' ἀστερίσκου *.

μων ἄνθρωπος, ὅτι τὸ φάρμακον προέρχεται διὰ σειρᾶς ἀλλοιώσεων ἐκ τοῦ τετριμμένου βοτάνου, ὅπερ ποδοπατεῖ ἢ ὡς λάχανον ἐσθίει! Κατάπληκτοι πέρυσι ἠνωτίσθησαν οἱ Ἕλληνες, ὅτι ὁ πατήρ Γυμνάσιος Λαυριώτης θεραπεύει τὰς νόσους διὰ βοτανῶν. Καὶ ὅμως διδασκόμεθα Βοτανικὴν πάντες οἱ ἄλλοι χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν τὰς βοτάνας, ἄσπερ ἐκεῖνος ἐκ τοῦ τυχόντος ἰατροσοφίου πρακτικῶς ἔμαθε καὶ ἐθαυματούργει. Ὁ Διοσκορίδης ὑπῆρχεν ἀληθῶς μέγας, διότι διὰ τοῦ προειρημένου συνδυασμοῦ ἀπεθησαύρισεν ἡμῖν τὰς τῶν ἀρχαίων περὶ Βοτανικῆς γνώσεις, ὡς καὶ τοὺς ἐπιστημονικοὺς ὄρους, καὶ μάλιστα τὰ ὀνόματα τῶν φυτῶν μετὰ τῶν συνωνύμων. Περιγράψας δὲ καὶ τὰς θρεπτικὰς τῶν φυτῶν δυνάμεις, ἐγένετο ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἐπιστήμης τῶν ὑγιεινῶν ἡ διαιτολογίας, ἣτις ἀνεπτύχθη ἔπειτα εἰς ἴδιον κλάδον. Ἔπειτα καὶ ὁ Συμεὼν Σήθ ἔγραφε «Περὶ δυνάμεως τροφῶν σύνταγμα». Οὕτω πρῶτος αὐτὸς ἔσεισε τὰ θεμέλια τῆς φαρμακολογίας, ἦν οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρουν δύναμιν μᾶλλον ἀρνητικὴν. «Ἴσθι ὅτι ὁ τῆς φαρμακοποιίας ὄρος ἐστὶ τῆς θρεπτικῆς καὶ προσθετικῆς τῶν σωμάτων δυνάμεως ἐναντίωσις»²⁾. Ὅρθῶς δὲ καὶ τις τῶν γραμματικῶν ἀπεφήνατο: «μέση δὲ λέξις τὸ φάρμακον ἐπὶ τε ἀγαθοῦ παραλαβανομένη παρὰ τὸ φέρειν ἄκος, καὶ ἐπὶ κακοῦ παρὰ τὸ φέρειν ἄχος»³⁾. Σκοπὸς τοῦ φαρμάκου καθ' Ἱπποκράτην ἐστὶ τὸ «ὠφέλει μὴ βλάπτειν δέ»· ἀλλὰ πῶς νὰ ἐξασφαλισθῇ τις εἰς τοῦτο ὅτε ἡ διαγνωστικὴ εὐρίσκεται εἰσέτι εἰς τὰ σπάργανα καὶ ἡ νοσολογία εἶναι μᾶλλον εἰκασιολογία; διὸ καὶ ὁ Διοσκορίδης ἀποφαίνεται, «ὅτι γε μὴν ἀναγκαῖος ὑπάρχει ὁ περὶ φαρμάκων λόγος, παντὶ που δῆλον συνεζευγμένος ὀλητῆ τέχνη καὶ τὴν ἐφ' ἑαυτοῦ συμμαχίαν ἀήττητον παντὶ μέρει παρεχόμενος»⁴⁾. Εὐτυχῶς ἡ νεωτέρα ἰατρικὴ ἐπιστήμη ἤρξατο κατανοοῦσα τὰ ἀνωτέρω, καὶ ἡ δίαιτα καὶ φυσικοθεραπεία ἀποσκορακίζει ὁσημέραι τὴν φαρμακολογίαν καὶ δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος καὶ τὸ σύστημα τοῦ Διοσκορίδου θὰ δι-

2) Κῶδ. Λαύρας Ω 72, φ. 90 α.

3) Philomenis grammatici ἔκδ. F. Ossan (1871) σ. 130—132.

4) Praef. 3,11. Πόσον ἄρα δυσχερὴς καθίσταται ἡ παροχὴ φαρμάκου ὑπὸ τοῦ τυχόντος!

δάσκηται ἀπὸ τῆς Πανεπιστημιακῆς ἔδρας. Προυλογισάμην ταῦτα, ἵν' ἀποδείξω πόσον ἀδικαιολόγητός ἐστιν ἡ περὶ τὸν Διοσκορίδην ὀλιγωρία ἡμῶν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Ὁ Assulanus, ὁ Ruellius, ὁ Saracenus, ὁ de Laguna καὶ ὁ Mattioli, οἱ διασημότεροι τῶν ἐκδοτῶν καὶ ὑπομνηματιστῶν τοῦ XVI καὶ XVII αἰῶνος, μόλις ἀρχομένου τοῦ XIX εὔρον ἓνα μιμητὴν εἰς τὰς διοσκοριδεῖους σπουδὰς, τὸν Sprengel⁵⁾. Οἱ ἀναμορφωταὶ τῆς Δύσεως εἶχον κατανοήσει πλήρως τὴν σπουδαιότητα τοῦ Διοσκορίδου, οὐ μόνον διὰ τὸν κύκλον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν φιλολογίαν — χιλιάδες νέων λέξεων καὶ ὄρων ἐπιστημονικῶν εἰσιν ἀποτεθησαυρισμένοι ἐν αὐτῷ.—τούτους ἔδει νὰ μιμηθῶσιν οἱ Ἕλληνες, οἵτινες τυγχάνουσιν ἀσύγνωστοι ἐπὶ τῇ κλασσικῇ των ὡς πρὸς τοῦτο ἀδιαφορία. Εἷς καὶ μόνος Ἕλληνας, ὡς δηλωθήσεται, ἡσχολήθη καὶ δὴ ἐπιτυχῶς περὶ τὸν Διοσκορίδην. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει τίνες οἱ ἀρμοδιώτεροι πρὸς τοιαύτας ἐκδόσεις. Οἱ λόγοι οὗτοι ὤθησάν με, ἵν' ἀπὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου ἀσχολῶμαι εἰς τοιαύτας μελέτας μεθ' ὑπερβολικοῦ μάλιστα ζήλου, ἱκανοῦ πολλάκις ν' ἀναπληρώσῃ τὰ ἐλλείποντα. Καὶ ἐπιμαρτυρῶ, ὅτι οὐκ ἐφείσθην οὔτε κόπου οὔτε δαπάνης, ὅπως προσκτῆσωμαι πάντα τὰ ἀπαιτούμενα ἐφόδια καὶ καταστήσω τὴν φιλολογίαν τῆς Βοτανικῆς τοῦ Διοσκορίδου θεραπαινίδα. Θὰ ἤμην ἀσύγνωστος, ἐὰν δὲν ἀνέφερον ἐνταῦθα τὰ ὀλίγα, ἅπερ ὁ Ὀρφανίδης ἔγραψε περὶ Διοσκορίδου. «Εἰς τὰ 5 τοῦ Διοσκορίδου βιβλία ἀναφέρονται περίπου 500 εἶδη πάντα ὑπὸ καθαρῶς ἰατρικῆν καὶ φαρμακολογικὴν ἔποσιν. Παραβάλλων δέ τις τὰ ἀναφερόμενα παρὰ τῶν δύο τούτων συγγραφέων εἶδη, εὕρισκει ὅτι τὰ 2)3 σχεδὸν τῶν ἐν τῷ Θεοφράστῳ ἀναφερομένων μνημονεύονται καὶ ἐν τῷ Διοσκορίδῃ, ὥστε ὁ ὀλικὸς ἀριθμὸς τῶν εἰς τοὺς δύο συγγραφεῖς ἀναφερομένων φυτῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰ 750 ὡς ἔγγ. εἶδη. Παρατηρητέον δὲ ὅτι ταῦτα πάντα δὲν ἀνήκουσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν αὐτοφυῆ ἑλλ. βλάστησιν, διότι τὸ τρίτον αὐτῶν, σχεδόν, πατρίδας ἔχουσι τὴν Ἰταλίαν, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Αἰθιοπίαν, τὴν Ἀραβίαν, διά-

5) *Pedanii Dioscoridis etc. ad fidem codicum mss; editiones aldinae etc. emendavit cur. Sprengel, Tom. I-II, Lipsiae 1929-1930, ὁ II τόμος περιέχει τὸ περὶ τῶν εὐπορίστων καὶ τὸ σοφὸν ὑπόμνημα. Τὸ ὑπόμνημα μέχρι σήμερον διατηρεῖ τὴν ἀξίαν ὡς καὶ αἱ διορθώσεις τοῦ ἐκδότου.

φορα μέρη τῆς Ἀσίας καὶ τινὰ ἰδίως τὰς Ἀνατ. Ἰνδίας. Μετὰ τῶν 250 τοῦ Θεοφράστου 750 ἐν ὄλῳ φυτὰ, τὸ πολὺ, ἐγίνωσκον καὶ ἀναφέρουσιν οἱ παλαιοί, διότι αὐτὰ ἦσαν εἰς αὐτοὺς χρήσιμα, καὶ εἰς τούτων τὴν ἀναγνώρισιν πρακτικῶς καὶ πατροπαραδότως κατεγίνοντο. Ξένοι δὲ πρὸς τὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου, ἠγνόουν τὰ θαυμάσια ἔργα τοῦ Παντοδυνάμου, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἡ ἐπιστήμη ἐνθουσιᾶ καὶ ἐκπλήττεται» (Λόγος πρυτανικός. Ἀθῆναι 1868, σ. 10—14).

Ἐν τῇδε τῇ πραγματείᾳ, ἣτις θεωρητέα ὡς συμβολὴ εἰς τὰς διοσκοριδεῖους σπουδὰς, ἐφρόντισαν ἀπεριλάθω πάντα τὰ θέματα, ὅσα παρέχουσιν ἔννοιαν τῆς ἀξίας καὶ ἐκτάσεως ἐν γένει αὐτῶν. Μετὰ τὴν ἀκριβῆ ἔρευναν καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν γενομένων ἐργασιῶν, ὑποδεικνύω τί εἰσέτι ὑπολείπεται. Ἐξαίρεται ἡ σπουδαϊότης τοῦ ἔργου τοῦ Διοσκορίδου, ὅθεν ἠντλησε πᾶσα ἡ ἀρχαιότης τὰς βοτανικὰς καὶ φαρμακολογικὰς γνώσεις· διὸ καὶ μετὰ τὴν ἀγίαν Γραφήν εἶδεν αὐτὸ τὸ φῶς διὰ τοῦ τύπου, καὶ δεκάκις σχεδὸν ἐπανελήφθη κατὰ τὸν XVI αἰῶνα. Οἱ πλείστοι δὲ τῶν ἐκδοτῶν ὑπῆρξαν καὶ δεινοὶ ὑπομνηματισταὶ καὶ μεταφρασταὶ εἰς τὴν Λατινίδα. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς τῆς ἰατρικῆς ἐν τῷ Βυζαντ. κράτει, ἀνεφάνησαν τὰ Ἰατροσόφια, ἅπερ κυρίαν πηγὴν ἔχουσι τὸν Διοσκορίδην.

Αἱ ἐν διαφόροις βιβλιοθήκαις ἀποκείμεναι χειρόγραφοι νεολληνικαὶ μεταφράσεις δεικνύουν, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἔζη τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ καὶ εὐρίσκετο ἐν χρήσει κοινῇ. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Sprengel ἀρχομένου τοῦ XIX αἰῶνος ἀποτελεῖ νέον σταθμὸν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ Διοσκορίδου. Οὗτος ἦν ὁ μᾶλλον ἐνδεδειγμένος διὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ, κάτοχος ὢν καὶ τῆς Ἀραβικῆς καὶ Ἑβραϊκῆς, ἔζη δὲ ἐν τῇ ἀκμῇ τῶν φιλολογικῶν ἐν Εὐρώπῃ σπουδῶν. Ἐν τῇ κριτικῇ ἐσεβάσθη τὴν παράδοσιν, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαιότεροι ἐκδόται, ὧν ἀπεδέξατο καὶ τὰς διορθώσεις. Ἐν τοῖς πίναξιν ἐξεχώρισε τὰ ξένα ὀνόματα τῶν φυτῶν, καὶ δι' ἰδίων χαρακτήρων ἐξέδοτο. Διὰ τοῦ ὑπομνήματος αὐτοῦ (ἐκ σελ. 400 περίπου) ἀνεδείχθη εἰς τῶν ἀρίστων σχολιαστῶν τοῦ Διοσκορίδου, ἐφάμιλλος

τοῖς ἀρχαίοις. Ἐπὶ 100 ἔτη ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐτροφοδότησε τὴν ἐπιστήμην, καὶ εἰς ταύτην παραπέμπουσι πάντες οἱ Λεξικογράφοι.

Ὁ ΧΙΧ αἰὼν θεωρεῖται ὡς περίοδος τῆς αὐστηρᾶς κριτικῆς τῶν κειμένων, καὶ τῆς ἐπιμόνου ἐξετάσεως καὶ ἐκτιμήσεως τῶν ἀντιγράφων. Ὁ κορυφαῖος τῆς σχολῆς ταύτης, ὁ Wilamowitz συνέλαβε τὴν ἰδέαν νέας τοῦ Διοσκορίδου ἐκδόσεως, καὶ ὑπέδειξε πρὸς τοῦτο ὡς ἱκανὸν τὸν Wellmann. Οὗτος ἔσχεν ἐπικούρους εἰς τὸ ἔργον τοὺς διαπρεπεστέρους φιλόλογους. Τῶν σοβαρωτέρων ἐλλείψεων τῆς διαληφθείσης ἐκδόσεως ἦν ἡ ἀταλαίπωρος κριτικὴ τοῦ κειμένου ἐπεξεργασία. Ὁ Spengel οὔτε πάντας τοὺς κώδικας εἶχεν ὑπ' ὄψιν, καὶ οὐς ἐχρησιμοποίησεν, ἦσαν ἐκ δευτέρας χειρὸς ἀντίγραφα, ἐστηρίχθη δὲ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων. Ὁ Well. ἐπέστησε τὸν νοῦν ἐπὶ τῶν χειρογράφων. Περιελθὼν τὰς κυριώτερας τῆς Εὐρώπης βιβλιοθήκας ἐμελέτησε περὶ τοὺς 16 κώδικας. Συνεβουλεύθη ἐπίσης καὶ πάντας τοὺς ἐκ τοῦ Διοσκορίδου ἐρανισαμένους συγγραφεῖς, ὡς καὶ τὰς ἀρχαίας Λατινικὰς μεταφράσεις. Ἐπὶ 20ετίαν ὄλην ἐργασθεὶς ἐδωροφόρησε τὴν τρίτομον ἔκδοσιν, ἣτις παρίστησι τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς γερμανικῆς κριτικῆς. Εἶναι πεπλουτισμένη οὐ μόνον διὰ τῶν διαφόρων γραφῶν καὶ ποικίλων παραπομπῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκτεταμένων πινάκων. Οὐχ' ἦττον, εἰ καὶ ἐμφανίζεται αὕτη μετὰ τῶν μεγαλυτέρων ἀξιώσεων, ἐν τούτοις ἔχει σοβαρὰ μειονεκτήματα. Ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου ἀνέτρεψε τὴν καθιερωθεῖσαν τῶν κεφαλαίων διάταξιν, ποῦ μὲν συμπύξας, ποῦ δὲ ἀναπτύξας καὶ μετατοπίσας αὐτά. Οὕτω καθίσταται δύσχρηστον τὸ βιβλίον, γνωστοῦ ὄντος, ὅτι ἐν τοῖς Λεξικοῖς ἡ παραπομπὴ γίνεται κατὰ τὸ ἐπικρατήσαν εἰς πάσας τὰς ἐκδόσεις σύστημα. Οὐδ' ὑπεδήλωσε κἂν τὴν διαφορὰν τῶν ἀριθμῶν, τὸ δὲ σπουδαιότερον, διότι μεταβαπτίζει καὶ τὰ φυτὰ ὅλως αὐθαίρετως πολλάκις (κῆμος—λεοντοπόδιον, κυνέα—κυνοκράμβη, μίλαξ—σμίλαξ, πεντέφυλλον—πεντάφυλλον, πηκτὴ—σύφυτόν κττ.) Ὡς πρὸς τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου ὑπῆρξεν ἔτι ρηξικέλευθος ὁ ἀνήρ. Λίαν ἐπιρρηπῆς ὢν εἰς διορθώσεις οὐδ' ὁλως σέβεται τὴν παράδοσιν, οὔτε τῶν ἐκδόσεων οὔτε δὲ καὶ τῶν κω-

δίκων. Ἀπόλυτον κῦρος παρέχει εἰς τρεῖς
 μόνους τούτων, τὸν Paris. 2179, τὸν Escorial III, R3, καὶ
 τὸν Laurent. 74, 3 (IX, XI, XVI αἰῶνος), καὶ ὅμως οὗτοι
 καίτοι ἀρχαιότεροι δὲν εἶναι οἱ καλλίτεροι. Πολλάκις προ-
 τιμᾶ τὴν γραφὴν ἐνὸς κώδικος ἔστω καὶ τῆς
 Λατ. μεταφράσεως, ἔναντι τῆς κοινῆς πάντων
 τῶν λοιπῶν συμφωνίας. Ἐλάχιστα ἐχρησιμοποίησε
 τὸν διεσκευασμένον Διοσκορίδην (Di.), ὅστις ἐν πολλοῖς πα-
 ρουσιάζει ἀρίστας γραφάς, οὔτε δὲ καὶ τὸν Λαυριωτικόν, ὅστις
 μετὰ τῶν ἀντιγράφων αὐτοῦ δύναται τις εἰπεῖν, ἔστιν ὁ ἄριστος
 τῶν κωδίκων (πρὸβλ. χρῶνται (ἐλαίω) ἐπὶ τῷ στιλβώθρῳ— ἐπὶ
 τῶν προσώπων στιλβώθρῳ Λ, ἐκπιέζειν τὴν φύσιν (=ὁμοιάζει) —
 ἐγγίζειν τὴν φύσιν Λ, στρεμφύλλιον—στεμφύλλιον Λ, ὑπὸ
 τοῦ πρώτου εὐρήσθαι Γέντιδος — τὸ πρῶτον εὐρ. ὑπὸ
 Γέντιδος Λ, πρὸς φαλαγγίων πληγὰς— πρὸς κεφα-
 λαλγίαν Λ, ἐν θυλακίσις σικύοις ὅμοιος — ἐν θ. κυά-
 μοις (ὁ καρπὸς τῆς ἴριδος) Λ, (ποιεῖ ὁ ἀσφόδελος) εὐημε-
 στέρους — εὐεμέτους Λ, ὅμοιος ἐνστήναι, ἐὰν ἐγχυματίζη-
 ται — ἐνσταγῆναι, ἐὰν ἐγχ. Λ. Μακεδονιακῆ⁶⁾ — Μακε-
 δονικῆ Λ, χλιερὸν — χλιαρὸν Λ. κττ.) Πρὸς τούτοις ὁ
 Well. εἰσήγαγε καινοτομίας τινὰς φθογγολογικὰς καὶ ὀρθογρα-
 φικὰς, λημφθέν, ἀσυλλημψία, ἔκλημψις κττ.⁷⁾ μείγνυμι, μείγμα,
 μείξις κ.τ.λ. ροϊκὸς αἱμορροϊκὸς κττ.). Τὸ πρῶτον, φαινόμενον
 εἰς ἰδίωμα μιᾶς τῆς Αἰγύπτου πόλεως ἀνήκον, δὲν εἶναι δυνατόν
 νὰ κωδικοποιηθῆ ἐπισήμως, ἐφ' ὅσον μάλιστα καὶ ἐν ἐνὶ τῶν κω-
 δίκων συναντᾶται. Οἱ δὲ σολοικισμοί, τινὲς μὲν εἰσι σ υ μ φ υ -

6) Μακεδονιακῆ! τῶν ἀπαξ λεχθέντων, καὶ μόνον ἐνταῦθα.

7) Τὸ φθογγολογικὸν τοῦτο φαινόμενον δὲν διατηρεῖται ὑπὸ τοῦ Well.
 πανταχοῦ καὶ εἶναι διαλεκτικόν, ἀπαντᾶται δὲ μόνον ἐν τῇ Ναυκρατίᾳ τῆς
 Αἰγύπτου. ὑπάρχει ὅμως καὶ ἐν τισὶ παπύροις: «οὐ θέλομεν γὰρ ἄχυρον
 μήπως μὴ λημφθῆ» τοῦ IV αἰῶνος ἀρχομένου, *Grund. und Chrestomathie
 der Papyruskunde von Mitteis-Wilcken I, 2, Leipzig 1912, σ. 497,15 κ.ά.*).
 Ἐντεῦθεν δέ, ὅπου οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον διαφθεῖρει τὴν γλῶσσαν, εἰσήχθη καὶ
 εἰς τινὰς βυζ. χρονογράφους (βλ. *St. Psaltes Grammatik da byz. chronicon,
 Göttingen 1913, σ. 78*). ἀλλὰ τὸ παράδοξον εἶναι, ὅτι ἔκ τινων αἰγυπτ. ἀντι-
 γράφων εἰσήγαγεν ὁ Gregory καὶ εἰς τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τῆς Κ. Διαθήκης
 (*Novum Testamentum, Lipsiae 1884*) καὶ ἀναγινώσκομεν: λήμψεται, συλ-
 λήμψθη, ἀνελήμψθη, ἀνάλημψις κτλ. Ὁ Well. εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸν
 κώδικα Ρ τῆς Ἀλεξανδρείας.

εἰς τοῖς χρόνοις ἐκείνοις, ἀλλ' οὐκ ὀλίγοι προέρχονται ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ ἐκδότη 8).

Σπουδαιότατον κεφάλαιον τυγχάνει ἡ κατάταξις τῶν πολυαρίθμων κωδίκων, ὧν ὀλίγοι οἱ γνήσιοι, οἱ πλείστοι διεσκευάσθησαν ἢ ἀνασυνετάχθησαν κατὰ στοιχεῖον ὅθεν διακρίνομεν δύο μεγάλας κατηγορίας :

Α'. Τὸ γνήσιον καὶ νόθον κείμενον.

Β'. Τὸ ἀλφαθητικῶς ἀνασυνταχθέν. Ὑποδιαίρεσεις ἔχομεν ὡς πρὸς τὴν συνεχή ἢ κατὰ βιβλία ἀρίθμησιν τῶν κεφαλαίων, "Ὅπως δὲ ἔχομεν τὸ νόθον ἢ διεσκευασμένον εἰς τὴν Α'. κατηγορίαν, οὕτω καὶ εἰς τὴν Β'. ἔχομεν τὸν Constantinopolitanus καὶ Neapolitanus (CN) 9). Τὴν Α' μορφήν διερρύθμισαν πρὸς εὐχερῆ χρῆσιν λίαν ἐγκαίρως κατὰ τὸν III αἰῶνα τοῦλάχιστον. Πάντες ὁμοῦ οἱ κώδικες τοῦ Διοσκορίδου μετὰ τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντων 7 συμποσοῦνται εἰς 39 (3 Λατινικοί), ὧν οἱ 23 δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Well. ἐγράφησαν δὲ ἀπὸ τοῦ VI-XVIII αἰῶνος. Καὶ πάντες μὲν (πλὴν 3) εἶχον μελετηθῆ καὶ χρησιμοποιηθῆ εἰς τὰς προηγουμένας ἐκδόσεις οἱ ὑπὸ τοῦ Well. ἀντιβληθέντες προσεκτικώτερον 16 κώδικες, ἀλλ' οὐχὶ συλλήβδην ὡς οὗτος ἔπραξεν. Δυστυχῶς οἱ πλείστοι τῶν ἀρχαιοτέρων ἢ εἶναι ἀντίγραφα οὐχὶ ἐξ ἐγκρίτου ἀρχετύπου ἢ ἔχουσι μεγάλα χάσματα, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ στηριχθῆ τις εἰς ἓνα ἐξ αὐτῶν ὡς ἐπὶ θέσεως ἀσφαλοῦς. Ἐξαίρεσιν ποιεῖται ὁ Λαυριωτικός, μεθ' ὃν ἔρχονται οἱ CN τοῦλάχιστον διὰ τὴν ἀρχαιότητα· διὸ καὶ ἠθέλησε νὰ περιγράψῃ τούτους ἐκτενέστερον. Πρὸς τὸν Λαυρ. ὡσαύτως λίαν σχετίζεται ὁ διεσκευασμένος, ὡς

8) "Ὅπως τὸ Μακεδονιακὸν· διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔγραψεν ὁ Διοσκορίδης τὸ «Ἱστορεῖται Κρατεύας καὶ ἕτερον θλάσπι * Βλ. Well. «Krateuas» ἐν Abhandl. der Kön. Gess. der Wiss. zu Göttingen, phil. hist. Klasse. N. Folge, II, 1, 1897, ὅθεν ἔλαβε καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τὰ ἀποσπάσματα.

9) * Τοὺς δύο μόνον κώδικας ἐκ τῆς τάξεως ταύτης ἐχρησιμοποίησεν ὁ Well. Πέντε δὲ ἄλλοι ἀπλῶς ἀνεγράφησαν ἐν τῷ Προλόγῳ. Ἡ ἐν αὐτοῖς ἀναφερομένη νοθεία εἶναι τὰ συνώνυμα τοῦ Παμφίλου.

* Διοσκ. Well. II, 156, σ. 223,7. Εἶναι ἀπορίας ἄξιον, διότι ὁ ἐκδότης ἐβασίσθη εἰς μόνον τὸν κώδ. F. πάντες δὲ οἱ λοιποὶ ἔχουσιν ἱστορηθῆ, ὡς καὶ εἰς ἄλλα χωρία· δηλαδὴ περιγράφονται τὰ ἐν αὐτοῖς φυτὰ ἐν ἐκτάσει ἢ συντόμως.

έν ιδίω κεφαλαίω ἀποδείκνυται. Οἱ μεταθεθλημένοι οὔτοι κώδικες, ὡς ἐν μείζονι χρήσει, εὐρίσκονται πολυπληθέστεροι καὶ δὴ καὶ παρουσιάζουσιν ἀκραίφνεστερα τὰ μέρη τοῦ γνησίου. Ἡ Λατ. μετάφρασις ὡς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος παρέχει καλὴν ἰσχυροφάνειαν, σχετικὴν δὲ ὁ Ψευδοδιοσκορίδης, καὶ διὰ τὰ συνώνυμα ὁ Ψευδοαπουλήιος. Τοὺς δύο τελευταίους πρῶτος συνεβουλεύθη ὁ Well. Μεγίστην σημασίαν ἐνέχει διὰ τὴν βοτανικὴν ὀνοματολογίαν ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ἀλφαθητ. Διοσκορίδου. Πολὺ πρὸ τοῦ Ἑρωτιανοῦ καὶ Γαληνοῦ ὑπῆρχον τοιαῦτα δοκίμια ἐν τῇ ἰατρικῇ κατὰ στοιχεῖα πεποιημένα, ἃ ἐμιμήθη καὶ αὐτὸς ὁ Πλίνιος, κατίσχυσαν δὲ ἐπὶ Γαληνοῦ¹⁰⁾. Ὁ Ὄρειθάσιος κατὰ στοιχεῖον ἀντέγραψε τὸν Διοσκορίδην. Ὡστε ἐν τῷ IV αἰῶνι ἡ μεταβολὴ εἶχε συντελεσθῆ πλήρως καθ' ὑπόδειγμα τοῦ Ριζοτομικοῦ τοῦ Κρατεῦα καὶ τῆς θίβλου Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισέως. Τῷ συστήματι τούτῳ ἠκολούθησαν καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἰατροὶ καὶ βοτανολόγοι (Παῦλος Αἰγινίτης, Συμμεῶν Σήθ κ. ἄ.) Ἀπὸ τοῦ Ἀλφαθ. Διοσκορίδου πλουτισθέντος διὰ τῶν ἐκ τοῦ Παμφίλου συνωνύμων καὶ ἐξ ἄλλων ἐφεξῆς πηγῶν προῆλθον δύο εἰδῶν γλωσσάρια, Ἰατρικὰ καὶ Βοτανικὰ περιέχοντα πληθὺν ὀνομάτων φυτῶν καὶ φαρμάκων μετὰ τῶν συνωνύμων, ὡς καὶ ἄλλων ποικίλων ὀνομασιῶν. Ὡς πρόπλασμα τούτων θεωρητέος ὁ ἐν ἀρχῇ ἐν τισι τῶν Διοσκ. κωδίκων συναπτόμενος πίναξ. Τὰ μὲν τοῦ Α' εἶδους εἰσὶν εὐάριθμα, ὡς τὸ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Διοσκορίδου καὶ Στεφάνου Ἀθηναίου καὶ ἕτερον ἀνώνυμον. Τὰ δὲ τοῦ Β' ἦτοι τὰ βοτανικὰ πολυπληθέστερα διασωθέντα εἰς κώδικας τοῦ XVI αἰῶνος καὶ ἐξῆς, δύνανται νὰ διακριθῶσιν

10) * Οὔτος τὸ Περί κράσεως . . . φαρμάκων συνέταξε κατὰ στοιχεῖον. Ἐκ τούτων τὸ μὲν ἐξεδόθη λατινιστὶ τῷ 1581, τὸ δὲ εὐρίσκεται εἰς πολλοὺς κώδικας. Ἔχω πρὸς ἕκδοσιν πλήρη συλλογὴν τῶν γλωσσάρων τούτων, περὶ ἧς ἀναγνοὺς εἰς τὰς «Διοσκορ. μελέτας» μου ὁ κ. A. Delatte, ἐλθὼν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἀντιγράψας τοὺς κώδικας ὡς καὶ ἄλλους ἐντεθησαυρισμένους ἐν Εὐρώπῃ ἐξέδοτο ἐν Παρισίοις τῷ 1939 τὰ «Anecdota Atheniensia et alia, tom. II, Textes grecs relatifs à l'histoire des sciences, 8ον, σ. VIII, 504, 10. ἀλλὰ μένουσι τὰ πλεῖστα ἀνέκδοτα.

εἰς δύο κατηγορίας, εἰς πολυώνυμα (ἤτοι τὰ ὀνόματα τῶν φυτῶν μετὰ Ἑλλ. συνωνύμων μόνον). — ταῦτα διαιροῦνται εἰς 9 τάξεις — καὶ εἰς πολύγλωττα (μέχρις 8 γλωσσῶν — ταῦτα εἰς 8τάξεις. — Εὐνόητον, ὅτι εἰς ταῦτα (ἀμφότερα τὰ εἶδη) ὡς πρὸς τὸν τύπον τῶν ὀνομάτων ἐπικρατεῖ μέγας σάλος, ἀλλ' εὐτυχῶς σώζονται εἰς πολλαπλᾶ ἀντίγραφα. Ἐκ τῶν πολυωνύμων ἐξεδόθησαν 3 καὶ ἐκ τῶν πολυγλώττων ἓν νεώτερον. Ταῦτα ἀρκοῦσιν, ἵνα σχηματίσῃ πᾶς τις ἰδέαν τινὰ περὶ τούτων. Τὰ γλωσσάρια ταῦτα οὐχὶ μόνον ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως παρέχουσι πολύτιμον ὑλικόν, ἀλλ' εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ὀνοματολογίας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, περιέχοντα πλὴν τῶν βοτανῶν, καὶ ζώων, ὀρυκτῶν ἐλείων, ἀρωμάτων, οἴνων, λίθων κττ. ὀνόματα. Τὴν εἰς τὰς διοσκ. μελέτας ἐπίδοσιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἀντιλαμβανεται τις ἐκ τῆς κριτικῆς ἐπεξεργασίας τῶν συνωνύμων τῶν φυτῶν καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν γνησίου τύπου αὐτῶν. Τυχάνει τοῦτο τὸ ἀκανθωδέστερον κεφάλαιον τοῦ Διοσκορίδου. Οἱ διάφοροι ἀντιγραφεῖς, οἱ μεταφρασταὶ τῆ τῶν πολυμόρφων ξένων ὀνομάτων ἀναμείξει ἔχουσι καταστήσει κυκεῶνα ἀληθῶς τὴν βοτ. ὀνοματολογίαν. Ἡ διόρθωσις ἤρξατο ἀπὸ τῶν πρώτων σοφῶν ἐκδοτῶν, ἀλλ' ὁ Well. ὑπερηκόντισε πάντας διὰ τῆς ἀντιβολῆς τῶν κωδίκων καὶ τῆ βοθητῆ πάντων τῶν συγγραφέων τοῦ κλάδου τούτου. Δὲν εὐστοχεῖ θεβαίως ἐν πᾶσιν, ὡς ἐκ τῆς συγκρίσεως ἡμῶν πρὸς τὰς γραφὰς τῶν κωδίκων, καὶ δὴ τοῦ Λαυριωτικοῦ, καταφάνεται, καὶ ἡ μέθοδος αὐτοῦ δὲν εἶναι ἡ ἐνδεδειγμένη, ἀλλ' ὀφείλει τις νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ὁ Well., ἐξεκάθηρε μέγα μέρος τῆς Αὐγείου κόπρου ἐκ τοῦ Διοσκορίδου. Οὕτω ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Sprengel καὶ ἐξῆς τὰ Λεξικά παρίσταται ἀνάγκη νὰ διορθωθῶσι διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ὀρθῶν τύπων. Τοῦτο ἐστὶ τὸ ἔπαθλον τῆς τοῦ Well. ἐργασίας. Πλήρης ἐξιλέωσις διὰ τὴν σύγχυσιν καὶ ἀναστάτωσιν, ἣν προυξένησεν ἄλλοτε ἕτερος Γερμανός, ὁ Langkavel. Τὸ θέμα ὅμως δὲν ἐξηντλήθη. Τρεῖς πηγαὶ εἰσέτι δὲν ἐχρημοποιήθησαν: τὰ Βοτ. γλωσσάρια, τὰ Ἰατροσόδια καὶ τὰ δημώδη ὀνόματα τῶν φυτῶν ἐν Ἑλλάδι, ἅπερ κατὰ τὰ 9)10

είσιν αὐτὰ τὰ ἀρχαῖα. Δυνάμει τῶν πηγῶν τούτων λυθήσεται καὶ ἕτερον πολύπλοκον πρόβλημα, ὁ προσδιορισμὸς τῶν φυτῶν τοῦ Διοσκορίδου, εἰς ὃν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἐμμ. Ἐμμανουήλ σπουδαῖον προσήνεγκε τὸν ἔρανον¹¹⁾.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα. Θὰ ἦτο μονόπλευρος ὁμῶς ἡ πραγματεία ἡμῶν, ἐὰν περιορίζετο εἰς ταῦτα καὶ μόνον. Εὐτυχῶς ἡ ἔρευνα καὶ ἀντιβολὴ τοῦ κωδικοῦ Διοσκορίδου ρίπτει ἄπλετον φῶς εἰς τὰ ἀσαφῆ καὶ σκοτεινὰ τοῦ κειμένου μέρη. Πρόκειται ἡμῖν κῶδιξ τῶν δοκιμωτέρων τῆς Β' κατηγορίας, ἐξ οὗ προέρχονται οἱ σπουδαιότεροι τῆς Γ' τάξεως, ἐφ' ὅσον κατὰ τὰς ἡμετέρας ἀποδείξεις, ὀρίζεται ὡς χρόνος αὐτοῦ ὁ Χαίων (ὁ Well. θεωρεῖ τὸν XII) καὶ τόπος προελεύσεως ἡ Ἀλεξάνδρεια, ὅπερ οὐκ ἀσήμαντον διὰ τὴν τοῦ κειμένου παράδοσιν. Ἔστι δὲ ἄρτιος, κέκτηται δὲ τῶν εἰκόνων τῶν φυτῶν. Καίτοι δὲ νεώτερος τῶν CN ὑπερτερεῖ ἐκείνων ὡς προερχόμενος ἐξ αὐθεντικοῦ ἀρχετύπου. Ἐκ τῆς λεπτομεροῦς περιγραφῆς ἡμῶν καταφαίνεται, ὅτι συνετάχθη ὑπὸ ἐντριβεστάτου ἀνδρὸς καὶ κατὰ σύστημα, ἵνα χρησιμεύῃ ὡς ἐγχειρίδιον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ἀναζήτησις τοῦ κώδικος τῆς δευτέρας χειρὸς, δι' ἧς ἐπηνέχθησαν βελτιώσεις τινές, ἐπιβάλλει, ἵνα ἰδιαιτέρος λόγος γένηται περὶ τοῦ κωδικοσυλλέκτου Ἰαννοῦ Λασκάρεως καὶ τῆς διοσκοριδοφιλίας τοῦ μεγαλοπρεποῦς Λαυρεντίου τοῦ ἀπὸ Μεδίκων. Δὲν εἶναι δὲ ἄσκοπος καὶ ἡ χάριν τῆς τέχνης λεπτομερῆς περιγραφή καὶ ἀπαρίθμησις τῶν εἰκόνων ἀνερχομένων εἰς τὰς 5 ἑκτοντάδας περίπου. Τὸ ἐξ ὑπερχιλίων ἄρθρων περιεχόμενον τοῦ κώδικος, δὲν εἶναι δυνατόν ἄλλως νὰ παρασταθῇ, ἐὰν δὲν συμπεριελαμβάνετο ἐν αὐτῷ ὁ προτασσόμενος πίναξ, οὗ ἡ ἐξέτασις ἀπέδειξεν, ὅτι ἔχει συμπληρωθῆ καὶ ἀλλαχόθεν διὰ συνωνύμων, ὧν πολλὰ παρέχουσι δοκίμους γραφάς¹²⁾. Τὸ τοιοῦτον προσέρχεται ἐπίκουρον εἰς τὰ

11) Περὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν φυτῶν ἔγραψα εἰς τὰ «Βοτανικὰ μελετήματα» (σειρὰ ἀρθρῶν δημοσιευθέντων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἐπιθεωρήσει τῷ 1919 καὶ ἰδιαιτέρως) κωδικοσυλλέκτου Ἰωάννου Λασκάρεως καὶ τῆς διοσκοριδοφιλίας σ. 13'—ιστ, ἔνθα καὶ περὶ Langkavel καὶ Στάμ. Κρίνου, ὅστις μόνος κατενόησε καλῶς τὸ ζήτημα.

12) Πρὸβλ. Ὑδασις (συνών. χρυσογόνου), ἀνθ' οὗ οἱ μὲν κώδικες ἔχουσι δάσπιν, ὁ δὲ Well. ἰασπις! (διόρθ.)

άνωτέρα λεχθέντα, ὅτι οἱ τοιοῦτοι πίνακες ὑπῆρξαν ἢ ἀπαρχὴ τῶν Βοτ. γλωσσαρίων. Τοῦ Λαυρ. τούτου κώδικος, καὶ τῶν ἐτέρων τῆς ὁμάδος ταύτης 5 (οἷς προστίθεται καὶ ὁ ὑφ' ἡμῶν ἀνακαλυφθεὶς Ἰθρηρικὸς 216), οὐδεμία ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Well χρήσις· ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπολοίπων κωδίκων οἱ ἡμίσεις καὶ πλέον δὲν ἐκρίθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἀπαραίτητοι εἰς ἀντιβολήν. Ταῦτα μαρτυροῦσιν περιτράνως, ὅτι ἡ κριτικὴ ἐπεξεργασία τοῦ κειμένου τοῦ Διοσκορίδου δὲν ἐξηντλήθη ἐν τῇ τοῦ Well. ἐκδόσει, οὐδὲ πᾶσαι αἱ πηγαὶ ἐχρησιμοποιήθησαν, ἀλλὰ καὶ τῶν γνωστῶν δὲν ἐγένετο αἰεὶ ἢ προσήκουσα χρήσις. Διὰ ταῦτα πάντα ὁ γράφων ταῦτα ἐθεώρησεν ἀναγκαίαν τὴν ἀντιβολήν τοῦ Λαυρ. κώδικος, οὗτινος τῶν ἀρετῶν δείγματα παρετέθησαν ἀνωτέρω, ἵνα θάσει αὐτοῦ συνετελεσθῆναι νέα ἔκδοσις τοῦ Διοσκορίδου. Καὶ ἕτερος δὲ λόγος ἐπιβάλλει τὴν ἔκδοσιν ταύτην. Πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦδε γινόμεναι ἐκδόσεις περιέχουσι τὸ κείμενον τῆς Α' κατηγορίας, ὁ Ἀλφαθηρικὸς Διοσκορίδης μένει εἰσέτι ἀνέκδοτος. Οἱ πρακτικοὶ ἐκεῖνοι λόγοι, οἱ τόσῳ πρωῒμως ἐπιβαλόντες τὴν διαρρύθμισιν, φρονῶ, ὅτι, εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε, ἰσχύουσι καὶ νῦν ἐν τῷ αἰῶνι τῆς περιπαθοῦς θεραπείας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ Τυβιγγαία βασ. Ἐταιρεία τῶν Ἐπιστημῶν ἐδαπάνησεν ἀφειδῶς ὑπὲρ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Well., ἢ νεαρὰ Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν πρέπον ἐστὶ νὰ δωροφορήσῃ τῇ ἐπιστήμῃ τὸν νέον Διοσκορίδην, τὸν πατέρα τῆς Βοτ. Φαρμακολογίας.

+ ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΛΑΣ
Μητροπολίτης Κορυθαῶς

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Τὰ ἐπὶ πλέον τοῦ Λαυρ. Διοσκορίδου, ὅσα οὐχ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Wellmann καὶ ἐν τοῖς παρ' αὐτῷ ἀναγραφόμενοις διαφόροις κώδιξιν.

φ 96 β Ποταμογείτων ἕτερος (ἴδ. τὰ συνώνυμα Β 256,9) (1). Τὰ μὲν φύλλα ἔχει καὶ αὐτὸ ὅμοια σεύτλω, λεπτότερα δὲ καὶ μακρότερα

1. Αἱ παραπομπαὶ γίνονται εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Wellmann.

καὶ πλείω, καυλία δὲ λεπτά, ὀρθά, γέμοντα καρποῦ ὑπερύθρου, δς
ἄρωθεις στύφει τῇ γεύσει. δύναται δὲ ὁ καρπὸς λείος σὺν οἴνῳ ποθεῖς
ὀξυθάφου πλήθος δυσεντερικούς καὶ κοιλιακούς ὠφελεῖν, ροῦν τε ἔρυ-
θρὸν γυναικῶν ἐφιστάνει, φύεται δὲ ἐν λειμῶσι καὶ ἐν ἐνύδροις καὶ
ἐλώδεσι τόποις.

φ. 38 β. Γλήχων (ἐν τέλει τοῦ κεφ.) : Γράφει ἐν ἄλλῳ : Χλωρά
δὲ τριβομένη καὶ καταπλαττομένη μετ' ὄξους λεπτύνει καὶ θερμάνει
καὶ ἀνακαθαίρει. ἔστι δὲ καὶ πεπτική καὶ αἷμα ἀνακαλεῖται. αἶρει δὲ
καὶ τὰς ἐκλύσεις ἦτοι λιποθυμίας καὶ τὴν ἔφηλιν (1) ἔστι δὲ ὅτε καὶ
μετὰ ἀλῶν ἢ κατ' ἰδίαν μετὰ μέλιτος μόνου [ὁ χυλὸς] διακλυζόμενος
πραῦνει ὀδόντων ἀλγῆμα, καὶ μετὰ ἀλῶν δὲ ἴσων πεφωγμένος. Χρῆ δὲ
ἀποκεῖσθαι ἐν κεραμείῳ ἀγγείῳ, ἐνίσταται δὲ καὶ λαγῶ θαλασσίῳ,
ποιεῖ δὲ καὶ πρὸς δηλητήρια καὶ πρὸς ψώραν καὶ πρὸς ψύξιν.

φ. 64 α, Κάππαρις Λιθυκή. Ἡ μὲν λευκὴ κάππαρις γεννωμένη κατὰ
τοὺς Μαρμαρίδας λεγομένους ἐμπνευματοῖ ἰσχυρῶς, ἐμετική δὲ τυγ-
χάνει ἢ ἐν Ἀπουλίᾳ. (2) ἢ δὲ ἐκ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ Λιθύης δρι-
μυτάτη, φλυκταίνουσα τὸ στόμα καὶ διεσθίουσα τὰ οὖλα ἄχρι γυμνώ-
σεως· ὅθεν διὰ θρῶσιν ἔστιν ἀνεπιτήδειος· κόψας γὰρ αὐτὴν ξηρὰν καὶ
ἐπιπιάσας ἐν θαλανείῳ τῷ ἀλγοῦντι μέρος (sic) καὶ μετὰ ριπιδίου
αὐρήσεις, ὠφελήσεις· παύσεις γὰρ τὴν ψύξιν.

φ. 97 α, ἐπὶ τῆς ἄνω ῥας τῇ αὐτῇ χειρὶ παραπομπὴ εἰς τό : πετα-
σίτις. Πέτασος κυρίως τὸ τῶν ἐφήθων φόρημα καὶ τὸ ἱμάτιον καὶ τὸ
σκέπασμα ἀπὸ τούτου καὶ Ἀλεξανδρεῖς μέχρι νῦν καλοῦσι πετάσια τὰ
Κανωπικά τὰ τὴν κεφαλὴν σκέποντα, ὡς φησιν Εἰρηναῖος ἐν τῷ περὶ
τῆς Ἀλεξανδρέων διαλέκτου (3).

φ. 106 α, Στύφη φύλλον ἀνίησι κυπέριδι ὅμοιον, καυλὸν δὲ λείον
ὄλον ἐπ' ἄκρου δὲ περικείμενον ἄνθος πυκνὸν ἐκπαππούμενον, ὃ κα-
λοῦσιν ἔνιοι ἀνθήλην, ταύτης τὸ ἄνθος ἀναληφθὲν στέατι χοιρείῳ πα-
λαιῶ πεπλυμένῳ κατακαύματα θεραπεύει. φύεται δὲ ἐν ἔλεσι καὶ
ὔδασι στασίμοις.

Ἐπὶ τῆς ῥας : ζήτηι καὶ ἐτέραν στύψην εἰς... τεδῶμε... (ἀπε-
κόπησαν τὰ γράμματα ἐν τῇ σταχώσει)

φ. 120 β, (συνέχεια τοῦ τραγοριγάνου, μετὰ τό : καταπλασθεῖσα

1) Κῶδ. ἐφήλην.

2) ἴσως Ἀπουλίᾳ.

3) Τὸ κεφάλαιον τοῦτο μᾶς διδάσκει ἄγνωστα πράγματα διὰ τὴν ἱστο-
ρίαν τῆς Ἀλεξανδρείας.

μετ' ἀλφίτων) ποιεῖ δὲ τὰ αὐτά, ἅπερ καὶ ἡ ὀρίγανος· καὶ ταύτης γὰρ ρίζαι πινόμεναι καὶ εἰς ἐγκάθισμα καθεψόμεναι ποιούσι πρὸς χρονίαν ἐμμήνων κατοχὴν καὶ πρὸς θηριοθήκτους καὶ πρὸς δηλητήριον καὶ πρὸς θῆχα χρονίαν καὶ κνησμόν καὶ ψῶραν..

φ. 128 β, Φασίολος φουσώδης, πνευμάτων γεννητικός, δύσπεπτος. ἐψηθεῖς δὲ χλωρὸς καὶ ἐσθιόμενος κοιλίας μαλακτικός, πρὸς δὲ ἐμέτους εὐθετος.

ψ. 134 α, Χαμαιλεύκη, ποιεῖ πρὸς ὀσφύος ἀλγήματα ἐν ὕδατι λεία πινομένη. Ἐν ἄλλῳ. ἔστι δὲ ἡ βοτάνη ὀλόχλωρος ἔχουσα φυλλάδια ἐπικαμπῆ καὶ τοὺς κλάδους ἐπικαμπεῖς καὶ ἄνθος ὡς ρόδα.

φ. 155 β—156 α [Ἰων] ἔλαιον. Ἰων ἔλαιον γίνεται ἐκ τῶν πορφυρῶν ἀνθῶν τοῦ ἴου καὶ ἐκ τῶν ὀνυχιθέντων θαλλομένων ἐν τῷ Ἰταλικῷ ξέστῃ τοῦ γλυκυτάτου ἐλαίου καὶ ἀμειβομένων τρίτον, ὡσπερ ἐπὶ τοῦ κρίνου προεῖρηται. ἔστι δὲ ἡ δύναμις αὐτοῦ θερμότερα τοῦ ροδίνου ἐπ' ὀλίγον, ὥστε εἴτις ἐν θέρει κοπωθεῖς καὶ ἡλιωθεῖς εὐπορήσει τούτου χρήσιμον ἔσται, καὶ μάλιστα τὸ ἐκ τῶν πορφυρῶν ἀνθῶν σκεαζόμενον καὶ ἐν θαλανείῳ χριόμενον· πρὸς γὰρ τῷ τὸν κόπον ἀποθεραπεύειν μεταβάλλει τῇ εὐωδίᾳ τὸ αὐχμηρὸν τῆς ψυχῆς εἰς ἡμερότητα καὶ ἡδὺν καὶ ἀτάραχον τὸν ὕπνον ἐργάζεται.

φ. 159 β, [περὶ] λινοσπερμίου ἐλαίου. Ἐκ τοῦ λινοσπέρμου [ὠσαύτως] κατασκευάζεται [ἔλαιον] ὡς προεῖρηται ὦ. (τοῦτο τὸ λθ' κεφ. ἐπὶ τῆς ζῆσας γραφὴν ἀπεκόπη ἐν μέρει).

φ. 165 β.

Σικυώνιον.

Σκευάζεται μάλιστα ἐν Σικυωνίᾳ ἔλαιον καλούμενον σικυώνιον οὕτως: θαλῶν ἐλαίου καλοῦ ξέστας ς' καὶ ἀγρίου σικύου καρποῦ λίτραι θ' καὶ τῆς ἀπαλῆς ρίζης λίτραν ἁ, συγκόψας τε αὐτά, ἀπόβρεχε τῷ ἐλαίῳ ἡμέρας ἦ, τῇ δὲ εἰκοστῇ ἡμέρᾳ ἔψησον εὐτόνως, καὶ ψύξας ἀπόθου, δύναμιν δὲ ἔχει ποσῶς θερμαντικὴν, ἀρμόζει δὲ πυρετοῖς καὶ τοῖς περινεῦρα πάθεισι χρῶνται δὲ αὐτῷ καὶ αἱ γυναῖκες ἐπὶ τῶν προσώπων στιλβώθρῳ καὶ τὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν λαμπρὰ ποιεῖ.

Σικυώνιον ἄλλο. Τοῦτο τὸ ἔλαιον σκευάζεται καλάνδαις σεπτεμρίας αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ οὕτως: ἐλαίου γλυκελαίου λεπτομεροῦς ξέστας ε', ἐλατηρίου, τουτέστι τὴν σικύων αὐτοῦ τοῦ ἐλατηρίου, ἦτοι τοῦ αὐτοῦ σπέρματος ξέστας ε' [ἐμβάλων] τῷ ἐλαίῳ ἔψε εἰς λέβητα γεγανωμένον μαλθακῷ πυρὶ καὶ αὐτὰ τὰ σίκυα ὀπώρας θ' ὥστε αὐτὰ τακερὰ γενέσθαι, σχεδὸν κοῦφα, ἀλλὰ μηδαμῶς ἔστω τὸ πῦρ λάθρον, ἵνα μὴ τὸ ἔλαιον καυθῆ, καὶ δόξῃ κεκαπνισμένον εἶναι. ἔστι δὲ καὶ ἄλλως

ποιῆσαι τὴν ἔψησιν τοῦ αὐτοῦ ἐλαίου· ἐν ὄσῳ γὰρ ἔχουσι τὸ ὕδατῶδες αὐτὰ τὰ σίκυα, τρισμὸν ποιουσιν ἐψόμενα ἐν τῷ ἐλαίῳ, ὅταν δ' οὖν παύσῃται ὁ ψόφος ὁ τοῦ τρισμοῦ, τότε δὴ γνῶναι ὡς ἤψηται κατὰ λόγον καὶ ἔστι καὶ οὗτος ὄρος τῆς ἐψήσεως εὐ[κρινῆς]. “Ὅταν οὖν, ὡς εἴρηται, ἀφεψηθῇ τὰ σίκυα ἐν τῷ ἐλαίῳ, μεταγγίσει εἰς ἕτερον κάκκαθον τὸ ἔλαιον, ἐπίβαλλε τῷ [μείγματι] στύρακος πρωτείου, ξανθοκαλαμίτου, καθα[ροῦ λιθάνου κεκομ]μένου ἐν ὄλμῳ οὐγγίας θ', πλατύνας αὐτὸν τὸν στύ[ρακα[. ποιήσας ἐπίβαλλε δὲ τὸν αὐτὸν στύρακα, οὐ πυρὸς ὑποκειμένου, ἀλλ' ἐν κάρβωσι κειμένου τοῦ κακκάβου· εἶτα μετὰ τὸ διαλυθῆναι τὸν στύρακα, ἐπίβαλλε ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἐλαίῳ μυροθαλάνου κεκαθαυμένου τοῦ λύματος, τουτέστι τῶν κελύφων, λειωθέντος ἀκριβῶς ἐν ἐλαίῳ μικρῷ (sic) καὶ ἀφεψημένου οὐγγίαν καὶ ὅταν καλῶς λειώσῃ ἐπίβαλλε καὶ αὐτὰ τὰ μυροθάλανα μετὰ τοῦ στύρακος, καὶ συμμίξας τῷ ἐλαίῳ τότε ἐν ἀγγεῖῳ ὑελῷ (sic) τὸ πᾶν φύλαττε. τοῦτο τὸ ἔλαιον ποιεῖ μὲν ἐξαιρέτως πρὸς τοὺς ἰσχιαδικοὺς ποιεῖ δὲ δξύτατα καὶ πρὸς κωλικοὺς πλήθους φλέγματος ἐπικειμένου, ποιεῖ δὲ καὶ εἰς ἄλλας τινὰς διαθέσεις, ἅς καθέκαστον γράψαι ἐργῶδες. ἢ δὲ δόσις ἢ τελεία τούτου τοῦ ἐλαίου ἐστὶν οὐγγίας γ' κατάγει γὰρ τὸ φλέγμα παραχρῆμα καὶ ἄπονον καθίστησιν.

φ. 166 θ

ἀφύσου ἐλαίου σκευασία 1)

Τὸ δὲ ἄφυσον ἔλαιον ποιεῖ πρὸς τὰς κοιλιακὰς διαθέσεις ἀνιέμενον μετὰ τὸ ἐκκοπρῶσαι δι' ἄλλου κλύσματος. δέχεται δὲ κυμίνου, πηγάνου σπέρματος, σίνωνος σπέρματος, λιθυστικοῦ, σεσέλεως μασσαλεωτικοῦ ἀνή(θου) κόμης. ἀνήσου σπέρματος, σελίνου σπέρματος, ἀνά γραμμὰς ιε', πηγάνου [φύλω]ν χλωρῶν ἀποπλυθέντων τῷ ὕδατι καὶ ἐπιβαλλομένων τῷ ἐλαίῳ. . . μόνην μὴ κοπτομένην μηδὲ ἀποθεβρεγμένων τῷ ἐθίμῳ γραμμὰς ιε', [συλλέξας] τὰ πάντα ὁμοῦ κόψας ἀδρομερῶς ἀπόθρεχε θερμῷ [ὑδατι] ἐπάνω εἰς ἀργυροῦν σκεῦος τὸ σοῦτον καὶ ἐπίβαλλε τοῦ θερμοῦ. [ἀποσ]πᾶσαι δύναται αὐτὰ κοπέντα τὰ σπέρματα ὡς ὑπεραι(ρόμενα. Εἶτα ἕα ἐν τῷ ὕδατι ἐπὶ ὥρας γ' ἢ δ' αὐτὰ θρέχεσθαι μετὰ δὲ ταῦτα ἐμβάλων [τὰ προειρημένα κοπ]έντα σπέρματα εἰς θησίον καὶ ἐμβάλων ἐλαίου ξέστας ε', ἔψε. . . [ῶρα]ς θ', ὥστε πυωθῆναι τὸ ἔλαιον καὶ ὅταν ἐψηθῇ ἕα. . . . [ἐντὸς τοῦ] λέθητος κειμένου τοῦ θησίου, εἶτα διηθήσας τὸ ἔ[λαιον. . . ε' ξέστας τοῦ προλεχθέντος ἐλαίου τερεβινθίνης. . . . [ὀ]φείλουσα ἐνίεσθαι εἶτε ἐν ἐσπέρα εἶτε [ἐν ἡμέρα] . . . ἢ πᾶσα οὐγγίας. ς'.

φ. 168 α "Απια. Τὰ δὲ ἄπια ἔοικε τοῖς ἔαρινοῖς, στύφοντα, δεῖ δὲ τοὺς χρήζοντας στύψεως ἀκροτέροις πᾶσι χρῆσθαι.

φ. 140 θ [Περὶ] ἐχίδνης κρεῶν.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Ἡ Ἀκαδήμεια, ὡς μὴ ὤφειλεν, οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδωκεν εἰς τὸ ὑπόμνημά μου τοῦτο, καὶ τότε ἠναγκάσθην ν' ἀναφερθῶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν διὰ τῶν ἑξῆς δύο ὑπομνημάτων ἀποσταλέντων ἐκ τῆς πρωτεύουσας τῆς ἀγίωρ. πολιτείας, ὅπου ἤμην ἀντιπρόσωπος τῆς Μεγίστης Λαύρας.

Α'.

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ

ὑπόμνημα περὶ ἔργων φιλολογικῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Βοτανικὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωπονίας καὶ γεωργίας ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρις ἡμῶν.

Ἐν Καρεαίς τῇ 4 Ἰουλίου 1930.

Πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς Γεωργίας σεβαστὸν
Ἵπουργὸν κ. Σπυρίδην.

Ἐξοχώτατε.

Λαμβάνω τὴν τιμὴν ν' ἀναφέρω ὑμῖν ὅτι ἀπὸ 20 ετίας κατιδὼν τὴν ἔνδειαν φιλολογικῶν καὶ ἱστορικῶν ἔργων τῆς Βοτανικῆς καὶ γεωπονίας καὶ ἐργαζόμενος ἔχω ἐτοιμοὺς πρὸς ἔκδοσιν ἔργα τὰ ἑξῆς :

1) Λεξικὸν τῶν συνωνύμων τῶν φυτῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρις ἡμῶν.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀνεκδότων βοτανικῶν πολυγλώττων γλωσσαρίων, ἅπερ ἀνεκάλυψα εἰς τὰ διαφόρους βιβλιοθήκας τῆς Ἑσπερίας καὶ Ἀνατολῆς (1).

Ἄρχονται δὲ ταῦτα ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος, ὁπότε κατέστη πλέον ἀκατάληπτος ἡ γλῶσσα τῶν κλασσικῶν συγγραφέων, οἵτινες ἤρχισαν διαδιδόμενοι τότε καὶ εἰς ἀλλογλώσσους λαοὺς, Ἄραβας, Φράγκους,

1. Ὑπάρχει κανὼν καὶ νόμος φιλολογικός, καθ' ὃν ὅταν ἀναγγέλη τις ἐργασίαν ἀνεκδοτὸν, ἦν παρασκευάζει πρὸς ἔκδοσιν, ὁ σεβόμενος ἑαυτὸν τηρεῖ τὸν κανόνα τοῦτον. Ἐν τούτοις, πλείστοι ὡς πρὸς ἐμὲ ἐν Ἑλλάδι δὲν ἐτήρησαν τὸν κανόνα τοῦτον. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν Ἑσπερίων ὁ λαμπρὸς κατὰ τὰ ἄλλα ἀνεκδοτολόγος A. Delatte λαβὼν γνῶσιν, ὡς εἶπωμεν, ἐκ τῶν «Διοσκουρ. μελετῶν» μου τῶν ἀναφερομένων ἐκεῖ γλωσσαρίων ἐξέδοτο σχεδὸν ὄλα, χωρὶς ν' ἀναφέρῃ τὸ ὄνομά μου. Βλ. *Anecdota atheniensia et alia*. Tom. II Paris 1939, σ. 271-499 (Bibliothèque de la Faculté de philosophie et lettres de l'Université de Liège. Fasc. LXXXVIII). Δὲν ὑπάρχουν ἐνταῦθα ὅσα γλωσσάρια δὲν ὠνόμαζον καὶ τὰ ἔπειτα ἀνακαλυφθέντα.

Ἴταλούς, Τούρκους. Ἐν τοῖς γλωσσαρίοις τούτοις δὲν ὑπάρχουσι μόνον φυτῶν ὀνόματα, ἀλλὰ καὶ πάντα ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν γεωποινίαν ἢ γεωργίαν, καὶ τὰς ἐκ τούτων προερχομένης βιοτεχνικὰς ἐπιστήμας, οἷον ἰατρικὴν, φαρμακολογίαν, ἀλχημείαν, χρωματολογίαν κττ. Τὸ ὑλικὸν τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τυγχάνει ἀθησαύριστον ἐν τοῖς Λεξικοῖς. καὶ ὅμως εἶναι τὸ κλειδίον, δι' οὗ διανοίγεται ὀλόκληρος περὶ τὰ τοιαῦτα φιλολογία τῶν Βυζαντινῶν, καὶ οἱ νέοι θὰ δύνανται νὰ παρακολουθήσωσι τὴν ἐξέλιξιν τῆς βοτανικῆς καὶ γεωργίας διὰ μέσων τῶν αἰώνων· «ἀρχὴ γὰρ σοφίας, κατὰ τὸν Ἐπίκτητον ἢ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις». Ἀλλὰ καὶ ἡ βοτανικὴ γλῶσσα ἔχει νὰ πλουτισθῇ σπουδαίως δι' εἰκοσάδος χιλιάδων νέων λέξεων, αἵτινες μέλλουσι νὰ ἀντικαταστήσωσι τὰς ξενικὰς τοιαύτας, καθιστώσας ἐν τοῖς πλείστοις ἀκατανόητον ταύτην παρὰ τῷ λαῷ. Οὕτω θὰ ἀποτελεσθῇ παρὰ τὴν ἐπιστημονικὴν βοτανικὴν γλῶσσαν (τοῦ Λινναίου) ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν τοιαύτη ἐν Ἑλλάδι.

Τὸ Λεξικὸν τοῦτο ἐκδιδόμενον θὰ ἀποτελεσθῇ ἐκ 20 τυπογραφικῶν φύλλων σχήματος 8ου.

2) Περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν φυτῶν καὶ τῆς ἀξίας τῶν πηγῶν αὐτῶν. Μελέτη ἱστορικὴ καὶ γλωσσολογική.

Ἡ μελέτη αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς εἰσαγωγή τοῦ Λεξικοῦ καὶ συμπλήρωμα. Τὰ γλωσσάρια ἄρχονται, ὡς ἐλέχθη ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος μ. Χ. καὶ ἔχουσιν ὡς θάσιν κυρίως τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς.

Τούτου ἕνεκα ἐπεβάλλετο νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἀξίαν τῶν πηγῶν τούτων: πρόκειται θεβαίως περὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν κατωνομασμένων φυτῶν, ὅπερ εἶναι τὸ πρῶτον ἔργον ἐν τῇ βοτανικῇ. Τοιαύτης ἀσφαλούς τεθείσης θάσεως, καὶ ἀποδειχθέντος τίνες τῶν ἀρχαίων Βοτανικῶν ἐγνώριζον τὰ φυτὰ, ἅπερ περιγράφουσιν ἐξ αὐτοψίας, προχωροῦμεν ἐν τῷδε τῷ ἔργῳ ἡμῶν, περαιτέρω ἐξετάζομεν ποία ἢ ἔκτασις τῶν βοτανικῶν γνώσεων τῶν ἀρχαίων καὶ πῶς προσεκτῶντο ταύτας (βοτανικοὶ κῆποι, μουσεῖα, περιοδεῖαι). Πόσα φυτὰ ὑπῆρχον γνωστὰ εἰς ἕκαστον συγγραφέα, καὶ κατὰ ποῖον σύστημα εἶναι κατατεταγμένα. Πῶς δὲ εἶχον κατορθώσει οἱ ἀρχαῖοι νὰ καταστήσωσι δημῶδη τὴν ἐπιστήμην, καὶ νὰ γνωρίζῃ ἕκαστος τὴν πρακτικὴν τῶν φυτῶν χρῆσιν ἐν τῇ βιοτεχνίᾳ καὶ βιολογίᾳ; ἐπὶ παραδείγματι ὁ ἀρχαῖος λαμβάνων ὡς τροφήν τὸ λάχανον ἐγνώριζε συγχρόνως, ὅτι τοῦτο ἔχει παρὰ τῇ θρεπτικῇ καὶ ἰαματικῇ δυνάμειν. διὰ τοῦτο βλέπομεν καὶ παρὰ τῷ Θεοφράστῳ, ἀλλὰ κυρίως παρὰ τῷ Διοσκορίδῃ, ὅτι ἕκαστον φυτὸν περιγράφεται διττῶς ὡς τε φάρμακον καὶ ὡς τροφή, ἔχομεν δὲ ἀπειραριθμούς πραγματείας «Περὶ τροφῆς δυνάμεων». Οὕτως εἶχε περιορισθῇ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἰς τὸ ἐλάχιστον ἢ χρῆσις φαρμάκων, γνωστοῦ ὄντος «ὅτι ὁ τῆς φαρμακοποιίας ὄρος ἐστὶ τῆς θρεπτικῆς καὶ προ-

σθετικής τῶν σωμάτων δυνάμεως ἐναντίωσις», καὶ εἶχεν ἔκτοτε καθιερωθῆ, ὡς ὄρος ἀσφαλῆς τῆς ὑγείας, ἡ δίαιτα καὶ ἡ φυσικοθεραπεία. Περαιτέρω ἐξετάζομεν τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν θεωριῶν ἐν τῷ βίῳ, ὅπερ παρ' ἡμῖν ἔπραξε μόνον ὁ μακ. Λάνδερερ καὶ ἐν μέρει ὁ Χελδράιχ ὁ μὲν διὰ τῶν «Ἀναλέκτων τῶν ὠφελίμων γνώσεων», ὁ δὲ ἐν τισὶ πραγματείαις χάριν τῶν πολλῶν γεγραμμέναις. Ἰδίᾳ εἰς τοῦτο ἀνεδείχθη ἀσυναγώνιστος ὁ ἀείμνηστος Παναγιώτης Γεννάδιος καὶ μετ' αὐτὸν ὁ κ. Σ. Χασιώτης. 2) Περὶ τοιαυτὰ που περιστρέφεται ἡ 2α πραγματεία μου, ἥτις ἔχει ἔκτασιν 15 περίπου τυπογραφικῶν φύλλων εἰς 8ον.

Ἐν παραρτήματι ἔχω καὶ ὑποδείγματα προδιορισμοῦ φυτῶν καὶ τῆς ἱστορικῆς καὶ γλωσσολογικῆς συνεξετάσεως τῶν συνωνύμων αὐτῶν, εἰλημμένα ἐκ τοῦ καταρτιζομένου μοι μεγάλου Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Βοτανικῆς³⁾ καὶ τῶν 15 ἐν ὄλῳ ἀπὸ φυτῶν καταγομένων ἐπιστημῶν.

3) «Καλλιεργούμενα φυτὰ καὶ κατοικίδια ζῶα ἐν τῇ μεταβάσει αὐτῶν ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην ὑπὸ Βίκτωρος Ηεην κατὰ μετὰφρασιν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ. Τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ἔργον ἔπρεπε ἀπὸ πολλοῦ νὰ ἔχη μεταφρασθῆ χάριν τῶν ἀγνοοῦντων τὴν Γερμανικὴν. εἶναι ἀπαραίτητον διὰ πάντα οὐ μόνον ἐπιστήμονα, ἀλλὰ καὶ ὑπάλληλον τοῦ ὑπουργείου τῆς Γεωργίας. ἐξετάζονται τὰ σπουδαιότερα τῆς χλωρίδος (τῆς Ἑλληνικῆς κυριώτατα) καὶ Πανίδος ἱστορικῶς, βιοτεχνικῶς, βιολογικῶς, βιομηχανικῶς, κττ. δηλ. ἀπὸ πάσης ἀπόψεως· π.χ. τὰ περὶ ἐλαίας, ἀμπέλου καὶ σίτου κεφάλαια εἶναι τόσῳ ἐκτεταμένα, ὥστε ἠδύναντο νὰ ἐκδοθῶσι καὶ εἰς τεύχη. Ἐνταῦθα ἐξετάζεται τίνα ἐπίδρασιν ἐπέφερον εἰς τὸν κόσμον ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἀμπέλου καὶ πῶς δι' αὐτῆς προήχθη ὁ πολιτισμὸς; τίνα ὡσαύτως ἡ ἐλαία ἐν τῇ βιολογίᾳ καὶ τῇ βιομηχανίᾳ, τίς ἡ ποσότης τούτων ἡ ποιότης καὶ αἱ ποικιλίαι; κ.τ.τ. Πολὺς δὲ λόγος γίνεται καὶ περὶ τῆς προελεύσεως τῶν ὀνομάτων

2. Π. χ. πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀπαριθμοῦμεν τὴν ποικιλίαν τῶν οἴνων, σταφυλῶν, δημητριακῶν, ὀπωρῶν, ἄρτων κττ. Τὰ κεφάλαια ταῦτα ἀποσπάσας ἔπειτα ἐντεῦθεν ἐξέδωκα τῷ 1935 εἰς τὰ «Δασονομικὰ καὶ Γεωπονικὰ» συμπληρώσας π.χ. εἶδη οἴνων παρ' ἀρχαίοις ἀναφέρω ἄνω τῶν 200 (σ. 120-146). Ἡ «Μελέτη» αὕτη μένει δυστυχῶς ἀνέκδοτος καὶ εἶναι ἐκ τῶν καλλιτέρων μου ἐργασιῶν.

3. Τοῦ Λεξικοῦ τούτου ἔχω ἤδη συγκεντρώσει περὶ τὰ 5 ἑκατομμύρια δελτία, ἅπερ θὰ ἀποτελέσωσι τοὺς 5 τόμους αὐτοῦ

καὶ τῆς ἔτυμολογίας αὐτῶν. 4) Τὸ βιβλίον τοῦτο θὰ ἐκδοθῆ εἰς δύο τόμους, ὁ εἷς ἔτοιμος θὰ ἀποτελῆται ἐκ 15 τυπ. φύλλων. Κατὰ ταῦτα καὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ πραγματεῖαι θὰ φθάσωσι τὰ 50 τυπογραφικὰ φύλλα. Αἱ ἀξιώσεις μου, ἵνα παραδώσω ταῦτα εἰς τὸ ὑπουργεῖον πρὸς ἐκτύπωσιν, εἶναι 1000 δραχ. κατὰ τυπογραφικὸν καὶ 50 ἀντίτυπα ἕξ ἐκάστου.

Θὰ μοὶ ἐπιτρέψητε, κ. ὑπουργέ, νὰ νομίσω, ὅτι διὰ τῶν ἔργων μου τούτων ἐν κλάδῳ, ἔνθα οἱ φιλόλογοι παρ' ἡμῶν δὲν προσέφερον τὸν ἔρανον, προστίθεται νέον τι καὶ χρήσιμον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ὅτι ἡ ὑμετέρα ἐξοχότης δὲν θὰ θελήσῃ νὰ στερήσῃ τοῦ ἀγαθοῦ τούτου τοὺς νέους βοτανικοὺς καὶ γεωπόνους, οὔτε ἐμὲ τῆς ἡδονῆς τῆς εἰς τὸ φῶς ἐμφανίσεως τῶν πονημάτων μου.

Μετὰ ἐξόχου τιμῆς καὶ ὑπολήψεως
Γέρων ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΛΑΣ ΛΑΥΡΙΩΤΗΣ

Β'.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛ. ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
κ. ΕΛΕΥΘ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΒΟΤΑΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΤΕΛΕΣΘΕΝ
ΗΜΕΤΕΡΟΝ ΕΝ ΤΗ ΣΦΑΙΡΑ ΤΑΥΤΗ ΕΡΓΟΝ

Ἐν Καρεαίς τῇ 5 Ὀκτωβρίου 1930

Ἐξοχώτατε κ. Πρόεδρε,

Εἶναι γνωστὸν τοῖς πᾶσιν, ὅτι ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι ὡς ἐπὶ πλείστον τὰ πρὸ τῶν ποδῶν ἀφίνοντες ἐπιζητοῦσι τὰ μετέωρα : Ὁ Σωκράτης ἐθεωρήθη μέγας διότι, ὡς λέγεται, *κατεβίβασε τὴν φιλοσοφίαν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν*· διὸ καὶ μετὰ τὰ Ἔργα καὶ Ἡμέρας τοῦ Ἡσιόδου πρῶτος ὁ Ξενοφῶν ἠσχολήθη εἰς πρακτικῆς φύσεως ἔργα, ἀποσυρθεὶς εἰς τὸ ἐν Ἠλείᾳ κτῆμα καὶ γράψας περὶ ἵππασίας, κυνηγίου καὶ δὴ τὸν *Οἰκονομικόν*, ὅστις εἶναι τὸ ἐγκόλπιον τοῦ πρακτικοῦ βίου καὶ δὴ τὸ *ἐγκώμιον τῆς Γεωργίας*» ἕξ ἧς «τὰ πάντα ἔρρωται λέγει».

4. Περὶ τοῦ βιβλίου τούτου τοῦ Hehn, ὅπερ μέχρι τοῦ 1912 ἠρίθμει 11 ἐκδόσεις ἐξέδωκα ἄρθρα τινὰ εἰς τὴν «Ἑλλην. ἐπιθεώρησιν» τοῦ 1919 ὑπὸ τὸν «*Βοτανικὰ μελετήματα*», ἐκδοθέντα καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τεῦχος ἐκ σ. 24, εἰς 4ον.

Δυστυχῶς τὰ φυτικά τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις τοσοῦτον ἐπιτυχῶς ἀνέπτυξε τὸν κύκλον πασῶν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, δὲν διεσώθησαν. Ἄλλὰ δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι ἡ διδασκαλία διετυπώθη ἐν ταῖς δυοῖς συγγραφαῖς τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Θεοφράστου περὶ φυτῶν. Ἐπιτῶν Ἀλεξανδρινῶν αἰθιοτανικαὶ σπουδαὶ ἔσχον τὴν μεγαλητέραν ἐπίδοσιν, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ Βουκουλικοὶ ποιηταί, καὶ δὴ ὡς πρὸς τὴν Γεωργίαν, δι' ἧς ἡ χώρα τοῦ Φαραῶ κατέστη «γῆ τῆς ἐπαγγελίας». Ἐκτοτε μάλιστα ἡ βοτανικὴ χάριν πρακτικῶν σκοπῶν ἠνώθη μετὰ τῆς Γεωπονίας, Φαρμακολογίας καὶ Ἀλχημείας καί, ἀπὸ τοῦ Γαληνοῦ καὶ Διοσκορίδου μέχρι τοῦ Ἀετίου καὶ Αἰγινήτου, ἔχομεν πλουσίαν φιλολογίαν, ἧς τὸ ἄκρον ἄωτον περιελήφθη εἰς τὰ Γεωπονικὰ τοῦ Κασσιανοῦ Βάσσοου. Ἐπιμελέστερον ἐθεραπεύθη ἡ βοτανικὴ, ὅταν ἡ φαρμακολογία συνεδέθη μετὰ τῆς Διαιτητικῆς, καὶ αἱ ἀπὸ τῶν φυτῶν τροφαὶ ἐλαμβάνοντο καὶ ὡς φάρμακα. Πᾶσαι αἱ ἐργασίαι αὗται παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ ἡ πρακτικὴ σοφία εὐρίσκονται ἀποτεθησαυρισμέναι ἐν τοῖς Ἰατροσοφίοις, ἅπερ ἀσφαλῶς δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν τῶν φυσικῶν καὶ βιολογικῶν ἐπιστημῶν. Καὶ ἡ φιλολογία αὕτη μένει τελείως ἀνεξηρεύνητος καὶ ἀνεκμετάλλευτος. Τὸ δὲ αἷτιον εἶναι τὸ ἀκατάληπτον τῆς γλώσσης, καὶ τὸ ἀκαθόριστον τῶν ὄρων καὶ ὀνομασιῶν, ἑλληνικῶν καὶ ξένων. Βλέπων, ὅτι καὶ περὶ τοὺς ἀρχαίους ἰατροὺς συνέβη τὸ ἴδιον, ἔνεκα τῆς γλωσσικῆς δυσκολίας, καὶ δὲν ἐγένετο ἐπιμελεστέρα ἔρευνα αὐτῶν καὶ ἐφαρμογῆ τῶν σοφῶν αὐτῶν διδαγμάτων ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ἀνέλαβον ἀπὸ 20 ετίας, οὐμόνον νὰ συγκεντρώσω τὸ γλωσσικὸν τοῦτο ὑλικόν, ἦτοι τὰ ὀνόματα τῶν φυτῶν μετὰ τῶν συνωνύμων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ προσδιορίσω ἐπακριβῶς τὸ σημαινόμενον ὑπ' αὐτῶν φυτόν. «Ἀρχὴ γὰρ ἐπιστήμης ἢ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις» κατὰ τὸν Ἐπίκτητον. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ ἀπὸ φυτῶν προϊόντα εἶναι διάφορα, καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν ἐν τῷ βίῳ πολυποίκιλος, ἠναγκάσθη ἐν τῷ ἐκπονουμένῳ Λεξικῷ, Ἰστορικῆς βοτανικῆς, νὰ περιλάβω τοὺς ὄρους, τὰς ὀνομασίας, τὰς χρήσεις, τὰς παραδόσεις καὶ περιγραφάς, καὶ παντὸς κλάδου συνδεομένου πρὸς τὴν βοτανικὴν. Οὕτω τὸ ἡμέτερον πόνημα δύναται κατ' ἐπέκτασιν νὰ ὀνομασθῇ Λεξικὸν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, κατὰ τὸ διάγραμμα, ὅπερ εἰς ἐκτεταμένην πραγματείαν ἀνέπτυξα πρὸ ἐτῶν (1919) ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ ἐπιθεωρήσει». Καὶ τὸ μὲν ἔργον τοῦτο δεῖται ἔτι ἐπεξεργασίας καὶ συμπληρώσεως, ἐπὶ τοῦ πα-

ρόντος δὲ δύναμαι νὰ δώσω πρὸς ἐκτύπωσιν τὰ ἐξῆς στενῶς πρὸς αὐτὸ σχετιζόμενα :

1) Περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν φυτῶν καὶ τῆς ἀξίας τῶν πηγῶν αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ Η΄ αἰῶνος.

ΜΕΛΕΤΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗ

Ἡ συγγραφή, ἐκ 15 περίπου τυπογραφικῶν φύλων ἀποτελουμένη, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς εἰσαγωγή εἰς τὸ ἐν λόγῳ Λεξικόν.

2) Τὰ βοτανικὰ πολύγλωττα γλωσσάρια, ἀπὸ τοῦ Ζ΄ αἰῶνος μέχρι τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, ἔκδοσις κριτικὴ ἐπὶ τῇ θάσει τῶν σωζομένων χειρογράφων. (περὶ τὰ 20 τυπ. φύλλα).

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν ταῖς πρακτικαῖς μάλιστα καὶ βιολογικαῖς ἐπιστήμαις παρουσιάζει μεγίστην μεταβολὴν καὶ ἐξέλιξιν. Ἀπὸ τῶν ἀλεξανδρινῶν ἤδη χρόνων βλέπομεν τὰ Ἰατρικὰ γλωσσάρια πρὸς ἐρμηνείαν ὄρων τε καὶ ὀνομάτων τοῦ Ἰπποκράτους. Ἡ ἀνάγκη αὕτη ἦν μᾶλλον ἐπιτακτικώτερα, ὅταν ξένοι λαοὶ ἐσπούδαζον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἀνέπτυξαν ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ὀρμώμενοι καὶ ἰδίαν φιλολογίαν. αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι ὑπῆρξαν προσφιλεῖς εἰς τοὺς Ἀραβὰς καὶ Πέρσας (ἐξ ὧν ἔλαβον οἱ Τοῦρκοι), εἰς τοὺς Φράγκους ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ εἰς τοὺς Ἰταλοὺς. Οἱ Ἕλληνες ἐγκρατεῖς τῶν ξένων πάντοτε γλωσσῶν, εἰσῆγον πλείστα ξένα μετὰ τῶν πραγμάτων λέξεις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ δὴ ἐν τοῖς Ἰατροσοφίαις. Ἐντεῦθεν παρέστη ἡ ἀνάγκη ἐν ἀρχῇ ἐκάστου αὐτῶν νὰ προτάξωσι τὴν ἐρμηνείαν τῶν λέξεων, ἥτοι τὸ βοτανικὸν γλωσσάριον. Ἐκ τούτων ὄντων μόνον 2—3 γνωστῶν ἢ ἐμοὶ συλλογὴ περιέχει περὶ τὰ 25.

3) Καλλιεργούμενα φυτὰ καὶ κατοικίδια ζῶα ἀπὸ τῆς ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταβάσεως αὐτῶν καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Πραγματεία ἱστορικὴ καὶ γλωσσολογικὴ μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ (20 τυπ. φύλλα).

Τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἔργου τούτου τοῦ διαπρεποῦς Γερμανοῦ φιλολόγου Βίκτωρ Ηεην μαρτυροῦσιν αἱ 11 ἐκδόσεις, (ἐντὸς 30 ἐτίας περίπου). Οὗτος ἀπέδειξε πόσον χρήσιμος ἀποβαίνει ἡ φιλολογία εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, καὶ ὀπόσῃν ἐπικουρίαν δύναται νὰ λαμβάνῃ ὁ βοτανικὸς ἐκ τῆς ἐργασίας τοῦ φιλολόγου.

Ἡ ὄλη δαπάνη καὶ τῶν τριῶν ἔργων θὰ εἶναι περίπου

100 χιλ. δραχμῶν· ὁ δὲ συγγραφεὺς, ὅστις ἀτρύτους κόπους καὶ πολλὴν δαπάνην κατέβαλε πρὸς ἀπαρτισμὸν αὐτῶν, παραδί-
δωσι ταῦτα πρὸς ἐκμετάλλευσιν εἰς τὸ Κράτος ἀπαιτῶν ὡς ἀμοιβὴν
μόνον 1000 δραχ. κατὰ τυπογρ. φύλλον. Κολακεύομαι νὰ πιστεύσω,
ὅτι ἡ ταπεινὴ μου ἐργασία θέλει συντελέσει, ὥστε νὰ ἀνοιχθῶσι νέοι
ὁρίζοντες εἰς τὴν ἔρευναν τῶν φυσικῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις
ἐπιστημῶν, καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Γεωπονίας καὶ Γεωργίας θέλει
εἰσρεῦσει νέον φῶς ἐκ τῆς σοφίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ὅπερ θὰ
καθαδείξη ὁποῖος πλοῦτος κρύπτεται ἐν τοῖς ἀθανάτοις αὐτῶν συγ-
γράμμασιν. Διὰ τοῦτο πέποιθα ἀκραδάντως, ὅτι ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης,
ἣτις τοσοῦτον ἀξιεπαίνως μεριμνᾷ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τῆς γῆς προϊ-
όντων καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, θέλει ἐκτιμῆσει
δεόντως τοὺς ἐπ' ἀγαθῶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ ἔθνους κόπους μου,
καὶ δὲν θέλει φεισθῆ μικρᾶς δαπάνης, ὥστε οἱ καρποὶ τούτων κατα-
στῶσιν προσιτοὶ εἰς τοὺς φιλομαθεῖς Ἑλληνας καὶ καλοὺς πατριώτας.

Ὁ πρωτοεπιστάτης
τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθω
ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΛΑΣ ΛΑΥΡΙΩΤΗΣ

Ὁ μακαρίτης Βενιζέλος ἐπισκεψάμενος τὸν ἱερὸν τόπον κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1930 μοὶ ἐζήτησε νὰ γνωρίσω αὐτῶ ποῖα συγγράμματα ἐπιθυμῶ νὰ μοὶ ἐκδώσῃ ἡ Κυβέρνησις. Τότε προτιμήσας τὰ Βοτανικὰ μου ἀπέστειλα τὸ ὑπόμνημα τοῦτο. Μοὶ ἀπήντησε προθύμως, ὅτι διέταξε τὸ ἐθνικὸν τυπογραφεῖον διὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν. Ἀλλὰ μετὰ ἔτος ἡ κυβέρνησις τοῦ Βενιζέλου παρητήθη καὶ μόλις τὸ 1935 ὑπουργοῦντος τῆς Γεωργίας τοῦ κ. Ἄντ. Μπενάκη ἐξεδόθη ἡ «Δασονομία καὶ Γεωπονία πάλαι τε καὶ νῦν...» Ἀθηναί 8ον, σ. 266. Ἡ ἐργασία αὕτη ἐπηνέθη ὑπὸ πάντων καὶ πᾶσα κυβέρνησις ἐφαίνετο πρόθυμος διὰ νὰ μὲ ὑποστηρίξῃ. Οὕτως εἶδε τὸ φῶς ἡ Ἱστορικὴ Βιβλιογραφία μου, ἣτις εἶναι ἅμα καὶ Ἱστορία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν εἰς δύο ὀγκώδεις τόμους (1500 σελ. σχεδόν) τῷ 1938—1942.

BK
K345/B3

Dr. Ser. 159128
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
Μητροπολίτου Κορυτσᾶς
Τ. Καθηγητοῦ τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

(ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΕΚ ΤΟΥ ΜΗΝΙΑΙΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙ-
ΚΟΥ "ΑΚΑΔΗΜΑΤΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ",
ΕΤΟΣ 17ον - ΑΡΙΘ. 162 - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1953).

ΑΘΗΝΑΙ
1 9 5 3

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

I

Ἡ ἱστορικὴ ἐξέτασις καὶ γνῶσις ἐκάστου ζητήματος ἐν πάσῃ τέχνῃ καὶ ἐπιστήμῃ ἀποτελεῖ τὸν θεμέλιον λίθον, ἐφ' οὗ δύναται μεγαλοπρεπῶς καὶ ἀσάλευτον ν' ἀνεγερθῇ τὸ οἰκοδόμημα, καὶ ἡ ἐργασία αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ ἥμισυ ἐκάστης πραγματείας· τὸ ἕτερον ἥμισυ εἶναι ἡ δημιουργία, τὸ νέον. Διὰ τὴν σημερινὴν μάλιστα γενεάν, καί' ἣν πᾶσα γνῶσις καὶ ἐπιστήμη βάσιν καὶ πηγὴν ἔχει τὴν ἀρχαιότητα, ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα ἐκάστου θεματός τυγχάνει τὸ *non sine quo*. Θετικὴ πρόοδος παρατηρεῖται μόνον ἐκεῖ, ἔνθα τὸ φῶς τῆς ἀρχαιότητος τηλαυγέστερον ἀκτινοβολεῖ, καὶ τὸ τοιοῦτον εὐτυχῶς κατενοήθη λίαν ἐπαρκῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμιάτων ἐν τῇ Δύσει, ἀλλὰ μόνον διὰ τὰς θεωρητικὰς ἐπιστήμας. Ἐκτοτε αἱ κλασσικαὶ σπουδαὶ κατέλαβον τὴν πρώτην θέσιν ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις, καὶ ἡ ἀρχαιότης ἠρευνήθη κατὰ μῆκος καὶ πλάτος, τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν τούτων ἐχρησίμευσαν ὡς ἀφετηρία τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἡ βάσις τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης. Καὶ ἤδη σύμπας ὁ κόσμος ὁμολογεῖ καὶ κηρύττει, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἠσχολήθησαν μετ' ἀντίκτου καὶ καταπλησσοσύνης ἐπιτυχίας ἐν πάσῃ τῇ τοῦ ἐπιστητοῦ σφαίρᾳ. Πρὸς τὴν ἀριωτέραν ὅμως συγκρότησιν τῶν γνώσεων ἡμῶν καὶ βεβαιότεραν τῶν θεωριῶν ἀπόδειξιν ἀνάγκη νὰ στραφῶμεν καὶ πρὸς τὴν φύσιν, ἐν ἣ περιέχονται πάντα τὰ μυστήρια τῆς Δημιουργίας. Αὕτη εἶναι ἡ ἀνεξάντλητος πηγὴ τῶν ἐμπνεύσεων καὶ ἡ ἀσφαλεστέρα ἀφετηρία τῶν παρατηρήσεων ἡμῶν πρὸς προαγωγὴν καὶ τελειοποίησιν τῆς ἐπιστήμης καὶ κατανόησιν τοῦ προορισμοῦ ἡμῶν. Εἰς τοῦτο προτρέπει ἡμᾶς καὶ αὐτὸς ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς διὰ τῶν ἐξῆς: «Καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει· λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολωμὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων» (Ματθ. στ', 28—29). Προσέξωμεν λοιπὸν ἐπὶ τῆς θαυμαστῆς μεγαλοπρεπείας τῆς ἀνθηρᾶς φύσεως· καθότι αὕτη κάλλιον τοῦ ἰκανωτάτου τῶν ρητόρων κηρύττει τὴν σοφίαν, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ ἡττον εὐαίσθητος καρδία συγκινεῖται καὶ ἐξίσταται ἐν ὄψει τοῦ πλήρους θελητήρων κόσμου τῶν ἀνθέων, τῶν ἀθῶν τούτων πλασμάτων τοῦ δημιουργοῦ. Πόσον διδακτικὴ ἐστὶν ἡ ἐξέτασις καὶ τοῦ ἐλαχίστου μορίου τῆς δημιουργίας! Πόσον δὲ ἀθῶα καὶ ἀκήρατος εἶναι ἡ ἡδονή, ἣν αἰσθανόμεθα ἐπὶ τῇ θεωρίᾳ τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως, καὶ πόσον ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐξαγνίζεται ἐν τῇ μελέτῃ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ! «Μόνον ἐν τῷ λαμπρῷ αὐτῷ τεμένει, ἔγραφέ τις, λαμβάνω ἔννοιαν ὑψηλὴν περὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ Θεοῦ, ἣν ἀδυνατοῦσι νὰ μοι δώσωσιν καὶ οἱ τεχνικώτατοι λόγοι εὐγλώττων ρητόρων ἐντὸς λιθοδομήτων οἴκων. Ἐν αὐτῷ τῷ τεμένει ἡ καρδία μου πλατύνεται, ἡ ψυχὴ μου συγκινουμένη ἐπιποθεῖ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, ἐγὼ δὲ αἰσθάνομαι πόσον πτωχὴ ἐστὶν ἡ γλῶσσα τῶν θνητῶν, ἵνα ἐκφράσῃ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰ αἰσθήματα, ὧν εἰμι ὑποχείριος». Ἡ παρατήρησις ἰδίως ἐπέδωκεν ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ μικροσκοπίου καὶ τῆς λεγομένης νέας ἐπιστήμης, τῆς χημείας, καὶ ἔκτοτε οἱ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν θεράποντες δὲν ἠξίωσαν τῆς δεούσης προσοχῆς ἐν τῷ κλάδῳ αὐτῶν τὴν ἱστορικὴν γνῶσιν, ἀλλ' ὑπεράγαν κομπορρημονοῦντες ἐπὶ τῇ φαινομενικῇ προόδῳ τῆς ἐπιστήμης αὐτῶν, καὶ τῇ προσαγωγῇ τοῦ νέου, ὅπερ συνήθως ἐκθαμβοῖ τὸν κόσμον, ἔστρεψαν τὰ νῶτα τῇ ἀρχαιότητι. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ γίνῃ, εἰ μὴ ἐπὶ βλάβῃ πάντοτε τῆς ἐπιστήμης· διότι ἡ ἀρχαιότης ἐν τούτῳ κατέχει τὰς ἡνίας, εἶναι ὁ ἄριστος διδάσκαλος καὶ ποδηγέτης.

Φυσικῶς οἱ νέοι ἄνδρες τῆς ἀναγεννήσεως ἐν Εὐρώπῃ ἔπρεπε νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐμπορούμενοι ὑπὸ νέων ἰδεῶν, καὶ ἐν κατ' ἐπίφρασιν τοῦλάχιστον τεκμηρίου τούτου εἶναι πάντοτε τῶν παλαιῶν ἰδεῶν ἢ κατ' ἀλήθειαν εἰπεῖν τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἢ ἄρνησις. Οὕτως ἔπραξε καὶ ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις καταργήσασα καὶ τὴν ἀπὸ Χριστοῦ χρονολόγησιν. Ταύτην ἐμιμήθησαν καὶ ὁ Ρῶσος Λενὶν καὶ ὁ Ἰταλὸς Μουσσολίνι, οἱ νέοι δικτάτορες. Ἐνόμισαν ὅτι ἡ ἄρνησις τοῦ παρελθόντος ἀπαλλάσσει τὴν σκέψιν ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ ἐπιστημονικοῦ δογματισμοῦ. Ἡ «ἀνθρωπιστικὴ φιλοσοφία» τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἀρχαίων καὶ τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως, ἦν ἐθεώρουν ὡς λίθον βαρὺν πιέζοντα τοὺς ὄμους αὐτῶν καὶ ἀναγκάζοντα αὐτοὺς νὰ μείνωσι προσηλωμένοι εἰς τὰ τετριμμένα. Ὅθεν ἡ ἀπὸ τῶν βιβλίων γνώσις κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ὑπετιμήθη μεγάλως καὶ οἱ κώδικες τῆς παλαιᾶς ἐπιστήμης, κοινότοβοιθεῖς καὶ σκοληκόβρωτοι, ἐθεωρήθησαν μνημεῖα τῆς νεκρᾶς ἐπιστήμης. Ὡς ζῶσαν καὶ ἀνεξάντλητον τῆς ἐπιστήμης πηγὴν ἀνεκίρυσαν μόνην τὴν Φύσιν καὶ εἰς ταύτης ἐνέκυψαν τὸ σοφὸν βιβλίον ὡς μόνον ὁδηγὸν ἔχοντες τὸν ὀρθὸν λόγον. Ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐπιστήμης προῆλθεν τὸ κατὰ φύσιν ζῆν.⁽¹⁾ Ἡ ἱστορία τῶν ἀρχαίων γνώσεων, ἐφ' ὅσον αὐταὶ ἀφωμοιώθησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἀπετέλεσαν τὰς συγχρόνους ἐπιστήμας, εἶναι φόρτος περιττός. Ἐλησημονησαν ὅμως, ὅτι ἐπιστήμη δὲν εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν γνώσεων μόνον ἢτοι ἡ πολυμαθία, ἣτις «οὐ διδάσκει νόον» καὶ κατ' ἐν τῷ πολὺ εἰς τὸν καταμερισμὸν αὐτῶν, ὅθεν αἱ ἐιδικότητες· ἀλλὰ διὰ τῶν ἐιδικότητων γίνονται λεπτολόγοι καὶ σχολαστικοί, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐπιστήμονες. Ἀφοῦ ἡ ἐπιστήμη δι' αὐτοὺς ἀπώλεσε τὸ σπουδαιότερον προσόν, τὴν ἐνότητα καὶ ἁρμονίαν καὶ τὴν συνισταμένην τῶν γνώσεων, ἣτις κρατεῖ τὸν μίτον εἰς τὸν λαβύρινθον τῆς πληθύος τῶν αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων. Ὁ δὲ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἐιδικότητων συνεπαγόμενος τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος, εἶναι αὐτόχρονα ἄρνησις τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἀπλή καὶ μονοειδής, ὅπως καὶ ἡ ἐννοία τοῦ Θεοῦ, «ἀπλοῦς ὁ τῆς ἀληθείας μῦθος ἔφην», ἐξερχομένη ἐκ τῆς χαώδους συγχύσεως τῶν πολυμερῶν καὶ ἀλληλοσυγκρουομένων ἀνθρωπίνων γνώσεων. Αὐταὶ μὲν εἶναι ἡ ἄμορφος μᾶζα καὶ ἡ ὑποκειμένη ὕλη τῆς δημιουργίας, ἐκείνη δὲ τὸ διαμορφῶσαν καὶ εἰς ἁρμονίαν καὶ «κόσμον» συναρμολογήσαν τὸ χάος. Τοιοῦτον χάος παρουσιάζει καὶ ἡ ἐπιστήμη κατὰ τοὺς τρεῖς ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως αἰῶνας, κατ' οὓς οἱ νέοι ἐπιστήμονες ἔζων ἐπὶ ταῖς ἰδίαις πεποιθότες δυνάμει, ἀποκηρύξαντες τὸ παρελθόν. Ἀλλ' ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποκηρύξουν τὴν πλάνην αὐτῶν ταύτην,⁽²⁾ ἀφοῦ βεβαίως οἱ τὰ τοιαῦτα φρονοῦντες ἔπαθον ὅτι καὶ τὰ νεαρὰ βρέφη, τὰ ἀποπειρώμενα ἄνευ χειραγωγίας νὰ περιπατήσωσι καὶ οἱ ἀπτήνες νεοσοί, ὅταν κατὰ πρῶτον ἐξέρχονται ἐκ τῆς φωλεᾶς καὶ παρουσίασαν σύγχυσιν πολλὴν εἰς τὴν ἐπιστήμην διὰ τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων ἰδεῶν. Αἱ ἠλεκτρομαγνητικαὶ θεωρίαι τοῦ Maxwell, τοῦ Herz καὶ τοῦ Lorenz, ἀντέφασκον πρὸς τὰς μηχανικὰς θεωρίας τοῦ Huygens καὶ τοῦ Νεύτωνος, ὅθεν προῆλθον σπουδαιότατα ζητήματα ἀφορῶντα αὐτὰς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς Μηχανικῆς καὶ Φυσικῆς. Ὡσαύτως ἡ ἀνακάλυψις τῶν νέων στοιχείων μὲ παραδόξους ἐκ πρώτης ὄψεως ιδιότητας, ἡ

(1) Μιχ. Στεφανίδου, Περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ χρησιμότητος τῆς ἱστορίας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, Ἀθήναι 1920, σ. 3—4. Α. Χρηστίδου, Ἀρχὴ καὶ ἀνάπτυξις τῆς ἱατρικῆς καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν (Ἑβδομαδ. ἐπιθεώρησις Νεολόγου Κ) πόλεως 1891, ἀριθ. 6714 καὶ 6717. Διὰ τὴν τῶν φυσικῶν καὶ τὰς νέας ἀνακαλύψεις παραπέμπω εἰς τοῦ Brehmer, Entdeckungen in Alterthum. Beimar 1822. καὶ εἰς τὸ νεώτατον ἔργον τοῦ Louis de Broglie, Savants et découvertes 1951, Paris, 16ον, σ. 391. Πρβλ. καὶ Γ. Κ. Πουρναροπούλου, Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς 1952.

(2) Βλ. τὰς ἀντιρρήσεις διὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας εἰς τὸ πολυμαθέστατον ἔργον τοῦ Chamberlain, Die Grundlagen des XIX Jahrhunderts (τόμ. Α'. 1913 Paris τῆς γαλλ. μεταφράσεως τοῦ R. Gobet, σ. 110 ἐ. Ὁ τίτλος μεταφράσθη La genèse...

ἔρευνα τῶν νέων ἀπορροῶν, ἡ μελέτη τῆς μπροβνειου κινήσεως (τῆς αἰωρήσεως τῶν στερεῶν σωματιδίων ἐν τοῖς ὑγροῖς), ἐπανέφερον ὅλας τὰς ἀντιλογίας κατὰ τῆς ἀτομικῆς θεωρίας, τὰ δὲ νεώτερα περὶ ἐνεργείας διδάγματα ἠνάγκαζον καὶ τοὺς μᾶλλον συγχρονιστὰς τῶν ἐπιστημόνων ν' ἀνατρέξωσιν εἰς τὰ παλαιὰ καὶ ν' ἀναθεωρήσωσι τὰς νέας ιδέας περὶ συστάσεως τῆς ὕλης (1). Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦν, ὅτι αἱ περιαδόμεναι νέαι ἀνακαλύψεις καὶ θεωρίαι ἀνεστάτωσαν τὸ ἐπιστημονικὸν ἔδαφος, καὶ τὸ νέον ἐπιστημονικὸν κριτήριον προυκάλεσε τοιαύτην κρίσιν, ὥστε πρὸς πρόληψιν τῆς ἀναρχίας ἐν τῇ ἐπιστήμῃ πρώτη ἡ σχολὴ τοῦ θετικισμοῦ (positivismus), ἧς ἀντιπρόσωπος ἐν Γαλλίᾳ μὲν ὁ Αὐγουστος Compt, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ ὁ Staart Mill καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὁ Ἐρβετος Spencer. Ὁ πρῶτος μάλιστα εἶναι ὁ συλλαβὼν τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἰδρύσεως τῆς «Ἱστορίας τῆς ἐπιστήμης» διὰ τὰ ἀποδειχθῆ, ὅτι οὐχὶ ματαιῶς ἀπασχολεῖ τὴν ἐπιστήμην ἢ φιλοσοφία καὶ ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις εἶναι ὁ καλὸς σύντροφος εἰς τὴν πειραματικὴν (2). Ὁ πολυμαθὴς συγγραφεὺς τῆς «Ἀρχῆς τῶν ἀνακαλύψεων κτλ.» ἐν προοιμίῳ ἔγραφε περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων : «Pendant deux mille ans les plus philosophes anciens ont été en possession de l'estime générale et quelque fois aveugle des hommes; s'étoient des oracles que l'on ecoutoit avec la plus grande vénération et dont on respectoit les obscurités même, que l'on regardoit comme les sanctuaires sacrés, où il n'étoit pas donné à tous les esprits du pouvoír pénétrer» (3). Οὗτος προτάσσει τοῦ ἔργου αὐτοῦ τὰ ἑξῆς τοῦ Γαληνοῦ : «Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ἱκανὸς ἐστὶ συνθέσασθαι τε ἅμα καὶ τελειῶσαι τὴν τέχνην, ἀλλ' ἀγαπητὸν ἐν πολλοῖς ἔτεσι τὰ τῶν ἔμπροσθεν οἱ μετέπειτα παραλαμβάνοντες αὐτὰ συντελέσαι μὲν ποτε αὐτήν» (ἐν ἀρχῇ τῶν Ἀφορισμῶν).

Αἱ ἐπιστῆμαι, αἵτινες παρεγνώρισαν τὴν ἀξίαν τῆς ἀρχαιότητος ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῶν καὶ παρημέλησαν τὴν φιλολογικὴν καὶ ἱστορικὴν ἔρευναν αὐτῆς, εἶναι ἡ Ἱατρικὴ, αἱ φυσικαὶ ἐν γένει ἐπιστῆμαι καὶ ἰδίως ἡ Βοτανικὴ καὶ Ζωολογία. Ἐπίστευσαν ὅτι μὲ τὰς σπουδαίας ἀνακαλύψεις καὶ προόδους τῆς νεωτέρας περιόδου ἐπεβάλλετο ἡ χειραφέτησις ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ἣν ἐνόμιζον ὡς μίθον βαρύν, ὡς εἴπομεν ἐπικαθήμενον ἐπὶ τῆς ράχεως αὐτῶν καὶ ἀναγκάζοντα αὐτοὺς νὰ ἐμμένωσιν ἐν τοῖς τετριμμένοις. Ἀλλὰ δὲν ἀπέχομεν πολὺ εἰσέτι καὶ θὰ κατανοήσωσι τὴν πλάνην των. Καὶ πρῶτον μὲν ἡ ἄγνοια τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν ἱατρῶν ἔκαμε τοὺς νέους Ἀσκληπιάδας νὰ παρουσιάζωσι ὡς νέας ἀνακαλύψεις, νὰ ἐναβρύνωνται διὰ πράγματα, ἅπερ πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα ἐγνώριζεν ἡ ἀνθρωπότης καὶ δὴ μετεχειρίζετο καὶ μεταχειρίζεται ἑκασταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἔτι κατ' ἀπλούστερον τρόπον ἢ ὡς αὐτοὶ παρέστησαν. Δυστυχῶς ὁ Ἱπποκράτης δὲν ἐμελετήθη ἐπαρκῶς. Ὅταν καὶ τοῦτο γείνη καὶ ἀποκαλυφθῆ ὁ πατὴρ τῆς ἱατρικῆς ἐν πάσῃ τῇ μεγαλειώδει αὐτοῦ σοφία τε καὶ τέχνη, τότε θὰ ἀποκαλυφθῆ σύμπασα ἡ ἀνθρωπότης καὶ θὰ κλίνη γόνυ πρὸ αὐτοῦ, θὰ πεισθῆ δὲ ἄφ' ἑτέρου πόσον ὑπολείπονται οἱ νεώτεροι(4).

(1) Στεφανίδης ἐνθ' ἄνωτ. πρβλ. G. Sarton, L'histoire de la science ἐν Isis 1913, σ. 9.

(2) Αὐτ. σ. 6—7. Βλ. E. Heischkel, Die Medizingeschichteschreibung von ihren Anfängen bis zum Beginn des 16 Jhs. (Abhandl. der Med. und der Naturwissensch. Heft. 28. Berlin σ. 91, 8ον, Fasc. 1).

(3) Origine des découvertes attribuées aux modernes. Τόμ. I, Paris 1812, σ. 27.

(4) Βλ. Ios. Lartschneider, Zurück zu Hippokrates! Vortrag. Linz—Donau 1941 σ. 12. 6ον, (14 Alpenländ. Arztetagung in Salzburg am 29—30 September). Οὗτος ἰδιαζόντως ἀσχολεῖται μὲ τὸν Ἱπποκράτην. Ἐπίσης ὁ E. Nachmanson ἐξέδοτο τῷ 1932 τὰ «Hippokratea» ἀπὸ τῆς ἀναγραφῆς καὶ προκαταρκτικῆς ἐργασίας τῶν : «Symbolae philologicae O. A. Danielson octogenario dicatae» Upsala, σ. 185 - 202. Εἶναι συλλογὴ ἐκ τῶν ἐν τῇ Βυζαντινῇ φιλολογίᾳ ἀποσπασμάτων τοῦ ἀεὶ ζῶντος καὶ ἐπενεργοῦντος Ἱπποκράτους καὶ τῶν σπορίων.

Ὡς μὲ ἐπληροφόρησεν Ἕλληνας ἰατροὺς ἐκ τῶν ἀρίστων, ἀσχοληθεῖς μεγάλως μὲ τὸν Ἱπποκράτην, πλείσται ὅσαι νεώτεροι ἀνακαλύψεις κρύπτονται ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Ἱπποκράτους ἐκτιθέμεναι κατ' ἄλλον θεραπευτικὸν τρόπον ἢ ἐν λέξεσιν, ὧν τὴν σημασίαν ἀγνοοῦμεν⁽¹⁾. Εἰς τοῦτο δὲ συντελεῖ οὐ μόνον ἡ διὰ-λεκτος ἢ ἰωνική, ἣν μετεχειρίσθη ὁ Ἱπποκράτης, ἀλλὰ καὶ τὸ στρυφνὸν ὕφος εἰς ὃ ἐμμήθη τὸν σύγχρονον Θουκυδίδην, καὶ ἰδίως εἰς τοὺς Ἀφορισμούς, ὧν τὸν ὀρισμὸν θαυμασίως διευτύπωσεν ὁ Γαλιηνὸς εἰπὼν «ἀφορισμὸς ἔστι λόγος πενόμενος μὲν κατὰ τὴν λέξιν, πλουτῶν δὲ τῇ διανοίᾳ» καὶ ἀλλαχοῦ: «ἐν ἐλαχίστοις γὰρ ὁ Ἱπποκράτης πάντ' ἐνεδείξατο ταῦτα...»⁽²⁾. Ὁ πολὺς Littré ἀπεφαίνετο ἀξιωματικῶς οὕτω: «Il n'y a aucune decouverte dans la médecine dont les germes ne se trouvent pas dans les livres des anciens». Ὁ I. Βαλασσόπουλος ἔγραψεν ἀξιόλογον πραγματείαν περὶ τῆς ὠφελείας τῆς παραγομένης ἐν τῆς μελέτης τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐν τοῖς πνεύμοσιν ἐγγύσεως φαρμάκων, γνωστοῦ μὲν τῆς κνιδιακοῦς ἰατροῦς, οἰκειοποιουμένου δὲ ὑπὸ τῶν Γρένηος, Λοαζὼ καὶ ἄλλων»⁽³⁾. Συστηματικῶς ἠσχολήθη ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ὁ Κ. Λαμέρας. «Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ἰατρικὴ πηγὴ τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων ἐν τῇ γυναικολογίᾳ»⁽⁴⁾. Ὁ Bouillet παρατηρεῖ, ὅτι «ἡ θεραπεία τῶν αἰμορροΐδων διὰ τῶν καυστικῶν μέσων δὲν εἶναι ποσῶς νέα ἐφευρέσις ὀφειλομένη εἰς τὸν Dupuytren ἢ εἰς τὸν Amussat, διότι ἡ σχολὴ τῆς Κῶ μετεχειρίζετο ἤδη αὐτήν. Τὰ ἀναπτυσσόμενα ἀποτελέσματα τῶν ἐγκεφαλικῶν βλαβῶν κατὰ τοὺς τραυματισμοὺς τοῦ κρανίου ὑπῆρξαν τῷ Ἱπποκράτει γνωστά, εὔρηται δὲ περιγεγραμμένη λίαν ἐκτενῶς εἰς τὸ περὶ ἀρθρῶν, ἡ μέθοδος τοῦ Nelaton πρὸς ἀνάταξιν τῶν ἐξαρθρημάτων τῆς σιαγόνης· συνεσχέτιζεν ἐπίσης ἐκεῖνος τὴν συχνὴν συνύπαρξιν τῆς κυφώσεως καὶ τῆς φυματώσεως τῶν πνευμόνων ἐνῶ μόλις ἐσχάτως ὁ Nichet ἐπανέφερε τὴν ἰδέαν ταύτην ἐν τῇ ἐπιστήμῃ» καὶ ἐπιφέρει ἐν προφανεῖ ἀγανακτήσει ὁ εὐσυνείδητος Γαλάτης: «καὶ ἂν οἱ νεκροὶ ἠδύναντο νὰ ὀμιλῶσι, ποσάκις δὲν ἠθέλε συμβῆ τοῖς σοφοῖς, βεβαιωθεῖσι τῷ δικαίῳ τῆς ἀναμφισβητήτου προτεραιότητος περὶ τοῦ δεῖνα ἢ δεῖνα ζητήματος, νὰ ἴδωσιν ἀνορθουμένους πρὸ αὐτῶν ἄλλους ἄνδρας, οἵτινες πρὸ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐτῶν πρότερον εἶχον θαυμασίως ἐκθέσει τὴν νομιζομένην ὑπ' αὐτῶν ἀνακάλυψιν! καὶ ἐπιπροστίθησιν: «καθ' ὅσον ὅμως προσεκτικώτεροι ἔρευνοι γίνονται διὰ τῶν ἀρχαίων μνημείων ἐκπληρσόμεθα βλέποντες ἀνερχομένας εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἱστορίας τῶν ἰδεῶν ἐφευρέσεις, ἃς ἐφερόμεθα νὰ πιστεύωμεν ὡς ὅλως νέας ἀρχῆς»⁽⁵⁾. Ἄλλ' Ἕλληνας καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου δὲν ἐμμήθη καὶ ἐν τούτῳ τὸν Γαλάτην, ἀλλ' ὅλως ἀταλαιπωρῆτως ἔγραψε περὶ τῶν ἀτμῶν τῶν εἰσαγομένων πρὸς θεραπείαν τοῦ ἐνδομητρίου «οἵτινες ἐν τῇ θεραπευτικῇ γυναικολογίᾳ εἰσῆχθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκ Μόσχας ἰατροῦ Snéguireff πρὸ τινῶν ἐτῶν (1895) ἰδίως ἐπὶ αἰμορρογιῶν τῆς μήτρας ἐπὶ ἐνδομητρίδων καὶ ἐπὶ ἐπιλοχείου μολύνσεως»⁽⁶⁾. Καὶ ὅμως ὁ

(1) Ἰακ. Θωμόπουλος, ὅστις νέος ἔγραψεν: «Ὁστέοαρθροθεραπείαν κτλ. μετὰ ἱστορικῶν σημειώσεων περὶ νωτιαίας ἢ ἀλκίας φθίσεως παρὰ τοῖς Ἱπποκρατικοῖς» (ἀνάτυπ. ἐκ τῆς Ἱατρικῆς Ἐφημερίδος τοῦ Στρατοῦ, φύλλ. Μαρτίου—Ἀπριλίου 1896, Ἀθῆναι).

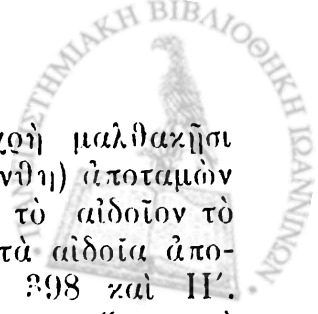
(2) Τόμ. I, σ. 434, Kühn.

(3) Ἐν Ἀσκληπιῷ, περιόδ. Β', τόμ. Δ', Ἀθῆναι 1859, σ. 1—23.

(4) Ἀθῆναι 1910, 10ον σ. 70. Πληρεστερὰ ἔκδοσις τοῦ ἐλέγχου τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων ἐν τῇ γυναικολογίᾳ (Ἱατρικὴ Πρόοδος 1905, σ. 97—102. «Διὰ πλείσταις τούτων γνωστὰι τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἰατροῖς». Ὅτι ἐν τῇ ἱατρικῇ συμβαίνει, τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἐν γένει.

(5) Précis d'histoire de la médecine, μετάφρασις ἑλληνικῆ, ὑπὸ Ν. Παρίση, Ἀθῆναι 1884, σ. 128. Βλέπ. καὶ τὴν ἐκεῖ σημείωσιν περὶ τοῦ Antral, ὅστις θαυμάζει πῶς ὄργανων οἱ ἀρχαῖοι κατώρθωσαν νὰ παρατηρήσωσι πράγματα, ὅπερ θεωροῦνται ὡς ἀνακαλύψεις ρύγχρονου.

(6) Εὐαγγ. Καλλιωντζῆ, Ἐγχειριτικὴ, τόμ. Δ'. Γυναικολογία, Ἀθῆναι 1904, σ. 82.

Ἴπποκράτης, ὃν δὲν ἐγνώριζεν ὁ συγγραφεὺς, λέγει: «πυριὴν χοῆ μαλθακῆσι πυριήσι», καὶ «ἦν στραγγουρίη λάβη τῆς σκεύης (=ἐπιμήκης κολοκύνθη) ἀποταμῶν τὸ στόμα καὶ τὸν πνιμένα ὑποθεῖς ἀνθρακίην... ἐνθέσθω εἰς τὸ αἰδοῖον τὸ ἄκρον τῆς σικύης ὡς ἐσωτάτω, ὅπως ἂν ἡ ἀτμὶς ὡς πλείστη εἰς τὰ αἰδοῖα ἀποπέμπηται» (Ἴπποκρ. περὶ γυναικείας φύσεως, τόμ. Ζ'. Littré σ. 398 καὶ II' σ. 162 κ. ἀ.) Ὁ Ἀέτιος συνίστησι τὸν κάλαμον ὡς ἀγωγὸν «πωμάζειν χοῆ τὴν χύτραν πώματι τρῆμα ἔχοντι καὶ τῷ τρῆματι προσσαρόζειν κάλαμον καὶ χοίειν πάντοθεν. ἔπειτα προσκαθέσασα ἐπὶ δίφρου ἢ γυνὴ πυριάσθω διὰ τοῦ ὑποκειμένου καλάμου» (Περὶ τῶν ἐν τῇ μήτρᾳ παιθῶν, ἔκδ. Σ. Ζερβοῦ, Ἀθήναι 1901 σ. 232). Ὁ Ὄρειβάσιος μετεχειρίζετο ἐργαλεῖα οὐχὶ πολὺ διάφορα τῶν νῦν ἐν χρήσει (βλ. ἐκτεταμένην ἐκθεσιν, τόμ. Β', ἔκδ. Daremberg, σ. 427). Ἡ διὰ καλάμου μέθοδος μάλιστα εἶναι προτιμητέα τοῦ σωλήνος. Ὁ Bouillet παρατηρεῖ ἐπίσης, ὅτι «ἀδίκως ἀποδίδουσι τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ μητροσκοπίου (speculum uteri) εἰς τὸν Recamier καὶ εἰς τὸν Ricord, διότι τὰ ὄργανα ταῦτα ἦσαν γνωστὰ τοῖς Ἴπποκρατικοῖς.»⁽¹⁾

Ἡ ἀηδὴς αὕτη ἱστορία τοῦ νοσφισμοῦ ξένων κόπων ἐπαναλαμβάνεται δυστυχῶς καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Ἀναφέρομεν τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ δαμαλισμοῦ. Γυνὴ τις ἐκ Θεσσαλίας τῷ 1672 ἀνεκάλυψε τὸ κατὰ τῆς φθοροποιουῦ νόσου ἀλεξητήριον καὶ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔνθα ἐνεβολιάσθησαν Ἀρμένιοι καὶ Ἕλληνες πολλοί, Τοῦρκος δὲ οὐδεὶς. Οἱ Ἕλληνες ἰατροὶ διέδωκαν τὴν ἀνακάλυψιν εἰς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ συναδέλφους, ὁ δὲ Χίος Ἐμμ. Τιμόνης ἰατρός, τρόφιμος καὶ μέλος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁξφόρδης τῷ 1713 ἀνεκοίνωσε τὸ πρᾶγμα εἰς Λονδίνον ὡς καὶ ὁ Πυλαρινὸς περὶ οὗ ἠσχολήθησαν ἐσχάτως οἱ Ἀλιβιζᾶτος καὶ Πουρναρόπουλος. Ἦλθε δὲ αὐτοῖς ἐπίκουρος καὶ ἡ σύζυγος τοῦ ἐν Κ)πόλει Ἀγγλοῦ πρεσβευτοῦ λαίδη Montagu καὶ ὁ καθηγητὴς Bodbard. Ἡ λαίδη εἶχεν ἤδη πειραματισθῆ ἐμβολιάσασα διὰ τῆς Θεσσαλίδος τῷ 1721 τὸν υἱὸν αὐτῆς· ἐν Λονδίῳ δὲ τὸ 1729 ἐνεβολίασε καὶ τὴν θυγατέρα. Τότε ἐνεβολιάσθησαν ἐπιτυχῶς καὶ ὁ κακοῦργοι καὶ διάσημοι ἰατροί, ὡς ὁ Ζλοάνε, Ἀρβούθνοτ, Ζιουρίν, Φραίνδ, Μὴδ κ.ἀ. ὑπερήσπισαν διὰ τῆς γραφίδος τὴν νέαν ἀνακάλυψιν, ὥστε ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Γεώργιος Α' ἐνεβολίασε τὰ τέκνα του καὶ οὕτω διεδόθη εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπὸ τῆς λαίδης Montagu ἕως οὗ ὁ ἐν Berkeley Ἐδουάρδος Jenner (1749—1823) συνεχίσας τὰς ἀπὸ τοῦ 1776 παρατηρήσεις τῶν ἰατρῶν Sutton καὶ Fewster ἐπὶ γεωργῶν προσβαλλομένων ὑπὸ τῆς νόσου τῶν βοῶν Cow-ροχ καὶ διαμενόντων ἀπροσβλήτων ὑπὸ τῆς εὐλογίας, ἐπειραματίσθη τῷ 1796, Μαΐου 4, εἰς ὀχταετὲς παιδίον ἐμβολιάσας δι' ὄρου τοῦ τῆς νόσου Cow-ροχ· ἀπόπειρα ἐπ' αὐτοῦ γενομένη μετὰ δύο μῆνας πρὸς μετάδοσιν τῆς εὐλογίας ἀπέτυχεν. Τὸ 1798 ὁ Jenner ἐδημοσίευσε τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ καὶ ἀπ' αὐτοῦ κυρίως ἡ μέθοδος διεδόθη καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἰς ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Οὕτω οὔτε τὸ ὄνομα καὶ τῆς Θεσσαλίδος διεσώθη, τῆς πρώτης τὸν δαμαλισμὸν ἀνακαλυψάσης⁽²⁾.

(1) Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 129 Β'. περὶ τούτου Λαμέραν σ. 7 καὶ τὴν ἀρίστην τοῦ Α. Χρησιτίδου Ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γυναικολογίαν, Κ)πολις 1894.

(2) Σάθα Νεοελλ. Φιλολ. 429. Ὁ R.E. Pissin, (Ἡ ἀρίστη μέθοδος τοῦ διὰ δαμαλίδος ἐμβολιασμοῦ, μετάφρ. Δημ. Θ. Παγκάλου, Ἀθήναι 1876), διηγεῖται ἐν ἐκτάσει περὶ τῆς γυναικὸς ταύτης, ἣν θεωρεῖ ὡς Κιρκασίαν, ἀλλ' ὡς φαίνεται ἦν Ἀθιγγάνα τῆς Θεσσαλίας.

(3) Βλ. Γ. Πουρναροπούλου, Ὁ δαμαλισμὸς ἑλληνικὴ ἐφεύρεσις (Ἱατρικὴ Ἐφημερίς ἔτ. Α', 15 Ἰουλίου 1928, Ἀθήναι. Πλείω εἰς τὸ ὄραϊον βιβλιάριον κληρικῶν «Διδασκαλία παραινενική περὶ τῆς χρήσεως τῆς δαμαλίδος παρὰ τινος εὐσεβοῦς ἀνδρὸς καὶ ἡ κατ' αὐτὴν διατριβὴ τοῦ ἐξοχωτάτου ἰατροφιλοσόφου κυρίου Λουδοβίκου Καρίνου, μετάφρασις Γ. Βενδότου», Ἀθήναι 1805 καὶ πλήρη τοῦ θέματος ἐξονόχισιν μετὰ παραθέσεως τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰακ. Πυλαρινοῦ εἰς τὸ πρωτότυπον (λατινιστὶ) καὶ εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν καὶ πλήρους βιβλιογραφίας εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν Καθηγ. Κ. Ἀλιβιζάτου καὶ Δρος Γ. Κ. Πουρναροπούλου: «Τὸ περὶ «εὐλογιασμοῦ», ἔργον τοῦ ἑλληνικοῦ ἰατροῦ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος Ἰακώβου Πυλαρινοῦ», Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1952 σελ. 287—307.

Ἄλλ' ὁ μᾶλλον ἀξιοκατάκριτος εἶναι ὁ Ἕλληνας, ὁ τὸ ἄρθρον «Δαμαλισμός» γράψας εἰς τὸ νεοτύπων «Μέγα λεξικὸν τῆς ἰατρικῆς», ὅστις παρέδωκε ταῦτα πρὸς τοὺς Ἕλληνας χωρὶς ν' ἀναφέρῃ τὴν Θεσσαλίδα : «ἡ τιμὴ ὅμως τῆς ἀποδείξεως τοῦ τοιούτου καὶ τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ ἀνήκει εἰς τὸν Jenner...» (1)

Περὶ σπερματοζωαρίου ὁ Διευθυντὴς τοῦ «Ἡλίου» κ. Ι. Πασσᾶς εἰς τὸ βιβλίον του «Μετὰ τὴν θύελλαν, Ἀθήναι 1945, σ. 210 σημ. 3, γράφει : «Ἡ νεωτέρα ἐπιστὴμη μόλις πρὸ ὀλίγων δεκάδων ἐτῶν ἀνεκάλυψεν αὐτό... καὶ τὸν τρόπον δυνάμει τοῦ ὁποῦ γονιμοποιεῖ ἡ γυνὴ» (εἰς τοῦτο σφάλλεται διότι τὸ σπερματοζωάριον ἐγένετο γνωστὸν ὑπὸ τοῦ van Han τῷ 1677 καὶ ἐκαλλιέργησεν αὐτὸ περαιτέρω ὁ συμπατριώτης του Ὀλλανδὸς Swammerdam (1630—1680). «Καὶ ὅμως ὁ Πλάτων εἰς τὸν Τίμαιον (κεφ. XLIV.c.p.) σαφῶς ἔχει καθορίσει τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ» ἀλλὰ μήπως δὲν συνέβη τὸ ἴδιον ἐσχάτως, ὅπως τότε διὰ τὸν Κωτάνωφ, μὲ τὴν «νόσον τῶν γάτων», ἣν ἀνεκάλυψεν ἀπὸ τοῦ 1935 ὁ καθηγητὴς Πετσετάκης καὶ ἐγνωστοποίησεν αὐτὴν διὰ τοῦ τύπου, τὸ δὲ 1951 μετὰ 17 ἔτη παρουσιάζουσιν ὡς ἰδίαν αὐτῶν ἀνακάλυψιν οἱ Γάλλοι καθηγηταὶ Debré καὶ Mollaret ; (βλ. Βῆμα, 17-9-52).

Δύο μακαρῖται φυσιοδίφαι Ἕλληνες ἐπίσης ἀρχομένου τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐποίησαντο δύο σπουδαιοτάτας ἀνακαλύψεις. ὁ Λ. Κωτάνωφ, καθηγητὴς τῆς μικροβιολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ἐκαλλιέργησε τὸ σπερματοζωάριον κονίκλου εἰς λεύκωμα ὄου, ὅπερ εἰς 40 ἡμέρας ὑπέστη πᾶσαν τὴν διαμόρφωσιν μέχρι τοῦ διαχωρισμοῦ εἰς δύο ἰσομεγέθη σχεδὸν μέρη, τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν οὐρᾶν, καὶ ἦλθθη εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ὠοθήκη τῆς γυναικὸς εἰς οὐδὲν ἄλλο χρησιμεύει, εἰμὴ ὡς κοίτασμα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σπερματοζωαρίου, καὶ ὅτι εἶναι δυνατόν καὶ νὰ ἀντικατασταθῇ καὶ ἐξήτησε μετ' ἐπίσημον ἐνώπιον τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου ἀνακοίνωσιν τῶν πειραμάτων καὶ παρασκευασμάτων αὐτοῦ τὴν συνδρομὴν τοῦ κράτους πρὸς ἐξακολούθησιν αὐτῶν. Ἄλλ' οὐ μόνον δὲν εἰσηκούσθη, ἀλλ' ἐχαρκτηρίσθη ὡς παράφρων (2). Τῷ 1910 Γάλλος τις ὀνομαζόμενος Carré, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, παρουσίασε τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην ὡς ἰδίαν. Ὁ δὲ Πρίντζης παρουσίασεν ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐταιρείᾳ τῷ 1916, ὡς νομίζω, τὰς ἐργασίας πρὸς κατασκευὴν μηχανήματος διὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ μετεωρολογικοῦ ἠλεκτρισμοῦ (3).

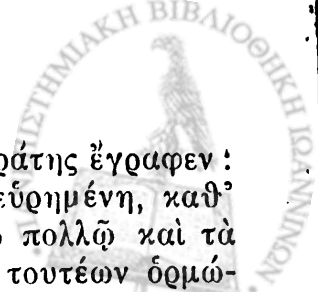
Πλεῖστα νέα πομπωδῶς διαφημισθέντα ἀπέδειξεν ὡς παλαιὰς ἱποκρατικὰς θεωρίας τε καὶ ἐμπειρίας ὁ ἀρχαιομαθὴς Ἀσκληπιάδης Κων. Λαμέρας ἐν τῇ εἰρημένην πραγματείᾳ Περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου θέματος ἰσχυρήθημεν ἐν ἐκτάσει ἐν τοῖς δυοῖς τόμοις τοῦ ἔργου ἡμῶν : «Ἱστορικὴ βιβλιογραφία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Τὰ φυτικὰ καὶ αἱ συναφεῖς ἐν Ἑλλάδι ἐπιστῆμαι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ παρόντος ἡτοιβοτανική, γεωργία, γεωπονία, φαρμακολογία, ἰατρική, διαιτητική, ἀλχημεία, ἐρμητική, μαγεία, μαντεία, ἀστρολογία, ἀρωματική. Ἀθήναι : 1938 - 1941, 8ον, εἰς τὰς 1408 σελίδας ἀναγράφονται καὶ ἐν πολλοῖς ἀναλύονται καὶ κρίνονται τὰ ἔργα 20.000 σχεδὸν συγγραφέων. Τὰ προλεγόμενα καὶ αἱ σημειώσεις εἶναι τὸ 1/3 τοῦ ὅλου καὶ ἀναφέρονται πάντα εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐπιστημῶν ἐν Ἑλλάδι. Πρόκειται νὰ ἐκδοθῇ καὶ ὁ Γ' τόμος ἐκ 500 σελιδῶν, τὰ εἰδολογικὰ εὔρετήρια περιέχουν.

Ἐν πάσῃ ἐπιστῆμῃ τὸ προέχον εἶναι ἡ μέθοδος, ἡ δὲ ἀρχαιότης διακρί-

(1) Τόμ. Α', Ἀθήναι (ἄνευ χρονολ.) σ. 664.

(2) Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ σπερματοζωαρίῳ, Ἀθήναι 1907 καὶ Α. Τσακαλώτου, Ἐπὶ τῆς τεχνητῆς γονιμοποιήσεως, Ἀθήναι 1907.

(3) Τὸ τοιοῦτον ἔδεται ὅτι ἀνεκάλυψαν ἤδη οἱ πολυμήχανοι Γερμανοί. Τὸ πάλαϊ ὑπῆρχον μὲν δεινοὶ λογοκλόποι οὓς ἀναφέρει ὁ Ἀθηναῖος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοιοῦτοι νοσφισταὶ παραπέμποντες ἑαυτοὺς εἰς ὑποπίον ἀθανασίαν (ΙΕ'. 67 καὶ ἐ.).

νεται κυρίως διὰ τὸ μεθοδικὸν πνεῦμα ἐν τῇ ἰατρικῇ⁽¹⁾. Ὁ Ἴπποκράτης ἔγραφεν : «ἰητρικὴ πάντα πάλαι ὑπάρχει καὶ ἀρχὴ καὶ ὁδὸς (=μέθοδος) εὑρημένη, καθ' ἣν καὶ τὰ εὑρημένα πολλά τε καὶ καλῶς ἔχοντα εὑρηται ἐν χρόνῳ πολλῶ καὶ τὰ λοιπὰ εὔρεθῆσεται, ἣν τις ἱκανὸς ἔων καὶ τὰ εὑρημένα εἰδὼς ἐκ τουτέων ὁρμώμενος ζητήη» (Περὶ ἀρχαίας ἰητρικῆς 1,2). Δύο εἶναι αἱ ἐπικρατοῦσαι ἀποδεικτικαὶ μέθοδοι, ἅς εἰσήγαγον οἱ διαπρεπέστεροι τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης «ὁ δὸς ἀπὸ τῶν πραγμάτων» καὶ «ὁ δὸς ἐπὶ τὰ πράγματα». Ἡ μὲν πρώτη καλουμένη ἀναλυτικὴ ὁρμάται ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πληθύος καὶ ἐκ τῶν μερικῶν ἀνατρέχει εἰς τὰς ἀρχάς, τὴν ἐνότητα καὶ τὸ γενικόν, ἡ δὲ συνθετικὴ ἐκ τῶν ἀρχῶν, τῆς ἐνότητος καὶ τοῦ γενικοῦ κατέρχεται πρὸς τὰ ἀποτελέσματα. τὴν πληθὺν καὶ τὸ μερικόν⁽¹⁾. Οἱ ἀρχαῖοι ἔχοντες πνεῦμα συγκεντρωτικόν, περροικισμένοι δὲ δι' ἐκτάκτου μεγαλοφυΐας ἐχρήσαντο τῇ συνθετικῇ μεθόδῳ συλλαμβάνοντες ἀμέσως τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν καὶ βάσιν ἐκάστου ὑποκειμένου, ἥτοι εἰσέδυσον ἀπ' εὐθείας εἰς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, εἰς τὸ γενικόν, κατερχόμενοι δὲ ἐπὶ τὰς ἀποδείξεις, ἥτοι πρὸς τὴν πληθὺν καὶ τὸ μερικόν, ἠδύνατο ἐνταῦθα νὰ συντάμωσι τὴν ὁδὸν ἥτοι νὰ περιορισθῶσι μόνον εἰς τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα, τὰ δὲ εὐκόλως ἐννοούμενα ἄφηνον εἰς τὴν ἐκάστου κρίσιν. Διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου κατώρθωσεν ὁ Ἴπποκράτης νὰ περιλάβῃ τὸ σύνολον τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ, σχετικῶς ἐλαχίστοις κατὰ τὴν ἔκτασιν, καὶ νὰ θέσῃ τὰς βάσεις αὐτῆς ἐδραίας, ἰσχυρούσας μέχρι σήμερον. Τοιοῦτοτρόπως ἔχων ὁ ἐπιστήμων ὑπ' ὄψιν τὸ ὅλον δύναται νὰ κρίνῃ ἐπὶ τῶν ἐπὶ μέρους καὶ τῶν λεπτομερειῶν ἀσφαλέστερον καὶ νὰ ἐξάγῃ συμπεράσματα θετικώτερα.

Παρίστανται πρὸ αὐτοῦ ἡ ἐπιστήμη ὡς τι καλλιτεχνικὸν ἀριστοῦργημα, ἐξ οὗ δύναται μὲν οἶονεῖ δι' ἐνὸς βλέμματος νὰ συλλάβῃ τις τὸ πᾶν, νὰ διακρίνῃ καὶ τὰ μέρη τὰ μὴ ἁρμονικῶς ἔχοντα ἢ τὰ δεόμενα συμπληρώσεως, ἐντεῦθεν πᾶσα πρόοδος καὶ ἀνάπτυξις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Οἱ νεώτεροι ἐπιστήμονες κληρονομήσαντες ἀμφοτέρας τὰς μεθόδους παρὰ τῶν ἀρχαίων, προσεκολλήθησαν τῇ ἀναλυτικῇ ὡς εὐκολωτέρα, ἥτοι ὁρμῶνται ἀπὸ τῆς πληθύος τῶν μερικῶν καὶ ἐντεῦθεν ἡ πολυλογία ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν, ἡ δυσδιεξήγητος ἔκτασις, καὶ ἔπειτα αἱ περιαδόμεναι εἰδικότητες, καθ' ἃς ἕκαστος ἰλιγγιῶν πρὸς τὸ ἀσίληπτον μέγεθος τοῦ δένδρου τῆς ἐπιστήμης, μόλις κατορθοῖ πού νὰ προσεγγίσῃ καὶ δραξάμενος κλάδου τινὸς φυτοζωεῖ ἐκεῖ, χωρὶς νὰ φθάσῃ ποτὲ νὰ ἐγείρῃ τὴν κεφαλὴν καὶ νὰ καὶ νὰ θαυμάσῃ τὸ ὅλον καλλίπρεμον δένδρον.

1. Ἀνήγαγον εἰς περιοπὴν τὴν μέθοδον οἱ Μεθοδικοί, οἵτινες καὶ σχολὴν ἴδρυσαν, τὴν Μεθοδικὴν (βλ. Das medizinische System der Methodiker κτλ. von Theod. Meyer—Steinieg, Jena 1916 ἐν τοῖς Jenaer medicin—historische Beiträge, Heft. 7—8). Γ. Κ. Πουρναροπούλου, Κριτικὴ τῶν ἰατρικῶν θεωριῶν καὶ συστημάτων, «Ἀσκληπιός» 1934, σελ. 828 κλπ. Α. Σαμοθράκη, «Αἱ ἰατρικαὶ σχολαὶ τῆς ἀρχαιότητος, Δογματικὴ, Μεθοδική, Ἐμπειρικὴ καὶ Ἐκλεκτικὴ ἢ Ἐπισυνθετικὴ» (Ἑλλην. Ἰατρικὴ IB', 1938, σ. 104 ἐν ἐπιφυλλίδι). Πρὸ παντὸς ἀριστα πραγματεύεται ὁ ἐκλεκτὸς ἐν Κ)πόλει ἰατρὸς Α. Χρησιτίδης, «Περὶ ἐπιστημονικῆς μεθόδου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ νέᾳ ἰατρικῇ» (ὁ Ἑλλ. φιλολογ. Σύλλογος Κ)πόλεως, Τόμ. ΚΔ', 1895, σ. 30 ἔ.).